

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

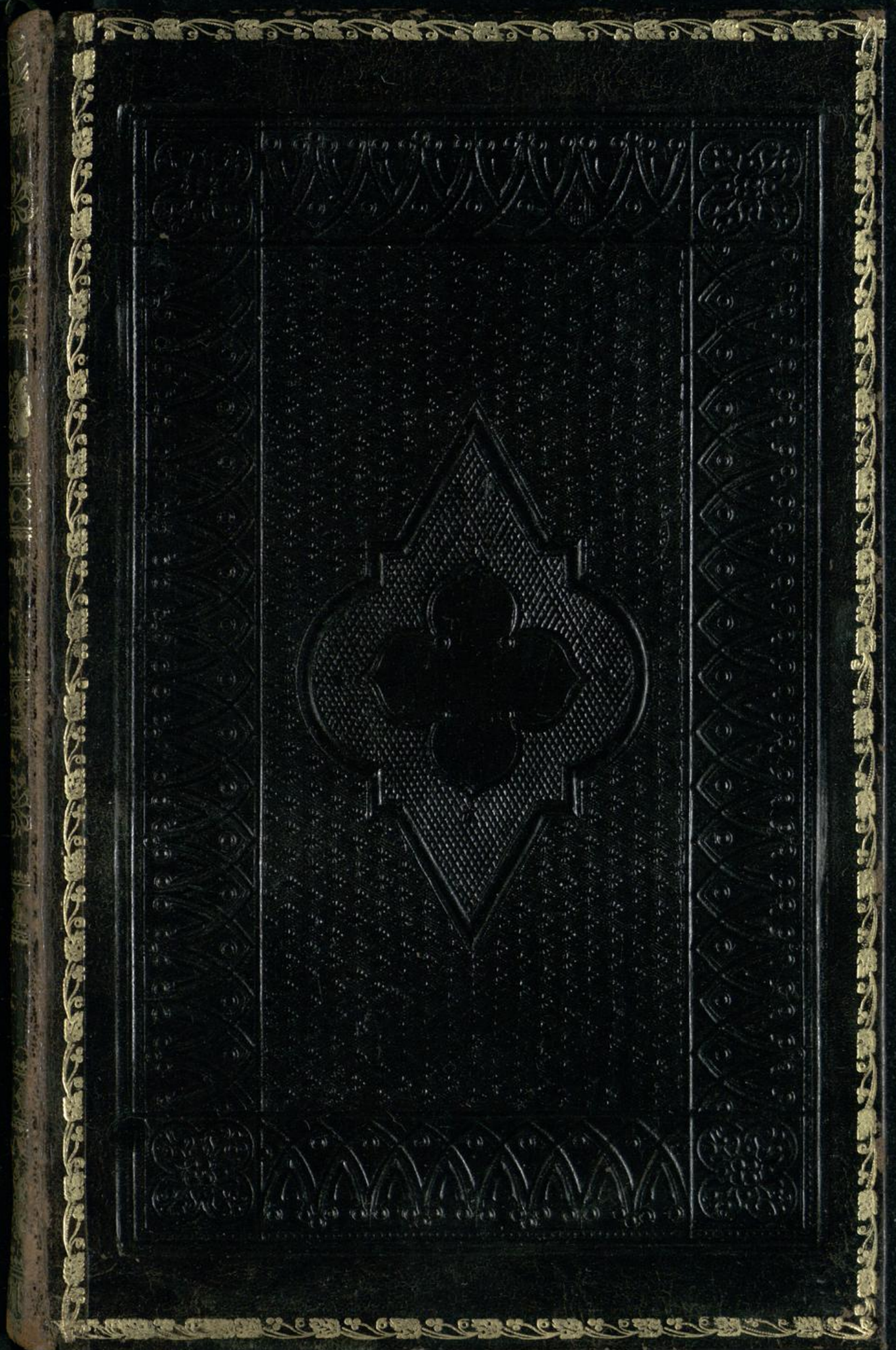
‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

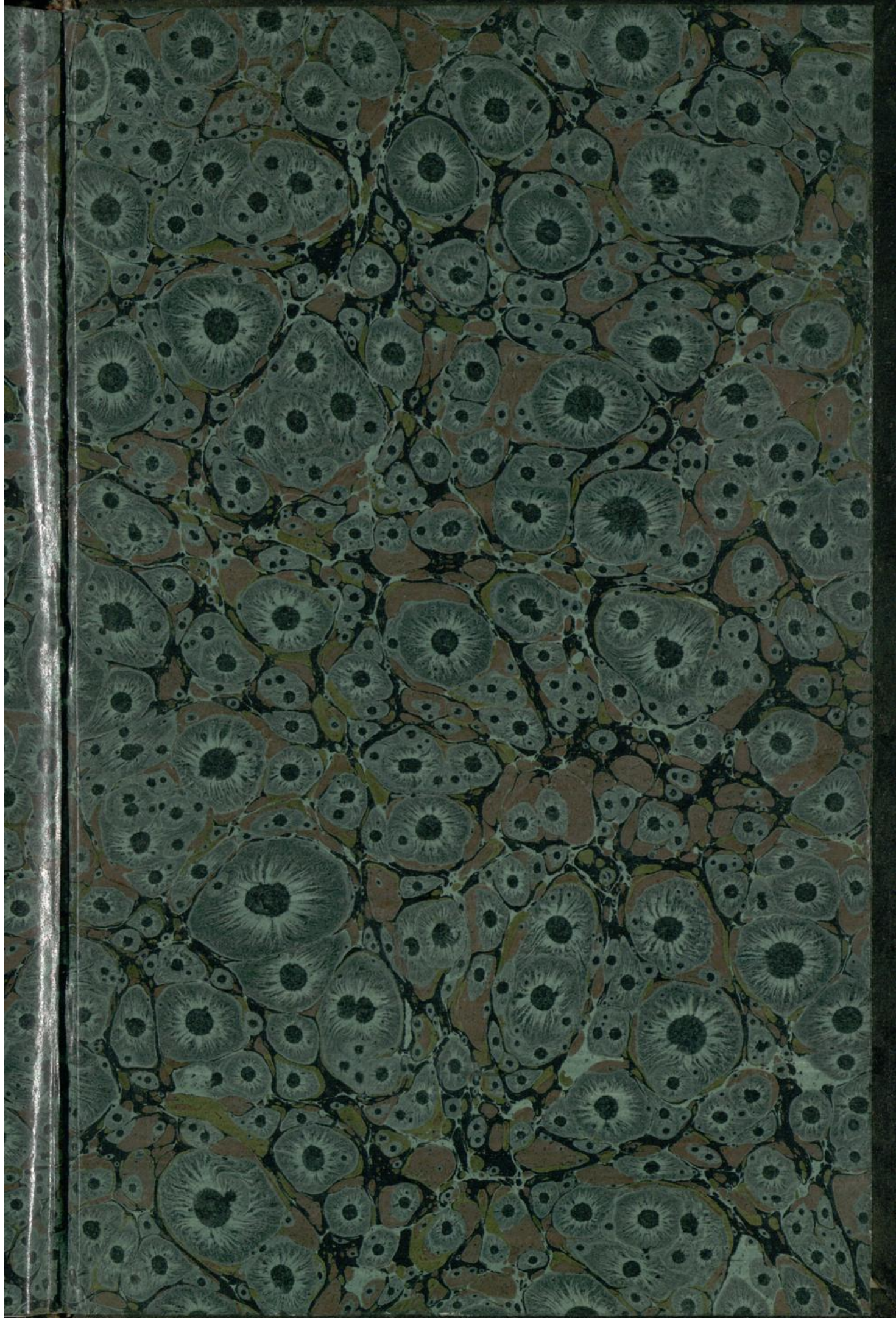
Sefer Iyov

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 596 [1835 oder 1836]

[urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9180](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9180)

160 19 25A
19 Bale 400-

Bibliotheca

DORIS

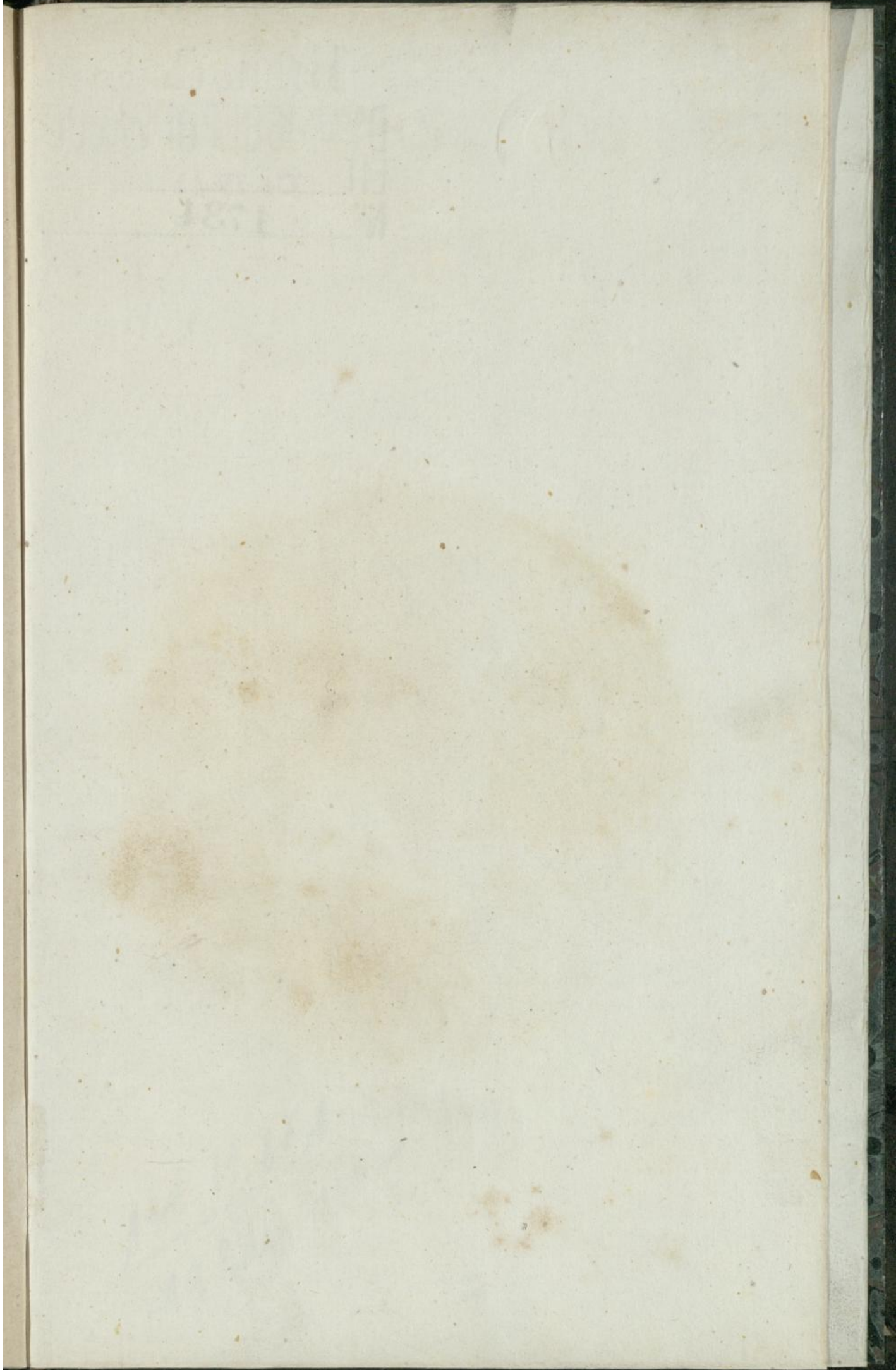
JOSEPHI ZALUD

LIT

C* IV/1

N^o

1734

ספרי קדש

עם

תרגומים ובאורים

מסחברים שונים

אבני נזר מתנוססות כהדר התבנית וביקר ההכנית

הוציאם לאור

משה הלוי לנדא.

האנוש מאלוה יצדק אם מעשהו יטהר גבר (ליונ ל' י"ז).

Prag 1836.

Druck und Verlag des M. J. Landau.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

UNIVERSITÄT POTSDAM
Universitätsbibliothek
1590

ס פ ר א י ו ב

מתורגם אשכנזי ומבואר

מ' א' ה' י'

משה הלוי לנדא.

ונלוה אליו

פירוש רש"י והעתקה ובאור כל מלות בלע"ז

שנת ת"ק"צ"ו לפ"ק.

H I O B.

פראג

דרוק אונד פערלאג דעס משה הלוי לנדא.

1875

...

...

...

...

...

...

...

...

...

מבוא לספר איוב.

א. אם איוב במציאות היה או הוא יציר דמיון הכותב?

חכמי העמים צרוצ צינתם העמיקו לחקור ענין השם אשר עליו נקרא זה הספר, ואחזו בדעת ההוא מרצנן דקאמר (צ"ב ט"ו א') לויב לא היה ולא נברא אלא משל היה, ויסדו זה המאמר על אדני הראיות והמופתים אשר לדעתם לא ינועו ולא ימועו. והנה המדקדק המפואר בן-זאב אסף והעתיק המופתים האלה מעל ספר מצוא לספרי קדש להחכם אייב־הארן, ויען כי המה כתובים בלשון לא ונמרץ אמרתי להעתיקם פה כלשונו, ושם הנה ראיותיו:

(א) הוא רחוק ההזדמנות במליאות בפועל שיהיה כל מה שמיוחס לקנין האיש מכוון במספרים המקדשים שהם שלש קמח ושבע; שבעה בניס ושבעת אלפי לאן, שלש צנות ושלושת אלפי גמלים, קמח מאות בקר וקמח מאות אחרונות.

(ב) כמו כן רחוק ההזדמנות שכל פעם שצא על לויב אסון ומקרה רע, שדירת האויב, כפילת אש משמים, ונפילת הבית על בניו ובנותיו, לא נשאר בפחות ויותר כי אם איש אחד לצדו, לצער לאויב, וכל פעם שצאו בצשורתם, הזדמנו להיות זה יולא וזה צא.

(ג) מאין ידע הסופר בארץ את הנעשה בשמים ממעל, איך דבר אלהים עם מלאכיו והמתיק סוד עמהם, ומה שאל אלהים את השטן ומה ענהו השטן?

איך

)

ט ב א

(ד) איך יעלה על הדעת כי נדברו איש אל רעהו בדברי ווכוח, ויחיה כל אחד רעתו במליצה כשגבה, ויסדר דבריו במאמרים קלרים ערוכים ושקולים, וכל זאת בלאחר יד בלי איחור ועכוב וישוב הדברים, כוצעת המליצה מפיו כמעין נוצע?

(ה) גם הוא יקר ההזדמנות, שיהיו כלם משוררים, כלם מליצים, כלם דוברי לחות וסגנון אחד לכלם.

(ו) איכה יספיק זכרון איש לזכור כל הדברים והטענות והמענות שצין איוב וחבריו, וכל הלשונות כגורתן וכהיותן? הן זה דבר קשה בספור מעשה אשר אפשר לתפוס הענין במלות שונות, אף כי בדברי מליצה אשר בשנות מלה נשחתה המליצה ונפסדה הכונה? היאמר אומר כי איש עומד על המתוכחים וכותב את הדברים על ספר בדיו כמו ששמע אותם יולא מפי המתוכחים, הלא כל זה היה במקרה שבאו לכתמו ומסבוב הדברים באו אל הווכוח?

ואמר שהליע הראיות האלה המוכיחות שהכותב היה ממשל משלים, וברא בכח המדמה אנשי שם אשר לא היו, קצץ את כל חיל הטענות המתנגדות ואומר:

„מה ראה (הסופר) בפרט דברים הצלתי מתיחסים אל המשל ואל הכוונה הנרלה בו? ד"מ הסתת אשתו לדרך אלהים והרצה כמוהו; וכן בחתימות הספר מפרט שמות בנות איוב, וכי אין דוגמתן ציופי, ופרט השנים אשר חי עוד אחרי כן, וכמה דורות ראה? וכן אמרו אחי מעלי הרחיק, רוחי זרה לאשתי, וכדומה, כלם מורים במראה ולא בחירות על פעולות נמנאות, כאשר יספר מעשרו וכבודו אשר היה בהם לפניו וממעשיו הטובים, ואיכה נהפך הגלגל והיה לצוז ולחרפה כפחות משפחות? “

ועל הטענות החלושות האלה השיבו החכם בלומענפֿעלר במחק לשונו, ואלה דבריו: פליאה כשגבה לא אוכל לה, שהביא טענה כזאת לסתירה, הלאן מעלם המליצה היה לו לדעת, כי הרשות נתונה ביד המליץ לבדות מלבו אנשים ושמות וענינים אשר לא היו מעולם, ולפרט אותם בכל מיני פרט, ולהלביש ולקטט אותם בלבושים נאים ונאותים לאמת מליצת הדבר וזה תארו ויפיו; גם זה השיר הנפלא אשר שר המשורר הכשגב האמער, נמלאים בו פרוטרוט דברים לאין מקר, אף שלפעמים גוף הסיפור בעלמו לא כתאמת, וזה אין ראה ואין דיחוי כלל, כי זהו מסגולת המליצה. וזולת זה יראה כל מצין, שהיה להמליץ כונה מיוחדת בכל אחד מהפרטים האלו ובנקל למנאה; הסתת אשתו, כי בכל זאת החזיק בחומתו ולא נתפתה לדבריה; שמות בנותיו, גם כן כלם מכוונות כפירש"ש, ימימה אשת ומלוצנה כיום אי על זכרון היום אשר שב אלהים את שבותו; קליעה

כימה כודף ערב ומבושם כקליעה של בושם או צעבור שמה הטוב שהלך למרחוק
 כבושם; קרן הפוך, על שם הקרן שנותנין בו כחול ופוך, וצעבור מה גדלה
 שמחת לבו עמהם; ופרט השנים אשר חי עוד אחרי כן על שמחתו ארכה
 ימים רבים עד זקנה ועד שיצה וראה צנים וצני צנים; הלא זה תוכן כל הספר
 להראות כי שבע יפול לדיק וקס; וצאמרו אחי מעלי הרחיק ודומי זרה לאשתי,
 כונתו לזייר לנו עלצונו הגדול, וכן צתהלים אוהבי ורעי מנגד נגעי יעמודו
 וקרובי מרחוק עמדו, וכן בכל הראיות שזכר מן הספר הזה ע"כ.

וגם האזן פכה אשר ירה בן-זאב נגד מאמר חז"ל איוב לא היה ולא נברא, צאמרו
 דא"כ איך מציאו הנביא יחזקאל בין אנשים כמלאים (י"ד י"ד) והיו שלשת האנשים נח
 דניאל ואיוב? ואף שבתלמוד לא לקחו זה לטענה לסתור בו ההוא מרבנן, הנה דברי
 הנביא חזקים יותר? גם זה יש לפנות מדרך החקירה הזאת, ואענה גם אני את תלמי
 לחזק מוסר מאמר ההוא מרבנן עד אשר אבוא אל דברי חז"ל, ולא אתיר אגודות טענה זו.
 המופת יעלה בתחלת הספר שהכותב לא יחפוץ להעלים מהקורא כי זה האיש
 איוב יציר דמיונו הוא, וצתצנית ההיא לא היה ולא נברא, ולכן לא נר סיפור
 המעשה בחרט לשון הסיפורי הנהוג בלשון עבר, להתחיל וי"ה איש אחד
 בארץ עוץ ושמו איוב, כ"א איש היה בארץ עוץ איוב שמו, ובלשון הזה
 גלה המליץ כונתו כאלו אמר איוב יהיה שמו, כלומר אכנה היציר אשר בראתי
 ואשר עליו ישתרגו כל הקורות אשר בראתי מלצי בשם איוב (איוב זי"א זי"א נאמע) *
 וגם לא יחד לו זמן אם היה חי בימי שפוט השופטים אם בימי מלך מלכים, אם
 בימי האבות, או בימי הגלות, ולא זכר שם המקום המיוחד לו בארץ עוץ. ויתכן
 שגם רצינו המורה הרגיש בזה, צאמרו צפרק כ"צ לחלק השלישי, ואשר חשבו שהיה
 ונברא ושהוא ענין שאירע, לא ידעו לו לא זמן ולא מקום. ועוד גזר אומר
 "הדברים ההם אשר צפתחת הספר, ר"ל מאמר השטן ומאמר השם אל השטן
 ומסור איוב צידו, כל זה משל בלא ספק לכל בעל דעת" ע"כ. ומי לא יאמין כי
 גם הללע אשר בנה הממשל משלים לאיוב הוא הנחש בדמות אשה אשר בא לעזרת
 השטן להסית את בעלה ולהדיח עליו את הרעה, ואולי השטן עלמו התחפש בה כי
 שניהם השתמשו בלשון אחד; הוא אמר אם לא על פניך יצרכך, והיא אומרת צרף
 אלהים

* גם אם נדרוש כדעת חז"ל (שמות רבה פרשה ב') כל מי שנחוב בו היה מחוקן
 לנך ואיוב היה מחוקן ליסורין (עיין מדרש אסתר פסוק איש יהודי היה) או כדעת רבי לוי
 שם כל מי שנאמר בו היה רואה עולם חדש, מה נעשה בדרכהם (מדרש רות רבה פרשה
 ולנעמי מודע) הרשעים הן קודמין לשמן, נלית שמו, וכל שמו, שבע בן צברי שמו, הלא איוב
 היה איש שם וישר ועמד בלדקתו והנחוב אומר איוב שמו?

מבוא

אלהים ומות. וכן נחמתו שהיתה לו אחרי ימי עניו וכשרון המעשה הנעשה לו, כאשר נלמה עליו רוח ההללחה כמסופר בסוף הספר, הוא פועל מחשבות המליץ להגיע אל תכלית המכוון, והעד לא נעדר להוכיח שגם בסוף הספר ירזמון דברי הכותב שכל המעשה מיקר וגדולות איוב נוצע ממקור דמיונו, בהזכירו שמות הצכות ולא שמות הצנים, הלא רק המה עיקר ושורש המשפחה ותולדות האדם יתימשו רק על האצות, ואם איוב היה איש מפואר, ושמעו הולך וגדול מה יקרו שמות בניו עלי אדמות לתת שלשלת יוחסונם לשם ולתהלה, ולמה העלים אותם הכותב? והנה זכר מהפך השנים שהי' מי אחר שז' ה' את שבתו והם מאה וארבעים שנה להורות כי ה' הוסיף את כל אשר לאיוב למשנה והכפיל גם את ימי חייו בהיות מספר ימיו שבעים שנה.

ב ענין מחלוקות החכמים ז"ל בדבר איוב.

כבר העיר רבינו המורה כי מה שיחזק דעת ההוא מרבנן שאיוב לא היה ולא נברא הוא מחלוקות החכמים, קלתם אמרו שהיה בימי האצות, קלתם אמרו שהי' בימי משה, וקלתם אמרו שהיה בימי דוד, וקלתם אמרו שהיה מעולי צבל; והנה צבל הטענה שהזכירו יחזקאל עם נח ודניאל אשר צדקתם יכללו את נפשם נופל גם על הרמז"ס ז"ל, כי עינינו רואות שהוא איש נמלא וידוע להנביא? ולבי נוטה לחשוב כי מחלוקות החכמים נאחז בצדק הספקות אשר נולדו מהכתוב ביחזקאל ועל השמות הכתוב שם (פסוק כ') ונח דניאל ואיוב בתוכה מי אני כאם אדני ה' אם בן אם בת יליו, המה צדקתם ילילו נפשם, שצכל ספר איוב אין זכרון ואין פתרון לנבואה זו? ולצעבור זה חקרו החכמים אחר הזמן שהיה מי זה צכה וזה צכה, ואמרו קלתם שהיה בימי יעקב שהי' רעב בימיו ונמלט וכפירש"י ביחזקאל שם. אולם הכסיון הגדול וההו מסירתו ציד השטן היה מאוחר אחר זמן כביר, והנה החכמים האלה החושבים שהיה מי קודם דניאל מסכימים לרוב שהיה קסיד או"ה ולא ישראלי, ולכן הזכירו הכתוב אחר דניאל אע"פ שהקדימו בזמן; ורק דבי יוחנן גזר אומר שהיה ישראלי ומעולי גולה היה ונכון לקדם דניאל לפניו, שלדעת דבי יהושע צירושלמי סוטה סוף פרק כ"ט שהמי' אע"פ שהיה מעולי גולה עכ"ל מאומות העולם היה. אמנם ההוא מרבנן אמר לא היה ולא נברא, כוונתו מבוארת שלא היה ולא נברא בתצנית הכותב. והנראה אלי בזה כי ההוא מרבנן הוא ריש לקיש הנזכר בצ"ר סוף וירא ז"ל, ריש לקיש אמר איוב לא היה ולא נהיה (צירושלמי פרק הנזכר הגי' ולא עתיד להיות), מחלפית שיטתיה דריש לקיש דתמן אמר ריש לקיש בשם בר קפרא בימי אברהם היה והכא אומר איוב לא היה ולא נהיה? מאי לא היה

היה ולא נהיה? ציפורים שככתבו עליו, ולמה נכתבו עליו? אלא שאילו
 באו עליו היה יכול לעמוד בהן ע"כ. ראה זה עולה עם מה שמקראו כי הנורה
 המתוארה בספר הזה בשם איוב היא נצרת צדמיון הכותב.

ג ט עם ודעה בבחירת הכותב בשם איוב?

לדעת ריש לקיש הנזכר בחר בו לתת ליראי ה' גם בשם איוב, שהיה לאל ידו
 לעמוד בלדקתו גם אם יבואו עליו את כל התלחה והמאורעות האלה הנזכרות
 בספר. ויש מחכמי העמים *) נוהג טעם לשם זה שזמר בו הכותב כתאר לאיש
 השנוא והוא שם ע"מ שבור (בעטרונקענער), ילוד (געבאָרנער), ויהיה הוראת שם
 איוב (איין בעפיינדעטער, פיינדזעליג בעהאנדעלמער) כי השטן עוין את איוב.
 וזכר אני טוב טעמו כי כן דרך המליכים בעלי שירים ומתקני משלים להמליח
 שמות לילידי רעיונם כאשר יאותו להם וכפי המסופר מהם. ועתה פתח נא ספר המורה
 בפרק כ"ב לשלישי ותמצא בו שגם עוף הוא מושאל לדעה, באמרו שהוא לווני בעלה
 ובהנהגה עולו עליה וכאלו יאמר לך השתכל בזאת העלה והתבונן בו והעלה
 בדרך עניניו והבינה, וראה הדעות האמתיות מהן ע"כ. ועוד העיר גם,, והנפלא
 שזוה הענין הוא שלא תאר איוב בחכמה ולא אמר איש מבין או חכם או משכיל,
 אבל תארו במעלות המדות ויושר פעולות"; ועל פי הדברים האלה יש להטעים
 עוד ענין השם ע"ד נוטריקון ובראשי תיבות איש ישר וברוך, וגם בשמות רעיו
 למשפחותם ולמקומותם כמום משא איכותם, אך קשה עלי לבוא עד תכונתם (**)
 ולמנוח את חידתם.

זמן

*) Augustis histor. Critische Einleitung ins alte Testament S. 222. S. Bernsteins Versuch über das Alter, den Inhalt und die gegenwärtige Gestalt des Buches Hiob in Reils Analecten S. 6.

**) החכם רא"ם בפירושו לחלק ג' מהמורה משנ ג"כ בפ' כ"ג כי המחבר ספר איוב
 קרא שם לכל אחד מבעלי הדעות השונות בשם הנאות לו ע"פ דעתו, והשכיל לבאר כי אליהוא
 בן ברכאל הנזוי אשר ירא מחוות דעתו אותם פן יהי' לבו צענייהם, נקרא בשמו על פי
 טנעו, ר"ל החכם האלהי בן שברכו אל, והוא בזוי צעניי ההמון (ונעין זה דרשו
 בירושלמי סוף פרק בשם שהמים ע"ש) וזקניהם, אשר חלקם יקחו בכבוד המדומה, ובן אליפו
 החימני נקרא בשמו בן בעבור היותו חכם בתורה לפי דעתו בהשגחה (עיין בהשערה האחרונה).
 וידוע שהמורה חתן חנמה ועושר הבאים משתי רוחות מתנגדות לכון וימין, כי מלפון זה ב
 (סו) יאחה, ומתימן חנמה, כמאמרם ז"ל הרולה להעשיר ימין ולהחכים ידים. ונעין זה יחנן
 גאמר בטעם שאר השמות הנאים בספר.

מבוא

ד זמן הכותב ובאיזה לשון נכתב.

החכמים בעלי תלמוד ז"ל המתנבאים מלכס שהיה בימי האבות או בימי משה, ומעשה שהיה כך היה כמו שכתוב בספר, לרקו אם יתנו עדיהם לאמר משה כתב ספרו ופרשת בלעם ואיוב, שאין לך מעתיק גדול מזה, וכאם שהעתיק פרשת בלעם ללשון הקדש, כן התהפך חומר לשון איוב לפתח באפיו רוח המליצה (בלשון עברי*) , ויאמנו גם לדברי שלשלת הקבלה אשר כתב שמה היה דורש ספר איוב לזקני ישראל למען ישמעו וילמדו כי יש תקנה לכל הזוטא בה', אעפ"י שלא ידענו מאין שאב וממי קבל קבלה זו; אמנם עלינו להחזיק בדינו את אשר חקרנו וא"כ נעשה מחברת הספר בימי הגולה ונכתב ונחתם בטבעת לשון הקדש** , וזאת היתה לפנים בישראל כמו עתה לקרוא המחבר בשם הספר, והעיקר כדברי ריש לקיש האמורים למעלה, וגם רבי יוחנן אחוז בעקב ריש לקיש בצראשית רבה שם ובירושלמי סוטה סוף פרק כ"ט שהמים, ותכן מחשבתו בעלה ואמר מעולי גולה היה (איוב המחבר) ובית מדרשו בטבריא לפיכך היו למדו ממנו קריעה (שצעה) וזכרת אבליס; ובירושלמי הגי' שרבי יוחנן למד ממנו הלכות אבילות.

ה כוונה הספר ותכליתו.

המשכילים בחכמה ידעו ויבינו שכל דלתי הספר הזה סובבים על לירי המחקר, אם עיני ה' משוטטות בכל הארץ לדעת כל דרכי איש ולפקוד על כל אדם, וכמ"ש הרלב"ג בהקדמתו באמרו: ,,כי זה הדרוש אשר נחקר עליו בזה הספר הוא, אם הש"ת משגיח באישי האדם כמו שחייבו זה פנות התורות, ימשב שכבר ייוחס אל הש"ת עול מלך רוע הסדור הנופל בטובת אישי האדם ורעתם, ר"ל שכבר ימלא לדיק ורע לו ורשע וטוב לו, וזה הספק הגיע הפילוסוף (אריסטו) להאמין שהש"ת בלתי יודע דבר מאלו הדברים הפרטיים, כמו שנזכר במה שאמר הטבע***), ולחזק הספקות הנופלות בזה הדרוש, לא סרו הקודמים מלספק בו, ולא יסורו המתאחרים עד שכבר

(*) החכם המדקדק בן זאב סותר את דברי עלמו בנשימה אחת, באמרו: ,,אלו היה גוף הספר לשון עברית אי מזה ערב רב מלות ערביות אשר ישתרגו עליו במלילות הספר, אשר זה מורה בילא נעשה הספר על טהרת לשון עברית; " ובתוך כדי דיבור אמר בי משה מעתיק! הספר שכל את מליצתו כל כך עד שאין להכיר בה העתקה.

(**) כמו שהוכיח החכם פוקפועטקר בערנטטיין, והראה בכתובים כי מליצתו נאדרה בקדש במטבע שטנעו הנוביאים ונעים זמירות ישראל, והמלות אשר נראו בורות אין לנו לאות שאינן עבריות, הלא גם בשאר ספרי קדש יש רבות כמותן.

(***) עיון בהערה הסמוכה.

שכבר נסתפקו בו גדולי החכמים והנביאים, ואמרו רז"ל שכבר נסתפק בו משה רבינו ע"ה, ואליו רמז במה שבקש ואמר הודיעני נא את דרכיך, וכבר יראה שהענין הוא כן, מהתשובה אשר השיבו ה' על זאת הבקשה, והוא אומרו ה' ה' אל רחום וחנון, וכן תמלא שבקוק הנביא הסתפק בזה הדרוש באמרו למה תביט צוגדים תחריש צבלע רשע לדיק ממנו, וכן תמלא שדוד ע"ה הסתפק בו, ואמרו בספר תהלים (ע"ג ד' — י"ג) כי קנאתי בהוללים שלום רשעים ארחה, כי אין חרנובות למותם וגו' הנה אלה רשעים ושלי עולם השגו חיל, אך ריק זכיתי לצבי וגומר". והנה המחבר הספר אשר יתפוז קרבת אלהים יתאר במראות המליצה איש ישר צדק וכו' וצדק בכל עניניו וקניניו, כי כל אשר יעשה ילית צדק, ובמחזה שדי יחזה המליץ בני אלהים ובחוכם השטן המלשין בשוט לשונו עבד ה' אל אדוניו ארון עולם, והאורז לוכד את איוב במלכות לרה ומושך, ורעיו מצוהלים לבוא אליו לכוד לו ולנחמו ונבהלו מפניו על כל פגע אשר קרהו, ומקירת ההשגחה היא שדה המערכה אשר עליו נלחמו הרעים באיוב ונגשו איש באחיו* בטענות ומענות עד אשר

(* רבינו המורה נפישו לשלישי מונה מספר דעות בני אדם בהשגחה, ומלבד דעת הראשון שהוא דעת אפיקורוס להכחיש ההשגחה כלל ולאמר לא היא, חישב עוד ארבע דעות והוסיף עליהם דעתו, והחליט בפ"ג שדברי איוב וד' רעיו סובבים על חמשת חלוקי הדעות בענין ההשגחה, ואלו הם:

א) דעת איוב, הדעת המיוחס לאיוב הולך על דעת אריסטו שיש השגחה מינית כפי טבע המציאות, כי הכל נמשך אחר המערכה הערוכה מימי עולם, וגם אישי כל מין לא נעזבו עזינה גמורה מהשגחה. אולם יש תנועות באישי המין הנופלת במקרה, ואין להם חלק בהשגחה, כמשל שהביא שם אם נשנה רוח סוער או בלתי סוער אין ספק שיפיל קלת עלי זה האילן וישבר סעיפים מאילן אחר, וישליך אבן מתל של אבנים ויעלה עפר על עשבים ויפסידם, ויסער הים ותטבע הספינה שהיתה שם ויטבעו כל מי שנה או קלתם, ואין הפרש אללו בין נפילת העלה ההוא, ונפילת האבן או טביעת החסידים החשונים ההם אשר היו בספינה, וא"כ כלדיק ברשע שויס אללו יתעלה, וכמו שאמר אחת היא על כן אמרתי הם ורשע הוא מכלה, אם שוט ימית פתאום למסת נקיים ילעג.

ב) דעת אליפז, נוטה לדעת תורתנו בהיות האדם בעל יכולת על מה שירצה ובידו פלם הנחירה, לכן מה שיבא לאדם מן הרעות ומה שישיגהו מן הטובות הכל הוא על כד הדין, ובמאמרם ז"ל אין מיתה בלא מעא ואין יסורין בלא עון, ואמרו במדה שאדם מודד מודדין לו, ואין הקנ"ה מקפח שבר כל בריה, ולכן החליט אליפז שכל מה שאירע לאיוב הוא על כד הדין, כי כל דרכיו משפט, והאשימו הלא רעתך רבה ואין קץ לעונותיך.

ג) דעת בלדד, היא אמונה שהשגחתו ית' בכל הנמצאות ולא ירע לכלדיק על לא חמס נכפו בעו"הו, נ"א להגדיל גמולו ולמען הרנות שברו נע"הב, והוא אמרו לאיוב אם אך ישר אתה כי עתה יעיר עליך ושלם נוח כלקך וגו'.

מבוא

אשר כלחו שלשת הרעים ושבתו מענות את איוז, ורק אליהוא הנאזר בגבורת הלשון שקל בפלס המליצה טענותיו ומופתיו להראות כי ה' שופט נדק אשר לא ינוס ולא יישן, כי עיניו אל קלות הארץ להביט על כל יושבי תבל, ולא יפול משערת ראש איש ארצה אשר לא נפקד על ידו, ואיוז הודה על דבריו כי לא ענהו, והחרישה היא היא ההודאה, וגם אמרי אל שומע המליץ מן הסערה, וכאשר נחם איוז על מחשבותיו מחשבות עפר ואפר, והצין כי לזעזור נסות אותו קרהו הקורות האלה, אז ברך ה' את חסריתו מראשיתו. והיו דברי אלה קרובים אל שכל הקורא ויעלו לרצון על לב כל משכיל.

משה סג"ל לנדא.

ד) דעה צופר, הולך על דעת כת האשעריאה מן הישמעאלים, שאין בכל המליצות דבר במקרה כלל, לא כללי ולא פרטי, אבל הכל ברצון וכונה והנהגה וגזרת השם (fatalismus), ואין ביכולת יד האדם לעשות דבר או להניח עשותו אם לא נגזר כן מקדם, וקלרה יד שנלנו לדעת ולהוליא תעלומות חכמתו, והוא אמרו לאיוז מי יתן אלוה דבר ויפתח שפתיו עמך, ויגד לך תעלומות חכמה, המקר אלוה תמלא אם עד חבלית שדי תמלא.

ה) ודעה אליהוא, ראש זה מדש ודעת רבינו נאמן בו ובאמונתו ימיה, שההשגחה האלהית היא בזה העולם התחתון, אמנם באישי מין האדם לבד, וזה המין לבדו הוא אשר כל ענייני אישיו ומה שישיגם מטוב או רע נמשך אחר הדין, אבל שאר בעלי חיים וכל שכן החמקים וחולתם מונחים אל המקרה, ואין להאמין שזה העלה נפל בהשגחה בו, או העכביש טרף הזנב בגורה מאת הש"ית, ואם טבעה הספינה ומה שבתוכה אם היתה סיבת הטביעה במקרה, לא היתה ביאת האנשים בספינה במקרה, כ"א ברצון אלוה, והאות על ההשגחה הזאת היא בהלנת המלאך אם יש עליו מלאך מליץ וגו' והו הכנה והתפלה שהש"ית שומע תפלת כל פה, וישיב נפש החולה מני שחת ושן ורפא לו.

ס פ ר א י ו ג

א (א) איש היה בארץ עויץ איוב שמו
 עון. פי' בארץ ארם
 כמה דתימא את עון בכורו
 מבני נחור (בראשית כ"ג):
 והיה האיש. אע"פ שהוא
 לשון עמיד בן דרך לשון
 עברית ולשון מליצתו והוזהר
 האיש הוא. ד"א עין זה
 איוב בזה וזה אליבו בן ברבל
 הכוזב שהרי הוא שאמר איוב
 (לקמן ל"א) ובזו משפחות
 ישימו. זה הוא ממשפחתי
 ושפתה דברי-והיינו דאמרי
 אינשי מיני' וניה אנא ליוזל
 זיב נרגא. ד"א בארץ עין
 בארץ שוטלין אמנו עלות
 רעות על הקב"ה שנאמר
 (בראשית י') מן הארץ ההיא
 יבא אשור ומה עלה נטלו
 שהיו אומרים לא כל הימנו
 ליטול את העליונים וליתן
 לנו את התחתונים אלא בואו
 לארץ שנער ששם אלוהות
 הרבה שנאמר בה (ירמיה
 ג') ארץ פסילי היא ונעשה
 מגדל וראשו מגיע השמים
 ונעשה לנו שם (בראשית י"א)
 ואין שם האמור כאן אלא
 ע"פ שנאמר ושם אלהים
 אזרים לא תזכירו (שמות
 כ"ג) מה עשה הקב"ה ישב
 עליה' בדין והעמיד עליהם
 עדים שג' יורד אלהי' לראות

(א) איש היה בארץ עויץ איוב שמו
 ויהי האיש ההוא תם וישר
 וירא אלהים וסר מרע: (ב) ויורדו-
 ר'ו שבעה בנים ושלוש בנות: (ג) ויהי
 מקנהו שבעת אלפי צאן ושלושת
 אלפי גמלים וחמש מאות צמד-
 בקר וחמש מאות אתונות ועבדה
 רבה מאד ויהי האיש ההוא גדול
 מכל בני-קדם: (ד) והלכו בניו ועשו
 משהיה בית איש יזמו ושקחו וקראו
 לשלושת אחיהם לאכל ולשתות
 עמהם: (ה) ויהי כי הקיפו ימי
 המשהיה וישרח איוב ויקדשם
 והשכים בבקר והעלה עלות מספר
 כלם כי אמר איוב אולי הטאו בני
 וברכו אלהים בלבבם ככה יעשה

איוב

את העיר ואת המגדל (בראשית י"א) ובי לריק יריד' לפני המקום לראות והכתיב עיני ה' משוטטות בכל
 הארץ (זכריה ד') אלא ללמד הלכה לדורות שאין דנין אלא ע"פ עדי ראיה שנאמר או ראה
 או ידע (ויקרא ה'): והיה. פשוטו כמו ויהי ומשמעו לשעבר ולהנא: תם וישר. אבל בדברים שבין
 קונו וביןו לא היה לדיק לכך נאמר וירא אלהים וסר מרע: (ג) שבעת אלפי צאן. הרוב
 מנה תחילה: גדול מכל בני קדם. מדור הפלגה דנתיב ויהי בנסעם מקדם (בראשית י"א)
 אבל באברהם אינו בן שהרי באברהם כתיב בו גדול שנאמר ושם מברון לפניו קרית ארבע
 (יהושע י"ד) האדם הגדול נענקים הוא היה לו לנחוב אדם גדול ולמה כתב האדם הגדול אלא
 רמו שהוא אדם גדול שעמד בעשר נסיונות לפיכך נותבין אותו שני ההי"ן ואיוב שנא' בו גדול
 לא עמד אלא באחת שנאמ' תם וישר וגו' מכל אותו הדור שלא נתפס על אותו עון (סא"א):
 מכל בני קדם. בני ארץ המזרח שארם במזרחו של עולם הוא שנא' (במדבר כ"ג) מן ארם
 ינחני בלק מהרריקדם: (ד) והלכו בניו ועשו משתה בית איש יומו. נבית כל אחד ואחד
 יומו: ושלחו וקראו. כמו ושלמים וקוראים שהיו עושין בן תמיד: (ה) ויהי כי הקיפו.
 כאשר כלו ימי המשתה נוהג הי' איוב בכל סוף שבעת הימים שחזרו הימים חלילה היה שולח
 ומקדשם כל' מזמם: וקראם כמו התקדשו למחר (במדבר י"א): והשכים בבקר והעלה. מליצתו
 שהי' משכס ומעלה עולות לכן כתב נל' עמיד שהי' נוהג לעשות בן תמיד לסוף כל ז' הימים:
 מספר כל. הננים והבנות: וברכו. לשון כבוד כלפי מעלה: ככה יעשה איוב. כמו הי' עושה

מחר

MOB

(א) איין מאן וואר איינסט אים לאנדע עוין, נאמענס איוב; אונד דיעזער מאן וואר פראם, אויפריכטיג, גאטטעם-פירכטיג אונד פאם באזען פערן. (ב) עס ווארדען איהם זיעבען זאהנע אונד דרייא טעכטער געבאָרען. (ג) זיין בעי זיטצטהום וואר זיבען טויזענד שאַע, דרייא טויזענד קאיי מעעלע, פינף הונדערט יאָך רינדער, פינף הונדערט עזע-לינגען אונד איינע זעהר גראַסע דיענערשאַעט, וואָדורך דערזעלבע דער אַנגעזעהענעסע אונטער אַללען מאָרגענ-לענדערן וואַר. (ד) זיינע זאהנע פּפּלעגטען גאָסטמאַהלע צו געבען, יעדער אין זיינעם הויזע אָן זיינעם געבורטסמאַגע; זיא שיקטען איהרע איינלאַדונגען אויך אָן איהרע דרייא שווע-סטערן, מיט איהנען צו עססען אונד צו טרינקען. (ה) וואַ-רען נון דיא טאַגע דיעזער גאָסטגעלאַגע דער רייהע נאָך צו ענדע, דאָן שיקטע איוב, ליעם זיא איינלאַרען, שטאַנד דעם מאָרגענס פֿריה אויף, אונד בראַכטע בראַנדאַפֿער נאָך דער צאהל זיינער זאהנע דאַר, דען איוב אייסערטע: פֿיעל-ליכט האַבען זיך מיינע זאהנע פֿערוינדיגט אונד אין איה-רעם הערצען דער גאָטטהייט ענטזאָגט; זאָ טהאַט איוב יע.

א (א) בארץ עוין, אנשי אס אחר מעולט היו בונים ערים והושינו את הארנות במשפחותיהם ובנפשות אשר עשו, קראו אס מקומות מושבותיהם על שמות'או על אס בניה'; ונחלקו המפרשים אס נקראת ארץ עוין על אס עוין בן ארם (בראשית י' כ"ג) או על עוין בכורו של נחור (אס כ"ב כ"ח) או על הנזכר בתולדות בני עשו (אס ל"ו כ"ח). והחכם המבאר לסל"ה נוטה לדעת רס"י בפסוק שלמיניו (אס כ"ב כ"א) שנקראת הארץ אשכ אס איוב ע"ש עוין בן נחור ואמר שהיא סמוכה למזק ושמה בלשון העמים guta כי הכרת העי"ן אללס כמעט כמו גימ"ל מעורבת עסנו"ן נקריאת הספרד' והלד"י קרוכה במנשא

לטי"ת. ויחכן יותר שעוין בן ארם הושיב את הארץ ההיא ושמו הונח עליה, והיא היא הסמוכה למזק, כי דמסק היתה קרית מלך לארץ ארם כאשר יורה שמה ארם דמסק והיא קרוכה לארץ שכל ולארץ נשדים וזה עולה עם ענין הספור בפרשה זו. והראב"ע כתב וז"ל: והקרוב אלי שהי' מנני עשו והענין מוביח בארץ עוין כמו שישי ושמי בת אדום יושבת בארץ עוין ע"כ ואין להשען על יסוד הוכחתו. ויפה העיר החכם בעל מקרי ארץ כי ירמיה יזכיר ראשונה את ארץ העוין (ירמיה כ"ה כ') ובפסוק שלאחריו יזכיר את אדום וא"כ אין עוין אס לארץ אדום. ומה שנאמר באינה (ד' כ"ח) בת אדום יושבת בארץ עוין, נראה כי אחרי אשר הגלו בני ארם מעיר דמסק וסביבותיה ע"י מלכי אשור, באו בני אדום וישבו אס והיו טעם הנתוב יושבת בארץ עוין. (ג) ועבודה רבה, מספר רב של עבדים כפי' הראב"ע אלל יחמק (בראשית כ"ו י"ד) והם הנערים אשר מתו ע"י שכל ואש אלהים ורוח גדולה, ולדעת רוב המפרשים ענינו עבודת קרקע וזה ינחיש ענין הספור הלא כל אשר לאיוב היה ביד השטן אשר הפך להחביד הונו ולבלע קנינו ואס היה מונה הכתוב רוב שדותיו וכרמיו בתוך כבוד עשרו למה לא השחיתם השטן ע"י רוח וברד? ואס השחיתם למה לא הזכירו הכתוב? ומה שנאמר בסמוך והנקר היו חורשות יורה על הגדה שהי' לו לזכרו למחית ביתו ולא למסמך וקנין, ולפעמים הי' מוכרח לזכור בר כמו שאמר אס כמה אכלתי בלי כסף (איוב ל"ח ל"ט). (ד) איש יומו, יום הולדת של כל אחד ואחד והעד ויקלל את יומו (להלן ג' א'). (ה) הקישו, השלימוכת"א כד שלימו-שורש יקף ענין סבוב הוא כלומר אשר אסבבו הימים האלה וחזרו חלילה שבע פעמים בשנה. ויקדשם, הזמינס ע"י שלוחיו וכמו שחרגם הארמי והמנינון. וברכו, המפרשים וכתובס הראב"ע הסכימו שענינו הסך הנרכה, והפלא על הראב"ע שכתב בזה הספר (ל"ז י"ז) כי זה דמוק להיות מלה אחת מתפרשת לפירוש והפירו ולא יהיה לה שינוי בבנין כמו שורש יצא ע"ש, ואין להחזיק בזה הכלל כי מלינו קפד (גונאט) וקפד (טאנדע) וגם ההפעיל מסעל ירש יורה על שתי בונות מתנגדות וא"כ גם פעל ברך כולל שתי הוראות הפוכות, ואין לומר שלדעת המפרשים הוראה אחת לו ואיוב הסך הקללה לנכרה דרך כבוד כלפי מעלה, וגם השטן לא נתן את פיו לחטוא ואמר אס לא על פניך יכר כך, הלא על אש איוב אשר דברה כאשת הובלות לא יגיד בותב הסכר לשמור את סיה להוסיף לשון קללה לפני אלהים, וכן ציי

אֵיּוֹב כָּל־הַיָּמִים: (ו) וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ
בְּנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עַל־יְהוָה וַיָּבֹאוּ
גַם־הַשָּׁטָן בְּתוֹכָם: (ז) וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־הַשָּׁטָן מֵאֵין תָּבֹא וַיַּעַן הַשָּׁטָן
אֶת־יְהוָה וַיֹּאמֶר מִשׁוֹט בְּאֶרֶץ
וּמִהַתְהַלֵּךְ בָּהּ: (ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
הַשָּׁטָן הַשְּׂמֵת לְבָבְךָ עַד־עַבְדִּי אֵיּוֹב
כִּי אֵין כָּמֹהוּ בְּאֶרֶץ אִישׁ חָם וַיִּשָּׂר
יָרֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרַע: (ט) וַיַּעַן הַשָּׁטָן
אֶת־יְהוָה וַיֹּאמֶר הַחֲנָם יָרֵא אֵיּוֹב
אֱלֹהִים: (י) הֲלֹא־אֵת שָׂכָת בַּעֲדוֹ
וּבַעַד־בֵּיתוֹ וּבַעַד כָּל־אֲשֶׁר־רָו
מִסָּבִיב מַעֲשֵׂה יָדָיו בְּרַכָּת וּמִקְנָהוּ
פָּרֶץ בְּאֶרֶץ: (יא) וְאוֹלָם שָׁלַח־נָא
יָדְךָ וְגַע בְּכָל־אֲשֶׁר־לוֹ אִם־לֹא עַל־
פָּנֶיךָ יִבְרַכְךָ: (יב) וַיֹּאמֶר
ה' אֵל הַשָּׁטָן הִנֵּה כָל אֲשֶׁר
לוֹ בַיָּד: ד"ט וַיְהִי הַיּוֹם.
אוֹתוֹ הַיּוֹם שָׁמְרוּ חֲלִילָה
לְאִכּוֹל בְּבֵית אֲחִיהֶם הַבְּכוֹר:
צְנִי הָאֱלֹהִים. לְבֹא הַשָּׁמַיִם
הַקְּרוּבִי לְשִׁכּוֹנָה לְהִיּוֹת בְּנֵי
צִיּוֹת וְעַל שָׁם כִּךְ נִקְרָאוּ
צְנִי: לְהַתְיַצֵּב עַל ה'.
סְבִיבוֹתָיו כְּמוֹ (בְּרֵאשִׁי' מ"ה)
לְכָל הַנְּצִיִּים עֲלִיו: מֵאֵין
חֲבוֹא דָבָר הַחֲבוֹב דְּרַךְ אֶרֶץ
שֶׁהַגְּדוֹל מִדָּבָר תְּחִיל' וּמֵרֵש'
אֵת הַקָּטָן לַעֲנוּת: מִשׁוֹט
בְּאֶרֶץ. כְּאֶזֶר מִפּוֹר לְמַעְלָה
וּבַהֲגֵדָה דְּשׁוֹתֵפִין הוּא:
הַשְּׂמֵת. ל' תִּימָה הוּא: חֵם

מחר בשבת בדבר ההוא ותדיר פעמי' שבת בדלשון עבר ופעמים בלשון עתיד: (ו) ויהי היום' אותו יום שהיה ראש השנה: ויבאו בני האלהים להתיצב על ה' לריב עמו שאין להתיצב אלא על דין שנאמר (ישע' לג') כלב לריב ה': ויבא גם השטן בתוכם. לקטרג הנריות: (ז) משוט בארץ ומהתהלך בה. ושטטתי בכל הארץ ולא מלאחי באברהם שנאמר בוק' התהלך בארץ (בראש' י"ג) ואמרו רז"ל שטן לשם שמים נחווין כדי שלא יהא נשנת לפני אלהינו זכותו של אברהם: (ח) השמת לבך על עבדי איוב. שתרצה לקטרגו: (ט) החנם ירא איוב. בתמי': (י) הלא אתה שבת בעדו. לפי שהוא יודע שאתה רגיל אלו לבעש לו נסים ופרה ורבה לפיכך עושה דקוה הללו. אבל לו נסית אותו: (יא) אם לא. לו היית נוגע בכל אשר לו אם לא. על פניך יברכך מיד בתמי': ואז (יב) ויאמר ה' אל השטן הנה כל אשר לו בידך: ד"ט ויהי היום. אותו היום שמרו חלילה לאכול בבית אחיהם הבכור: צניי האלהים. לבא השמים הקרובי' לשכונה להיות בני ציון ועל שם כך נקראו צניי: להתיצב על ה'. סביבותיו כמו (בראש' מ"ה) לכל הנציים עליו: מאין חבוט דבר הכתוב דרך ארץ שהגדול מדבר תחיל' ומרש' את הקטן לענות: משוט בארץ. כאשר מפור' למעלה ובהגדה דשותפין הוא: השמת. ל' תימה הוא: חם

וישראל שלם במעשיו: שבת בעדו. הגנת בעדו כמחילה זו כמו הסר מסוכתו (ישעיה ח') מחילתו וכן כל בעד האמור בלשון עברי אינו אלא לשון כנגדו ובפניו כמו ובפר בעדו (ויקרא ע"ו) קנת העון כנגדך ובפניך להיות הנספה מן בעדך וכן ה' מן בעדי (תהלים ג'): פרץ בארץ. נתחזקו כמו וכן יפרוץ (שמות א') ומתרגמין יתקוף זהו פשוט ורבותינו ז"ל אמרו בהגדה שהטעמים הקב"ה מעין עולם הבא שלאחר חרשת האמונות היו זרעים עם החרישה ורועות האמונות מיד חזיו מן התלם: (יד) על ידיהם. כמו (במדבר ב') אש על ידו וחפל אחת קרי

עדר ערצייט. (ו) איינעם טאגס ערשיענען דיא זאָהנע גאָט-
 טעם (ענגעל), זיך פֿאַר דען עוויגען צו שטעללען, דאָ
 טראַט אויך דער אַנקלעגער (סמטמן) אין איהרע מיטטע,
 (ז) אונד דער עוויגע שפראַך צום אַנקלעגער: וואָהער
 קאָמסט דוא? דער אַנקלעגער אַנטוואַרטעטע דעם עווי-
 גען: פֿאַן איינעם צוגע דורך דיא ערדע, פֿאַן איינער וואַנ-
 דערונג אויף דערזעלבען. (ח) דער עוויגע פֿראַגטע דען אַנקלע-
 גער: האַסט דוא עטוואַ דיינען זין אויף מיינען קנעכט איוב
 געריכטעט? וואָהרליך! זיינעם גלייכען איזט ניכט אויף ער-
 דען — איין כאַן, זאָ פֿראַם אונד אויפֿריכטיג, גאָטטעם-
 פֿירכטיג אונד פֿאַם באַזען פֿערן! (ט) דער אַנקלעגער ענט-
 גענעטע דעם עוויגען, אונד שפראַך: איזט איוב עטוואַ אומזאָנסט
 זאָ גאָטטעם פֿירכטיג? (י) האַסט דוא ניכט איהן, זיין הויז
 אונד אַלל זיין האבע גאַנץ אומשירמט? זיינער הענדע
 ווערק האסט דוא געזענעט אונד זיין בעזיטצטהום ערוויי-
 טערט זיך אים לאַנדע. (יא) אבער שטרעקקע דיינע האַנד
 נור אויס, אונד גרייפֿע זיין אייגענטהום אַן — פֿירוואהר!
 ער ווירד דיר פֿרעך ענטזאָגען. (יב) דאָרויף שפראַך דער
 עוויגע צום אַנקלעגער: וואָהלאַן! זאָ זייא דען זיין גאַנצעם
 פֿערמעגען אין דיינע האַנד גענעכען! נור אן איהם זעלכסט
 פֿערנרייף דיר ניכט. — אונד דער אַנקלעגער ענטפֿערנטע
 זיך פֿאַם עוויגען. (יג) אלס נון איינעם טאגס זיינע זאָהנע
 אונד טעכטער אים הויזע איהרעם עלטעסטען ברודערס
 אַסען אונד וויין טראנקען, (יד) דאָ קאם איין באַטע צו
 איוב, אונד שפראַך: דיא רינדער פֿעליגטען, אונד דיא עזע-

ליינען

אנשים בליעל אשר שמה
 איובל דברי' כפיסה להעיד
 נגד נבות היזרעאלי עדות
 שקר לאמר ברכת אלהי'
 ומלך (מ"א כ"א י') ואשר
 אמרו כלשונה ברך נבות
 אלהים ומלך (שם שם י"ג)
 לא היו ומר' בעדות' לדב-
 בדרך כבוד כי חובה היא
 על העדים לפרש עדותם
 בשפה ברורה בלר היטב
 ובפרט בשני אנשים המטאוי'
 האלה אשר מסלו למר-
 ק' ולהגדיל קלף העם נגד
 נבות שסקלוהו; אך את
 זה נרא' רחוק שיחשוב איוב
 על בניו שקללו אלהים
 בלבבם בטוב לבם בנין כי
 הגבור מיין מתרוקן כמהמה
 שבלב כאשר יאמר משל
 הקדמוני ונכנס יין ילא סוד,
 ויותר קרוב כי ירא איוב אולי
 חטאו בניו ועזבו את ה'
 שלא שמו על לבם להודות
 לו על כל הטוב אשר הפליא
 עליהם, ייהי' טעם ברכו
 כמו עזבו כי לשון ברכה
 נופל על קבלת פנים ועל
 ההסברה ועזיבה (עיין
 רש"י בראשית ל"ג י"א, מ"ז
 ז' ומלכים ב' ה' ט"ו) וכן
 חרגם החכם אומצרייט
 בתרגומו לספר איוב: עם
 קאָנטען זיך יחזקהל זייה
 נע זאָהנע פֿערינדריגט,
 חוכר גאָטט חין איהרעק
 העולען דען חבטיד
 געגעבען העבען, אמנס

לא הסדיר טעמו לכוון חרגומו על אדני לשון עברי, וגם הנלשן געזעניום בספר מלך שלו
 נוטה לחרגם כן. ולדעתי נופל פעל ברכ על איש שהיה דנוק במלכו ובאלהיו כאזור על
 מתניו ומחאוס ההצה אוחו רוח עושים ואמר ננבל אין אלהים, ומזה הענין יקרא מקום
 מקוה מים שהי' מלהניס יבשה בשם ברכה לפי שגזר ונכרת מיבשה ונהפך לאגם מים.
 (ו) בני האלהים, מלאכי ה' עושי רצונו לשמוע בקול דברו. על ה', לפני ה' כמו להשתחות
 עליה (ויקרא כ"ו א') וכן חרגם הארמי קדם ה'. השטן, האויב העומד על האדם לשטנו
 מלשון חמת אהבתי ישטנוני (חבליים ק"ט ד') והוא מבקש דין האדם ומשפטו מלפני ה' ולהסיר
 מעליו הטוב הנגזר מאתו ויתברך, ועליו אמרו מו"ל יורד ומסית להמנע אותו מן התשובה ועולה
 ומקטרג על רוב פשעיו וכמאמרם הוא השטן הוא היל"הר הוא המלאך המות. (ז) משוט,
 מסבוב מענין שטו העם (במדבר י"א ח'). (י) שכח, גדרת סביב לו מלשון סניי שך את
 דרכך בסירים (הושע ב' ה'). (יא) על פניך יברכך, יעזוב בעזות מלך וכמו שחרגמתי.
 (יד) על ידיהם, סמוך להם.

ואינו לשון מקום אלא על
 שם שהוא מוכן ומזומן לידו:
 (טו) ותפל שגא. נחמלה
 וחנה מלכות שגא עליהם
 כמו (בראשית ב"ה) על פני
 כל ארצו נפל: ואת הנערים.
 מארתיך הזמרים אותם:
 ואמלטה. אין מליטה אלא
 לשון השמטה שנשמט מן
 הלרה: (טז) ובנערים.
 במשמתי שומרי הלחן מדבר
 הכחוב: (יז) ויפשו על
 פנמלים. זהו לשון בזו
 זו כפי מנהגם כל זמן
 שהם מהלכים נדבקים יחד
 והולכים במארב שלא יבינו
 בהם ויבריתו את המקנה
 וכשמגיעים למקום המקנה
 פושטים במרחב המקנה זה
 לכאן וזה לכאן לאסוף
 המקנה והמלאכים הללו
 שלומי שטן היו וכדי להקניטו
 ולהחטיאו בישרוהו תזילה
 בהפסד מועט ואח"כ בגדול
 ממנו וכן בלם: (יט) מעבר
 מדבר. מלך שני של מדבר
 והיה הבית מלך זה והול'
 עבר במקרא: על הנערי'.
 בניס אבל אין לריך להזכיר
 הבנות: (להגיד לך. שהיה
 לו רשות להגיד והיה מת
 באותו רגע ס"א):
 (כ) ויגו. תלש כמו (ירמי'
 ז') גזי גזרך ומחרגמינן
 תלש' וכמו (תהלים ע"א)
 ממעי אמי אתה גוזי מושבי:
 (כא) מבטן אמי. האדמה
 אשר לוקחתי משם או אמו
 משם: וערם אשוב שמה.
 לא נבטן הוא מדבר ומה
 שמה אל מקום תשובתו ועל
 שהוא מוכן לכך ולא יחליף
 החוק לשון כי אם אל העפר
 לפיכך לא הולרך להזכירו:
 (כב) ולא נתן. להטיל תפלה
 ועול אל הקב"ה כמו (שמאל
 א' י"ח) נתנו לדוד הרבבות
 ולינתנו האלפים: תפלה.
 לא שום שמן ותפלות נמן
 על הקדוש ב"ה כמו (ירמ' א')

(טו) ותפל שבא ותקתם ואת הנערים
 הכו לפי הרב ואמלטה רק אני לבדי
 להגיד לך: (טז) עוד וזה מדבר וזה
 בא ויאמר אש אלהים נפקה מן
 השמים ותבער בצאן ובנערים
 ותאכלם ואמלטה רק אני לבדי
 להגיד לך: (יז) עוד וזה מדבר וזה
 בא ויאמר כשדים שמו שלשרה
 ראשים ויפשו על הגמלים ויקחום
 ואת הנערים הכו לפי הרב
 ואמלטה רק אני לבדי להגיד לך:
 (יח) עד וזה מדבר וזה בא ויאמר בניה
 ובנותיה אכלים ושתיים יין בבית
 אחיהם הבכור: (יט) והנה רוח גדולה
 באה מעבר המדבר ויגע בארבע
 פנות הבית ויפל על הנערים
 וימותו ואמלטה רק אני לבדי להגיד
 לך: (כ) ויקם איוב ויקרע את מעלו
 ויגז את ראשו ויפל ארצה וישתחו:
 (כא) ויאמר ערם יצתי מבטן אמי

וערם אשוב שמה
 יהוה נתן ויהוה לקח
 יהי שם יהוה מברך:
 (כב) בכל זאת לא חטא איוב
 ולא נתן תפלה לאלהים:

ספר א

על הקדוש ב"ה כמו (ירמ' א') ונביאי אומרון ואיתי חסלם:

לינגען וויידעמען נעכען איהנען, (טו) אַלס פלעסצליך דיא
 סאַכקער הערפיעלען, זיא וועגנאַהמען, אונד דיא קנעכ-
 טע מיט דער שערפֿע דעם שווערדטעם ערשלוגען — נור
 איך אַלליין זאָללטע ענטקאָממען, אום עם דיר צו פֿער-
 קינדען. (נו) נאָך רעדעטע דיעזער, אַלס שאַן איין אַנדע-
 רער קאַם אונד שפראַך: איין פֿייער גאַטטעס פֿיעל פֿאַם
 היממעל, זעצטע שאַאָפֿע אונד קנעכטע אין בראַנד, אונד
 ראַפֿעטע זיא הין — נור איך אַלליין זאָללטע ענטקאָממען,
 אום עם דיר צו פֿערקינדען. (יז) דער רעדעטע נאָך, דאַ
 קאַם אַבערמאַלס איינער אונד שפראַך: דיא קאַלדעער
 שטעללטען זיך אין דרייא אַבטהיילונגען אויף, שטירצטען
 איבער דיא קאַמעלע הער, אונד ערשלוגען דיא קנעכטע
 מיט דער שערפֿע דעם שווערדטעם — נור איך אַלליין זאָלל-
 טע ענטקאָממען, אום עם דיר צו פֿערקינדען: (יח) דיעזער
 פֿוהר נאָך אין דער רעדע פֿאַרט, זאָ קאַם שאַן איין אַני-
 דערער אונד שפראַך: דיינע זאָהנע אונד דיינע טעכטער
 אַסען, אונד טראַנקען וויין אים הויזע איהרעם עלטעסטען
 ברודערס; (יט) זיעהע! דאַ קאַם איין שטאַרקער שטורם
 איבער דיא וויסטע הער, פֿאַסטע דיא פֿיער עקקען דעם
 הויזעס, דאַם עם איבער דיא יונגען לייטע צוואַממען שטירצ-
 טע, אונד זיא וואורדען דעם טאָדעם — נור איך אַלליין
 מוסטע ענטקאָממען, אום עם דיר צו פֿערקינדען. (כ) דאַ
 ערהאַב זיך איוב, צעררים זיין קלייד, שאַך זיין הויפט,
 פֿיעל צור ערדע, אונד בעטעטע. (כא) ער שפראַך:

נאַקט קאַם איך אויס מיינער מוטטער שאַאָס,
 נאַקט קעהרע איך צור היימאַטה הין —
 דער עוו'גע גאַב, דער עוו'גע נאַהם,
 דעם עוו'גען נאַמע זייא געלאָבט!

(כב) בייא אַללעם דעם, זינדיגטע איוב ניכט, אונד גאַב קיי-
 נען טאָדעל געגען דיא גאַטטהייט צו.

כ א ו ר

(יה) עד, כמו עוד. (יט) הנערים, בניו ועבדיו כמו שנרתי למעלה פסוק ג', והגמלט היה אחד ממשרתיו שאין להסתפק שהיה לו ולבניו עבדים למלאכה אשר בנית ולאשר במוך ורש"י פי' בני ים שהיו אוכלים ושותים שם. מעילו, לבוש העליון. ויגו ראשו, גלח שער ראשו כמו שחרגם הכשדי וספר ית רישיה וכמו שפי' הרד"ק מיכה א' ט"ז הקדמה היא תלישת הכשד והגזיזה במספרים וכן יעשה האדם לאכל. (כא) אשוב שמה, אל נטן האדמה שהיא אם כל פי. (כב) הפלה, ענין גרועון ודופי וכן ובניאי שזמרון ראיתי תפלה (רמ"י כ"ג י"ג) וכמו שחרגמתי

ב

(א) ויהי היום ויבאו בני האלהים
 להתיצב על-יהוה ויבוא גם-
 השטן בתכם להתיצב על-יהוה:
 (ב) ויאמר יהוה אל-השטן אי מזה
 תבא ויען השטן את-יהוה ויאמר
 משט בארץ ומהתהלך בה: (ג) ויאמר
 יהוה אל-השטן השמת לבך אל-
 עבדי איוב כי אין כמהו בארץ איש
 תם וישר ירא אלהים וסר מרע
 ועדנו מחזיק בתמתו ותסיתני בו
 לבלעו חנם: (ד) ויען השטן את-יהוה
 ויאמר עור בעד-עור וכל אשר לאיש
 יתן בעד נפשו: (ה) אולם שלח-נא
 ידך וגע אל-עצמו ואל-בשרו אם-
 לא אל-פניו יברכה: (ו) ויאמר יהוה
 אל-השטן הנו בידך אך את-נפשו
 שמר: (ז) ויצא השטן מאת פני יהוה
 ויד את-איוב בשחין רע מכף רגלו
 עד קדקדו: (ח) ויקח-לו הרע
 להתגרד בו והוא ישב בתוך האפר:
 (ט) ותאמר לו אשתו עדה מחזיק
 בתמתך בך אלהים ומת: (י) ויאמר
 אליה כדבר אחת הנבלות הדברי
 גם את-הטוב נקבל מאת האלהים
 ואת-הרע לא נקבל בכל-זאת לא-

ב (ב) אי מזה תבא - איה
 המקו' שזיכל לומ' מזה אני
 בא - (ג) מחזיק - אומר כמו
 וישלח ידו ויחזק בו (שמות
 ד') מחזיק באזני בלב (משלי
 כ"ו): ותסיתני בו - הסיתני
 לבלעו כל לשון הסתה אינו
 אלא לשון המשנה שממשיך
 את האדם לעלמו: (ד) עור
 בעד עור - אבר בפני אבר
 כן דרך בני אדם כשרואה
 החרב בזה על ראשו מגין
 בזרעו לפניו וכ"ש כל אשר
 לאיש בממון יתן בעד נפשו
 בפניו נפשו להגין לפי שזה
 יודע בנפשו שנתחייב לפיכך
 אינו מלטער על ממונו:
 (ה) אולם - אבל: אם לא -
 חראה בו מיד שעל פניך
 יכרכך: (ו) אך את נפשו
 שמר - שלא חלא מכאן אמרו
 חכמים קשה היה לער של
 שטן יותר משל איוב באומר
 לחניו שבור חבית ושמו
 יונה: (ח) להתגרד בו -
 בדל"ת כתיב ולשון משנה
 הוא גורדו ומעמידו על
 גלדו אבל גורר כרי"ש אינו
 אלא ל'סחיבה כמו גורר אדם
 מטה וספסל: (ט) מחזיק -
 אומר: ומת - לשון לוו כמו
 ומת בהר (דברים ל"ב):
 (י) גם-לא די שבאני לא גם
 את הטו' נקבל ואת הרע לא
 נקבל

ב א ו ר

ב (ג) ותסיתני, ענין גרוי
 ופתוי ותרגם הכשדי
 וגריתא מי מרי להרחיק
 גשמות הלשון. לבלעו,
 להשיתו. (ד) עור בעד
 עור, האדם מוסר ונותן
 למכה עור שארו הקרוב לו
 להגיל עור עלמו וכן איוב
 הקריב נפש בניו וננותיו
 לקרבו יק להמלט את נפשו.
 (ח) להתגרד, להסתכן
 ואין

(ה) דער מאַג וואָר וויעדער דאָ, דאָס דיא זאָהנע גאַט-
טעם ערשיענען, אום זיך פֿאַר דען עוויגען צו שטעללען;
דאָ טראַט אויך דער אַנקלעגער אין איהרע מיטטע, זיך
פֿאַר דען עוויגען צו שטעללען. (ג) אונד דער עוויגע שפראַך
צום אַנקלעגער: וואָהער קאָממסט דוא? דער אַנקלעגער
אַנטוואָרטעטע דעם עוויגען: פֿאַן איינעם צוגע דורך דיא ער-
דע, פֿאַן איינער וואָנדערונג אויף דערזעלבען. (ג) דער עוויגע
פֿראַגטע דען אַנקלעגער: האַסט דוא עטוואַ דייען זין אויף מיי-
נען קנעכט אויב געריכטעט? וואָהרליך! זיינעם גלייכן איזט ניכט
אויף ערדען—איין מאַן, זאָ פֿראַם אונד אויפֿריכטיג, נאָטטעס-
פֿירכטיג אונד פֿאַם באַזען פֿערן; נאָך העלט ער אַן זיינער פֿרעמ-
מיגקייט פֿעסט, אָבוואָהל דוא מיך געגען איהן גערייצט האַסט,
איהן אונפֿערדיענט צו פֿערדערבען. (ד) דאָ אַנטוואָרטעטע
דער אַנקלעגער, אונד שפראַך: הויט אום הויט; יאָ אַל-
לעס, וואָס דער מענש בעזיטצט, גיכט ער פֿיר זיין לע-
בען. (ה) אַבער שטרעקקע דייע האַנד נור אויס, אונד
גרייף זיין געביין אונד פֿלייש אַן: פֿירוואָהר! ער ווירד דיר
פֿרעך ענטזאָגען. (ו) דער עוויגע שפראַך הירויה צום אַנ-
קלעגער: וואָהלאַן! ער זייא אין דייע האַנד געגעבען; נור
זיין לעבען שאַנע! (ז) אונד דער אַנקלעגער ענטפֿערנטע
זיך פֿאַם עוויגען, אונד שלוג אויב מיט באַזאָרטיגעם גע-
שווירע פֿאַן דער פֿוסזאָהלע ביז צום שייטעל. (ח) דיעזער
נאָהם זיך איינע שערבע, אום זיך דאַמיט צו שאַבען, אונד
זעטצטע זיך אין דיא אַשע היניין. (ט) דאָ שפראַך זיין ווייב
צו איהם: העלטסט דוא נאָך אימער פֿעסט אַן דייער
פֿרעממיגקייט? ענטזאָגע דער גאַטטהייט, אונד שטירב!
(י) ער אַבער שפראַך צו איהר: דוא שפריכסט ווייא דער
ניעדערטרעכטיגסטען איינע! נור דאַז נוטע זאָללען וויר פֿאַן
דער גאַטטהייט אַננעהמען, דאַז באַזע אַבער ניכט?— בייא

ב א ו ר

ואין לו אח במקרא וכלשון משנה (גני שופר) גרדו והעמידו על גלדו. בחוק האשר, פי'
הראכ"ע כדרך אכלות וכן וילנש שק. (ל"ל ויכס שק) וישנ על האפר (יונה ג' ו') ע"כ, והתאכל
על אבדן הודו וכבודו וכמו שקונן שק תפיתי עלי גלדי ועוללתי בעפר קרני (ט"ז ע"ו). (י) גם,
בחסרון ה"א השאלה ורבים כמוהו.

חַטָּא אִיזב בְּשַׁפְּתָיו: (יא) וַיִּשְׁמְעוּ
 שְׁלֹשָׁת ו רַעֵי אִיזב אֶת כָּל־הַרְעָה
 הַזֹּאת הִבְאִה עָלָיו וַיָּבֹאוּ אִישׁ
 מִמְּקוֹמוֹ אֲלֵיפּוֹ הַתִּימְנִי וּבְלִדְד
 הַשּׁוּחִי וְצוֹפֵר הַנְּעֻמְתִּי וַיּוֹעֲדוּ יַחְדָּו
 לָבֹא לַגָּדֹל־לָזוֹ וּלְנַחֲמוֹ: (יב) וַיִּשְׂאוּ
 אֶת־עֵינֵיהֶם מִרְחוֹק וְלֹא הִבִּירָהוּ
 וַיִּשְׂאוּ קוֹלָם וַיִּבְכּוּ וַיִּקְרְעוּ אִישׁ מְעָלוֹ
 וַיִּזְרְקוּ עֶפְרַע־רֹאשֵׁיהֶם הַשָּׁמַיְמָה:
 (יג) וַיֵּשְׁבוּ אֹתוֹ לָאָרֶץ שִׁבְעַת יָמִים
 וְשִׁבְעַת לַיְלוֹת וְאִין־דָּבָר אֲלֵיוֹ דְּבָר
 כִּי רָאוּ כִּי־גָדַל הַכְּבָאֵב מְאֹד:

ג

(א) אַחֲרֵי־כֵן פָּתַח אִיזב אֶת־פִּיהוּ
 וַיִּקְלַל אֶת־יוֹמוֹ:
 (ב) וַיַּעַן אִיזב וַיֹּאמֶר:
 (ג) יֵאבֵד יוֹם אֲוִלְדִּי בּוֹ
 וְהַלִּילָה אָמַר הָרָה גְּבֵר:
 (ד) הַיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה־תִּשְׁךָ
 אֶל־יְדֵי־רֵשָׁהוּ אֱלֹהֵי מַמְעַל
 וְאֶל־תּוֹפֵעַ עָלָיו נִהְרָה:
 (ה) יִגְאָלְהוּ תִּשְׁךָ וְצַלְמוֹת
 תִּשְׁכַּן־עָלָיו עֲנָנָה
 יִבְעַתְהוּ כְּמִרְיֵי יוֹם:

נקבל בחמיה: (י) בשפתיו.
 אבל כלבו חטא: (יא) רעי
 איזב. איהביו: לגוד. כמו
 מי יגוד לך (ישעיה נ"א)
 לא חנודו לו (ירמיה
 ט"ו): (יב) ולא הביירו. כי
 נשחטו פניו מזמת היסורין:
 השמימה. כלומר למעלה
 מראשיהם (הרנה) והוא
 היה להם מנהג אבל:
 (יג) לארץ. על הארץ ללער
 בלערו:

מענה איזב

ג (ב) ויען. וילעק כל
 ענייה האמורה בחורה
 אינה אלא ל' הרמת קול
 ואב לנולם וענו הלויים וגו'
 קול רם (דברים כ"ז):
 (ג) אולד בו. ל' עתיד שהיה
 אומר הלואי ויאבד היום
 שהייתי עתיד להולד בו ואז
 לא הייתי נולד: והלילה.
 אף היא תאבד שיאמר
 המבשר אשר עליו הדבר
 מועיל: הרה גבר. שעיבר
 אבי את אמי בנקבה נוהג
 לומ' הורחה ובזכר נוהג
 לומר הורה את הנקבה
 ורז"ל אמרו מלאך הממונה
 על ההריון לילה שמו:
 (ד) היום ההוא יהי תשך.
 תמיד ככל שנהכשיגיע אותו
 יום: א' ידרשהו אלוה ממעל.
 לטוב: וא' תופע עליו נהרה.
 אורה כמו לורה ומתרגמין
 ניהור: (ה) יגאלהו. כמו
 לחם מגואל (מלאכי א')
 במה גאלנוך (שם) והוא
 לשון לבלוך וטוּף: כלמות.
 כל של מות (תשך) שאינו
 מאיר לעולם: עננה.
 אפיל': כמרירי יום. שדים
 המושלים בלהרים שנאמר
 ומקטני יגוד להרי' (תהלים
 ז"א):

אללעם דעם זינדונטע איוב מיט קיינער אייסערונג. (יא) אלס
 דרייא פֿריינדע איוב'ס דאָן אונגליק ערפוֹהרען, דאָן איבער
 איהן אויסגעבראָכען, דאָן איילטע יעדער אויס זיינעם
 וואָהנאָרטע הערבייא: אליפו, דער הימניטע, בלדר, דער
 שוהיטע, אונד צופר, דער נעמחיטע; זיא האַטטען זיך
 אינסגעזאַממט צו איינעם צוועקקע בעשטימט, הינצוקאָמ-
 מען, איהם איהר ביילייד צו בעצייגען, אונד איהן צו טרע-
 סטען. (יב) זיא ערהאָבען איהרע אויגען וויא אויס ווייטער
 פֿערנע, ערקאַננטען איהן אַבער דענאָך ניכט; דאָ ווייג-
 טען זיא לויט אויף, איין יעדער צעררים זיין קלייד, אונד
 זיא וואַרפֿען האָך שטויב אויף איהרע הויפטער. (יג) זיא
 זאַסען דאָן נעבען איהם אויף דער ערדע זיעבען טאַגע
 אונד זיעבען נעכטע, אַבער קיינער ריכטעטע איין וואַרט
 אָן איהן, דען זיא זאָהען, דאַס דער שמערץ אייסערסט
 גראָס וואַר.

ג

- (א) דאָרויף עפֿאַנעטע איוב זיינען מונד,
- אונד פֿערווינשטע זיינען געבורטסטאָג.
- (ב) איוב בעגאַן, אונד שפראַך:
- (ג) פֿערניכטעט זייא דער טאַג, אָן דעם איך וואַרד גע-
 באַרען,
- דיא נאַכט, דיא דעם מאָן פֿערקינדעטע: זיא האַט
 עמפֿאַנגען!
- (ד) אָ דיעזער טאַג — ער ווערדע פֿינסטערנים,
 עם אַכטע אויף איהן ניממער גאָטט פֿאָן אָבען,
 אונד איהן ערלייכטע ניע איין זאָננענשמראַהל —
- (ה) איהן שווערצע דונקעלהייט אונד טאָדעסשאַטטען,
 עם לאַסטע אויף איהן איממער איין געוועלק —
 ענטזעטצליך טאַכע איהן דעם טאַגעס שוילע דיסטערנים!

אָ

(יא) וויעדו יחדו, כולם
 לדבר אחד נתכונו והזמינו
 יחדו לבוא לה לנוד, לקונן
 עליו ולהלטער בלערו כמו
 שפי' הראב"ע ישעיה נ"א
 י"ט. (יב) וישאו את
 עיניהם מרחוק, אין זה
 כלל שלא הכירוהו כריחוק
 מקום, ומה שלחן הכנס
 אומנרייט בנאורו ל' אשכנז
 לאמר שאיש בריא עינים
 יוכל להכיר רעו מרחוק
 נראה רחוק, ולדעת חסר
 כ"ף הדמיון וטעם הכתוב
 שהשתדלו והתחזקו בנח
 עיניהם להכירו, בשגם
 שהיו קרובים אליו במקום
 באדם יבט מרחוק להשיג
 דבר צעניו ונמו שמוגמתי.
 ויזרקו עפר וגו', גם זה
 היה מנהג אכלות צימים
 ההם וכן עשו יהושע וקני'
 כאשר נסו ונפלו ישרא לפני
 אנשי העי (יהושע ז' ו').
 (יג) וישבו אהו לארץ,
 התאבלו עמו והראוהו כי
 גם המה עגמה נפסם על
 גדל כאבו ומה הכתוב
 למדו חז"ל (מ"ק כ"ח) שאין
 המנחמים ראין ליטב אלא
 ע"ג קרקע ואין המנחמים
 ראין לומר דבר עד שיפתח
 האבל.

ג (ב) ויען, כמו ועניה
 ואמרת (דברים כ"ו
 ה') ויהיה ענינו כמתחיל
 (הראב"ע). (ג) ולילה
 אמר וגו', שיעורו ולילה
 אמר לגבד הורה נחמרון
 למ"ד היחס וזהו ע"ד מליכ'
 כאלו הלילה כלומר ליל
 תשמיש הי' מנשר לאיש
 הריון אשתו. הורה, בניוני
 לנסתרת. (ה) יגאלוהו,
 יטנפוהו וילכלכוהו מלשון
 למס מגואל (מלאכי א' ז'), או יהיה הכלון בו שיהיה גואליו וקרוביו מושך וללמות (מלכ"ב ג)
 ויהיה מרגמו חיהק זיח פֿערוואַנדט וכו', וי"מ שיפדוהו וימנכוהו לנפסם, וכו אהו הכנס
 אומנרייט ומרגס: עם וָזוע דונקעלהייט חונד טאָדעסנאַכט איהן חיים, ועל הפירוש הזה כתב
 הראב"ע שהוא רחוק. כמרירי יום, מאורע כמר מענין עורונו בחנור נכמרו (אינה ה' י') ונא

(ו) הַלַּיְלָה הַהוּא יִקְהָהוּ אֶפֶל
 אֶרְיָחַד בְּיָמַי שָׁנָה
 בְּמִסְפַּר יְרֵחִים אֶל־יָבֵא:
 (ז) הִנֵּה הַלַּיְלָה הַהוּא יְהִי גִלְמוּד
 אֶרְחֻבֹא רִנָּה בּוֹ:
 (ח) יִקְבְּהוּ אֶרְרִי־יוֹם
 הָעֵתִידִים עֵרֶר לְוִיחָן:
 (ט) יִחְשְׁכוּ כּוֹכְבֵי נְשָׁפוֹ
 יִקְרֹלְאוֹר וְאֵין
 וְאֶל־יִרְאֶה בְּעַפְעֵפֵי־שָׁחַר:
 (י) כִּי לֹא סָגַר דַּלְתִּי בְטָנִי
 וַיִּסְתַּר עִמָּל מַעֲיָנִי:
 (יא) לָמָּה לֹא מִיָּחֶם אֲמוֹת
 מִבֶּטֶן יִצְאָתִי וְאֲגֹעַ:
 (יב) מִדּוּעַ קִדְמוֹנֵי בְרָכִים
 וּמַה־שָּׂדִים כִּי אֵינֶק:
 (יג) כִּי־עָתָה שָׁכַבְתִּי וְאֲשָׁקוּט
 יִשְׁנֵתִי אֲזוּיָנוֹת לִי:
 (יד) עִם־מַלְכִים וַיַּעֲצֵי אֶרֶץ
 הַבְּנִים חֲרָבוֹת לָמוֹ:
 (טו) אִו עִם־שָׂרִים זָהַב לָהֶם
 הַמְּמַלְאִים בְּתִיהֶם כֶּסֶף:
 (טז) אִו כִּנְפֵל טָמוֹן לֹא אֵהִיָּה
 בְּעֵלְרִים לֹא־רָאוּ אֹר:

(ו) אל יחד. אל ישמח
 כמו יוסד יתרו (שמות י"ח):
 (ע"א אל יתאחד ס"א):
 (ז) גלמוד. יחיד וחסר מאדם
 ומגל בריה: (ח) יקנהו.
 יקלוהו כמו קנה לוי (במדבר
 כ"ג): אררי יום. המקללים
 את ימיהם. לפי שם
 מכוונים לקלל קלה מתוך
 זעזע; העתידים ערר לויחן.
 להיות (ערירי) במחברת
 ליחד ליווי שלהם מחברת
 איש ואשתו מאין בני. ובגמ'
 ירושלמי' ראיתי ערר לויחן.
 לקונן על לוי שלהם בשמו'
 כמו לא יערער על מתו:
 (ט) נשפו. חשך אישונו:
 בעפפעי. צוהרורי כמו
 ועפפעינו יז' מים (ירמי'
 ט'): (י) כי לא סגר. מי
 שיכולת בידו לסגור וגם זה
 מן המקראו', דומין להליל'
 אומר: דלתי בטני. שיצאתי
 ממנו. שאם עשה כן ויסתר
 עמל מעיני: (יא) למה לא
 מרחם אמות. מוליאתי
 מרחם (הייתי ס"א) מוכן
 למות מיד ומדבר בלשון
 עתיד כאילו עומד בכשיו
 ביום יציאת הרחם ואומר
 (למה) לא אמות עתה
 ולמה לא מנען יצאתי
 ואגוע למה לא היתה לי
 גויע' מוכנת: (יב) מדוע
 קדמוני ברכים. ברכי אמי
 קודם למיתה: כי אינך.
 כי נגזר עלי ליוק מהם לפי
 שהוא מדבר ביום לידה הוא
 מזכיר דברי' שלאחריו בלשון
 עתיד: (יג) שכנתי. הייתי
 שיכב בקנר: (יד) הבנים
 חרבות למו. זהו דרך
 למעמידים לננות ערים
 נחרבות לזכרון להם כמו
 וננו ממך חרבות עולם
 וקורא לך גודר פרץ (ישעי'

ל"ח) כלומר עם שרים ובעלי שם או הלואי שלא נודעתי ואהיה כנפל ומה שכתב לא אהיה
 כנפל טמון. מפני שעומד על לשון שהחיל לדבר בלשון מימה ומוסב על למה לא מדוע קדמוני
 ברכים או מדוע לא אהיה כנפל טמון: (טז) כעללים. מיוקת ולכך קורא אותם עולליה שכולם
 שוק וליכלוך כמו ועללתי באפר (לקמן ט"ז) וכמו וימעללו נה כל הלילה (שופטים י"ט):

- (ו) אָ דיעזע נאַכט! זיא רויבע פֿינסטערנים, זיא רייהע זיך ניכט אַן דעם יאָהרעם טאַגע, זיא טרעטע אין דיא צאָהל דער מאָנדע ניכט;
- (ז) יאָ דיעזע נאַכט, זיא ווערדע אויסגעשטאַסען, קיין יובעל ברעכע אין איהר אויס.
- (ח) דאָס טאַגפֿערפֿלוצער זיא אויסצייכענען מאָגען, דיא שטעטס בערייט זינד, אוינטראַכט צו צערשטאַרען.
- (ט) פֿעררונקעלן מיססען איהרע דעממערונגסשטערנע, פֿערגעכענס האַררע זיא אויף ליכט,
- זיא שויע ניע דער מאָרגענרעטהע ווימפערן;
- (י) דען זיא פֿערשלאָס ניכט מינער מוטטער לייב, פֿערבאַרג דאָן עלענד ניכט פֿאַר מיינען אויגען.
- (יא) וואַרום פֿערשטאַרב איך ניכט אויס מוטטערשאַאם, פֿערשיעד ניכט, אויס דעם לייב געקאַממען?
- (יב) וואַרום דען קאַמען קניע מיר ענטגעגען? וואַצו דען בריסטע, דאָס איך זאָג?
- (יג) יעטצט לאָגע איך אונד ראַסטעטע, איך שליעפֿע פֿעסט אונד העטטע רוהע —
- (יד) מיט קעניגען אונד לאַנדפֿערוועזערן, דיא טריממער זיך צום אַנגעדענקען בויען —
- (טו) מיט פֿירשטען, רייך אַן גאַלד, דיא איהרע טאָדעסהייזער נאָך מיט זילבער פֿיללען.
- (טז) זייא עם וויא דיא פֿערהילטע פֿעהלגעבורט — איך וואַרע ניכט —
- זייא עם וויא קינדער, דיא קיין טאַגעסליכט געזעהען. דאָרט

צמאקל סגריד, והרלון נו שינעמוהו האידים העולים בסנת חמימות היום עד שימנעו אורו (מדברי הרלב"ג) ועד"ז חרגמתי. (ו) אל יחרוגו, כמו שחרג הכזדי לא יתחד עם יומין וכו' הרלון נו אל יתחד עם ימים אחרים, ויש פותרו אל ישמח להשאב בימי שנה מענין ויחד יתרו (שמו"ח ט'). (ז) גלמוד, נעמק ממקומו להיות שומם וכו' (ח) יקבוהו אורדי יום, המפרשים אשר קדמוני הסכימו בפירוש יקבוהו שטעמו יקללוהו אך בענין אורדי יום וגו' יפרדו והיו להרבה פרושי' והכנס ראש' אשר הכין לעדיו ללכת בעקבי החכם חייכהון אומר שהם האנשים החזוי' כבוכבים חזות שוא ומפל להגיד העמידות והם המאוררים את היום אשר בו יחזו חזות קשה, וטעם לויתן כטעמו בכל מקום מיה ידועה והמעורר לויתן הוא המבורח ומעוררהו בלחשיו ע"כ. והמביט על המלות בפרטות ובהתחברו' עוד ימלא הכתוב הזה עלור ועזוב, ולדעתי טעם יקבוהו ענין הברלה והפרשה הוא מלשון אשר פי ה' יקבנו (ישעיה ס"ב) ואורדי יום הם מורשי רע אשר לא יחילו טוב ושמחו לאיד ולבלהות כי ינאוו, לעקת דל היא נגינתם ודורשים לעורר ריבומדון, ולכן יקללו יום כי יהל וירח אס יקר הולך ואולם לילה כזה אשר תשבין עליו ענין מושך וללמות, הוא נפרש ונדל להם מכל ימי השנה כי תאומם רק רעה כל היום, וטעם עורר כזו לעורר במסרון למ"ד השמוא והוא מענין עוררו ארמנותיה (ישעיה כ"ג י"ג) ובפירש"י שם יחריבו לשון ערו ערו (תהלים קל"ז ז'), ושם לויתן יורה על הדבוק והמבור מענין הפעם יליו (בראשית כ"ט ל"ד) ואמר על הרעים האלה המאוררים יום שהם מזומנים להפר האמה ולעשות פירוד בין הדנקים וכמו שחרגמתי. (ט) כובבי נשפו, תרי נשפי הווי יש נשף בערב יום ויש נשף קודם עלות השחר ואמר שהכוכבים הנראים באותו נשף יחשבו כ"כ עד שלח יעלה עמוד השחר ויקו לאור ואין. (י) דלתי בטני, הנטן אשר הי' בו הריוני והוא בטן אמו (רלב"ג). (יד) הבונים חרבות למו, הבונים בניינם גדולים לעשית להם שם בארץ ולסוף חרוב יחריבו כי עת ופגע יקרה את כולם. (טו) בתיהם, נתי קנדיהם. (טז) כנפל טמון, כנפל שהוא טמון צליתו.

(יז) חדלו רגז. כמנעים מרגז' שהיו נוהגי' ורגילי' להרגיז בארץ: ושם ינוחו. ושם נחים דבר ההוה כתבו בלשון עמיד: (יט) קטן וגדול שם-שם (ניכר) מי חשוב ומי שפל ולפי שאותה גדולה גדולת עולם היא ואתו שפלות שפלות עולם הוא: (כ) למה יתן. הנותן והוא הקב"ה: לעמל אור. למי שגדל בעמל וזר' למה נותן לו אור עולם ולא המיתהו בהולדו: (כא) המחכי' למות ואינו. התאנים ומחאיים למות וקובלי' לאמר אינו: ויחפרהו. מרגלים אחריו: מ עשונים. יותר שמרגלים אחר מעמנוי אולרות והיו שמחים אלי גיל וישאו אס היו מוכאי' קבר: (כב) אלי גיל. בשביל הגיל' והששן של (מזיאות) קבר: (כג) לגבר אשר דרכו נסתרה. כל טובות אשר פעל נסתרו מאת בעל הגמול ולא הביע בהם: יוסף אלוה בעדו. עשה מחי' לפניו לסוגרו במסגר כמו (הושע ב') הניי סך את דרכך: (כד) תבא באה: ויתכו. לשון נחך ארצה נגרים ויורדי' כמים. ויש לפרש נתיבה ל' רבייה: (כה) פחד פחדתי. כל ימי עמדתי בפחד (זה) כמו שאמרנו (לעיל א') ויהי כי הקיסו ורגז' ואשר יגורתי. (מעשה) ונגזר שיבא לי: (כו) לא שלתי. מדאגה זו: ויבא. והנה בא רגז:

(יז) שם רשעים תדלו רגז ושם ינוחו יגיעי כח: (יח) יחד אסירים שאננו לא שמעו קול נגשו: (יט) קטן וגדול שם הוא ועבד הפשי מאדניו: (כ) למה יתן לעמל אור ותיים למרי נפש: (כא) המחכים למות ואינו ויחפרהו ממטמונים: (כב) השמחים אלי גיל וישאו כי ימצאו קבר: (כג) לגבר אשר דרכו נסתרה ויסך אלוה בעדו: (כד) כי לפני לחמי אנחתי תבא ויתכו כמים שאגתי: (כה) כי פחד פחדתי ויאתיני ואשר יגרתני יבא לי: (כו) לא שלותי ודא שקטתי ולא נחתי ויבא רגז:

ד

(א) ויען אליפו התימני ויאמר: (ב) הנסה דבר אליך תלאה ועצר במליון מי יוכל:

(א) מענה אליפו. אליפו. בן עשו הי' ועל ידי שנתגדל בחיקו של יחזק זכה שחפרה עליו שכינה: התימני. מארץ תימן מארצו של עשו (סח"א):

(ב) הנסה. ל' תימה הכעבור שניסה דבר אליך תלאה. כנסיון א' שניסך בוראך ונא אליך חמה ללא'. ומצת' עלר במילי' מי יוכל מלהשיבך.

הנה

בשליחו והוא נא בחושך
 ונחושך שמי יכוסה, ואמר לו
 הייתי כנפל עמון אשר אין
 בו נשמת חיים בלאתי
 מרחם או כעוללים אשר
 מלאו ימיהם בנטן אמותם
 ומתו מיד בהולדת ולא
 ראו אור ולא לא אהי' עתה
 בעולם. (יז) חדלו רגז,
 שם כלה כעסם להנעים
 את הנריות. (כא) המחכים.
 שז על מרי נפש הם
 הם המחכי' למות ויחסזוהו
 כאשר יחפור איש את האדמ'
 לגלות ולהוליא מטמונים.
 (כב) השמחים אלי גיל,
 רבו הפרושים בזה הכתוב
 יש פותרים כמו השמחים
 ללכת אל גיל כן ישישו אם
 ימלאו קבר, וי"א כי שם
 גיל נופל על השמחה וגם
 על הסוד כמו רנה ועוד
 פירוש אחר הנאחזי במערכי
 לשון ערך גיל בשם ידידי
 הרב המובהק החכם הכולל
 מהר"ב א"ה ע"ש, וחכמי
 הנוצרים אומרים כי שם
 גיל הוא כמו גל ותרגמו
 גרחה בהיגעו. ולדעתי טעמו
 כי העמלים ומרי נפש
 המחכים למות הם השמחים
 אלי גיל כלומר שאין להם
 כ"א גילה אחת בעולם
 ועליה ישישו, ומה היא? —
 כי ימלאו קבר, זהו מקומם
 לנוס שם מעמל ורגז וכמו
 שתרגמתי. (כג) לגבר וגו',
 גם זה מוסב על הכתובים
 הקודמי, ליחל למו' ולשמח
 לקראת קבר הוא נורל לגבר
 אשר נסתר ממנו הדוך
 לנוס מבל עמלו כי ה' גדר
 בעדו ולא יוכל להמלט.
 (שמות ט' ל"ג).

(יז) דָאָרְט האַבען באַזעווייכטער אויסגעטאַכט,
 דָאָרְט ראַסטען אויס, דיא קראַפֿט-ערמאַטטעטען.
 (יח) געפֿאַנגענע פֿרײַען זיך פֿעראַיינט דעם פֿרײַערענס,
 זיא האָרען ניכט דעם דרענגערס רוף.
 (יט) דער קלײַנע אונד דער גראַסע זינד דָאָרְט גלײַך,
 דער קנעכט אױט פֿרײַא פֿאַן זײַנעם העררן.
 (כ) וואָצו זאָלל דעם געקוואַלטען ליכט?
 דעם גײַסט-פֿערדײַטערטען דאָן לעבען?
 (כא) זיא זינד'ס, דיא אויף דען טאָד פֿערגעבענס האַפֿפֿען,
 דיא נאָך איהם ליעכער אַלס נאָך שעטצען שפעהן,
 (כב) דיא נור אויף אײַנע לוסט זיך פֿרײַען,
 יא יובעלן — זוען זיא נור דאָן גראַב באַלד פֿינדען.
 (כג) זאָ געהטס דעם מאַננע, דעססען אויסוועג זיך פֿערהיללט,
 דען גאָטט רינגסאום פֿערצײַנטע —
 (כד) פֿאָר מײַנעם מאַהל בריכט, אַך! מײַן זײַפֿצען לאָז,
 ווײַא וואַססער פֿלײַעסען מײַנע לױטען קלאַגען.
 (כה) דער שרעק, פֿאָר דעם מיר גרויטע, איבערפֿיעל מיך
 אויך,
 וואַס מיר געאהנדעט, האַט מיך אויך בעטראַפֿען;
 (כו) איך ליעס מיר וועדער רוה נאָך ראַסט נאָך פֿרײַערען,
 ענדליך אױט דער שטורם לאַסגעבראַפֿען.

ד

(א) דאָ בענאַן אליפו, דער הימניטע, אונד שפראַך:
 (ב) דאָרף מאַן אײַן וואָרט אַן דיך פֿערוועכען? אױטס דיר
 לעסטיג?
 דאָך זיך דער וואָרט' ענטהאַלטען, ווער פֿערמאַג'ס?
 זיעה
 (כד) זיחבו, נאָפֿנו בחזק כענין פעל נחך כמו ומטר לא נחך ארלה (שמות ט' ל"ג).

ד (ב) הנסח, מענין הנסה אלהים (דברים ד' ל"ד) כלומר האם תרצה לדבר אליך דבר נכון
 להשיב על בעקתך? הלאה, כמו התלאתה? ה"א הנסה עומד במקום שנים והכרון
 בו התסבול בגודל הכאב לשמוע. לי כי עד עתה ספר הכתוב, ואין דובר אליו כי ראו כי
 גדל הכאב מאד. ועצור וגו', הוסיף לומר גם אם אין את נפוך לשמוע מענה דעיקר, אין
 לאל

(ג) הִנֵּה יִסְרֹת רַבִּים
 וַיְדִי רַפּוֹת תְּחִזֶּק:
 (ד) כּוֹשֵׁל יִקִּימוּן מַלְיָה
 וּבְרַבִּים כָּרְעוֹת תֵּאֱמָץ:
 (ה) כִּי עַתָּה וַתָּבוֹא אֵלַיָּה וַתֵּלֵא
 תִּגַּע עֲדִיָּה וַתִּבְהַל:
 (ו) הֲלֹא יִרְאֶתְךָ כִּסְלֶתְךָ
 תִּקְוֹתְךָ וְתָם דְּרַכִּיָּה:
 (ז) זָכַר־נָא מִי הוּא נְקִי אַבְד
 וְאִיפֹה יִשְׁרִים נִכְחָדוּ:
 (ח) כֹּאֲשֶׁר רָאִיתִי חֲרָשֵׁי אוֹן
 וְזָרְעֵי עֵמֶל יִקְצְרֵהוּ:
 (ט) מִנְשַׁמַּת אֱלֹהִים יֵאבְדוּ
 וּמְרוֹת אִפּוֹ יִכָּלוּ:
 (י) שְׂאֵגַת אַרְיָה וְקוֹל שֶׁחַל
 וְשִׁנֵּי כְּפִירִים נִתְּעוּ:
 (יא) לִישׁ אַבְד מִבְּלִי־טָרֶף
 וּבְנֵי לִבְיָא יִתְּפָרְדּוּ:
 (יב) וְאֵלֵי דְבַר יִגְנַב
 וַתִּקַּח אֶזְנִי שֶׁמֶץ מִנְהוּ:
 (יג) בְּשַׁעֲפִים מִהֲזִיזוֹנֹת לַיְלָה
 בְּנִפְל תִּרְדָּמָה עַל־אֲנָשִׁים:
 (יד) פֶּתַח קִרְאֵנִי וְרַעְדָּה
 וְרַב עֲצִמְתִּי הִפְחִיד:

(ג) הנה יסרות רב' שהרב'
 דברים הוכחת' ויסרת'
 וידי רפו' ויגורו' מפורענו'
 הבא עליהם אתה היית
 רגיל לחזקם ולומר אל
 תיראי שכן היא מדת הדין:
 (ד) יקימון. רגילות הם
 מליך להקים את הכושל:
 (ו) הלא. עתה סופך מוכיח
 על תחלתך שיראתך שהיית
 ירא שמי' כסלחתך היא מחמת
 כסילות היא ולא מדעת
 שלי' וכן תקיחותם דרכך
 הכל כסילות: (ז) נכחדו.
 נעלמו ונאבדו. כמו ותכחד
 מן הארץ (שמות ט'): (ח)
 כאשר ראיתי. אשר (כן)
 נכחדו חורשי אוֹן מכינים
 את האוֹן במחשבת' כחורש
 זה שמבין לפני הזריעה
 ואחרי כן זורעים במעשיהם
 את העמל וראיתי שהם
 יקלרוהו כלום רעתם שבה
 אליה': (ט) מנשמת סלוח
 יאבדו. מנשיבת סערות
 וכעסו: ומרוח אפו יכלו.
 כלים תמיד ועל דור המבול
 דבר: (י) שאגת ארי' וקול
 שחל וגו'. הארי גדול והשחל
 בינוני והכסיר קטן. כולם
 נתעו כלו' המלכים והשרים
 והעבדים וכל שמות הללו
 שמות אריה הם: (יא) ליש
 אבד מבלי טרף. השרים
 אבדו כליש זה האובד מבלי
 מזון כך אבד כחם מעשו'
 חמם. אובד אינו לשון אדם
 האובד דבר ממנו אלא הוא
 עלמו הולך לאיבוד כמו
 תעיתי כשה אובד (תהלים
 קי"ט) וכמו הייתי כבלי
 אובד (שם ל"א): ובני לביא
 יתפרדו. מדבר כדור הפלג'
 אשר נפולו משם על פני
 כל הארץ: (יב) ואלי דבר
 יגנב. חוזר על תוכחתו
 שהוכיחו עד הנה מה תזעק
 זכור נא מי הוא נקי אבד
 וגו' כאשר ראיתי וגו'

ורוח
 על כביאו
 אומות

ועל אודותיך אלי דבר כבואה יגונב מן הסגנון כדבר גנוב לפי שאין רוח הקדש נגלה על כביאו

- (ג) זיעה! זא פיעלע וויעזעסט דוא צורעכט האכט שלאפעע הענדע שטארק געמאכט.
- (ד) זינקענדע האט דיין טראסטשפרוך אויפגעריכטעט, וואנקענדען האסט דוא פעסטגיט געגעבען.
- (ה) נון קאממט'ס אן דיר, אונד דוא פערצאגסט, נון טריפעט עם דיר, אונד דוא פערצווייפעלסט.
- (ו) זאלל דייע גאטטעספורכט ניכט דייע האפענונג, דיין פראסטער וואנדעל דייע צופערזיכט ניכט זיין?
- (ז) בעדענקע דאך, וועלך זעלענרייער גינג צו גרונדע? וואו אורדען יע רעכטשאפענע פערטילגט?
- (ח) זאה איך דאך יענע, וועלכע אונרעכט פפליגען, אונד אונהייל זאעטען, דאס זיא עם ערנדטען מוסטען.
- (ט) פאם אדעם גאטטעס וואורדען זיא פערניכטעט, פאן זיינעם צארנעם הויך פערצעהרט.
- (י) דער לעווע בריללט, אונד דער לעאנערהיילט, דער יונגען צאהנע ווערדען צום געכים;
- (יא) דאך געהט דער שטארקע לייא צו גרונדע אהנע נארהונג, דער לעוויין ברוט צערשטרייעט זיך —
- (יב) צו מיר שטאהל זיך איין לייזעס ווארט, מיין אהר נאהם דעססען אינהאלט וואהר —
- (יג) אים דענקען איבער נעכטליכע ערשיינוגען, ווען טיעפער שלאף דיא מענשען איבערפעללט,
- (יד) דא איבערפעל מיך אונסט אונד בעבען, אלל מיין געביין דורכשויערנד —

לאל ידי לשום עוד מחסום לפי כי מי יוכל לעבור במלין? (ו) הלא יראהך וגומר, הרבון בו האם לא תהיה יראת אלהי אשר בלבבך למשען לך, ובטחונך תוס דרכיך אשר שמרת עד עתה? (ז) זכר נא וגו', ענינו אם היתה יראתך באמונה ודרכיך תמים, או לא תאבד כי אין נקי אבד. בכחרו, נכרתו כמו ואכחד את שלש הרעי' בירח אחד (זכרי' י"א ח'). (ח) עמל, כמו עול וכן ולא ראה עמל בישראל (במדבר כ"ג כ"ב) ולהלן ה'ו' העיר הראשונה כל עמל שהוא עם און הוא כמוהו נענין. יקצרהו, העמל והאון. (י) שאגח אריה וגו', אריה, שחל, כפיר, ליש ולביא, הם חמשה שמות נרדפים לחיה אחת כפי מעלות השני, ובתרגומי עמלתי להזליף את הכנוי' בצינוי לשון להאזותם אל העברי. נחעו, המפורשים שקדמוכי פירשו נעקרו ויהי' טעם נת ע כמו נת ע"ד לוק ועוק, ויותר מסתבר כדעת רבי יונה שהוא כמו בלתי עומן מלמעוה כפירים

אונד

(תהלי' נ"ח) ונפלה הלמ"ד ע"ד לקח אולם לא כפירושו שנשנו כ"א בהיפך שיני הכפירים שהם קטנים (כי הכפיר הוא הלעיר באריות אם גם שנבר ילא מגדר הגור) נעשים גדולים במלמעוה וענין הכתוב האריה משמיע שאגתו מרחוק והשחל מגביה קול אדיר וחזק ושיני הכפירים יתחוקו והיו גדולים וגסים עכ"ו גם הליט שהוא הגדול והגבור מכולם אובד אם השי"ת מונע מהם טרף וכמו שתרגמתי, והוא ע"ד משל לרשעים עריצים אשר כל מנמתם להזיק ולהפיל פחדם על זולתם ולנסוף יאבדו בחוסר לחם. (יב) יגנב, כמו שחרגס הנשדי לותי פתגם אתאמר בנטייר, מאמר נאמר לי בסתר. שמץ, הנשדי תרגמו ק ל ת ורבים מהמעתיקים פירשוהו כמו ל ח ש (אין) ליינעט פֿוֿיֿ סטערן), ולדעתי השי"ן במקום אשר כמו שקמתי (שופטים ה' ז') שדין (להלן י"ט כ"ט) ומלת מן נגזרת מן מן אומלן ויורה על תמלית ועיקר מן הדבר אשר הי' לו בסוד וכמו שתרגמתי. וכן תרגמתי ובאיתי סוף פרשה כ"ו ע"ש. (יג) בשעשים, במשנות אשר משבתי על חזיונות לילה

ר ש י

אומות העולם כפרהסיא משל למלך שהיתה לו אשה ופלגש כנזא אלל אשתו נא בגלוי ואלל פלגשו נא בסתר ובגניבה כך הקנ"ה לנביאי אומות העולם וינא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה (בראשית כ') וכן וינא אלהים אל לבן וגו' (שם ל"א) לבלעם נוסל וגלוי עינים (במדבר כ"ב) לאליפו. בחזיונות הלילה. אבל בנביאי ישראל כתוב (שם י"ג) פה אל פה אדבר בו במראה ולא בחידות במדרש תנומא. מלאתי מוגה ול"ש: ותקם אזני שמן מנהו. שמן מק: רוח הכנה: בשעפי'. במשנות: (יד) פחד קראני. מן הכוח שנא אלי ורוח הוא. מלאך שנאמ' (תהלים

ק"ד) עושה מלאכיו רוחו:
 טו) חסמר - הרוח שערות
 בשרי - חסמר - הוא לשון
 חדס שעמדו שערותיו:
 נז) יעמד - עומד היה
 בפני ולא הייתי מכיר
 מראהו: דממה וקול - קול
 דבר שאי הייתי שומע.
 ד"א דממה וקול אשמע קול
 שמעתי מדממה אבל דממה
 לא שמעתי - דממה אלו
 המלאכים שאומרים שירה
 בדממתגס ואחר הרעש קול
 דממה דקה (מלכים א'
 י"ט) קול דמשבחין בתשאי -
 משם דממה שמע - מכאן
 שהראשונים נשתמשו בקול
 והאחרוני' בבת קול. כאדם
 המנה בפטיש וקול ההברה
 נשמע למרחוק: יז) האנוש -
 כך הוא אומר האנוש מאלוה
 ילדק בתמיה ואם מעושהו
 יטה' גבר ואם יותר מעושהו
 יטהר גבר ומה זה חבירך
 ילעק: יח) הן בעבדיו -
 הלדיקים לא יאמין שלא
 יחטאו לו ומסלק' מן העולם
 לפני זמנס: חבלה - ל'
 הוללות: יט) חף - כל שכן
 שיכני נתי חומ': אשר נעפר
 יסודם - קנרות: ידכאוס
 לפני עש - מן השמי' מתישין
 את כוחם עד שהן שפלים
 ונדכאים לפני הרימה
 האוכלתן במותן: כ) מבקר
 לערב יכמו - ביום אחד הם
 בתומים ונדכאים: מבלי
 משים - על לב לשונ לקונם
 לנלח יאבדו. וגם זה הוא
 מקרא חסר: כא) הלא
 נסע יתרום נס - כמו (ישעי'
 ע"ו) יתרה עשה וגו' גאותם
 וחכמת' מתגלע בנוסן והנה
 נוסעת ונסחת כמו (שם
 ל"ג) כל יסע יתדותיו:

ד) (א) קרא נא - ע"נ
 דבר הנבואה יכאן
 וא"לך

טו) ורוח על-פני יחלף
 תסמר שערת בשרי:
 טז) יעמד וולא-אכיר מראהו
 תמונה לנגד עיני
 דממה וקול אשמע:
 יז) האנוש מאלוה יצדק
 אם-מעשהו יטהר גבר:
 יח) הן בעבדיו לא יאמין
 ובמלאכיו ישום תהלה:
 יט) אף-שכני בתי-חמר
 אשר בעפר יסודם
 ידכאום לפני-עש:
 כ) מבקר לערב יכהו
 מבלי משים לנצה יאבדו:
 כא) הלא-נסע יתרום בם
 ימותו ולא בתכמה:

ה

ח) קרא-נא היש עונך
 ואל-מי מקדשים תפנה:
 ט) כי לאויל יהרג כעש
 ופתה תמית קנאה:
 י) אני ראיתי אויל משריש
 ואקוב נוהו פתאם:
 יא) ירחקו בניו מישע
 וידכאו בשער ואון מציל:

א י ו ב ר ה

(טו) אונד איין נייסט שוועבטע מיר פֿאַראַיבער ,

נאָך שטרייבט זיך מיר דאָז האַר עמפֿאַר ,

(טז) ער שטאַנד — דאָך ניכט וואַהרנעהמען קאָננט' איך זיי:

נע אייסערע געשטאַלט ,

איין לופטגעבילד שיען עם פֿאַר מיינען אויגען ,

דומפֿף וואַר דיא שטיממע , דיא איך האַרטע :

(יז) „ווילל דער מענש פֿאַן דער גאָטטהייט אַלס גערעכט ,

ווילל דאָז געשעפֿף פֿאַן זיינעם שעפֿפֿער ריין געשפּראַך

פֿען ווערדען?

(יח) טרויט ער דאָך זיינען דיענסטגעווייהטען ניכט ,

יאַ זיינע ענגעל זעלבסט בעשולדיגט ער דעם מאַקעלס ;

(יט) אום זאָ מעהר דיא בעוואַהנער קערפֿערליכער היללען ,

זיא , דערען אורשטאַף שטויב נור איזט ,

צערשטיעבען מיססען זיא — דען ווירמען פרייז ;

(כ) פֿאַם טאָרגען ביו צום אַבענד זינד זיא אויפֿגעריעבען ,

זינד אָהנע איבערלעגונגסזין אויף עוויגקייט פֿערלאָרען ;

(כא) איזט דאָך איהר אינגערער פֿאַרצוג הינגעשוואונדען ,

פֿערדערבען זיא , זאָ איזט'ס געוויס דורך ווייהייט ניכט —

ה

(א) אַ אייסערע דין לויט , אָב איינער נור דיר ביישטיממט !

צו וועלכעם הייליגען דוא דין אויך ווענדען מאַגסט —

(ב) וואַהל ריכטעט העפֿטיגקייט דען טהאַרען הין ,

עראיפֿערונג , זיא טערטעט דען פֿערבלענדעטען .

(ג) זאָה איך אויך איינען טהאַרען וואורצעל שלאַגען ,

פֿערקינדעטע איך זיינעם הויזעם שנעללען שטורץ .

(ד) פֿאַם היילע פֿערנע ווערדען זיינע קינדער בלייבען ,

פֿערשטאַסען זיין אים לאַנדע רעטטונגסלאָז —

דער

ר ש ״ י

ואַלך חוזר לתוכתו לעק הרבה מי יענך : ואל מי מקדשים . הגוורים זאת עליך : חפנה .

להלמס אמו : (ב) כי לאויל וגו' . לאויל כמותך יהרג כעסו ואלו היית שוחק שמה תשוב מרת

הרחמים עליך : קנאה . היא כעס וקנאה כמו (דברי' ל"ב) הם קנאוני : (ד) ירחקו בניו . זו

היא קללה שקללתיו : וידכא . בדגש הוא ידבאלו ואם היא נקוד רפי משמש ידבאלו אחרים :

ב א ו ר י

(טו) יחלה , יעבור .

(טז) דממה וקול , טעמו

והקול היתה דממה .

(יח) תהלה , מסרון מענין

אמרתי להוללים אל תהלו

(תהלים ע"ה ה') צעבור

מסרונם (הראב"ע) ויש

פותרו' שהוא כמו ה ת ל ה

וענין לעג ע"ד כנס וכשב .

(יט) אף , ענינו כל שכן .

(כ) מבלי משים , כפירוש

רש"י מבלי משים על לב .

(כא) הלא נסעו גו' , הלא

עבר ונגלה היתרון שבהם

כלומר התבונה והשכל לשום

כל זה על לב וא"כ אין להם

מותר מן הנסמ' ואמר דרך

החול כי אנשי בער כאלה

לא נאבדו ע"י חנמתם כ"א

ע"י סכלותם , והיו"ו של

ולא כשו וי"ו של ונפקחו

עיניכם (נראשית ג' ה')

שטעמו אז וכמו שתרגמתו .

ה (א) קרא נא , הרם

קולך לגלות מחשבותיך .

חיש עונך , האם יש חכס

אחד שיסכים עמך ויעיד

על דבריך מלאון וענתה כי

דדקתי (נראשית ל' ל"ג)

שת"א ותסהיד . ואל מי

מקדושים חפנה , ויש לך

רשות להפנותך אל מי

מהקדושים אשר נאמן המה

והם אנשי שם המתבודדים

ונבדלים מזולתם להתבונן

על עניינם ושגבים כאלה .

(ב) כעש , כמו כעס והוא

מהירות הנאה ע"י קנף .

ופוחה , איש מנוהל ומכולב' .

(ג) משריש , מתחזק שרשי

הכללתו . ואקוב , שערתי

בקלב גמור מפלת וקללת

ביתו פחאוס . בשער ,

בגבול ארצו .

(ה) אשר קצירו ורעב יאכל
 רעב יאכל. כי ימות רשע
 יבואו הרעבי' שקילן בחייו
 וישתלמו גזילותיו מנכסיו:
 ואל מלנים יקחהו כמו
 ויקחו אליך (שמות כ"ה)
 כלומר לצורך העני הנושע
 מזיני' ובלי זין של רשע זה
 יקחהו השופט הממונ' לנד:
 ושאף. ובלע איש איש מן
 הכלמים שגזל בחייו: חילם.
 ממונס שגזל זה בחייו:
 (ו) כי לא ילך מעפר. מכה
 הבאה על האדם לא לחנם
 הוא ולא מן העפר תלמח
 לו: און. הוא ל' שבר:
 (ז) כי אדם לעמל יולד. כי
 אי אפש' שלא יחטא ויקבל
 עמל בחטאו לקב' פרענותו
 ואינו כבני רשף שהם
 מלאכי' ורוחות שהם יגביהו
 עיף ואינם מן התחמונים
 ס"א יגביהו לעיף ולהיות מן
 התחמונים לשלוט גם שטן
 וילך הרע. רשף כמו רשפי
 קשת (מהלים ע"ו) כשהתן
 מעופפת נקרא רשפי לשון
 עיף (סא"א): (ח) אולם
 אני אדרש. אם היו באים
 עלי יסורים הללו הייתי
 דורש אל הקב"ה בתפלה
 ובתחינה ואילו הייתי שם
 דברתי בנקשה: (י) הנתן
 מטר על פני ארץ. ארץ
 ישראל: ושלת מים על פני
 חולות. על ידי שליח לשאר
 ארצות: (יא) לשום שפלים
 מרום. הוא נותן את
 המטר והוא מפר משכבות
 ערומים שמדמין להפקיע
 שער' ולקנות שדות העני'
 במעט תבואה: (יב) ולא
 תעשינה ידיהם תושיה.
 אותה עלה שדימו לעשות:
 (יג) נמהר. כל העל' העשו'
 נמהירות היא סכלות:
 (יד) יומם יפגשו אשך. שאין
 עלתם מתקיימת ונעשית
 ואור חכמתו נהפך לחושך:
 וישע

(ה) אשר קצירו ורעב יאכל
 ואל מצנים יקחהו
 ושאף צמים חילם:
 (ו) כי לא יצא מעפר און
 ומאדמה לא יצמח עמל:
 (ז) כי אדם לעמל יולד
 ובני רשף יגביהו עוף:
 (ח) אולם אני אדרש אל-אל
 ואל-אלהים אשים דברתי:
 (ט) עשה גדלות ואין חקר
 נפלאות עד-אין מספר:
 (י) הנתן מטר על-פני ארץ
 ושלת מים על-פני חוצות:
 (יא) לשום שפלים למרום
 וקדרים שגבו ישע:
 (יב) מפר משכבות ערומים
 ולא-תעשנה ידיהם תושיה:
 (יג) לכד חכמים בערמם
 ועצת נפתלים גמהרה:
 (יד) יומם יפגשו-אשך
 וכבילה ימששו בציהרים:
 (טו) וישע מחרב מפיהם
 ומיד חזק אביון:
 (טז) ותהי לדל תקוה
 ועולתה קפצה פיה:

(ה) ואל מצנים, הרי זה מקרא קלר וענינו ואשר כל אליהם מבח הליני' כלו' בחזק ע"י כלי זין, יקח הלוקח מיד עשקו ולניס הוא הרבים מן לנה בסימן זכר וטעם המ"ס כמו מקור: רוח (שמות ז' כ"ג) והנונה כמו שחרגמתי. ושאר צמים, גדודים כי האנשי' המתחברים לאגוד' אחת יקראו למיס מענין לומת הגידין שבתלמוד ואחד כנולס ישאף ויתאמן להחזיר חילס וזהו טעם הימיד והרבים, כמו וכל עני השדה עליו עלפה (יחזקאל ל"א ע"ו) וכפי' הר"ק שס. (ו) כי לא יצאונו, כי לא יגביה האון למעלה מעפר והרפון בו ממדרגו' הספלו' וכמהו לא ילמח עמלו ועד להתרומם מאדמה כלו' מדלות הערך וכמבואר בפסוק שלאחריו. (ז) כי אדם, האדם אשר ידבק בערך מעלתו באדמה אשר ממנה לוקח הוא יולד לעמל וענב. ובני רשף, הם בני איש הגבוהים במעלת' כגני עליון כשרפי' אשר עומדים מעל כי רשף ושרף קרונים בענין, כמה יגביהו עוף, ועמל ואון לא יוכלו ליגע בהם לרעה, ואמר איפו' בפסוק שלאחריו כי גם הוא כאחד מהם לדרוש אל אל ולשום דברתו אליו וכמו שחרגמתי. (יב) חושיה, נגזר מן יש וגופל על כל דבין יקר בערך העומד בתקפו איתן וחזק בלי הפסד ומסרון. (יג) נפהלים, הם עקשי לב אשר בהם נפתל ורמיה.

(כ) דער הונגריגע ווירד זיינע ערנדטע נון פערצעהרען, אונדעוואס געוואלטואם ווארד ענטריססען, ניכטט מאן וויעדער;
 זיא ציעהען אללעזאמטט איהר גוט אן זיך צוריק.
 (ו) פירוואהר! דאן אונחזייל טרעננט זיך ניכט פאָם שטויבע, אונד פאָן דער ערדע האָך שפריעסט מיהואל ניכט עמפאָר;
 (ז) דען נור דער אירד'שע איזט צום אונגעמאָך געבאָרען, דעם גייסטעם קינדער אָבער שווינגען זיך דאָריבער וועג.
 (ח) פירוואהר! אויך איך, איך ווענדע מיך צו גאָט, אונד שטעללע מיינע זאָכע דעם אללמעכטיגען אנהיים.
 (ט) איהם, דער ערהאָכנעם ווירקעט — אונערפאָרשליך! אונד וואונדערבאָרעם אָהנע צאהל;
 (י) דער רענען אויף דיא ערדע גיעסט, אונד וואָססער אויף דיא טריפטען זענדעט;
 (יא) דאָס דיא געזענקטען וויעדער זיך ערהעבען, דאָס דיא אומדיסטערטען דאָן הייל אויפריכטע. —
 (יב) דער שלויען פלענע, דיא צערשטערעט ער, דאָס איהרע האַנד ניכטס כלייבענדעם פאָללפֿיחרע.
 (יג) אין איהרער איינגען ליסט פֿענגט ער דיא קלוגען, אונד דער פֿערשמיטצטען ראָטה ווירד איבעראיילט.
 (יד) אַם ליכטען טאָגע שטאָסען זיאן אויף פֿינסטערנים, אַם העללען מיטטאָג טאָפּפען זיא וויא נאָכטס.
 (טו) זאָ רעטטעט ער פֿאָן איהרעם שאַרפֿען שווערדטע, אונד אויס דער שטאַרקען האַנד דען ליידענדען.
 (טז) דאָס האָפֿענונג דעם אָבעררעניטען ווערדע, אונד באָהייט איהרען מונד פֿערשפּיעסען.

ר ש י

(טו) וישע, את הנכשלים: מחרב. ומאיה חרב מפיהם שהיו סבורים לנולעם ומתאויס להשמידם: ומיד חזק. ושיע אכיון: (טז) ועולמה. העלילה והרשעה כמו (תהלים ס"ד) יחפזו עולות עלילות: קפלה. סגרה כמו לא תקסוף:

(יז) הִנֵּה אֲשֶׁרִי אֲנוֹשׁ יֹכִיחֵנּוּ אֱלֹהֵי
 וּמוֹסֵר שְׂדֵי אֶל-תְּמָאִם:
 (יח) כִּי הוּא יִכְאִיב וַיַּחֲבֹשׁ
 יִמְחֵץ וַיִּדּוּ תִרְפִּינָה: וַיִּדּוּ קִי
 (יט) בְּשֵׁשׁ צָרוֹת יִצְיִלֶנּוּ
 וּבְשִׁבְעַת אֲלֵי-יָגַע בְּהֵן רָע:
 (כ) בְּרָעַב פָּדַחַ מַּמּוֹת
 וּבְמַלְחָמָה מִיַּדֵי חָרֵב:
 (כא) בְּשׁוֹט לְשׁוֹן תִּחַבֵּא
 וְלֹא-תִירָא מִשֵּׁד כִּי יָבֹא:
 (כב) לְשֵׁד וּלְכַפֵּן תִּשְׁחַק
 וּמִתֵּית הָאָרֶץ אֶרֶץ-תִּירָא:
 (כג) כִּי עִם-אֲבָנֵי הַשָּׂדֶה בְּרִיתְךָ
 וְחַיֵּית הַשָּׂדֶה הַשְּׁלֵמָה-לְךָ:
 (כד) וַיִּדְעָתָ כִּי-שָׂרוֹם אֶהְיֶה
 וּפְקַדְתָּ נֹדֶה וְלֹא תִחַמָּא:
 (כה) וַיִּדְעָתָ כִּי-רֵב זֶרַעְךָ
 וַיִּצְאֶצְאֶיךָ כִּעֵשֶׂב הָאָרֶץ:
 (כו) תָּבֵא בְּכֹלֹה אֵלֶי-קָבֵר
 כִּעֲלוֹת גְּדִישׁ בְּעֵהוּ:
 (כז) הִנֵּה-זֹאת חֲקֵרְנִיָּה כִּן-הִיא
 שְׁמֵעָנָה וְאַתָּה דַע-לְךָ:

(יז) הנה אשרי אנוש וגומר.
 כיסורין וכעס שהוא (מרפא)
 מכאובי' של לו כדאני אדרוש
 אליו על יסורין אלו שיבואני
 היה לך לקבל' ולא למאסס:
 (יט) בשש צרות. כשיבאו
 לעולם ילילך על ידי יסורין
 שנתייסר' בהם וגם בשביעי'
 בשחבא לא יגע כך ועכשיו
 הוא מונה אות' ברעב וגו':
 (כא) בשוט לשון. של שטן
 תחבא אותך אלו הן השבע
 צרות. רעב חרב לשון ושוד
 וגו' ומית הארץ הם ליסטי':
 (כג) אבני השדה. מין אדם
 הן. ומית היער היא שנקרא
 גרו"ש בלע"ז. וזו היא חית
 השדה ממש ובלשון משנה
 חורת בהני' נקראים אדני
 השד': השלמה לך. יהי'
 לה שלום עמך: (כד) וידעת
 כי שלום אהלך. ולא בכל
 מקום תהי' בטוח. כי שלום
 אהלך: ופקדת נוד' ולא
 חמטא. כמו ואל השערה
 ולא יחטיא (שופטים כ')
 וזו היא השביעית שמלינו
 למעלה: (כו) תבא בכלח
 אלי קבר. שתכלל מן הדבר
 ובכלח אין סמך במקרא
 להבין מלימתו ולפי ענין
 המליז' יפטר וילמד מענינו
 שהוא ל'גמר ביסול התבואה
 כשבישלה כל תורכה ורו"ל
 פירשו בכלח בגימטרי' ששים
 שנה: כעלות גדיש. כאשר
 נסתלק הגדיש מן הקרקע
 בעתו:

ו

(א) וַיַּעַן אֵיּוֹב וַיֹּאמֶר:
 (ב) לֹא שָׁקוֹל יִשְׁקַל בְּעֵשׂוֹי וְהִיִּיתִי
 בְּמֵאזְנֵימָם יִשְׂאוּ-יַחַד:

מענה איוב
 ו (ב) והותי. שבריו: ישאו
 יחד. עם משקל שבנגד'.
 ואפי' הם מול ימי' יכבד
 משנו

א י ו ב ה ו

ב א ו ר י ב

(יח) אָ הייל דעם מענשען, דען נאָטט ציטטיגעט!

פֿערשמעהע ניכט דעם אַללמעכטיגען בעלעהרונג!

(יח) דען ער פֿערוואַנדעט — אונד פֿערבינדעט,

פֿערלעטצט — אונד זיינע הענדע היילען.

(יט) אויס זעכס בעדרענגניססען ווירד ער עררעטטען דײַך,

אונד אים זיעבענטען? — ניין! דײַך טריפֿפֿט קיין אונז

גליק מעהר —

(כ) אין הונגערסנאָטה ווירד ער דעם טאָדע דײַך ענטרייסען,

אין קריעגעס צייט דעם שוועררטע.

(כא) ווען דיא פֿערליימדונג שפעהענד שווייפֿט, ביזט דוא

געבאָרגען,

האַסט ניכטס צו פֿירכטען, ווען געוואַלט זיך נאַהט;

(כב) דוא לאַפעסט דער געוואַלט, דער הונגערסנאָטה,

דאַרפֿסט דײַך פֿאַר קיינעם טהיער דער ערדע פֿירכטען.

(כג) דען מיט דעם פֿעלדעס שטיינען האַסט דוא א

בונד,

דעם פֿעלדעס ווילד איזט פֿריעדליך דיר געזינגט.

(כד) זאָ ווייסט דוא, דאַס דיין צעלט דיא איינטראַכט שיטצט,

בעשטעללט האַסט דוא דיין הויז — דוא איררעסט ניכט;

(כה) ווייסט אייך, דאַס דיין געשלעכט זאָ צאָהלרייך איזט,

אונד דייע שפרעסלינגע וויא קרויט דער ערדע.

(כו) דוא געהסט אים גרייזען אַלטער איין אינו גראַב,

זאָ וויא דיא גאַרבע רייף צור איינפֿוהר.

(כז) זיעה! דיעזעס איזט'ס, וואָס וויר ערפֿאַרשטען — יאָ,

זאָ איזט'ס!

פֿערניס'ס, אונד מערקע דיר עס וואָהל!

1

(א) דאַרויף בעגאַן איוב, אונד שפראַך:

(ב) אָ ווירדע דאָך מיין אונגעשטים וויא אייך מיין טיסגע.

שיק געוואָגען.

זיא ווירדען כּיידע זיך דיא וואָגע האַלטען.

שאַן

(יט) ובשבע, אחר שיליך

בשש לרות אל תירא ואל

חמת שיוסיף עוד לנסותך

ולבתיגעך ברות ואחז

במספר שש צעבור השבע

הנא אחריו שהיא מספר

הרבו וההפלה ואמר ע"ד

מליצה ועל דרך השאלה

ונשבע? כלומר האם

יזילך עוד ברות כי יבואו?

והשיב אל תירא כי לא יגע

בך עוד רע. (כא) בשוט

לשון, אם מתהלכת הלשון

לרגל ולהלשין אז תהיה

נסתר מקמתה, וטעם

שוט מענין משוט בארץ

(לעיל א' ז') ולשון יורה

לפעמים על המלשניות כמו

לכו ונכהו בלשון (ירמי' י"ח

י"ח). (כב) לשד ולכפן,

לחמס ולרעבון, וההבדל

בין רעב וכפן לדע' הרלב"ג

הוא שהרעב בא בחסרון

התבואה, והכפן אינו בא

מסנת חסרונה אלא שהיא

עלורה ביד שומרי האולר'

ותמכר ביוקר. (כג) אבני

השדה, כאילו ברית נרותה

עם אבנים שלא חזוק בהם

(הראב"ע) ולדעת חז"ל

הוא שם חיה וכמו שבארתי

במערכי לשון ערך א דן:

(כד) ופקדה גוך, תכין

ביחך נסדר נכון ונכסון

הראוי לו ולא חסרת זו

דבר. (כו) בכלה, תרגם

הכשדי בשלימות שנין בלו'

שנע ימים, ויש פותר שהיא

מורכב כלה לח כי

ברבו השנים בלה רטינות

הלמות. בעלוח גדיש, כמו

שאין מביאים התבואה אחר

הקציר לאולר עד שתיבשה

כל לרכה בן תבוא בקצר

זקן ושנע ימים.

ך (ב) כעשי, רוגזי.

והוהי, שני. במאינים

ישאו יהד, שניה' יכיו שוים

במשקל כלומר המית קלמי

לא גדלה מעולם שני

(ג) כִּי-עָתָה מִחֹל יָמִים יִכְבַּד
 עַל-כֵּן דַּבְּרֵי לָעוֹ:
 (ד) כִּי חֲצִי שְׁדֵי עַמֹּדֵי
 אֲשֶׁר חָמַתָּם שָׂתָה רוּחִי
 בְּעוֹתֵי אֱלֹהֵי יַעֲרֻכּוּנִי:
 (ה) הִינֵהק פָּרָא עַל־דָּשָׂא
 אִם יִגְעָה-שׁוֹר עַל-בְּלִילֹו:
 (ו) הַיֶּאֱכַל תֶּפֶל מִבְּלִי-מֶלֶח
 אִם-יֵשׁ-טַעַם בְּרִיר חֲלָמוֹת:
 (ז) מֵאֲנָה לִנְגֹוע נַפְשִׁי
 הֵמָּה כְּדוּי לַחֲמִי:
 (ח) מִי־יִתֵּן תָּבוֹא שְׂאֵלְתִי
 וְתִקְוֹתֵי יִתֵּן אֱלֹהֵי:
 (ט) וַיֵּאֶר אֱלֹהֵי וַיִּדְכֹּאנִי
 יִתְרִידוּ וַיִּבְצַעֵנִי:
 (י) וְתִהְיֶ-עוֹד וְנַחֲמֹתִי
 וְאֶסְלַדָּה בְּחִילָה לֹא יִחַמּוֹל
 כִּי-לֹא כְחֹדְתִי אֲמַרִי קָדוֹשׁ:
 (יא) מִה־כִּפְתִי כִי אֲנִיחַ
 וּמִה־קִּצִּי כִי-אֲאָרִיךְ נַפְשִׁי:

ממנו: (ג) לעו. מגומגמין
 כאדם שאין נכחו להוליא
 דבר מפיו כתיקונו וכן ואתו
 ולעו (עובדיה א') שכן
 דרך שינוי לנגמס בדבריו:
 (ד) חמחם. ארם שלהם
 דרך פרסיים לתת ארם של
 נחש כמיניהם: (ה) הינהק
 פרא וגו'. כלו' ובי לחנם
 אני לועקוהלא בהמה אינה
 נוהקת בזמן שיש לה דשא
 וכן שור לא יגעה אלא א"כ
 אין לו בליל: בליל מבואה.
 בכרא נוהג ל' נהק. ובשור
 ל' געייה: (ו) היאכל תפל.
 דבר שהוא בלי מלח וברוך
 להמליטו ולא נמלח קרוי
 תפל בל' משנה: אם יש
 טעם בריר. הנא מחמת
 החלמות כשאוכל דבר חזק
 שמרבה ריר ורוק כגון שום.
 כלומר ובי סבורים אתם
 שיהי' מתקבלו' תשובו' שאין
 בהם ממש: ריר כמו (שמאל
 א' ב"א) ויורד רירו על זקנו:
 חלמות. כמו (לקמן ל"ט)
 יחלמו בניהם לשון חזק ויש
 פותרים ל' חלום ואין נראה
 בעיני מפני דגש' הלמ"ד:
 (ז) מאנה לנגוע נפשי.
 כלומ' הרבה יש לי לועוק
 כי דברים שהיתה נפשי
 ממאנת וקלה לנגוע בהן ל'
 נגיעה: המה כדוי לחמי.
 המה לי עתה נכוני' למשמע
 בהם במפות שלחני שלחמי
 נתון בהם: כדוי. לשון
 ויכרות את מדויהם (שמאל
 ב' י'). כ"ש מפ' רבי משלם

רוכא. ע"א במפות שמסנות בהן את התבשיל ומאכל זב מהם דוי לשון דוה זבה לחמי כל
 המאכל קרוי לחם כמו ענד לחם רב (דניאל ה') וכמו נשחיתה עץ בלחמו (ירמיה י"ז) ותירגס יובזן
 סשא דמותא במיכליה. ל"א המה כמבטי מאכלי. כלומר גם לני להסחכל בהם ברומה
 באשר אני מסחכל במאכלי ולשון משנה הוא. ומסגו כי דוה במסכת שבת: (ט) ויאל. וירצה:
 וידכאני. לשון מיתה: יתר ידו. יגדל ידו במכתו כמו הנה יד ה' הויה (שמות ט'): ויכלעני.
 ויכלני כמו כלע אמרתו (איכה ב') ידיו תבלענה (זכריה ד'): (י) ותהי עוד נחמתי. ותהי
 עוד זאת לי לנחמה: ואסלדה בחילה לא יחמול. ואני איני מולא לו דמין בחקרא
 זולתי שבלשון משנה הוא לשון ירא ודואג שהיד סולדת בהן מלכוות ברותחין כלומר אשחולל
 בדאנה ובחיל' בקשה זו: כי לא נחמתי. ולא חסרתי אמריו מלקיים: (יא) מה כחי. חזק לשבול:
 כי איחל. כי אמתין עד יום מיתה: איחל כמו ויחל עוד דנח (בראשית ט'): ומה קלי ומה חשוב קימי
 וחזק: כי אאריך. כי אוכל להאריך קימי מלסנוב: נפשי. הוא ילך תאות אדם בנמה מקומית כזו
 אכ

איוב ו

באור יג

(ג) שאן איזט עם שווערער אלס דער זאנר אים טעערע, דארום זינד מיינע וואָרטע וואָהנבערוישט.

(ד) דיא פֿיילע דעם אללמעכטיגען זינד געגען מיך, איהר גיפֿט שלירפֿט מיינען לעבענסגייסט —

עם ריסטען ווידער מיך דיא שרעקקען גאָטטעם זיך.

(ה) וויא? שרייט עטוואַ ביים פֿרישען גראַז דער ווילדע עזעל?

בריללט וואָהל דער שטיער בייא זיינעם פֿויטטער?

(ו) דאָך ווער מאַג פֿאָדעם אָהנע זאָלץ געניעסען?

איזט דען געשמאַק אין אייערווייס?

(ז) וואָס צו בעריהרען נור, מיר העכסט צו. ווידער וואָר, איזט מיינע קראַנקהייטסשפּייזע וואָרדען.

(ח) אָ ווירדע מיין פֿערלאַנגען מיר ערפֿיללט,

דאָן וואָרע מיינער האַפֿפֿנונג ציעל פֿאן גאָטט געוואָהרט.

(ט) געפֿעללט עם גאָטט, מיך צו צערמאַלמען,

זאָ העכ' ער זיינע האַנד נון אויף, מיך אויפֿצולאָזען!

(י) מיר איזט יאָ נאָך איין טראַסט געבליעכען;

דראָב קאָן איך טיך אים שאַנונגסלאָזען שמערץ ער.

העבען,

דאָס איך מיך נייע ענטשאַג דעם הייליגען געבאָטען.

(יא) וואָס איזט יעטצט מיינע קראַפֿט? — דאָס איך האַפֿפֿען! —

וואָס מיין ציעל? — דיא פֿאָרטדויער. מיינער זעעלע! —

איזט

למאכלים כאלה בלי טעם וריח שהיו נזוה ונמאס בעיניו לנגוע בהם בהיותו איש נריא. חפל, דבר נמאס מלד חסרון טעם. חלמוח, כמו חלמון ביכה בלשון חז"ל והיא הלובן של ביצה ויש פותרים שהיא ריר למח כמו חלמית בלשון המשנה עיין מרפא לשון פרק א' דכלאים משנה ח' ד"ה חלמית. (ו) כדוי לחמי, הב"ק אינה כ"ק הדמיון כ"א לאמת הדבר שכן הוא, וכמו שפי' הרד"ק היו שרי יהודה כמסיגי גבול (הושע ה' י') ע"ש. וטעם דוי כמו ערש דוי (תהלים מ"א ד') שענינו כמו מדוה והראוי פה קדוה, וכמו הרב המכס מו"ה שמחה אריה מהרונשטן בנאורו לספר איוב (נדפס מקפ"ד) שגא בסמיכות כמו שיאמר מן בנה בני מן פנה פני, ולדעתו הב"ק נוספת ופירושו בזיוני מאכלי (מיינע עקקעהאפֿטע טפּייזע). (ח) וחקותי, הוראת הוי"ו כוי"ו ולא בחכמה למעלה ד' כ"א, וענינו מי יחן וירכה למלא שאלתי ואז יחן מה שקייתי, ונפסוק שלאחריו מבאר חוכן שאלמו. (ט) יחר ידו, ההפעיל משרש נתר יורה על הרחבת החנועה אחר הפסק הענוב, וענינו יגביה וישלח ידו חפשי לעשות אותי כלה. ויבצעני, מלשון בני יבצע ה' כל מעשהו (ישעיה י' י"ב) ענין השלמה וכליון. (י) זאסלדה, כפי' הראש"ע בשם רב האי"ל שהוא לשון הגנהה כלומר אגביה את עצמי גם בחיל חזק אשר לא יחמול כי לא נסנתי מאחר ה' ולא מנעתי לקיים מצותיו והבו נחמתי. בחילה, בתוספת הה"א. (יא) מה כהי, עתה במכאיני? והשיב: כי איחל אכן כמי אלא במקומי, והוסיף עוד לשאול: ומה קלי? כלומר תכלית המונת לי באחרית הימים, והשיב: כי אחר כך נפשי,

המשך

אם יש את נפשם (שם כ"ג):
 (יג) האם אין עזרתי בי.
 לשון תימה הגם זאת תבוא
 עלי שאין עזרתי בי אותם
 ריעים שהי' לי לעזרני אינם
 בעזרתי: ותושיה נדחה.
 עלה של יועלי נדחה ממני
 שקמו עלי למקניט ונדחית:
 (יד) למס מרעהו חסד.
 למי שמונע חסד מחבירו
 והלמ"ד משמש' כמו לרב.
 ללב לשב. מס גם היא ל'
 פועל כמו בא שג גר גם אלו
 ל' עושה: מס. החסד מכלה
 אותו כמו וחס השמ' וגמס
 (שמות ט"ז): (טו) אחי.
 בני מליכתי: בגדו בי. כמו
 הנחל הבוגד כמו שמפרש
 בענין באפיק נחלים מולא
 נחלי יעבורו. ממדה נכונה
 וריעו' ומהו בגדותו של נחל:
 (טז) הקדרי' מני קרח.
 בא עליה קרח נקמטי' ונעשי'
 קרים (קרשי' קרים): עלימו
 יתעלם. מתנסה השלב
 שופל על הקרח הרי בגיד'
 אחת שנתכס' מן העין ואין
 הלמא מולא מים לשחות:
 (יז) בעת יזרבו. לשון יזרבו
 כחוס השמש: כלמתו.
 דטר"ט בלע"ז. כמו וחימן
 ל זחן בל' גמ'. ל' מתחלפת
 בז' כמו לעקה ועקה. יזרבו
 לשון ונלרבו בה כל פנים
 (יח) וקש"ב"א) וכמו אש לרבת
 (משלי ט"ו): נדעכו. נקפלו
 ממקומם: (יח) ילפתו.
 יאחזו אורחות דרכם. כמו
 וילפת שמעון (שופטי' ט"ו).
 וכן ויחרד האיש וילפת
 (רות ג') שחנקו האשה:
 (יט) תמא. ארץ שהיא נמוכ'
 והמים נגרים שם: קיוי.
 לשון קו נטוי ד"ל' יקוו
 המים: (כ) נשו כי בעז
 באו עדיה. נושא שותיה כי
 בעז כל איש ואיש לשותת
 מהם: (כא) כי עתה הייתם
 לו-היית' נמשלי' לאותו נחל
 תראו תת ופחד המכה
 ותיראו לומר האמת ומאניפים

(יג) אִם-כַּח אֲבָנִים כַּחִי
 אִם-בְּשָׂרִי נִחְוֹשׁ:
 (יד) הֲאִם אֵין עֲזַרְתִּי בִי
 וְתוֹשִׁיָה נִדְחָה מִמֶּנִּי:
 (טו) לִמָּס מִרְעֵהוּ חֶסֶד
 וַיִּרְאֵת שְׂדֵי יַעֲזוֹב:
 (טז) אֲחִי בִגְדוּ כְמוֹ-נַחַל
 כַּאֲפִיק נְחָלִים יַעֲבֹרוּ:
 (טז) הַקְדָּרִים מִנִּי-קִרַח
 עָלֵימוּ יִתְעַלְּם-שֶׁלֶב:
 (יז) בְּעֵת יִזְרְבוּ נַצְמָתוֹ
 בְּחִמּוֹ נִדְעָכוּ מִמְּקוֹמָם
 (יח) יִלְפָתוּ אֲרָחוֹת דְּרָכָם
 יַעֲלוּ בְתֹהוּ וַיֵּאבְדוּ:
 (יט) הַבֵּיטוּ אֲרָחוֹת תִּמְאָ
 הַלִּיכָת שְׂבָא קוֹו-לִמּוֹ
 (כ) בָּשׂוּ כִי-בָטַח
 בָּאוּ עֲדִיָה וַיִּחְפְּרוּ:
 (כא) כִּי-עָתָה הֵייתֶם לֹא
 תִרְאוּ תַתַּת וְתִירְאוּ:
 (כב) הַכִּי-אָמַרְתִּי הֲבֹו לִי
 וּמִלְחָכָם שָׁחַדוּ בְעַדִּי:
 (כג) וּמִלְטוֹנֵי מִיד-צָר
 וּמִיד עֲרִיצִים תִּפְדּוּנִי:
 (כד) הֲזוֹרֵנִי וְאֲנִי אַחֲרִישׁ
 וּמַה-שְּׁגִיתִי הֲבִינוּ לִי:

לו קרי
 את בעלי ריבוי: (כב) ומנמס שמדו נעדי. ומממוכס:

(יב) איזט מיינע קראַפֿט דען פֿעלוענקראַפֿט?
 איזט דען טיין קערפער גאַר פֿאַן ערץ?
 (יג) זיטצט ניכט מײן הייל אין מיינעם אינגערן?
 וואָרד פֿאַן מיר דיא פֿאַרטדויער דען פֿערוואָרפֿען?
 (יד) גלייכפֿעיל! דעם ליידענדען געביהרט פֿאַן זיינעם נעבֿֿ
 סטען ליעבע,

ענטזאָגט ער אויך דער גאָטטעספֿורכט!
 (טו) דאָך מיינע ברידער וואָרען טרײַלאָז וויא איין באַך,
 זיא צאָגען וויא דער פֿליססע שטראָם הינוועג;
 (טז) זיא, וועלכע ברעכען פֿאַן דעם פֿראַסט,
 זינד איבערהיללט פֿאַם שנעע;
 (יז) ווען זיא אויפֿטהויען, שליעסען זיא צוזאַממען,
 ווירד'ס הייס, דאָן פֿליעסען זיא פֿאַן איהרער שטעללע;
 (יח) פֿעסט זעטצען קאַראַוואַנע איהרען וועג דאַרויף,
 זיא טרעטען אויף איין ניכטס, אונד געהען אונטער —
 (יט) עס שויען חימא'ס קאַראַוואַנע,
 דיא וואָנדערציגע שכא'ס האָרען איהרער;
 (כ) זיא שאַמען זיך, דאָס זיא פֿערטרויט,
 זיא קאַשמען הין, אונד ווערדען בלאַם.
 (כא) אויך איהר זייד יעטצט איין ניכטס געוואָרדען,
 איהר זעהעט שרעקקען אונד איהר בעכט צוריק.
 (כב) וויא? שפראַך איך דען: געכט מיר!
 אונד מאַכט פֿאַן אייערם גוט פֿיר מיך געשענקע —
 (כג) עררעטטעט מיך פֿאַן פֿיינדעם האַנד,
 ערלאָזעט מיך פֿאַן דער געוואַלט דער אונטערדריקֿֿ
 קער ? —

(כד) בעלעהרעט מיך, אונד איך ווילל שווייגען;
 יא, וואָס מײן איררטהום זייא, ערקלערעט מיר!

המשך והשאר'נפש הרוחני.
 (יב) אם כח אבנים כחי וגו', מוסב על שאלת מה כחי ומה קלי ואמר האם נח הגופני כנח אבנים להמגבר על מכאובי ואם בשרי חזק כנחשת לנרות ברית את מות שלא ישחית נח הגופני. (יג) האם אין עורחי בי, הלח העזר והיטע אשר לא יפול ולא ימוט לעולם בקרבי הוא. וחשיה וגו', שאלת האם עומדת במקו' שנים ושעורו האם תושיה נדחה ממני האם כחשמי בחלק אלוה ממעל שהוא חי וקיים, ושם תושיה בארתי למעלה ה' י"ב. (יד) למס מדעהו חסד, אחר שגלה דעתו לרעיו שלא נחד אמרי קדוש והוא מאמין באמונה שלמה בהשארת הנפש, חזר ואמר גם בהפך אם יעזיב יראת שדי חלילה רחוי לראי כמוני אשר המסו אותם הלכות האלה שיקבל חסד מאת רעהו והו מדת אהבה שנין אדם לחניו וכמו שארתי בחולדות אבות, אולם אחי בגדו כמו נחל וגו'. (טז) הקורדי, המפרשי אשר קדמוני אומרים שהנחלים נשחרו משנת הקרח, והו רחוק, אדרנא הנחל הנקפ' ולדעתי הוא נלשון המשנה מקדין בהרים (עיובין נ"ח א'), ועיין מרפא לשון חענית ב' א' ס"ב מ"ד ד"ה בין שלימה בין קדורה) וענינו ענין שליחה ונקיעה כי ע"י הקרח יעשו נקיעים על פני המים הנקרשים וכאשר ירד השלג עליהם נתכסו, ובעת יזור ב' כשיתחממו כל מתו ויאלו הנקיעים ולמדים, וכשיבא החום נעקרו המים ממקומם ונוזלים במקדס תחת מנסה השלג, והאנחות המה השייכים הנוסעים לסחור בארץ לועים עליהם נדוב כחם ולא ידעו כי יעלו בחובה על צלי מה ויאנדו, והנה אורחות חימא ושנא אשר נסעו ועברו לפניהם נטח עומדים ומלפנים בעבר הנהר מתי ינאו השיירות אחיהם, ואחר שיחילו עד ביש יחזרו וילבו עדי הנחלים ויחפרו על אשר נטחו בתוהו והבל, ואיוב המשיל רעיו לנחלים נוזלים כאלה, וכמו שתרגמתי. (יז) יזרבו, כמו יזרבו בחילוף כד"י צו"י"ן וענינו התכה ע"י ריפס. נצחחו, נחמרו, ויפה העיר נעל או"ה שפעל למת קרוב אל למד גדל"ת. (יח) ילפחו, יתחזקו ויתחמלו להכין דגנס עליהם. (יט) הליכה, כפל לשון של ארמות. (כא) כי עתה הייהם ל, נכתיב וטעמו כלל נחמרון כ"ף הדמיון, וכן חרגס הנשדי כלל הויתון, והכלון בו שאתם הייתם נחכו ואין, אשר עלו בו הארמות ונאנדו. תראו חתח, כאשר ראיתם המתח שהניח הכ"ת עלי נפלה כמד עליכס. (כב) שחדו בעדי, תנו שוקד וכופר

(כה) מה נמרצו אמרי ישר
 קללה נמרצת (מלכי א"ב) ל' דבר דבור על אופניו (משלי ב"ה) וכן נמרצו לחכי (תילי קי"ט) כולן ל' מליצה הם. ולמ"ד מתחלפת נרי"ש. אם אמרי ישר הייתם אומרים היו מקובלים. אבל עתה מה יוכיח הוכח מכם. כל חוכמ' שנאויב בירור הדברי הם ומעמידים על האמת: (כו) הלהוכח מלים תחשבו. הלגבר דברים תחשבו: ולרוח. הם משולים: אמרי נואש. שאין בהם ממש. כמו (ירמי' ה') תאמרו נואש איני חושש לדברי הנביאי': (כז) חפילו. בדיוכם. אתם מפילים האף על עני נמיני בקו משפט: וחברו. שמה על ריעכם להפילו: (כח) חפילו. חזרו לפנו' שי ולש זוע דברי. ותראו אם על פניכם חכז: (כט) שובו נא. לנחון וחנחנו שלא תהא עוד עולה. ושנו (לחקור והרי) לדקי ימלא בה: (ל) אם חכי לא יבין הוות. לא יבין כשאני מדבר הוות:

(כה) מה נמרצו אמרי ישר
 ומה יוכיח הוכח מכם:
 (כו) הלהוכח מלים תחשבו
 ולרוח אמרי נואש:
 (כז) אף על יתום הפילו
 ותכרו ער ריעכם:
 (כח) ועתה חפילו פנובי
 וער פניכם אם אכזב:
 (כט) שבו נא אל התי עולה
 ושבי עוד צדקי בה:
 (ל) הישב לשוני עולה
 אם חכי לא יבין הוות:

ז

ז (א) הלא כבא וגו'. זה הדבר אשר אמרתי לכם להואיל ולפנות ני כי איך אחריש מלזעוק על הוותי. הלא ידעתי כי יש לבא וזמן לאנוש כמה יסיה: וכימי שכיר. שנצר לשנה ויודע שיכלו ימי שכירתו. כן זה יודע שיכלו שנים הקלובות לו. ואני אותו לבא הניתן לי: (ב) כעבד ישאף לל. כענד שהוא יגע כל היום וישאף ויתאווה מתי יהיה לל הערב: וכשכיר אשר יקוה פעלו לערב. לפי שהי' לו כל היום לעמל ויתאו' לכיאת השמש: (ג) כן הנחלתי. משמים ברחי שוא ויסורין. אותו כבא הניתן לאנוש עלי ארץ: ולילות עמל מנו לי. (ד) אם שכנתי. בלילה לפיתי ואמרתי וגו': ומדד ערב. מתי יאיר ויבוא עת קימה ועת מידוד הנשאף. ל' ותדד שגתי (בראשית ל"א). והמ"ם הוא עיקר נופל כמו מאמר. משמר. ואשבע נדודי' על

(א) הלא צבא לאנוש על ארץ
 וכימי שכיר ימיו:
 (ב) כעבד ישאף צל
 וכשכיר יקוה פעלו:
 (ג) כן הנחלתי לי ירחי שוא
 ודירות עמל מנו לי:
 (ד) אם שכנתי ואמרתי מתי אקום
 ומידד ערב
 ושבעתי נדדים עדי נשאף:
 ושבו קרי. עלי קרי לבש

יקוה פעלו לערב. לפי שהי' לו כל היום לעמל ויתאו' לכיאת השמש: (ג) כן הנחלתי. משמים ברחי שוא ויסורין. אותו כבא הניתן לאנוש עלי ארץ: ולילות עמל מנו לי. (ד) אם שכנתי. בלילה לפיתי ואמרתי וגו': ומדד ערב. מתי יאיר ויבוא עת קימה ועת מידוד הנשאף. ל' ותדד שגתי (בראשית ל"א). והמ"ם הוא עיקר נופל כמו מאמר. משמר. ואשבע נדודי' על

(כה) אָ וויא בערעדזאם איזט דיא שפראַכע דער גערעכֿעֿ טיגקייט!

דאָך וואָס בעגרינדעט דיא ערמאַהנונג דען פֿאָן אייך?

(כו) דענקט איהר, איין וואָרטשוואַלל זיין שאָן איבערצייִגֿונג,

ווינד אַבער דעם פֿערצווייפֿלונגספֿאַללען קלאַגען?

(כז) איהר שיטטעט צאָרן אויף דען פֿערוואַיזטען,

אונד שמויזט אָב אייערעם פֿינדעם אונטערגאַנג.

(כח) נון מאַג' עם אייך געפֿעלליג זיין, מיך אַנצושויען,

אונד איבערצייגט אייך זעלבסט, אָב איך וואָהל ליגע!

(כט) געבט אייער אורטהייל אויף — קיין אונרעכֿט וואַלֿטע

טע אָב;

לאַסט מיר גערעכֿטיגקייט נון ווידערפֿאַהרען.

(ל) ליענט דען אונוואַהרהייט אויף מיינער צונגע?

פֿיהלט דען מיין גוימען ניכֿט, וואָס פֿרעפֿעל איזט?

ז

(א) פֿירוואַהר! בעשטימונג האַט דער מענשהינדען,

זיין לעבען איזט דעם לעבען איינעם זאָלדנערס גלייך.

(ב) וויא איין קנעכֿט לעכֿצעט ער נאָך שאַטטען,

וויא איין זאָלדנער האַררט ער זיינעם לאָהנ'ס.

(ג) וואַהרליך! מיר זינד נור אייטלע מאַנדע צוגעפֿאַללען,

מיר וואורדען קוממערנעכֿטע צוגעטהיילט.

(ד) ווען איך מיך נידערלעגע, דענקע איך; ווען שטעה' איך

ווייערער אויף?

עם דעהנט זיך מיר דיא דונקלע צייט,

בין דער אונרוהע זאַטט צור אַבענדדעממערונג.

גע=

צעדי. (כה) מה נמרצו, כמו מה נמלכו בחלופי די"ג בלמ"ד, וענינו מה נעמו אמרי יושר שהם מחוקי' בדבש ונכנסים ללב כמליצה ערבה. ומה יוכיח וגו', אמנם על מה הוטנע', ומה תפעל התוכחה הנאה מנס ונא המקור במקום השם. (כו) הלהוכח מלים חחשבו, האתם מחשבו להוביח ולהרשיע במלים בלי דעת והלטדקות. ולרוח אמריןואש, ומערכו אמרי איש נושא לרוח, קרא את עצמו נושא להיוחסו נושא ונעזב מטוב לחיזוק שברו (מדברי הרלב"ג). (כז) אף על יתום חפילו, שיעורו על יתום חפילו אף וכמו שחרג' הכשדירגיו על יתום חשדן, וגם יתום חסר לאיוב שחסר לכפשו משען ומשענה. וחכרו, מלשון ויכרה להם כרה גדולה (מ"ב ו' כ"ג) ומעשו סעודה כנזר רעה על ריעכס וכמו שחרגמתי. (כט) שבונא, ממשצבותיכם אשר מחשבו עלי ואל תהי עולה להרשיע את הלדיק ושנו עוד לענות בי לדקתי. בה, במענותי וכמו שמנזר היש בלשוני עולה. (ל) הווח, מחשבו' בעות ועול, כמו קרנבס הוות (תהלים ה' י').

ז (א) צבא, דבר קבוע וקלון ומוגבל בזמן במקום ובעסק, ואין לשנות תפקידו מתואר בשם צבא, ויקרא כן החיל הקבוע במספר ומוגבל בזמן ובמקום ללאת ולכוא על פי שר המפקד לנא מלחמה במערבת סדרים, ונופל על הכוכבים שהם מזרחי ה' עושי רטונו כי לא ישנו תפקידם, והנה הצבא לבני אדם היא עפת ה' ורטונו, ולכן יורה הפעל בלשון ארמי על החפץ והרכון כמו למן די ונבא (דניאל ד' י"ד) ובא גם השם בעברי ככוונה זו כמו ואמת הדבר ולבא גדול (שם י' א') בדעת קלת מהמפרשים שהביא רבינו סעדי' שכ, ואמר איוב בהמשך המענה כי לבא לאנוש עלי ארץ והוא רובץ תחת סבל מזלו ולא יוכל להסלט מרוע הגורם הנגזרת עליו גם אם יראה כי הרעה נגד פניו. (ג) מנו, או הוא לשון מנין או לשון הכנה כמו וימן ה' (יונה ב' א') והענין אחד. (ד) ומדר, לשון מדידה כמו ועמק סכות אאדד (תהלים ס' ח'), ובאין יורה על משך הזמן באורך והרכון בו אשר שיאמר לעת ערב מי יתן נקר הלילה מתרחב ומשך ואין קץ לחושך ואפלה. גרדים, תנועה תמידית הן מהעדר

(ה) לְבַשׁ בְּשָׂרִי רִמָּה וְגִישׁ עֶפֶר
 עוֹרֵי רִגַע וַיִּמָּאֵס:
 (ו) יָמִי קָלוּ מִנִּי־אָרֶג
 וַיִּכְרֹו בְּאַפֶּס תְּקוּהָ:
 (ז) זָכַר כִּי־רוּחַ חַיִּי
 לֹא־תָשׁוּב עֵינַי לְרֵאוֹת טוֹב:
 (ח) לֹא־תִשׁוּרְנֵי עֵין רֵאִי
 עֵינֶיךָ בִּי וְאִינְנִי:
 (ט) כָּכָה עָנַן וַיִּלָּךְ
 כֵּן יוֹרֵד שְׂאוּל לֹא יַעֲלֶה:
 (י) קֹא־יִשׁוּב עוֹד לְבֵיתוֹ
 וְלֹא־יִכִּירְנוּ עוֹד מְקוֹמוֹ:
 (יא) גַּם־אֲנִי לֹא אֶחְשֶׁד־פִּי
 אֲדַבְּרָה בְּצַר רוּחִי
 אֲשִׁיחָה בְּמַר נַפְשִׁי:
 (יב) הַיּוֹם־אֲנִי אִם־תִּנֵּן
 כִּי־תִשִּׂים עָלַי מִשְׁמֵר:
 (יג) כִּי־אָמַרְתָּ תִּנְחַמְנִי עַרְשֵׁי
 יִשָּׂא בְשׁוּחֵי מִשְׁכְּבִי:
 (יד) וְחַתְתַּנִּי בְּחִלְמוֹת
 וּמַחְזִיוֹנוֹת תִּבְעַתַּנִּי:
 (טו) וְחַבְתָּר מִתְּנַק נַפְשִׁי
 מוֹת מַעֲצָמוֹתַי:
 (טז) מֵאִסְתִּי לֹא־לְעֹלָם אֶחִיָּה
 חֲדַר מִמֶּנִּי כִּי־הֶבֶל יָמִי:

מטתי ביום עד נשף לפי
 שלא הייתי יכול לישן מפני
 ייסורים עד נשף של יום
 לפי שלנש בשרי רמה:
 (ה) וגוש עפר. גוש עפר
 והוא העלאת חלודה שדרך
 גוש עפר לחלק ולהעלות
 חלודה: רגע. נקמט כמו
 רוגע הים (ישעיה י') פ"א
 עורי רגע: ל' נוח גל אלל
 (אמר) גל נקמטי' הללו:
 (ו) ימי קלו. ימי טובתי
 מיהרו ללכת: מיני ארג.
 מני אריגה הנעשית מהרה.
 וכן אמר חזקי' (שס ל"ח)
 קפדתי באורג חיי: באפס
 תקוה. איני מקוה עוד
 לטובה: (ז) לא תשוב עיני.
 לאמר מיתה. וכאן כפר איוב
 בתחיית המתים: (ח) לא
 תשורני. לא יראני עוד
 עין שתספון לראותי אמר
 שאמות: עיניך בי ואינני.
 להקב"ה מדבר למה היזכר'
 לפעמי ולדבאני ביסורים
 בראייה א' שתשים עיניך
 עלי ואינני בעולם: (יא) גם
 אני לא אחשך פי. הואיל
 ואיך חלל ממני גם אני
 לא אמנע דיבור מללצוק
 על מדותיך: (יב) הים
 אני. שמת עלי חול למשמר:
 אם תנין. דג גדול שחבשתו
 בזכני ים: כי תשים עלי
 משמר. השטן הזה שזמרני
 שלא תלך נפשי: (יג) ישא
 בשיחי משכבי. משכב הלילה
 יסובל בצרתי מעט ואוכל
 למנוע שיחי: (טו) מות
 מעלמותי. מות אני בחר
 יותר מאנרים הללו שבי:
 (טז) מאסתי. נחיי. כי
 סוף סוף לא לעולם אחיה:
 חלל ממני מלהרע לי. כי
 הבל ומעט ימי:
 כי

ב' זעירא. וגוש קריי.

(ס) געקליידעט איזט מיין לויב אין ווארם אונד שטויבעס קרוסטע .

אך ! מיינע הויט ברייט אויף אונד אייטערט . —

(י) אלס וועבערשיפֿען שנעללער פֿלאָהען מיינע גליקסטאָגע, אונד שלאָסען מיט דער האָפֿענונג שלום . —

(ז) בעדענקע, דאָס איין הויך מיין לעבען איזט,

זאָלל דען קיין גליק מיין אויגע פֿירדער זעהען?

(ח) זאָלל מיך דיא פֿאַרזעהונג ניכט מעהר בעשיינען?

טריפֿט מיך דיין שטראַפֿבליק דאָס איך ניממער זייאַ?

(ט) עס שווינדעט הין דיא וואָלקע אונד צערפֿליסט,

זאָלז ווער אין ניכטיגקייט פֿערפֿעללט, ער שטייגט ניכט מעהר הערויף .

(י) ער קעהרעט ניממער אין זיין הויז צוריק,

אונד ניכט ערקענטט איהן זיינע שטעטטע מעהר .

(יא) דאָרום ווילל אויך איך ניכט וועהרען מיינעם מונדע,

ווילל שפרעכען אויז געפרעסטער זעעלע,

ווילל קלאָגען מיט ערביטטערטעם געמיהט .

(יב) בין איך איין מעער ? בין איך איין אונגעהייער ?

דאָס דוא מיט איינער וואָכע מיך אומשטעללסט ?

(יג) דענק' איך : מיין בעטטע זאָלל מיך טרעסטען,

מיין לאָגער מיינען קוממער לינדערן ;

(יד) זאָ ענגסטיגסט דוא דורך טריימע מיך,

אונד שרעקסט מיך אויף דורך נאַכטגעזיכטער,

(טו) דאָס איך מיך זעלבסט ערווירגען מעכטע,

דען בעסטער טאָד אלס מיינע זעלבסטערהאַלטונג!

(טז) דאָך דאָז פֿערשמעהע איך — איך ווערדע וואָהל ניכט עוויג לעבען ! —

לאָס דוא מיך לאָז — דען מיינע טאָגע זינד פֿערגעבענס . וואָס

השנה הן מהעדר המנוחה, והנשדי תרגם נדדת שנתא, וכן פי' הראב"ע מן ותלד שנת, ותרגומי כולל שניה'. (ה) וגוש עפר, אצק האפר אשר ישבו נקרא ע"י לחות המכו' והמנו' ונעש' כגליד וכמו שתרגמתי . רגע וימאס, תרגמתי כדעת ר' משה שהני' הראב"ע שטעס רגע נצק ע וכמו שפי' רגעי ארץ (תהלים ל"ז) בקיעי ארץ וכן פירש רש"י שס, וטעם וימאס כמו ונמס משרש מסס ונא החל"ף תמורת אות הכפל כמו אשר נאזו נהרי' (ישעי' י"ח ב') וחכרו ימאסו כמו מיס (תהלים נ"ח ח') וכן תרגם הנשדי ואחמסי . (ו) ימי, ימי טובתי . קלו, במהירות מרוב' . מני ארג, יותר מכלי הגרדי שיגיעהו האורג בקלות מקנה אל קלה . באפס חקוה, עס הפסק המקוה פסקו ימי טובתי . (ח) עין ראי, תאר להשגחתו ית' להיטי' במנוח' ושמתי עיני עליה' לטובה (ירמי' כ"ד) ופעמי יורה עין ה' להרע חלילה, כמו ושמתי עיני עליהם לרעה (עמוס ט' ד') וזהו ענין עיניך כי ואיני, ותרגמתי הכחובים ע"ד שאלה, מלבד להסיר הטענ' מעל חוב שכפר בתחיית המתים, יאות פתרונו ג"כ לכוונת הל' וליופי המליכה . (ט) שאול, ידידי המדקדק דו"ם כתב בהמעמר לספר

בראשית (ל"ז ל"ח) שלדעתו טעם המלה הזאת מענין שאלה וחסן (דחו ערווינטטע, ערוזעהנטע) והוא ע"ד לחות להורות על הפך על מקום אין חסן בו ואין זה זר כידוע, וכבר הורגלו העם לקרוא לבית המתים בית החיים, וכן נקראו כפי היונים העלמות החובלות (פֿוריען) נשם (חיי) וענידען) שענינו הטובות (דחו ווההווןווןווענדען) ע"כ, אולם לדעתי שם שאל מורכב מן אשכ"ל (וון ניכטט חייט) והוא נרדף עם אכדון ושחת ועד"ז תרגמתי . (יג) ישא בשיחי משכבי, ע"ד מליכה משכבי יסבול עמי להקל עלי משא יגוני . (טו) מחנק, שם נפלא מחמד, מחמל ונא נסמינות עם נפשי וענינו מיתת חנק ע"י עלמו . מוח מעצמותי, ענינו טוב מותי מזיי, וטעם מעלמותי מקיים עלם גופי שהוא מחובר מחלקי איברים . (טז) מאסתי, כמתקוט על זכריו אמר, כאסתי מחשבה זו לנחור מהנק נכשי הלך ידעתי,

(יז) כי תגדלנו. לשית אליו
 לבך לסקיד מעשיו בכל
 בקר. ולבחקן לכל רגע:
 (יט) כמה. עת ארוך אשר
 לא תשעה ממני כמו (שמות
 ה') ואל ישעו בדברי שקר
 וכן שעה מעלי ומדל (לק'
 י"ד): בלעי רקי. כמו בליעת
 רוקי: (כ) לשפגע לך.
 בפגוע האדם בעת חמתו
 ומעורר עליו כל מעשה
 חובתו. (כא) ומה לא תשא
 פשעי. ומה הדב' הזה שאיך
 נשא לפשעי: ושחרחני.
 חנקשני ולא חמלאני:

ח מענה בלדד. (ב) ורוח
 כביר. רוב דברים. כביר
 ל' רוב: (ג) האל יעות
 משפט. ה"א נקוד פתח.
 ומלינתו לשון חומה:
 (ד) וישלם ביד פשעם.
 על ידי פשעם (הפשע)
 הוא נעשה שליח להובילם:
 (ה) אם אתה תשחר וגו'.
 יעיר עליך את זנותך:
 (ו) ושלם נות לדקדק. ויעש'
 את נות לדקדק שלם והמים:
 והיה

ב א ו ר

כי לא לעולם אחיה ויש לבא
 וזמן מוגבל לאנוש עלי ארץ,
 אולי מדל אתה ממני ושלחני
 חפשי אל המקום אשר ינחו
 שם וגיעי כח כי ימי חלדי
 המה הנל ואין כס מועיל.
 (יח) לבקרים, לכל צוקר
 ועינו תמיד (הראב"ע).
 (יט) לא חשעה, לא תפנה.
 עד בלעי רוקי, כמעט רגע
 לבלוע בו רוקי. (כ) למשגע,
 ענינו כמו למטרה, מקום
 המכוון לפגוע בו בפגעים
 רעים. (כא) כי עתה, אם
 לא תשא פשעי וגו', מייחז
 כי עתה לעפר אשכנז ואם
 שחרחני להיות עוד לך
 למסגע אז לא תמלאני.

(יז) מִה־אֲנוּשׁ כִּי תִגְדַּלְנוּ
 וְכִי־תִשִּׁית אֱלֹהֵי לִבְךָ:
 (יח) וְתִפְקֹדְנוּ לִבְקָרִים
 לְרִגְעִים תִּבְחַנְנוּ:
 (יט) כִּמָּה לֹא־תִשְׁעָה מִמֶּנִּי
 לֹא־תִרְפְּנִי עַד־בִּלְעֵי רִקִּי:
 (כ) חֲמָאֲתִי מִה־אֲפַעֲלוּךָ נֹצֵר הָאָדָם
 לְמָה שִׁמְתָנִי לְמִפְגַּע לֶךְ
 וְאַהֲיָה עֲלַי לְמִשָּׂא:
 (כא) וּמָה לֹא־תִשָּׂא פִשְׁעֵי
 וְתַעֲבִיר אֶת־עֹנֵי
 כִּי־עַתָּה לְעֹפֵר אֲשַׁכֵּב
 וְשַׁחַרְחַנִּי וְאִינְנִי:

ח

(ח) וַיַּעַן בְּלָדָד הַשּׁוֹחֵי וַיֹּאמֶר:
 (ג) עַד־אֵן תִּמְלֹל־אֱלֹהַ
 וְרוּחַ כְּבִיר אִמְרֵי־פִיךָ:
 (ג) הָאֵל יַעֲוֶת מִשְׁפָּט
 וְאִם־שִׁדֵי יַעֲוֹת־צְדָק:
 (ד) אִם־בְּנִיָּה חֲמָאוּ־לוֹ
 וַיִּשְׁלַחֵם בְּיַד־פִּשְׁעִים:
 (ה) אִם־אַתָּה תִּשְׁחַר אֶל־אֵל
 וְאֶל־שִׁדֵי תִתְחַנֵּן:
 (ו) אִם־נָךְ וַיִּשָּׂר אֶתָּה
 כִּי־עַתָּה יַעֲוֶר עֲלֶיךָ
 וְשִׁלְמֵם נֹת צְדָקָךְ:

א י ו ב ז ח

יז

(יז) וואס איזט דער מענש דאס דוא זאָ גראַס איהן צכטעסט,
אונד אויף איהן ריכטעסט דיינען זין?

(יח) דאס דוא איהן היימוזכטט יעדען מאַרגען,
דאס דוא איהן פריפעסט יעדען אויגענבליק?

(יט) וויא לאַנגע וויללסט דוא דיק ניכט פאַן מיר ווענדען,
וויללסט מיך ניכט לאַססען ביו איך מיינען שפייכעל
שלוקקע.

(כ) האַב' איך געזינדיגעט — וואס טהאַט איך דיר אַ
מענשענהיטער?

וואַרום האַסט דוא מיך דיר צור ציעלשייב' אויסערזעהען,
דאס איך צור לאַסט מיר זעלבער ווערדע?

(כא) אונד וויא? דוא העכעסט מיינע שולד ניכט אויף?
וויללסט מיינע זינדע ניכט פֿערגעבען?

אַלסדאָן אַך מעכט' איך גלייך אים שטויבע רוחן,
אונד זוכסט דוא מיך — איך וואַרע ניכט מעהר דא!

ח

(א) דאָרויף בעגאַן כלדד דער שוחיטע אונד שפראַך:

(ב) וויא לאַנגע נאָך ווירסט דוא זאָ קיהן דיק אייסערן?
אונד ווילדער שטורם דער אויסברוך דיינעס מונדעס זיין?

(ג) ווירד נאָטט דאָ רעכט דען ביינען?

ווירד ביינען דער אַללמעכטיגע גערעכטיגקייט?

(ד) ווען דיינע קינדער אַן איהם זינדיגטען,
נאָב ער זיא פרייז דער איינגען שולד.

(ה) ווען דוא צו נאָטט דיק ווענדעסט,

ווען צום אַללמעכטיגען דוא פֿלעהעסט,

(ו) ווען ריין אונד טאָדעללאָז דוא ביזט:

דאָן ווירד ער שיטצענד אַב דיר וואַכען,

בעגליקען דאָן דיין פֿראַסמעס הויז.

ווירד

ב א ו ר

ח (ב) ורוח כביר, קול חזק ברעש גדול. (ד) וישלחם, שמתו כנגוע הרוח בארבע פנות הבית.
(ו) ושלם, ישלי' כבוד ביתך עד שלא תחסר מאומה.

ישגח

3 ג

HIQB.

(ז) והיה ראשיתך מצער. ראשיתך שעברה מצער לפי אחריתך שיגנה מאוד: (ח) לדור ראשון. על דור ראשון. כמו (דברים ד') כי שאל נא לימים ראשונים: וכינן. הכן והזדמן לעמוד על חקרי אבות: (יא) היגאל' גמאל. וזה יאמרו אין הגומ' גדל אלא בעוד שהביאה לתה במישיה ובלחוחיה. בינה מריש"ק בלע"ז: (יב) באבו-בלחוחו ובפריו: לא יקטף. לא ישבר ולא ינחק כמו (שם כ"ג) וקטפת מלילות: ולפני כל חכיר ייבש. כשהמים בליים והביול' פרינה: (יג) בן ארסות כל שחיי אל. להלליק בעת שעתו משחקת לו עד שתחלף סאתו: ותקות. סיפו של חנף יאנד: (יד) אשר יקוט. יקבור ויכרו' כסלתו והבטחתי. כסלו היא מחשב' מבערו כמו (לק' ל"ח) אם שמתו זהב כסלי. יקוט לזין קליר כמו (יחזקאל ט"ז) נמעט קט: ובית עכביש. שאינו קיים יהיה מבערו: (יז) רטוב הוא. לח וזק מזלו טרם בא אליו עת פקודת מכת חמום המייבשתו ולפי שדימהו בנימא מדבר לפי הענין: ועל גנתו יונקתו תלא. יונקתו אורש היונק או ענף הילדה הגדל בשנה זו כמו מראש יונקתו קטף: (יז) יסבבי. יתאחזו בענף ובסוכך: בית אבנים יחזה. מקום איתן רואה ובונה לו למלודה. ומנחם פי' יחזה לשון גבול. יגבול אותו יבנו עד גבולו. וכן מחוז חפלא (תהלים ק"ו) וכן מחזה אל מחזה (שליבים א' ז'). כל אלה לפני מנתו. וכשיבלענו ממקומו הנסדע ממנו ומקרא חסר הוא

(ז) והיה ראשיתך מצער
 ואחריתך ישגה מאד:
 (ח) כי-שאל-נא לדור רישון
 וכינן לתקר אבותם:
 (ט) כי-תמול אנהנו ולא נדע
 כי על ימינו עלי-ארץ:
 (י) הלא-הם יזרוה ואמרו לך
 ומלבם יוצאו מלים:
 (יא) היגאה-גמא בלא בציה
 ישגה-אחו בלי-מים:
 (יב) עדנו באבו לא יקטף
 ולפני כל-חציר ייבש:
 (יג) בן ארסות כל-שכחי אל
 ותקות חנף תאבד:
 (יד) אשר-יקוט כסלו
 ובית עכביש מבטחו:
 (טו) ישען על-ביתו ולא יעמד
 יחזיק בו ולא יקום:
 (טז) רטוב הוא לפני-שמש
 ועל-גנתו יונקתו תצא:
 (יז) על-גל שרשיו יסבכו
 בית אבנים יחזה:
 (יח) אם-יבלענו ממקמו
 וכחש בו לא ראיתיה:
 (יט) הן-הוא משוש דרכו
 ומעפר אחר יצמחו:

ראשון קרי

1108

(ז) ווירד אויך זיין אנפאנג אונבערייטענד זיין, דיין ענדע ווירד זיך העררליכער געשטאלטען.

(ח) אַ פֿראַגע דוא נור דאָ פֿאַרזייטיגע געשלעכט, ערגרינדע דיא ערפֿאַהרונג איהרער פֿאָטער.

(ט) זינד ווירדאָך פֿאָן געסטערן ערשט, אונד וויססען ניכטס, דען אונזרע טאגע זינד איין שאַטטען היער אויף ערדען.

(י) נור יענע קעננען דיך בעלעהרען, דיר פֿערקינדען; אויס איהרער איבערזייגונג שעפֿען זיא דיא וואָרטע:

(יא) „ שטייגט דען דאָ שילף עמפֿאַר, וואָ פֿייכטע מאַנגעלט, „ שיסט רידגראַז אויף, וואָ וואַססער פֿעהלט?

(יב) „ שטעהט עס אין זיינעם גרין — ווירדים ניכט געמעהט „ אונד עס פֿערדאָרט פֿאַר אַללעם אַנדערן גראַז.

(יג) „ זאָ איזט דער אויסגאַנג אַללער גאָטטערגעסנען, „ זאָ געהט דעם פֿאַלשען האַפֿנונג אונטער.

(יד) „ זיין שטרעבעציעל ווירד אַבגעשניטטען, „ איין שפינגענהויז איזט זיינע צופֿערזיכט.

(טו) „ שטיצט ער זיך אויף זיין הויז, זאָ שטעהט עס ניכט, „ העלט ער זיך פֿעסט דאָראַן, עס העלט ניכט אויס.

(טז) „ שטעהט ער אויך זאָטטאַלל דאָ אים זאָננענשיין, „ אונד ראַגען איבער זיינען גאַרטען זיינע שפרעסלינגע,

(יז) „ אונד שלינגען זיך אַן קוועללען זיינע וואורצעלן הין, „ אימשיסט איהן אויך איין שטיינערנער פֿאַללאַסט,

(יח) „ פֿירוואַהר! פֿאָן זיינעם אָרטע ווירד ער דאָך ענטריקט „ אונד דאָן פֿערליינגעט ריעזער איהן: אויך זאָה דיך ניכט!

(יט) „ זיה! אַלזאָ איזט זיין פֿראָהער אויסגאַנג, „ אונד אויס דעם שטויבע שיסען אַנזערע אויף.

יח

ר ש י

הוא זה: (יח) וכחש בו. מקומו: לא דליתיד. שאין כאר מאנו לא שרש ולא עוף והרי הוא בלא היה שאין נפילתו (כמסלת) לדיק. כי הדדיק יפול ויקים וזה יפול בלא תקומה: (יט) הן הוא משאז דרנו. של רשע שכל משאז וגם הכלחזו ללא תקיה תשוב: ומעשר אחר יכמחו. ומנני אדם שהיו עד הנה שמים עד עפר יכמחו אחר. אדם אחר יכמח לקבל גדולתו של זה

(ז) יישגה, יעלה למעלה על צמחי הכלמה. (ח) לחקר, מה שמקרו ומלאו ע"י כמי' ונסיין. (י) ומלכס, מדעתס ע"י השכלה והתכונות ולא מפיה' כרוח כביר וכלי דעת. (יא) היגאה, היגדל. בלא בצה, בלי לחות מעיין בלאתיו וגבאיו (יחזקאל מ"ז י"ח) פעל ב כ א בלשון ערבי יורה על הרטינות, וכן לועז רש"י מריש"ק marais (זוסף), עיין מרפא לשון סנהדרין ה' ב' ד"ה מי בלעי ס. אחו, מלה גפטיית היא וכמו שתרגמתי, וכן יקרא מין העש הזה בלשון יוני, והראש"ע פי' ענינו למחי אחר כמו ומרעינה באחו (בראשית מ"א ב'), ולדעתו שס העש על שס האגס שגדל בו, ולדעת הרמב"ן שס הפכו' היו רועו' בעשבים שוקראו אחר, והעיק' כי מלת אחר בעברי יש לה שתי הוראות כמלות סוף ואגס כמו שהוכיח בהמעמר לידודי הדקדק רומ"מ שמות ב' ג', ועיין מרפא לשון סנהדרין פ"ב ב' ד"ה אור בני. (יב) באבו, כשהוא לו. ורעון. לא יקטף, לא יכרת, ואע"פי שהגומא והלחזו יש להם לחות די זהות כי עיקר גדולס ביאורות ואגמים עכו' ייבאו לפני כל חליר. (יג) ארחות, סוף ותכלית ארחותס. (יד) על גל, אכל מעין ונחל, מלשון גל נעול (ש"ה ד' י"ב). יחזה, כפירש"י בשם מנחם, יגבול אותו. (יח) יבלענו, יעקרנו. ולא

זה בשם שמלינו ולחוטא נחן ענין וגו' (קהלת ז') על כן דע על עלמך אס רשע היית אין תקומה למפלתך ואס תס היית (כ) הן אל לא ימאס תס. ולא יחזיק ביד משגאך המריעים לך עד אשר ישוב לרם עליך גימלא שחוק פיך:

ויי נקוטא

(כ) הַן-אֵל לֹא יִמָּאֵס-תָּם וְלֹא יִחְזִיק בְּיַד-מְרַעִים: (כא) עַד-יִמְלֶה שְׂחֹק פִּיךָ וְשִׁפְתֶיךָ תִּרְוַעַה: (כב) שִׁנְאִיךָ יִלְבָּשׁוּ-בִשְׂת וְאֶהַל רְשָׁעִים אִינְנִי:

ס ע נ ה א י ו ב

ט (ג) לריב עמו. להתווכח עמו: (ד) חכם לבב. הוא לריב: ואמין כח. להפרע: מי הקשה. לנו והלך שלם. פרעה הקשה ונחמר. וכן כל המקשים: (ה) המעתיק הרי. המסלק' כהופנו סדום. ולא ידעו עד שנהפכו: (ו) המרגיז ארץ. בהניטו אליה וחרעד: (ז) האומר לחרם. לשמש דום. והוא שמר אמרת מלך ולא יזרח: ובעד. ובנגד הכוכבים יסגיר מחילה ולא יאירו: (ח) נטה שמים לבדו. ומלאכים נבראו ביום שני שלא תאמר מיבאל מתח בלפון וגבריאל בדרום: על במתי ים. על גבהי ים ועל מעשה בראשית נאמר. שגבה המי' התחתוני' לרום למעלה ודרום: (ט) כסיל וכימה. מזלות הם: וחדרי תימן. להכניס שם סופה כמו שאמר מן החדר תבא סופה (לקמן ל"ז):

ט (א) וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמֶר: (ב) אֲמַנִם יִדְעָתִי כִי-כֵן וּמֵה-יִצְדַק אֲנֹשׁ עִם-אֵל: (ג) אִם-יִחַפֵּץ לָרִיב עִמּוֹ לֹא יַעֲנֶנּוּ אַחַת מִנִּי-אֵלֶיךָ: (ד) חָכֵם לֵבָב וְאִמְיֵץ כַּח מִי-הִקְשָׁה אֵלָיו וַיִּשְׁלַם: (ה) הַמַּעֲתִיק הָרִים וְלֹא יִדְעוּ אֲשֶׁר הִפְכֵם בְּאִפּוֹ: (ו) הַמְרַגֵּז אֶרֶץ מִמְקוֹמָה וְעִמּוּדֶיהָ יִתְפַּלְצוּן: (ז) הָאֹמֵר לְחָרֵם וְלֹא יִזְרַח וּבַעַד כּוֹכְבִים יַחֲתֵם: (ח) נִטָּה שָׁמַיִם לְבַדּוֹ וְדַרְךְ עַל-בְּמַתִּי-יָם: (ט) עֲשֵׂה עֵשׂ כְּסִיל וְכִימָה וְחַדְרֵי תַמָּן: (י) עֲשֵׂה גְדִלוֹת עַד-אֵין חֶקֶר וְנִפְלְאוֹת עַד-אֵין מִסְפָּר:

(יא) הן

ב א ו ר

(כ) ולא יחזיק, שיעורו לא יחזיק מרעי' ביד אשר להם כלומר שיסיר מהר תקפס וקילס. (כא) עד, כמו למעלה עד זה מדבר.

- (כ) יא גאטט פֿערווירפֿט דען פֿראַממען ניכט , העלט ניממערמעהר בייא מאַכט דיא פֿרעפֿלער .
- (כא) נאָך ווירד ער דיינען מונד מיט לאַכען פֿיללען , אונד דיינע ליפּפען ברעכען אויס אין יובעל .
- (כב) דאָך דיינע האַססער ווירד דיא שמאָך אומהיללען , דער פֿרעפֿלער צעלט איזט ניממערמעהר .

ט

- (א) הירויה בעגאן איוב אונד שפראך :
- (ב) פֿירוואַהר ! איך ווייס עס דאָס עס אַלואַ איזט : וואָס ריכטעט אויס דער מענש מיט גאָטט ?
- (ג) ערפֿרעכט ער זיך מיט איהם צו שטרייטען , ער קענטע געגען טויזענד איהן ניכט איינס ענטגעגענען .
- (ד) וואָר' עס דער וויזעסטע , דער שטערקסטע , ווער מאַס זיך יע מיט איהם , אונד צייגטע זיך פֿאַלל . קאָממען ?
- (ה) מיט איהם , דער בערנע וועגריקט אונד זיאַהנדענ'ס ניכט דאָס ער זיא אומגעשטירצט אין זיינעם צאָרנע .
- (ו) ער שרעקט דען ערדבאַלל אויף אויס זיינער שטעללע , דאָס זיינע זיילען זיך ערשיטטערן .
- (ז) ער שפֿריכט צור זאָנע דאָס זיא ניכט שיינע , אונד העממעט דער געשטירנע לויף .
- (ח) ער שפּאַננט דיא היממעל , ער אַלליין , אונד וואַנדעלט אויף דעם מעערעס וואָגען .
- (ט) ער זעטצעט פֿעסט דען בער , דען אַריאָן , דיא פלעיאָדען אונד דעם זידענס קאָממען .
- (י) ער ווירקעט גראַסעס אונערפֿאַרשליך , אונד וואונדער אָהנע צאָהל .

ער

ב א ו ר

ט (ד) חכם לבב וגו', ענינו הן איש חכם הן איש גבור מי יוכל להשוות אליו לריב עמו, ולהוכיח שלימותו. הקשה, כפי' הרד"ק לשון היקש ושוי. (ו) ולא יורה, הוי"ו במקום אשר, וטעמו האומר לשמש שלא יורה. (ט) עש כסיל וכימה, הם כורות בגלגלי הכוכבים הקיימים (רלב"ג), וכבר העמיקו חכמי העמים לבארם ולהעתיקם, ואמרו עש נקרא כלשון ערבי נע"ש (בנו"ן) (ד"ח בזהרע) וכלשונו (דער גרףסע בחר) ; כסיל הוא הכוכב נפלא לפון העולם ונמסר לנו מהיונים נשם (חרי"ן) ; וכימה, הם שנעה כוכבים (דחז זיא בעגעטטירן) ויקראו ג"כ פֿלעיאָדען, וענין השם כלשון יוני יורה על הקבוץ והכמות (הז"י פֿען) וכמוהו שם כימה בעברי ; ולדעת הראב"ע יורה שם עש על ז' כוכבים ונגזר מענין עשו וצאו (יואל ג' י"א) וכמו שפי' שם התקבלו מגזרת עיש שהם ז' הכוכבים לעולם ולא יתפרדו כי הם בגלגל העליון והם נראים בקיץ ובחורף בארץ, וגם הרד"ק פי' שם עש שהוא כבוד כוכבים. וחדרי חימן, הם הכוכבים שהם נפלא נגב הגלגל הגדול ובעבור היות היסוד

(יא) הן יעבור וגו'. ידעתי כי כל אשר יחפוץ יעשה. יעבדו עלי. לפני ולא אראנו: (יב) יחחק. יכה פחאים כמו (משלי כ"ג) הוא כחחק תארוב לשון פחאים הוא: (יג) לא ישיב אפו. מפני יראת (ולדקת ס"ח) איש: תחתיו שחמו. לבא מרו' שבאו לעזור את מזכרים. מזכרים נקרא רהב שנאמר לכן קראתי לזאת רהב הם שבת (ישעיה ל'). על שם גאות' אשר אמרו מי ה' וגו' (שמו' ג'): (יד) חף. כ"ש: (טו) לא אענה. אירא להרים קול לפני: למשכטי. כמו לשכפטי: (טז) לא אשמין. לא אוכל להאמין מיראתי אותו כי איך לא איראנו: (יז) אשר נשערה. נתחלפה לורת-ס"ח שורתי לפני: יספני. ינתחני. ואנות אותו טחון (דברי' ט') מתרגמי' ושפית יתיה: פלעי. מכה המוליאה דם ולימה: (יח) לא יתנני. אינו מניחני להשיב רוחי אלי: (יט) אם לכה. איך אריב עמו אם לכה הוא בא אמיץ הנה הוא: ואם למשפט. מי יוכל להועידני לפניו. ולהחזיק דבר משפטי: (כ) הלא אם אלדק פי ירשיעני. כי יסתמו דברי מיראה ויעקשני פי: (כא) הם אגיי. יודע אני בעלמי שאני חס ואעפ"כ לא אדע נפשי. נמה אמלא נובש: (כב) אחת היא. בעולם ועליה אמרתי שחם ורשע הוא מנלה בעבודה ומה היא: (כג) אם שוט. לשון של שטן ימית פתאוו' את הלדיק: למסת נקים. שהמית ילעג:

כ"ד

(יא) הן יעברו עלי ולא אראה ויהרף ולא אבין לו: (יב) הן יהתף מי ישיבנו מי יאמר אליו מה תעשה: (יג) אלוה לא ישיב אפו תהתו שחתו עזרי רהב: (יד) אף כי אנכי אעננו אבחרה דברי עמו: (טו) אשר אם צדקתי לא אענה למשפטי אתחנן: (טז) אם קראתי ויענני לא אאמין כי יאזון קולי: (יז) אשר בשערה ישופני והרבה פצעי חנם: (יח) לא יתנני השב רוחי כי ישבעני ממררים: (יט) אם לכה אמיץ הנה ואם למשפט מי יועידני: (כ) אם אצדק פי ירשיעני הם אני ויעקשני: (כא) הם אני לא אדע נפשי אמאם חיי: (כב) אחת היא על-כן אמרתי הם ורשע הוא מכלה: (כג) אם שוט ימית פתאם למסת נקים ילעג:

- (יא) ער וואָללט בייאמיר פֿאַרבייא, איך זעהע ניכטס,
 ער שוועבט פֿאַראיבער אונד איך מערק' עם ניכט.
- (יב) ער ראָפֿפֿט הינוועג, ווער העלט איהן אויף?
 ווער שפּריכט צו איהם: וואָס מאַכעסט דוא?
- (יג) גאַטט לעסט פֿאַן זיינעם צאָרן ניכט אַב,
 ביז דאַס זיך בייגען אונטער איהם דעם איבערמוהט'ס
 געהילפֿען.
- (יד) אונד איך — איך זאָללטע ווידערשפרעכען איהן?
 אין וואָהלגעוועהלטען וואָרטען מיט איהם שטרייטען?
- (טו) פֿיהלט' איך מיך אויך גערעכט, איך קעננטע ניכט בעגינגען,
 צו מיינעם ריכטער דירפֿט איך פֿלעהען נור.
- (טז) ווען איך אויך רופֿע, ווירדע ער מיר אַנטוואָרט געבען?
 איך גלויבע ניכט דאַס ער געהער גיבט מיינער שטימע —
- (יז) ער דער אים שטורמע מיך צערמאַלטט,
 מיך אונפֿערדיענט מיט וואונדען איבערהייכט.
- (יח) מיך ניכט צו אַטהעם קאַממען לעסט,
 מיך אימערפֿאַרט מיט ביטטערקייטען מעכטעט.
- (יט) ווען קראַכט גילט — זאָ איזט ער דער שטאַרקע,
 גילט רעכט — ווער ווירד פֿיר מיך ענטשיידען?
- (כ) יאָ וואָרע איך גערעכט — פֿערדאַממען ווירדע מיך
 מיין אייגער מונד,
- וואָר' איך שולדלאָז — איך פֿערווירטע מיך וואָהל זעלבסט.
- (כא) בין איך שולדלאָז? איך ווייס עם זעלבער ניכט!
 מיך עקעלט, אַך מיין לעבען אַן.
- (כב) גלייכֿיעל איזט עם, דרום זאָג' איכ'ס פֿרייא:
 דען פֿראַממען וויא דען בעזעוויכט פֿערניכטעט ער.
- (כג) דאָך, ווען דיא גייסעל בלינדלינגס טערטעט,
 ווען זיא גאַר שפּאַטטעט דער אונשולדיגען פֿערניכטונג,
 דאַן

ב א ו ר

נפאת שמאל ולא יראו אות' הנוכבים ע"כ קראס חדרי כאלו הם נמקיס נחנא (הראב"ע).
 (יב) יחוחף, הפעל חתף אוחטף נוסף על הלכיהו נמכירות. (יג) שחח, ישפלו. עוזרי
 דהב, העומדי' לעזרת גאזה וגאון. (יז) ישופני, ינחמני מל' ישופך ראש (נראשית ג' ט"ו).
 (יט) מי יועידני, מי יעיד לי וכן מרגס הנשדי מן יס ה' יד עלי, כי הפעלי' יעד עוד
 נרדפים בענין, וכמו שהעיר צעל א"ה ששרש עוד יורה ג"כ זמן ויעוד וכן מלאנו יעד
 מורה ג"כ עדות. (כב) אחת היא, להיות לדיק או רשע נמנאר נסיפא דקיא. (כג) אם
 שוט וגו', אמר במתקוט על דבריו אם השוכט כל הארץ לא יעשה משכט ומקרה אחד יקיה
 את נולס כלדיק נרשע אז תהיה הארץ נחונה ניד רשע הלילה. שוט, נבט. פהאם, בלי
 הנחנה. למסח, מסה שם משרש מסס וכן מרגס הנשדי נד מת מססין זנאין, וכמו
 שתרגמתי; ולדעת רוב הכפריים הוא משרש נסה כלומר לנסיון הנקיים ילעג השוט, וזה נחוק.

(כד) (כד) ציד רשע. כלפי שטן: פני שופטיה יבסה. מהבחינה בדבר אמת: ואם לא איפוא. דבר אמת דבר זה. מי הוא המכלה את התמימים: (כה) וימי. עם כליון שאר התמימים קלו מנירן: (כו) אבה. שם נהר שוטף: יטוש. יפרוס: (כז) שימי. דברי לערי: פני. חמתי: ואבליגה. אתחזק כמו המבליג שוד על עז (עמוס ה'): (כח) יגרת כל עלבתי. שלא יניחוני מללעוק: ידעתי כי לא תנקני. מעוני מלהפרע ממנו: (כט) למה זה הנל איגע. לנא במשפט: (ל) כבור-נקיון: (לא) נשחת תטבלי. להיות לחון ומגואל כלומר אז תמלא לי עון רב: (לב) במשפט. בדברי תוכחות משפט משמש ג' לשונות תחילתו הוכחת דברים אמלעיתו פסק דין וסופו משטר יסורין וגיבוי חוב ופעמים שהמקרא כתבו על שם תחילתו ופעמים על שם אמלעיתו ופעמים על שם אחריתו: (לג) מוכיחי דרישני"ר בלע"ז. מראה לכל אחד חובתו וזכותו: ישת ידו. משטר אימתו וניגושו על שניו שלא יחזיק החוק את הרפה: כי לא כן אנכי. על כן שאנכי ירא אני מוחזק כי שלא אחייב בדין:

(כד) ארץ ונתנה ביד-רשע פני-שפטיה יבסה אמ-לא אפן מי-הוא: (כה) וימי קלו מני-רץ ברחו לא-ראו טובה: (כו) חלפו עם-אניות אבה כנשר יטוש עלי-אכל: (כז) אמ-אמרי אשכחה שיהי אעזבה פני ואבליגה: (כח) יגרת כל-עצבתי ידעתי כי-לא תנקני: (כט) אנכי ארשע למה-זה הבל איגע: (ל) אמ-התרתצתי במו-שלג והזכותי בבור כפי: (לא) אז בשחת הטבלי ותעבוני שלמותי: (לב) כי-לא-איש כמוני אעגנו נבוא יחדו במשפט: (לג) לא יש-בינינו מוכיח ישת ידו על-שנינו: (לד) יסר מעלי שבטו ואמתו אל-תבעתני: (לה) אדברה ולא איראנו כי-לא-כן אנכי עמדי:

במו קרי. ט' רנתי

(נד) דאן וואָרע יאָ דיא ערדע אין טיראַנענהאַנד געגעבען,
 דער איהרער ריכטער בליק פֿערבלענדעט,
 איזט עם ניכט זאָ — ? ווער וואָרע עם זאָנסט? —
 (נה) אַך מיינע טאַגע איילען שנעללער אַלס איין לייפֿער,
 ענטפֿליעהען אָהנע גליק צו זעהען.
 (נו) ראָהרקאַהנען גלייך זאָ שווינדען זיא דאַהין,
 וויא אַדלער דער אויף רויב זיך שטירצט.
 (נז) אונד דענקי איך אויך: פֿערגעססען ווילל איך מיינען
 קוממער,
 פֿאַן מיינעם מיסגעשיקע אַב מיך ווענדען, מיך ער-
 מוטרהיגען —
 (נח) דאָן שרעק' איך אויף פֿאַר מיינען שמערצען אַלל,
 פֿאַר דעם כעוואוסטזיין דאַס דוא מיך שולדלאָז ניכט
 ערקלעהרסט.
 (נט) האָ! דעם פֿערברעכענסקלאַנגי איך זעלבסט מיך דאָן —
 וואָצו פֿערגעבליך מיך בעמיהען?
 (ל) דען ווירדע איך מיט שנעע מיך וואַשען,
 אין דער ציסטערנע מיינע הענדע רייניגען,
 (לא) דוא ווירדעסט דעגנאָך מיך אים זומפֿע טויפֿען,
 דאַס מיינען קליידערן זעלבער פֿאַר מיר עקעלטע. —
 (לב) דען ער איזט ניכט איין מענש וויא איך, דאַס איך
 איהן פֿאַרדרע:
 „וויר וואָללען ביידע פֿאַר געריכט אונז שטעללע!“
 (לג) גיבט עם דאָך קיינען שיעדעסריכטער צווישען אונז,
 דער זיינע העררשאַפֿט אַב אונז ביידען איבע.
 (לד) אָ דאַס ער זיינע רוטהע פֿאַן מיר ווענדע!
 דאַס מיך ויין שרעקקען ניכט פֿערוויררע,
 (לה) איך ווירדע שפרעכען אָהנע איהן צו פֿירכטען,
 יעדאָך זאָ בן איך בייא מיר זעלבער ניכט.

(כד) פני שופטיח יכסה,
 יעור עין השופטים לעשות
 עול במשפט. אם לא אפו,
 אם אין הדבר בן מי הוא
 אדון הארץ? (כו) אניוח
 אבה, ספינות קלות עשויות
 מקנים ככלי גומא (בישעי'
 י"ח ב') ואם אב ה נגור
 מלשון ערבי שירה על קנה
 וסוף. ימוש, בשי"ן שמאלית
 ואין לו ריע במקרא וענינו
 כפעל טוס בארמי, וכן
 חרגס הכשדי דטיס על
 מיכלא כלומ'יעוף במהירו':
 (כו) אעזבה פני, אשכח
 דוע מזלי המטיל אימתו עלי
 מענין ונתתי פני באיש הכו'
 (ויקר' י"ז י'). ואבליגה, כמו
 שחרגס הכשדי ואחגבר.
 (כח) יגרחי כל עצבותי,
 כמו מכל עלבותי בחסרון
 המ"ס והרלוין בו אם אמרתי
 אשכח לערי יאחזק את נפשי
 אז יראתי מכל היסורים
 המעליבים אותי שיחזיקו
 עלי ביותר וכפרת הידיעה
 וההרגש' פנימי' המתגברת
 עלי כי לא חנקני. והחכם
 וזקן פסוק זה הן חרגס
 יגורתי: (זקן טעוונט זיך
 איר היינער טאענלען
 העער עגטגעגען) ופירש
 כתרגום הכשדי כנשת ל'
 אסיפ' וקנון כמו יגורו עלי
 עזיס (מהלים נ"ט ד').
 (לא) בשחה, כמולת רפש
 וטיט. (לח) כילא, מרס
 המקרא: כי בן, לא עמדי
 אנכי, וכדמתורגם.

י (א) נקטה נפשי נפשי מחקוטטת על שאני מי והוא ל' ונקוטתם בפניכם (יחזקאל כ') : אעזבה עלי שיחי. לרתי לעזוק ולקבול ולא אוכל לשנאו ולהבליגו: (ג) הטוב בחמי'. כי תעשוק ותגזול מן הכלדיק את לרקי: ועל עלת רשעי'. ומקניטים הופעת זיוך להראו' להם פנים שוקקו': (ה) הכימי אנוש ימדך. להחגרות בו ולרדוף: (ו) על דעתך. יודע אתה: (ח) עלבוי. עשאוני. עלב דכוס. כמו אין מעלבים את הקטן במסכת שנת. ועחה מילותיך יחד סביב ותבלעני. הם התולעים: (ט) תשיבני, לבסוף: (י) נחלב תחיבני. כטיפת חולדתי

באור

י (א) נקטה נפשי בחיי, נפשי קלה בחיי, לדעת המדקדקים הוא הופעל משרש קוט, והראוי נקוטה וענינו נקולה (כי טי"ת ול' מתחלפי' בארמי' וגם בעברית כמו טהר ולא ה'ר) ויתכן שהוא הקל מפעל נקט כמו בארמי עד אנה תוגיון נפשי (להלן י"ט ז') תרגם הכשדי עד אימת תנקטון נפשי, ויש לו שני שרשים בעברי נקט וקוט ע"ד מול וגמל וכן העיר החכם חזונובריט. אעזבה עלי שיהי, שעורו אעזבה מעלי שיחי בחסרון המ"ם, וענין עזב יורה כאן על פריקת המשא כמו שפירש הראב"ע בפסוק עזב תעזב עמו (שמות כ"ג) וכדרשת חז"ל שם בפריקה הכתוב מדבר וכן תרגמתי. (ו) על דעתך, עם דעתך אע"פ שאתה

י

(ח) נקטה נפשי בחיי אעזבה עלי שיהי אדברה במר נפשי: (ז) אמר אל-אלוה אל-ה' שיעני הודיעני על-מה-תריבני: (ג) המזב לך כי-תעשק כי תמאס יגיע בפיה ועל-עצת רשעים הופעת: (ד) העיני בשר לך אם-כראות אנוש תראה: (ה) הכימי אנוש ימיה אם-שנותרת כימי גבר: (ו) כי-תבקש לעוני ולתטאתי תדרוש: (ז) ער-דעהך כי-לא ארשע ואין מידה מציל: (ח) ידיה עזבוני ויעשוני יחד סביב ותבלעני: (ט) זכר-נא כי-כתמר עשיתני ואל-עפר תשיבני: (י) הלא כחלב תתיכני וכגבינה תקפיאני: (יא) עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תשככני:

- (א) עם עקעלט מיינען גייסט מיין לעבען און,
איך ווילל מיך מיינער קלאגע לאסט ענטלאדען,
ווילל רעדען מיט ערביטטערטעם געמיטה.
- (ב) ווילל שפרעכען צום אללמעכטיגען: פֿערדאם מיך ניכט,
לאס וויסען מיך ווארום דוא מיט מיר האדערסט?
(ג) טהוט עם דיר וואָהל ווען דוא בעדריקעסט?
ווען דוא פֿערשטאָסעסט דיינער הענדע ווערק,
אונד פֿרעפֿלער ראטה מיט גלאַנץ בעשטראַהלעסט?
(ד) האָסט דוא דען קערפּערליכע אויגען?
זיהסט דוא עטוואַ וויא מענשען זעהן?
(ה) זינד דיינע טאָגע, טאָגע איינעם אירדישען?
זינד דיינע יאָהרע נור איין מאַננעסאַלטער?
(ו) דאָס דוא זאָ מיינע זינדע אויפֿזוכסט,
אונד נאַכשפּירסט מיינעם פֿעהלטריטט?
(ז) טראַץ דיינעם וויססענס דאָס איך ניכטס פֿערבראַך,
איזט ניכטס וואָס מיך עררעטטען קאָן אויס דיינער האַנד.
(ח) אַך דיינע הענדע זעלבסט פֿערזעצטען מיך אין יאָמ.
מער אונד צערמאַלמען מיך —
אומפֿאַסטען ביידע מיך, דאָמיט דוא מיך פֿערניכטעסט.
(ט) בעדענקע דאָך, האָסט דוא מיך דען וויא טהאָן געפֿאַרמט,
דאָמיט דוא מיך אין שטויב אומוואַנדעלן קאַננסט?
(י) האָסט דוא מיך דאָך אויך וויא מילך הינגעגאַסען,
וויא מאַלקען מיך גערינגען לאָסען,
(יא) אין הויט אונד פֿלייש מיך איינגעקליידעט,
אונד מיט געביין אונד זעהנען מיך דורכֿוועכט.
האָסט

ב א ו ר

שאתה יודע כי לא ארשע, עב"ז אין מידך מזיל כלומר זדקתי לא עמדה לי להזילני מידך.
(ח) עצבוני, גרמו לי העלב והעמל הזה. ויעשוני, ענין נתישה כמו הנני עושה את כל מעניך (כפני' ג' י"ט). יהד סביב, שתי ידיך סבבוני לבלעני ולהשחיתני. (ט) כי כחבר ונו', זכור נא האם עשיתני כחומר להוסיבני אל עפר? אם זה תכלית בריאת האדם אז דיק לעשותו גולם בלי צורה, ולמה תתיבני כחלב וחלביושני עור ובשר ונתת לי נשמת חיים ועשית עמדי חסד? ואם כן אתה עושה לנני אדם אין להסתכך שיש עוד תכלית גדולה מזו אשר נעלמה ממני — וע"ז אמר ואלה נפנת בלנבך. חתיבני, ילקחני כמאפה הנחכת והכבו תקפ יא נ"י.
כי

חולדתי: (יב) ופקדתך. סקודת משמרתך שמוית לי שומרים: שמרה רוחי. בנטן אחי: ואת"ב (יג) ואלה לפנת בלנכך. לבלעני באילו אין (אתה) זוכרם: ידעתי כי זאת עמך. הכל כמפורש ולא שכת: (יד) אם חטאתי ושמרתיני. נחת עיניך בי מלהעלים ולעבור על מדתיך (ומעתה) ומעוני אין אתה מוקני. אלא על הכל אתה פורע: (טו) שבע קלון. אני: וראה עניי. אין זה זווי אלא שם דבר. ראה עניי ברנ"ן בלע"ו שכל שעה א.י. רואהו כמו שאתם אומ' ושבעימי' (לקמן בסו'). כמו ושבע ימים) נקמץ חמת שי"ן בן האמר וראה כמו ורואה עניי: (טז) ויגא' בשחל תלודני ויגדל בעיניך להיות לך למשא ולפס נפש את אשר בשחל תלודני אשר תפרוס לי מלוד' באילו אני גבור כשחל: ותשנ. מיום אל יום: תחפלא בי. לדקדק ולהפליא במשפט ל' כי יפליא (במדב' ו'): (יז) עדיך. להעיד על חליפת החלפים ומכאובים: ולבא עמי. זמנים קרובי' לייסורים אלו משמשים (כבא א') ומזורים ומתחלפים שנויים ומשונים מאלה ומשמשין זמן אחר: (יח) אגוע ועין לא תראני. הלואי אגוע מרח': (יט) אובל. הלואי הייתי מובל: (כ) ושיית ממני. תשיית עלמך ממני ומעלי כמו (ישעיה ס"ה) קרב אליך קרב לעלמך ורחק ממני: (כא) בטרם אלך. בעודני חי ולא הגיע עת מותי הנח לי וארניעה: (כב) עפחה. שם דבר חשיכה כמו שחר ועיפה. (כלמות היא ולא סדר' בה ואור שלה כמו אופל הוא:) ותפע כמו אפל. נקום מוסע שבה כמו אופל הוא:

(יג) חיים וחסד עשית עמדי ופקדתך שמרה רוחי: (יג) ואלה צפנת בלבבך ידעתי כי זאת עמך: (יד) אם חטאתי ושמרתיני ומעוני לא תנקני: (טו) אם רשעתי אל לי וצדקתי לא אשא ראשי שבע קלון וראה עניי: (טז) ויגאה כשחל תלודני ותשב תחפלא בי: (יז) תחדש עדיך ונגדי ותרב כעשך עמדי חריפות וצבא עמי: (יח) וכמה מרחם הוצאתני אגוע ועין לא תראני: (יט) כאשר לא הייתי אהיה מבטן לקבר אובל: (כ) הרא מעט ימי יחדל ישית ממני ואבליגה מעט: (כא) בטרם אלך ולא אשוב ארץ ארץ חשך וצלמות: (כב) ארץ עפחה וכמו אפל צלמות ולא סדרים ותפע כמו אפל:

וחדל קני. ושיח קני.

(יג) האסט לעבען מיר אונד ליעבע צוגעטהיילט, אונד דיינע פֿאַרויכט, זיא בעוואַכטע מיינען גייסט. (יג) דאָך דיעזען צוועק האַסט רוא אין דיינעם אינגערן פֿערבאַרגען,

איך ווייס דאָס דיזער בייא דיר אויפֿבעוואַהרט איזט. —

(יד) ווען איך געפֿעהלט וואַרום ערהעלטסט דוא מיד אונד שפּריכסט מיד אַך פֿאַן מיינער שולד ניכט ריין;

(טו) בין איך צום פֿרעפֿלער ווירקליך וואַרדען? אָדאָן וועהע מיר! דאַרף איך אַלו שולדלאָז דאָך קיין הויפט ערהעבען, עם איזט — מיינ עלענד שויענד — שמאַכבעלאַדען.

(טז) אונד וואַללט' עם זיך ערהעבען, וויא דען לעווען ווירדעסט דוא מיד יאַגען

אונד וויעדער שרעקליכעם אָן מיר בעווייזען;

(יז) דוא ווירדעסט דיינע פּלאַגען ווידער מיד ערנייען,

אום דיינען אינגרים געגען מיד צו שטייגערן,

דאָס זיא באַלד וועכסעלן אונד באַלד בלייבען אום טיך הער.

(יח) וואַרום דאָך ליעסעסט דוא טיך אויס דעם מוטטערליי. בע געהן?

אָ העטט' איך אויסגעהויכט — קיין אויגע מיד געזעהן! (יט) איך וואַרע נון וויא נייע געוועזען,

אויס מוטטערשאַאם אינס גראַכ געמראַגען. —

(כ) זינד דאָך זאָ וועניג מיינע טאַגע נאָך! האַלט איין! אונד ווענדע דיך פֿאַן מיר, דאָס איך נור עטוואַס טיך ערמוהטיגע,

(כא) בעפֿאַר איך געהע אונד ניכט וויעדער קעהרע אינס לאַנד דער פֿינסטערנים אונד טאַדעסנאַכט.

(כב) אינס לאַנד זאָ דונקעל וויא דיא דיסטערנהייט, איין בילד דעם טאַדעס רעגעללאָז —

וואָ זעלבסט דער שיממער שוואַרצעם דונקעל גלייכט.

(יג) כי זאח עמד, כמוס ומתוס אללך. (טו) וראה עניי, המקור כמו וראות, וענין הכתוב גם אס לדקמי לא אוכל להרים ראשי כי כראותו עניי הוא שח לעפר מכובד הכלימ' והקלון, וזהו מה שפירש"י וראה אין זה לווי אלא שס דבר גדנ"ן vedant (זעהענד), עיין מה שהעירתי בהמעמר לידידי המדקדק רוו"מ במדנ"ט' ז"ל"ה) ומעס הוי"ו כמו ברמה ועירו (ש"א כ"ח ג'). (טז) ויגאה, מוסב על ראשי כלומר אס יגביה ראשו בעזות מלח, אזכשחל תלודנו וגו'. (יז) עדיך, הס הנגעי' שיעידו (הראב"ע) והרלב"ג פי' נגעיך ולו דמיון מה בלשון ארמי כי הספמת נקראת עדי תא. הליפוח וצבא, פעמים מתחלפים ופעמים עומדים בלבא בסדר. (כ) שיח ממני, כמו שעה מעלי בפירש"י. (כב) עפחה, משנה כמו עושה שחר עיפה (עמוס די י"ג). וחפע, גם יפעת האור שבו מאיר כמו אור אופל.

מענה צופר .

יא (ב) לא יענה . מאשרי : מפני רוב דבריו :
 (ג) בדיק . שאתה בודה מלנך : מתים יחרישו . בני אדם : (ד) ותאמר . להקב"ה זך לקצו ובר הייתי בעיניך : (ו) תעלמות חכמה . ותדע כי כפלי לתושיה יש לתורה שלא קיימת . כי (השורש) יטה נמו (דברים כ"ד) כי חסה ברעד (כלומר) הרבה יש לו עוד חוב עליך בדברי עוונך : (ז) החקר אלוה חמלא . שאתה סבור שקיימ' הכל : (ח) גבהי שמים . דבר שהוא (גבוה) כגבהי שמים מה תפעל אתה ועמוקה היא החכמה משאול : (ט) מדה . מידה שלה . וכאן הזכיר מידוד כל זכר : (י) אם יחליף ויסגיר . ביסוריו את מי שיראה : ויקהיל . כל פמליאות שלו לזוכה על שהסגיר ומי בהן ישיבני בדברי' למלאו עול בפעלו ואם מפני שהנידון שליו ושקט ימים רבי' כן דרכו : (יא) כי הוא ידע מתי שוא וירא און ולא יתבונן . שהם עושים ימים ושנים ודומה כמי שלא (יתבונן) כי מאריך אפו : (יב) ואיש נבון . וחלול בלא לב אשר לא הבין דרכו : ילכב . יקנה לו לב לבוב לכוראו לפשפש במעשיו . או אדם אשר היה בעיר פרא לימוד מדבר קל בלא דעת : אדם יולד . ילמד עכמו להיות אדם מדע כסדר בני אדם ויבין דרכו :

כי

יא

(א) ויען צפר הנעמתי ויאמר :
 (ב) הרב דברים לא יענה ואם איש שפתים יצדק :
 (ג) בדיק מתים יחרישו ותלעג ואין מכלם :
 (ד) ותאמר זך לקחי ובר הייתי בעיניך :
 (ה) ואולם מי יתן אלוה דבר ויפתח שפתיו עמך :
 (ו) ויגדלך ותעלמות חכמה כי כפלים לתושיה ודע כי ישה לך אלוה מעונך :
 (ז) התקר אלוה תמצא אם עד תכלית שדי תמצא :
 (ח) גבהי שמים מה תפעל עמקה משאול מה תדע :
 (ט) ארבה מארץ מדה ורחבה מנינים :
 (י) אם יחליף ויסגיר ויקהיל ומי ישיבנו :
 (יא) כי הוא ידע מתי שוא וירא און ולא יתבונן :
 (יב) ואיש נבון ילכב ועיר פרא אדם יולד :

יא

- (א) דארויף בעגאן צופר דער נעמתיטע אונד שפראך:
- (ב) זאלל מאן דעם ווארט שוואלל ניכטס ענטגעגענען קעגנען? זאלל דען דער שוועטצער רעכט בעהויפטען?
- (ג) דייע שיינגרינדע קעננען נור דען פעכעל שווייגען מאכען, דא שפאטטע צו, דוא בלייבעסט אונבעשאמט.
- (ד) ווען דוא אויך פראהלעסט: מיינע לעהר' איזט לויטער אונד ריין בין איך אין דייען אויגען.
- (ה) א גאכע גאטט זיך דורך דיא רעדע קונד, ער ווירדע אפגען זיינע ליפפען געגען דיך.
- (ו) אונד אפגעבארען דיר דער ווייהייט טיעעען, דאס מאניגאלטיגעס געהערט צור גרונדליכקייט, ערקעננע דאן דאס גאטט פאן דייער שולד דיר נאכ.
- (ז) קאננט דוא דען וואהל דער גאטטהייט שטרעבעציעל ערפארשען?
- (ח) קאננט דוא דער אללמאכט צוועק ערגרינדען? וויא היממעלסהעהען איזט וואס דוא ערשטרעבען, יא טיעער אלס דיא אונטערוועלט וואס דוא ערפאה?
- (ט) דען לענגער אלס דיא ערדע איזט זיין מאס, אונד ברייטער אלס דאז מעער.
- (י) ווען ער פערניכטעט — שריי גיבט — אוינימוט — ווער ווענדעט איהם וואס איין?
- (יא) וואהל קעננעט ער דען שלעכטען פעכעל, ער זעהט פרעפעל, דען זאנסט קיינער מערקט.
- (יב) דאך קאן דער האהלקאפף איינזיכט זיך פערשאפעען? דער ווילדע עזעל זיך צום מענשען בילדען? — וויללסט

יא (ג) בדיך, לדעת המפרשים אשר לפני טעמו כז ניד מן אשר בדא מלבו (מ"א י"ב ל"ג) ויתכן לפרשו מן ותעש בדי' (יחזקא י"ז ו') שטעמו ענפים והוא נרדף עם סעיף שורה על ע"ק ונפל ג"כ על מחשבות מסופקות ומלשות כמו סעפים שנאמתי (תהלי' קי"ט קי"ג) לפי שהן נוטות לכאן ולכאן בענפים מפני הרוח, וכן שם בד תאר לדעת חלושה שתולה על בלי מה וכמו שתרגמתי. מחוץ, תאר לעמי הארץ שפלי הערך. (ו) כי כפלים לחושיה, כי רק ע"י ידיעות רבו' אפש' להשיג היס והאמ' וענין תושיה בארתי למעלה. ודע, ואז תדע. כי ישה לך, שהשי"ת הסיר ממך סבל רב מעוניך כי יש דברים שאין אתה משער שיש לך עון בהם ולכן תחשו' כי לדיק אתה, וכמו שאמר בסמוך וירא חון ולא יתבוון בלומ' השי"ת רואה חון באיש והחוטא לא יתבוון שחטא, וטעם יש מה מענין גיד הנשה שקסן ממקימו וכמו שפירש רש"י נשתה גבורתם (ירמי' נ"א ל') ע"ש. (ח) גבהי שמים וגו', טעמו כגבהי שמים (בחסרון כ"ף הדמיון) מה שתחפוץ לפעול ועמוקה משאול מה שתחפץ

לדעת. (י) יחלוף, יכריח. ומקור מל' לא תסגיר ענד אל אדוניו (דברים כ"ג ט"ז). ויקהיל, יאסוף ויקבץ הנדמים. (יב) ואיש גבוב ילכב וגו', זה אחד מהכתובים הסתומים בספר החתום הזה ורבו המפרשים בו, ואלגיגה הנה מה שנאר החנס ונחפזותהן שיננה באיש נבוב איש צער אשר לא ידע מאומה ונחסר כ"ף הדמיון במלת ועיר כמו שהעיר הרד"ק, ושעור הכתוב גם איש צער ידע זאת גם האיש אשר נמשל כנהמות נדמה יבין הדברים האלה ע"כ, ומרגס: ועזבסט חייך הנהוקעפייגער ווירד דויעט חיינועהען, דער רחוקסטע מענטש ועזבסט חייך ער אויך זך דוק וייה חייך עזעל; וכתיב כי דרך המפרשים במקרא זה לא ישרה בעיניו, והביא דברי חכם אחד שהמקרא הזה היה בימים ההם למשל בפי ההמון, ולומר הביא המשל הזה בתוכחתו ואמר אך מה אדבר עוד, האיש נבוב (זה איוב) לא יכול להבין זאת, כי לא יקח לב כמו שער פרח לא יולד באדם, ויהי' תרגומו: דאך זייכטע קעפפעע ווערדען ניכט עהער קונג ביי עזעל חין מענטשען זיך אווונדענען; והנראה אלי בזה הכתוב מסכים עם דברי החכם הזה, רק שזור על מה שאמר בפסוק הקודם שהשי"ת ידע מתי שוא ורואה בהם חון אשר לא יתכוננו

(טו) כי אז. אם אהיה היית
 בטוח שתשא פניך ממוס
 שחגרו' לעלמד לשאת פניך
 מכל מוס (מתוך כך): והיית
 מולק. חזק כמו מלוקי ארץ:
 (טז) עמל תשכח. כל עמל
 היית שוכח וכמים עברו
 וחלפו בן יהיה לך כל זכרון
 עמל: (יז) ומלכרי' יקום
 חלד. יותר מאור להרים
 יקום לך חלד מזל וזמן כמו
 וחלדי כאין נגדך (תהלים
 ל"ט) ד"א יקום חלד כמו
 יקום אור חלודה שלך.
 כלומר שיהיה מקום אפילה
 מאיר יותר מאור להרים.
 זו שמעתי. אבל הראשון לא
 נראה (סא"א): תעפה.
 שלך אפילך בנקר תהיה:
 ע"א תעפה לשון עפעפי
 שחר (לעיל ג') שאם הוא
 לשון אופל היה לו לומר
 חעיפה נקוד בש"א כמו
 חנופה תקומה תרומה
 תנומה: (כ) ועיני רשעים.
 שונאיד: חכלינה. בפנותם
 ברעתך לראות ולא ישיגו
 (תאותם) וכל כליון עינים
 שבלשון קודש זהו המלפס
 לראות ואינו משיג כמו
 ועיניך רואות וכלות אליהם
 וגו' (דברים כ"ח): ומנוס.
 הוא מנטח: ותקותם. מה
 שהם מקויל לראות כך למסח
 נפש יהי להם:

(יג) אִם-אָתָּה הִכִּינֹת לְבָבְךָ
 וּפְרַשְׁתָּ אֵלָיו בַּפִּי:
 (יד) אִם-אֲנִי בְיָדְךָ הִרְחִיקָהוּ
 וְאֶל-תְּשֻׁכַּן בְּאֶהְלִיךָ עֹלָה:
 (טו) כִּי-אֲזוּ וְתִשָּׂא פָנֶיךָ מִמּוֹם
 וְהָיִיתָ מְצַק וְלֹא תִירָא:
 (טז) כִּי-אָתָּה עָמַל תִּשְׁכַּח
 כַּמִּים עֲבָרוּ תִזְכָּר:
 (יז) וּמִצְהָרִים יִקּוּם חֶלֶד
 תִּעְפֶּה בְּבִקֵּר תִּהְיֶה:
 (יח) וּבִטְחָתָּ כִּי-יֵשׁ תִּקְוָה
 וְחִפְרֹת לְבִטַּח תִּשְׁכַּב:
 (יט) וּרְבִצָּתָּ וְאֵין מִחֲרִיד
 וְחֵלְוֵי פָנֶיךָ רַבִּים:
 (כ) וְעֵינֵי רְשָׁעִים תִּכְלִינָה
 וּמְנוֹס אֲבָד מִנְהֶם
 וְתִקְנֹתֶם מִפֶּה-נַפְשׁ:

יב

(א) וַיַּעַן אֵיזֹב וַיֹּאמֶר:
 (ב) אֲמַנֶּם כִּי אֶתֶם-עִם
 וְעַמְּכֶם תִּמּוֹת חֲכָמָה:
 (ג) נִסְלִי לְבָבוֹ כְּמוֹכֶם
 לֹא-נִפַּל אֲנֹכִי מִכֶּם
 וְאֶת-מִי-אֵין כְּמוֹ-אֵלֶּה:

שחוק

מ ע נ ה א י ו ב

יב (ב) תמות חכמה.
 כשתמותו תמות עמכם
 כל חכמה כי כל חכמה נכס:
 (ג) גס. אבל גס לי לבב
 כמוכס: ואת מי אין כמו
 אלה. שהקב"ה שליט לעשות
 רצונו ולהאריך שלות רשעי'
 אינוכ' לא כמשחקי' כי ואני
 הוא (ההוה) שחוק לרעהו:
 אהיה

א י ו ב י א י ב

ב א ו ר כ ה

(יג) וויללסט דוא דיין איינגעס הערץ בערוהיגען,

זא ברייטע דיינע הענדע צו איהם אויס;

(יד) קלעבט אונרעכט נאך אן דיינער האנד, ענטפערנע עס!

לאס אונגערעכטיגקייט אין דיינעם צעלט ניכט וואהנען!

(טו) דאן קאננסט דוא מאקעללאן דיין אנגעוויכט ערהעבען,

ווירסט שטארק אונד פֿורכטלאן זיין.

(טז) דאן ווירסט דוא אויך דיין אונגעמאך פֿערגעססען,

קוים וויא פֿערשוואונדענעם וואססער זיין גערענקען.

(יז) אונד העללער וויא דער מיטטאג גלענצעט דוין לעבען אויף,

דיא דונקעלהייט ווירד נון דעם מאַרגען גלייכען.

(יח) דוא פֿיהלסט דיך זיכער דען דיא האַפֿפֿונג ווירד צור

ווירקליכקייט,

דוא ביזט בעשיצט, דוא לענסט דיך רוהיג ניעדער.

(יט) דוא לאַגערסט דיך אונד ניעמאָנר שרעקט דיך אויף,

זעלכסט גראָסע ווערדען דיינע גונסט ערבייטען.

(כ) דער זינדער אויגען אבער ווערדען דראַכ פֿערשטאַכטען,

פֿערלאָהרען איזט פֿיר ריעזע יעדע צופֿלוכט,

איהר האַפֿפֿען איזט — דער לעטצטע זייפֿצער.

י ב

(א) איוב בענאן אינד שפראך:

(ב) פֿירוואַהר! איהר שיינט יא בונדגענאָססען,

מיט אייך שטירבט וואָהל דוא ווייזהייט אויס.

(ג) האַב' איד דאָך אויך פֿערשטאַנד וויא איהר,

בין מינדער ניכט אַלס איהר אייך דינקט,

ווער פֿיהלסט זיך ניכט זאָלבען גלייך? —

אין

שהוא אין, ועל זה הפיר
האס יפלא זה בעינינו הלא
איש נביב כלומר איש קלול
שאין מוח נקדקדו אין
ביכלתו לתת לב על זה כמו
שאין ביכולת עיר פרא
שיתהפך בצורתו לאדם,
וידוע שפעל ילד נופל ג"כ
על היצירה כמו בטרם הרי'
יולדו (תהלים ל' ב').
(יג) הכינוח לכך, להיות
שלו והשקט ביהכנות הלב
היא נשרון המזש' והמעש'
זה א"א כ"א בהרשקת האון
והעולה ואז תשיג הנפש
השקט הראוי לה. (טו) חשא
פניך ממום, תנניה ראשך
חפשי ממום ולא תכלס.
מוצק, חזק. (יז) ומצהרים,
יתר מזוהר לזהרים. יקום
חלד, יתחדשו ימי הזקונים,
ח ל ד מל' חלודה בלשון חז"ל
ויורה בעברי על ימי הזקנ'.
העופה, אס וענינו אפילה
מלשון עושה שחר עיפה
(עמוס ד' י"ג). (יח) כי יש
תקוה, פתונו לדעתי
התקוה תשיג חכלית המבוון
וזהו יש כמו להנחיל אהבני
יש (משלי ח' כ"א) כי מחו
חסן התקוה היא היא וכמו
שתרגמתי. והשפח, כאילו
תפחה סניבותיך, כמו שיעשו
סניבות חומות המדינה
(הראב"ע). (יט) רבים,
גדולים ומאובים מענין רב
ביתו (אסתר א' ח').
(כ) מפח גפשו, נפיתת רוח
גשמתם בלאת נפש.

יב) הי אחס עם, בתרגום הכשדי ארום אתון חכריא, וזה מקנים עם מה שנאמתי
נאמר מספרינו כי אס עם יורה על ההתקשרות וההתקשרות בני אדם
המשחחפים לדבר אחד ולכונה אחת וממנו נגזרת מלת עם בחירק, ובדרך התול אמר זאת
וכמו שתרגמתי. (ג) לא נופל, לא פחות אנוכי מנס. ואח מי אין, ואמר שאין בזה גנבות
והתרומוות כי מי לא ישיג מדרגה זו להיות באלה האנשים אשר נגילכם.

שחוק

(ד) אהי קורא להקנ"ה ויענהו מלצר הקנטרס ומה יענהו למת לו שחוק ללדיק ותמים שלם: שחוק לדיק תמים. היא הענייה אשר יענהו ידעתי אני באש' אמרתם: כי (ה) לפיד. אז בוז של גיהנם עומד למי שאנן בעשתנותו לומר שלום יהיה לי: נכון. מזומן הוא העשות שאנן להיות במועדי רגל. שרגלם מועדת: (ו) ישליו. ידעתי אני כי ימי ישליו. אהלים לבני קדר הזכני' באהלים המדברה. והם שודדים שנאמר פרא אדם ידו בכל (בראשית ט"ז): ובטחות. שלימות יש למרגיזי אל. לכל אשר הביא לו הבור השלים בידו. אם טוב אם רע: (יא) הלא און מלין תבין. ולמה לא ידעו זאת השומע' פעלו. באשר הסיק יטעם לאכול: (יב) בישי' חכמה וגו'. לדעת כי עמו חכמה וגו': (טו) וישלחם ויהפכו ארץ. בשלימותו באש' עשה לדור אנוש שהסיף שלימו של עולם:

לו

באור

(ד) שחוק לדעהו וגו' ענינו לדעתילא לכס אהי' לשחוק ולעג כי לא נוסל אחי מכס, כ"א לנבר עמיתו של השי"ת אשר קירא אליו נהוא יענהו, וכפל הענין שחוק לדיק תמים שעורו שחוק אהיה ללדיק תמים, וחסר לש"ר הוסיף וכמיהו רגיס. (ה) לשיר, מלשין ופיד שניהם מי יודע (משלי כ"ד כ"ב) והלמ"ד משמט וענינו לאיד ולשבר יגיע בוז וכן לעשות שחוק, והרכין בו לזש ה"ח שאנן במחשבותיו ודעתו

(ד) שחוק לדעהו אהיה קרא לאלוה ויענהו שחוק צדיק תמים: (ה) לפיד בוז לעשותות שאנן נכון למועדי רגל: (ו) ישליו אהלים וברשות למרגיזי אל כאשר הביא אלוה בידו: (ז) ואולם שאל-נא בהמות ותרך ועוף השמים ויגד-לך: (ח) או שית לארץ ותרך ויספרו לך דגי הים: (ט) מי לא ידע בכל-אלה כי יד-יהוה עשתה זאת: (י) אשר בידו נפש כל-חי ורוח כל-בשר-איש: (יא) הלא-און מלין תבין והך אכל יטעם-לו: (יב) בישישים חכמה וארץ ימים תבונה: (יג) עמו חכמה וגבורה לו עצה ותבונה: (יד) הן יהרום ולא יבנה יסגר על-איש ולא יפתח: (טו) הן יעצר במים ויבשו וישלחם ויהפכו-ארץ:

(ד) איין שפאָטט ווילל איך נור זאָלעם נעכסטען זיין,
דער גאָטט אַנרוֹפֿט אונד אַנטוואָרט אויך ערהעלט,
איין שפאָטט דעם וואָהרהאַפֿט פֿראָטמען.

(ה) דאָ אונגליק וויא דען לייכטזין טריפֿט פֿערצאָטונג,
דיא וואָהרעם פֿעהלטריטט נור געביהרט —

(ו) וואָהנט רוהע דאָך אין רייכערהיטטען,

אינד זיכער זינד דיא גאָטט ערצירנען;

ווער קיהן דיא גאָטטהייט זעצט אין זיינער אייגען מאַכט.

(ז) אַ פֿראַגע דאָך דיא טהירע, זיא בעלעהרען דרך,

דער פֿאַגעל אין דער לופֿט ווירד דיר עס זאָגען.

(ח) אויך דאָ געשטרייך דער ערדע גיבט דיר לעהרע,

דעם מעערעם פֿישע קעננען דיר'ס ערצעהלען.

(ט) ווער ווירדע ניכט אויס אַללעם דעם ערקעננען,

דאָס גאָטטעס האַנד דיעס אַללעס שוף;

(י) אין דעססען האַנד דיא זעלע אַללעם לעבענרען,

דער אַטהעם אַללעם פֿליישעם רוהט. —

(יא) זאָלל ניכט דאָ אָהר דיא רעדען פֿריפֿען,

זאָ וויא דער גוימען שפּייע קאָסטעט?

(יב) איזט אויך ביא גרייזען ווייזיהייט,

ביא האָהעם אַלטער איינזיכט,

(יג) אַלליין ביא איהם פֿאָרט ווייזיהייט זיך מיט קראַפֿט,

זיין איזט דער ראַטהשלוס אונד דיא איינזיכט.

(יד) זיעה! וואָ ער ניעדער רייסט דאָ ווירד ניכט אויפֿגעבויט,

בעשליסט ער איבער איינען, אַ דאָן איזט קיין אויז.

וועג מעהר.

(טו) העממט ער געוועסער זאָ פֿערוועגען זיא,

לעסט ער זיא לאָז, אומוויהלען זיא דיא ערדע.

ביא

ב א ו ר

ודעתו קלה לשום לב לחקור על חכמת הראוי' לו ולנסוף נשפך עליו בזה והבזה אשר בא לפיד ולעשמו' שזן הוא ראוי ונכון למועדי רגל כלומר לאנשים המטיים בעקלקלותם וזידו לעשות רע, והם השודדים בנסוק של אחריו אשר ישליו באהליהם וכמו שחגמתי. (ו) בידו, בתקפו ובגבורתו ואומר בחי ועולם ידי עשה לי את כל החיל הזה. (ח) או שיח לארץ, שית של ארץ כמו מזמור לדוד וי"מ שית דבר וענינו שאל הארץ.

בהנים

(טו) לו שוגג. האדם השיגג: ומשנה. שטן המאגרו: (ז) שולל. שם דבר הוא שטות. מיליכ' בשטות כשהוא רוצה לערצב ולבלע חכמה' כמו וסר מרע משחולל (ישעי' נ"ט) אשחוללו אבירי לכ (תהלים ע"ו) ותי'ו אשר המשחולל ואשחוללו כן דרך לשון עברית בחיבה שיסודה שי"ן או סמ"ך והוא בא לדבר בלשון נעשה ונפעל או מתפעל וותן תי'ו אחר אות ראשונ' של יסוד כמו וישת חו בעיר (קהלת ח') וישחמר חיקות עמרי (מיכה ו') מסחולל בעמי (שמות ט') ויסחבל החגב (קהלת י"ב): יהולל. ישוטה לשון הוללות ובלית: (יח) מוסר מלכים פתח. להסיר מוסר סבלס מעל אחרים ומעבירם ממלכה: ויאסור אזור במתניהם. בתחילתם כשחיו חפץ בהם חוגר חלניהם ומזרוס כח למלכה: ויט) כהנים. שרים כמו כהן מדין (שמות ג') כהן און ובראשי"מ"א): (כ) לנאמני'. חף לנאמנים כי פעמים שזמיו נכללים לדבר סרס כיון אברהם והאמין בה' וסיף נכשל במה אדע: (כא) ומזיח אפיקים רפה. וחנור החוקי' מרפה ומסתח חנורס להתיש כחם כמו (תהלים ק"ט) ולמוח תמיד יזרה: אפיקים. חוקים כמו אפיקי נחושה (איוב מ') אפיקי מגיני' (שם מ"ח): (כג) זשגיא לגוים ויאבדם. יז אומרים באשר עשה למצרים כשהיגס את ישראל לפני בעל כסון (שמות י"ד) שגו ואצרו מדעו שהסכים עזמו לטבעס בים באשר גירני כל הבן הילוד היאור' חשליכוהו (שם א') וקשה יראתו

(טו) עמו עז ותושיה
 לו שגג ומשנה:
 (יז) מזליך יועצים שולל
 ושפטים יהולל:
 (יח) מוסר מלכים פתח
 ויאסר אזור במתניהם:
 (יט) מזליך כהנים שולל
 ואיתנים יסלף:
 (כ) מסיר שפה לנאמנים
 וטעם זקנים יקה:
 (כא) שופך בוז על נדיבים
 ומזיח אפיקים רפה:
 (כב) מגלה עמקות מניחשך
 ויצא לאור צלמות:
 (כג) משגיא לגוים ויאבדם
 שטח לגוים וינחם:
 (כד) מסיר לב ראשי עס הארץ
 ויתעם בתהו לא דרך:
 (כה) ימששו חשך ולא אור
 ויתעם כשכור:

ו י ג

(א) הן כל ראתה עיני
 שמעה אזני ותבן לה:
 (ב) כדעתכם ידעתי גם אני
 לא נפל אנכי מכם:

- (טז) בייא איהם איזט מאַכט אונד וואַהרהייט ,
ער קעגנט דען איררענדען אונד דען פֿערפֿיהרער .
- (יז) ער פֿיהרט אין איררוואַהן דיא בעראַטהער ,
אונד ריכטער מאַכט ער בעטהערט .
- (יח) ער לאַזט דען פֿעססעלצוואַנג דער קעניגע ,
אונד שניערט דיא גורט אָן איהרען לענדען .
- (יט) ער פֿיהרט דיא גראַסען אין איהר ניכטס צוריק ,
אינד שטירצט דיא מעכטיגען .—
- (כ) ער רויבט דיא שפראַכע דען בערעדזאָמען ,
בענימנט ערפֿאַהרענען דען קונסטגעשמאַק ;
- (כא) ער גיעסט פֿעראַכטונג אָב פֿערעהרטען אויס ,
אונד שוועכט דער העלדען שטערקע ;
- (כב) ער ציעהט פֿערבאַרגענעס אויס דער פֿינסטערנים
הערפֿאַר ,
אונד פֿיהרעט גראַבעסדונקעלהייט אָנס ליכט .
- (כג) ער מאַכט נאַציאָנען גראַס אונד שטירצט זיא וויעדער ,
ער ברייטעט פֿעלקער אויס , אונד פֿיהרט זיא דאָן
צוריק .
- (כד) ער רויבעט פֿאַלקעסהויפטערן דען מוטה ,
פֿערלייטעט זיא אין אונגעזאַכע אַדע .
- (כה) דאָ טאַפּפען זיא אין פֿינסטערנים — אונד נירגענד ליכט ,
ער לעסט זיא טוימעלן וויא טרונקענע .

י ג

- (א) אַ דיעזעס אַללעס האַט מיין אויגע זעלבסט געיעהן ,
מיין אָהר פֿערנאַהם אונד מערקטע זיך'ס ;
- (ב) וואָס איהר וויסט , ווייס איך וואַהרליך אויך ,
בין מינדער ניכט אַלס איהר ,

אַלליין

ד ש " י

יראחו של צעל לפון שלא נעשו בו שפטים ככל אלהי מזרים וגרם המקום להשגותם כדי
לטבעם וזהו כל' אינו עיקר דא"כ היה לו להיות' הש"ן כלד ימין משניא כמו שגה אבל זה
עיקר מגדיל לשון שניא כח משניא את כגוים ומלחיתם ולנס מתגא' נהלחת' והוא אונדן שלהן
מה שמלחיתין: טעם . מרבה אותם להשטימם נארכ' ולנסותם: (כד) נמהו לא דרך . נמהו שאינו דרך .

- (יט) כהנים , ראשי עם
בממוני' על עסקי המדינה .
שולל, כל אחד מהם יוליכס
שולל מדעת נטעם וסר
מרע מחולל (הראנ"ע) .
- (כ) לנאמנים , משרש נאיש
והם האנשי'הממהר' לדבר
לחוח (מדברי הרלכ"ג) .
- וטעם זקנים יקח , נוטל כז
הנחיה מזקיים המנוסים
צרות השנים נסיונות
שוות . (כא) ומויח אפיקים
דפה , וחוקף הגבורים
החליש , וטעם מזיח כמו
ולמוח תמיד יחגרה (תהלי'
ק"ט י"ט) ועינו חגורה .
שהיא תאר לתוקף וגבורה .
(כג) מישיגיא , מגדיל .
שוטה , מרמיב .

יג (ג) אולם אני .
 אינו מנקש אלא לדבר
 אליו ולהסובח עמו אספון:
 (ד) טפלי שקר-מחברי דברי
 שקר: רפאי איל כלכלי כל איל
 שנמקרא לשון אל ורבותיו
 פירשו זה גיד הלוואר שאין
 לו רפואה ושמו אלל:
 (ו) ורבות . הובחות:
 (ז) הלאל תדברו עולה .
 אחרי אשר תחת אל באתם
 לריב לא טוב שתדברו עולה:
 ולו תדברו רמיה . בעבורו
 תדברו רמיה כמו (לקמן
 ל"ג) הן אני כפיך לאל
 וכמו אל האין אשר דבר
 להם (דברים ט') לזורכם
 וכמו ילחם לכם (שמות
 י"ד) . האתם תריבון לנעל
 (שופטים ו') הוקעה בעיני
 לדמותו כאן והוא דוגמת
 ביד משה לו על קרחת(כמדב'
 י"ז): (ח) הפניו תשאון . וכי
 להסניף לו לשאת פניו
 באתם: אס לאל . בשבילו
 מתוכחון על רמי': (ט) הטו'
 כי יתקר אתכם . וחמלאו
 שקרים: אס כהתל באנוש
 תהתלו בו . לומר לכבודך
 עשיו עמנו שקרים .
 (י) הוכח יוכיח אתכם .
 הלא יודיע לכם דבתכם:
 אס בסתר . וכי בסתר
 שתעמדו לפניו נדון פנים
 תשאו לו לומר שס נשאו
 פניך: (יא) הלא שאתו .
 גבהו ואישתו תבעת אתכם
 ויש אומרים שאתו שריפת
 אשו כמו וישאס דוד ואנשיו
 (שמואל ב' ה') וכמו משאת
 העיר (שופטים ד'):
 (יב) זכרניכם משלי אפר .
 זכרוניכ' נמשל לאבר , אתם
 סבורים להתמשל לאברהם
 שאמר אנכי עפר ואפר
 (בראשית י"ח): לגבי חמר .
 שיה לעפר יהי גביכם אלל:
 גביכם . גובה שלכם . כמו
 ותבני

(ג) אולם אני אל-שדי אדבר
 והוכח אל-אל אהפין:
 (ד) ואולם אתם טפלי-שקר
 רפאי אקל כללכם:
 (ה) מי-יתן החרש החרישון
 ותהי לכם להכמה:
 (ו) שמעו-נא תוכחתי
 ורבות שפתי הקשיבו:
 (ז) הלאל תדברו עולה
 ולו תדברו רמיה:
 (ח) הפניו תשאון
 אם-לאל תריבון:
 (ט) הטוב כי-יתקר אתכם
 אם-כהתל באנוש תהתלו בו:
 (י) הוכח יוכיח אתכם
 אם-בסתר פנים תשאון:
 (יא) הלא שאתו תבעת אתכם
 ופחדו יפל עליכם:
 (יב) זכרניכם-משרי אפר
 לגבי-חמר גביכם:
 (יג) החרישו ממני ואדברה-אני
 ויעבר עלי מה:
 (יד) על-מהו אשא בשרי בשני
 ונפשי אשים בכפי:
 (טו) הן-יקטלני לא איהל
 אד-דרכי אל-פניו אוכיח:

(ג) אַלליין איך — איך רעדע צום אַללמעכטיגען,
מיט גאַטט צו רעכטען ווינשטע איך.

(ד) איהר אַבער זייד פֿערכינדעטע דער ליגע,
זייד ניכט'גע אַרצטע אַללצומאַהל.

(ה) אַ העטטעט איהר געשוועגען דאָך,
דיעס ווירדע איך אַלס וויזוהייט אַנגערעכעטע.

(ו) זאָ הערט דאָך מיינע ווידערלעגונג
אונד מערקט אויף דיא אינווירפֿע מיינער ליפפען;

(ז) וואַללט איהר אום גאַטטעס וויללען אונרעכט שפרעכען?
וואַללט איהר פֿיר איהן דען טרוג פֿערטהיידגען?

(ח) וואַללט זיין אַנזעהען איהר דאַרוך ערהעבען,
דאַס איהר פֿהרט אַלזאָ פֿיר גאַטט דען שטרייט?

(ט) איזט עס עטוואַ גוט ווען ער איך פריפֿט —
וואַללט איהר איהן טישען וויא מאַן איינען מענשען
טיישט?

(י) ער ווירדע איבערפֿיהרען איך,
אַב איהר אים אינגערן זיינעס אַנזעהען דולדיגעט. —

(יא) וויא? זאָללטע זיינע האָהייט איך ניכט שרעקקען?
ניכט שוידער פֿאַר איהם איך בעפֿאַללען?

(יב) אַ אייערע פֿאַרשטעללונגען זינד אירדישע סימבאָלע.
לעהמהיגעל נור עררייכעט אייערע העדע.

(יג) שווייגט דאָך פֿאַן מיר, לאַסט מיך נור רעדען,
אונד וואַס איך איבער מיך ערגעהען מאַג —

(יד) אום וואַס עס זייא ביטה' איך מיין פֿליש מיט מיינען
צאָהגען אַן.

אונד לעגע דאָר אין מיינע האַנד מיין לעכען.
(טו) דען טעדטעט ער מיך אויך — אַן איך פֿערטרויע איהם
געוויס איך ווערדע מיינען וואַנדעל רעכטפֿערטיגען
פֿאַר איהם.

פֿאַר איהם.

פֿאַר איהם.

פֿאַר איהם.

פֿאַר איהם.

פֿאַר איהם.

פֿאַר איהם.

פֿאַר איהם.

יג (ד) טושלי שקר,
כּתרגום ארמי מקברי

שקר וכן תרגם טפלו עלי
שקר (תהלים קי"ט ס"ט)

מכרו עלי שקרא. (ז) הלא,
האם בעבור אל. ולו,

ובעבורו. (ח) חפניו השאיו,
האם הדרו וכדודו תנביהו

ותרוממו אס אתם תריבו
בעבורו בדברי רמיה?

(ט) כהחל באנוש, כמו
שאנוז לאנוש בלשון רמיה

ומלקלקות, תכזבו לז' אם
בסתר, הרלון בו הכותן

כליות ולכ ימסין וויכוח
אס סינס ולכנס שויס.

(יא) שאחו, התנשאותו
ורוממותו. (יב) זכרונכם

משלי אשר, דמיוני
מתשנותיכם העולים על

רומכם להשוות' אליו נמשלו
לעפר ואשר. לגבי חומר

גביכם, וגונה מעלמכם
נמוך כגנע קומר וטיט.

(יד) על מה, בעבור מה
שיהיה אשא בשרי בשני

ואשים נכשי בכפיו ולא איבא
המות בו לה' הוחלתי גס

אס יקטלני ושס אוביח
לפניו לדקמי. (טו) לו

איחל, הנתיב לא, ואנני
תרגמתי לפי הקרי.

גס

גס

גס

גס

ר ש י

ותכני לך גב (כיחוקאל ט"ז): (יג) ויעבר עלי מה.
מה שיעבור עלי בעון זעקתי יעבור עליו ואל

תחשו ועל מה אני כרוך לשאת ולאחוז (יד) בשרי בשני.
לייסרני ולכופני אל השתיקה: ונפשי

אשים בכפי. להגיש נפשי למות בייסורי שתיקה: (טו) הן יקטלני.
הלא אט יקטלני איני נפרד

ממנו ומשמד לו איחל על כן אין מרד וכפע בדברי: אך דרכי.
ומדותי שוכנתי בהם: אל פניו

אוביש. לדעת מה יפשיעני:

גס

(טו) גַּם-הוּא-לִי לִישׁוּעָה
 כִּי-לֹא לְפָנָיו חָנַף יָבוֹא:
 (יז) שָׁמְעוּ שְׁמוֹעַ מִלְּתִי
 וְאַחֲוֹתַי בְּאֲזִיכֶם:
 (יח) הִנֵּה-נָא עֲרַכְתִּי מִשְׁפָּט
 יִדְעֵתִי כִּי-אֲנִי אֶצְדֵּק:
 (יט) מִי-הוּא יָרִיב עִמָּדִי
 כִּי-עָתָה אֲחַרִּישׁ וְאֶגְוַע:
 (כ) אֲךְ-שֵׁתִים אֶל-תַּעַשׂ עִמָּדִי
 אִזּוּ מִפְּנֵיהָ לֹא אֶסְתַּר:
 (כא) בַּפֶּה מֵעָלַי הִרְחַק
 וְאִימָתֵךְ אֶל תִּבְעַתְנִי:
 (כב) וְקִרְא וְאֲנֹכִי אֶעֱנֶה
 אִזּוּ אֲדַבֵּר וְהִשִּׁיבְנִי:
 (כג) כַּמָּה לִי עֲוֹנוֹת וְחַטָּאוֹת
 פֶּשְׁעֵי וְחַטָּאוֹתַי הוֹדִיעֵנִי:
 (כד) לַמָּה-פָּנִיךָ תִּסְתַּר
 וְתִתְּשֵׁבְנִי לְאוֹיֵב לִי:
 (כה) הֲעֵלָה גִדְּךָ תַּעֲרוֹץ
 וְאֶת-קֶשׁ יִבֶּשׂ תִּרְדֶּף:
 (כו) כִּי-תִכְתֹּב עָלַי מִרְרוֹת
 וְתוֹרִישֵׁנִי עֲוֹנוֹת נְעוּרַי:
 (כז) וְתִשֵּׂם בַּפֶּה וּרְגְלִי
 וְתִשְׁמֹר כָּל-אַרְחֹתַי
 עַל-שָׂרְשָׁי רְגְלִי תִתְּקֶה:
 (כח) וְהוּא כָרַקֵּב יִבְלֶה
 כְּבָגֵד אֲכָלוּ עֵשׂ:

(טו) גם הוא. וכאשר אני שלם עמו כן הוא גם הוא לישועה ולא תמלאו אהם חן בעיניו: כי לא לפניו חנף יבוא. וזה שנאמר להם (לקמן מ"ב) כי לא דברתם אלי נכונה: (יה) ערכתי משפט. הוכחת דברי סדרתי טענותי בלבי מה להשיב: (יט) אחרים ואגוע. אם לא אריב אחרים ואגוע: (כ) אך שמים אל תעש עמדי. דין של מעלה ודין של מטה ואם באמת תבוא למשפט אז מפניך לא אסתר. אם נדין של מעל אני אומר חטאתי מכסה פשעיו לא ילית וגו' (משלי כ"ח). ואם נדין של מטה אף אנכי לא אוד'. אשרי בסוי חטאה ל"ש (סא"ה): (כא) כסף מעלי הרחק. כפייתך כמו שהשיבו אליהוא ואכפי עליך לא יכבד (לקמן ל"ג) ויש פותרי' כסף כלומר ידך וקסה לי לזמרו כי לא מנינו כף לרעה כי אם להגן כמו ושבתי כפי (שמות ל"ג): (כד) פניך תסתיר. לראות אז דרכי ישרי: (כה) תערוץ. תפסיד: (כו) מררות. סרבניו' אשר מריתי פיך אתה כותב ולא הטובות שפעלתי: (כז) בלשון ארמי סדנא בסדניה יתיב עץ גדול שנותנין בו רגלי האסורים ובל'יוני אמתי"ק: תחמק' אתה עלמך מתחמק על פשיעותי כן פסע זה וכה פעל וכמו מחיק הארץ (יחזקאל מ"ג). ומיק האמה (עס). זה היסוד. אפי"קיל בלע"ז. הן על כפיס מקותיך (ישעיה מ"ט): (כח) וסוף כרקב יבלה. הגוף הזה אשר תרדוף ירקב ויבלה ואין כבודך נרדופתך:

- (טז) יא דיעזעס מוס צום הייל מיר זיין ,
 דען ניממער וואגט פֿאַר איהן איין היילער זיך .
 (יז) זאָ הערעט מיינע רעדע און ,
 נעהמט מיינען פֿאַרטראַג אויף און אייערן אָהרען .
 (יח) זעהט ! אויפֿגעשטעללט האָב' איך מיין רעכט ,
 בין מיינער אונשולד מיר בעוואוכט .
 (יט) ווער ווילל מיט מיר דען שטרייט נון וואַגען ?
 פֿערשטוממען ווערדע איך ערשט אַלסדאָן , ווען איך
 פֿערהויבֿע . —
 (כ) נור צווייערלייא טהוא מיר ניכט און ,
 דאַן שויא' איך דיינען אַנבליק ניכט :
 (כא) נור דיינע שווערע האַנד — אָ האַלטע זיא מיר פֿערנע !
 אונד דיינע פֿורכטבאַרקייט — לאַס זיא מיך ניכט ער .
 שרעקקען !
 (כב) דאַן רופֿע מיך , אונד איך ווילל רעדע שטעהן ,
 אָדער איך ווילל רעדען , אונד רוא ענטגעגענע מיר .
 (כג) וויא פֿיעלע זינדען אונד פֿערגעהען האָבע איך ,
 לאַס מיינע מיסעטהאַט אונד מיינע שולד מיך וויססען .
 (כד) וואַרום פֿערבירגסט דוא דען דיין אַנגעזיכט ?
 אונד אַכטעסט מיך אַלס דיינען פֿיינד ?
 (כה) וויללסט דוא איין פֿליגענד בלאַטט אין שרעקקען זעטצע ?
 וויללסט דוא פֿערפֿאַלגען דיררע שטאַפּפּעלן ?
 (כו) דאַס רוא אָב מיך בעשליעסעסט ביטטערקייטען .
 אונד מיינע יוגענדזינדען מיך זאָ ביסען לעסט .
 (כז) דאַס רוא אים בלאַקקע מיינע פֿיסע שפּאַננסט ,
 אונד אַללע מיינע וועגע שטרענג בעוואַכסט ,
 אונד מיינער שריטטע שפורען טיעף בעצייכנעסט .
 (כח) אונד דיעזעס דעם דער פֿיילנים גלייך פֿערוויטטערט ,
 וויא איין געוואַנד און דעם דיא מאַטטע נאַגט .

ב א ו ר

(טז) גם הוא , גם הדבר הזה כי לא לפניו חנף ינא הוא לי לישועה . (יז) ואחוחי , הונחתי דברי . (יח) ערכתי משפט , סדרתי דבר משפטי . (יט) מי הוא יריב , מי מנני אדם יריב עמדי להרשיעני ? כי רק כעת הזאת אחריש ולא אשיב דבר על טענותיו אם אנוע ואמית . (כא) כשך , כונד ידך ע"ד משל נאדם רולה להכות רעהו ככה כופה אכנעומיו להכניד ידו . (כב) כי תחבוב , טעמו כי חנוור . (כג) על שרשי רגלי , תמקוק ותראום לונרון עקבות לעדי . (כד) והוא , שב על האדם נכלל .

יד (ג) אף על זה - ההכל
 ואין ונרקב; סקחז
 עיניך. לדקדק בחטאיו:
 ואותי. אחת מביא במשפט
 על עונותי: (ד) מי יחן
 טהור. מדבר טיפה סרוחה
 ושבת זרע שהוא טמא: לא
 אחד. נהם טהור שלא יחטא:
 (ה) אם חרולים ימיו. אם
 גמול זה הוא משתלם
 שחרולים וקלובים ליום
 קבוע ומועד למיתה:
 ומספר חדשיו אחד. קלובי
 וחוק זה עשית לו ולא יתקיי
 עוד יותר בעולם די לך
 בחלומין הללו: (ו) שעה
 מעליו. באותו מיעוט חרן
 הימים ויחל לו ממכאוב
 עד ירכה בזקנותו ותשות
 כמו את יום מותו כשכיר
 הרולה להשלמת עבודת
 יומו כי עבודתו מן העולם
 חלוטה ונלמדת משאר כל
 העובדים: (ז) כי יש לעץ
 תקוה. שיחליף: ויונקתו. אשר
 מגזעו: לא תחלל. מהיות
 ענף: (ט) קליר. היא יונקת
 כמו (תהלים פ') תשלח
 קליריה עד ים: נטע. שם
 דבר הוא. וטעם הברחו
 למעלה בנו"ן וננקד כולו
 קמץ מפני שהוא סוף הסוק.
 אך מגורת נטע הוא:
 (יא) אלו מים מני ים.
 ממקום שנהר בא ויולא
 ממקורו הוא מאליו סן
 היס והנהר הוא משם יורג
 ויבש לעולם כן איש שנב
 ולא

ב א ו ר

יד (ד) מי יחן, כמו מי
 יחן בשאל חלפני
 בסמוך (פסוק י"ג) לשון
 בקשה, לו והלוואי שיהי
 אפשר להשיג ולהוכיח טהור
 מטמא, הלא האדם אשר
 יסודו מעפר ומקירו מטפה

(א) אדם ילוד אשה
 קצור ימים ושבע רגזו:
 (ב) כציץ יצא וימל
 ויברח כציר ולא יעמוד:
 (ג) אף על זה פקחה עיניך
 ואתי תביא במשפט עמד:
 (ד) מי יחן טהור מטמא לא אחד:
 (ה) אם חרולים ימיו
 מספר חדשיו אחד
 חקו עשית ולא יעבר:
 (ו) שעה מעליו ויחלל
 עד ירצה כשכיר יומו:
 (ז) כי יש לעץ תקוה
 אם יברת ועוד יחליף
 ויונקתו לא תחלל:
 (ח) אם יזקין בארץ שרשו
 ובעפר ימות גזעו:
 (ט) מריח מים יפרח
 ועשה קציר כמו גמיע:
 (י) וגבר ימות ויחלש
 ויגוע אדם ואיו:
 (יא) אזלו מים מני ים
 ונהר יחרב ויבש:
 חקיו קיי.

- (א) איין ערדענזאָהן, איין ווייבגעבאָרנער,
איזט לעכענסאַרם אונד קוממעררייך;
- (ב) וויא איינע בלומע שיעסט ער אויף אונד וועלסט,
ענטפֿלייכט דעם שאַטטען גלייך אונד בלייבעט ניכט.
- (ג) אויף דיעזען ריכטעסט שטרענג דוא דייען בליק?
מיך ברינגסט דוא אינו געריכט מיט דיר?
- (ד) אַ וואָרע דאָך איין ריינער פֿאַם אונרויען מעגליך!
ניכט איינער איזט'ס! —
- (ה) זינד זיינע טאָגע שאַרף געמעססען,
[שטעהט זיינער מאַנדען צאהל ביא דיר,
האַסט דוא בעשטיממונגען איהם פֿעסטגעזעצט,
דיא ער ניכט איבערשרייטען דאַרף;
- (ו) זאָ ווענדע דייך פֿאַן איהם, ער לעכע פֿראָה,
ביז ער דעם זאָלדנער גלייך זיין טאָגעשעפֿט פֿאַלבראַכט.
- (ז) האַט דאָך דער ביים דיא האַפֿפֿנונג נאָך,
ווירד ער געפֿעללט, שלעגט ער פֿאַן נייעם אויס,
זיין נאַהרונגסשטאָף פֿערויעגעט ניכט.
- (ח) ווען אין דעם כאָדען זיינע וואורצעל אַלטערט,
אונד אין דעם ערדענשטויב זיין שטאַם ערשטירכט,
- (ט) פֿאַם דוֹכט דעם וואַססערס גרינט ער וויעדער,
אונד טרייבעט צווייגע דאָן וויא פֿריש געפֿלאַנצט.
- (י) דאָך שטירכט דער מאַן, איזט אויך דיא קראַפֿט דאַהין,
פֿערהויכט דער כענש וואָ איזט ער דאָן?
- (יא) געוועכסער שווינדען אויס דעם מעערע,
דער שטראָם פֿערויעגעט אונד פֿערטראַקנעט.
דער

ב א ו ר

סרומה היא ביכלתו שיהי נקי מחסרון ודופי? נודאי לא אחד הנמצא שלם במדותיו. (ו) שעה מעליה, שעורו אם קרובים ימיו וגו' אז שעה מעליו. ויהדל, ישמח בחלדו (בראש"ע) וכן פי' מה חדל חני (תהלים ל"ט י"ד). ירצה, ישלים כמו והרבת את שנתומיה (ויקרא כ"ו ל"ד). (ו) ועוד יחליף, עוד יוסיף להלמית מסדש גזע אחר. (ט) קציר, ענף כמו שלם קניריה (תהלים ס' י"ג).

(יב) וְאִישׁ שָׁכַב וְלֹא-יָקוּם
 עַד-בִּלְתִּי שָׁמַיִם לֹא יִקְיָצוּ
 וְלֹא יֵעָרוּ מִשְׁנַתָּם:
 (יג) מִי יִתֵּן וּבִשְׂאוֹל תִּצְפְּנֵנִי
 תִּסְתִּירֵנִי עַד-שׁוּב אֶפְקָ
 תְּשִׁית לִי תֶקֶף וְתִזְכְּרֵנִי:
 (יד) אִם-יָמוּת גִּבֹר הַיְחִיָּה
 כָּל-יָמָי צְבֹאֵי אוֹתָל
 עַד-בּוֹא תְּקִיפֹתַי:
 (טו) תִּקְרָא וְאַנְכִי אֶעֱנֶךָ
 לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִּכְסֶּף:
 (טז) כִּי-עָתָה צָעֲדֵי תִסְפֹּר
 רֵא-תִשְׁמַר עַל-חַטָּאתַי:
 (יז) חָתָם בְּצִרּוֹר פִּשְׁעֵי
 וְתִטְפֹּל עַל-עוֹנֵי:
 (יח) וְאוֹלָם הֶרֶם-נֹפֵל יִבּוֹל
 וְצוֹר יַעֲתֶק מִמְּקוֹמוֹ:
 (יט) אֲבָנִים שִׁחֲקוּ מֵיָם
 תִּשְׁטֹף-סְפִיחָה עַפְר־אֲרֶץ
 וְתִקּוֹת אֲנוּשׁ הַאֲבָדָת:
 (כ) תִּתְקַפְּהוּ לְגִצָּח וַיִּהְלֶךְ
 מִשְׁנֵה פָנָיו וְתִשְׁלַחְהוּ:
 (כא) יִכְבְּדוּ בָנָיו וְלֹא יִדַע
 וַיִּצְעָרוּ וְלֹא-יָבִין לָמוֹ:
 (כב) אֶךְ-בְּשָׂרוֹ עָלְיוֹ יִכָּאֵב
 וְנִפְשׁוֹ עָלְיוֹ תִאָּבֵל:

ולא יקום: (יד) כל ימי צבאי
 איתל. לתזיה: (טו) תקרא.
 חזינה היא קרא אלי
 ואנכי אענך להוכיח דברי:
 חכסוף. חזמוד: (טז) כי
 עשה. אזה מריע לי לעדי
 אזה סופר: לא תשמר.
 אינד ממתיק על חטאתי
 מלהסרע כמו ואביו שמר את
 הדבר (בראזית ל"ז) המתין
 שחקיי'ובל' משנה לא יאמר
 אד' לצרו שזר לי בלד איל
 פליני לשון המזון: (יז) חתם
 בצרור. חזה ומזומ' בצרור
 צנד כנסף ומרגליות שלא
 חאבד: וחטפל על עוני.
 נחצבר'על עווי: (יח) ואולם
 הר נוסל. גבהו יבול ויעשה
 עפר ותהא לו תקוה ליהנות
 ממנו. ולור אשר נעתק
 ממנו יבול לשון חבואה:
 (יט) אבנים. אשר שחקו
 מים בעברם עליהם חמיד:
 חשטף. השטיפה ספיחה
 של אבן ליהפך לעפר ולכמות
 צו דבר כאשר יצמח ספיח
 רקליר שעבר בן יהי' הפך
 עפר זה ספיחים לאבן:
 ותקות חנוש. אינה כן
 אשר משימות אנדה
 סלה: (כ) תחקפהו.
 חזוק ממנו ותאנסהו
 בחקסף ויהלך מן העולם:
 (כא) יכבדו. יהיו כבידים
 בכסף ונזהב והוא לא ידע:
 וילערו. וימעטו מכל טוב
 והוא לא יבין: (כב) אך
 צשו עליו יכאב-קשה רימה
 למח כמחט צבאר החי:

ב א ו ר

(יב) עד בלתי שמים, עד
 אשר חלפו ועברו השמים
 ואינם, כלומר לעולם לא
 יקילו משנחם. (יג) חשיית
 לי חוק, עד אשר תאוממתך
 מעלי תז' לי מדה וקלב לכל
 עניני חלדי ותזכרני לט נה.
 אם

(יב) דער מענש, ער שלעפֿט אונד שמעהט ניכט וויערער אויף!
אונד זינד דיא היממעל נימער מעהר, ער וואכט ניכט אויף,
ניכטס וועקעט איהן אויס ווינעם שלאף.

(יג) אָ דאָס דוא מיך אים שאַטטענרייך פֿערברגעסט,
מיך דאָך פֿערהילטעסט ביז דאָס זיך דיין גרים געלעגט,
מיר דאָן ערשט דיא בעשטיממונג גיבסט אונד מיין
געדענקעסט —

(יד) ווען דער מענש נון שטירבט — וויא? לעבט ער וויע?
דער אויף?

איך ווירדע האַררען דורך מיין גאַנצעס היער בע-
שטימטעס לעבען;

ביז זיא קאַממט, מיינע בעסערע פֿערוואַנדלונג.
(טו) דאָן רופֿע נור, איך פֿאַלגע דיר,
פֿערלאַנגען מעגע דיך נאָך דיינער הענדע ווערק!

(טז) אונד ווען דוא יעצט אויך מיינע שריטטע צעהלסט,
דוא אַכטעסט דאָן ניכט מיין פֿערגעהען.

(יז) פֿערוזגעלט אין דער שאַללע לאַגע מיינע מיסעטהאַט,
דוא דעקטעסט מיינע זינדע אַלואַ צו.

(יח) פֿירואַהר! דער איינגעשטירצטע בערג צערשטיבט,
דער פֿעלד — ער אַלטערט וועג פֿאַן זיינער שטעללע,

(יט) דאָ וואַסער, עס צערמאַלמעט שטיינע,
דען ערדענשטויב שוועמט אייגע פֿלוטה הינוועג,
אונד זאָ פֿעריניכטעסט דוא דעם אירד'ישען האַפֿפֿנונג.

(כ) דאָך שטערקעכט דוא איהן פֿיר דיא עוויגקייט, ער
געהעט היין —

פֿערענדערט ווירד זיין אייסערעס וועזען נור, שיקסט
דוא איהן וועג.

(כא) אָב זיינע קינדער עהר' עררייכע — איהן בעקימערט'ס ניכט,
אָב זיא אין ליידען זינד — ער מערקט ניכט דרויף.

(כב) נור ווען זיין קערפער איהן אומהיללט דאָן פֿיהלסט
ער שמערץ

אונד זיינע זעלע טרויערט נור בייא איהם.*

נון

(* ד. ה. בייח דעף קערפער, נעהוויך ווען קערפער אונד זעלע
נאָך פֿערווייניגט זינד.

(יד) אם ימות גבר וגו', מליכת הכתוב הזה נשגבה מאד מאד והיא החקירה האם יחיה הגבר אחרי מותו ויעלה מעלה מעלה עלי סולם השלמות עד מדרגת המלאכים הרואים מראה דעות כבוד ה' פנים אל פנים, ואמר אם כן הוא אז איחל כל ימי חלדי עד אשר תבוא חליפתי להיות חקיף וקיים בעולם הנכחי, וגם את זאת היא נחמתי אם גם שחשפור כל לעדי בעולם הזה לא חשמור אח"כ על שגנתי אשר שגנתי כאשר היחה נפשי קשורה בגוף השפל והנבזה ואז היו ימות עניתי ביסורי' לנקני מעון ולחמס עתה בלרוו הנאם פשעי כינו חכמה את עוני וכמו שתרגמתי. (יז) והטשל תרגמתי כמו שתרגם החכם חוונברייט, ולדעתו טעם טפל כמו טבל בחילף אותיו' נומ' קלומר חטניג את עוני להעלימו מעין כל. (יח) ואולם הר נפל וגו', מושב ומונה נדרך מליטה ענינים חוקים וגזמים אשר נטחנו מזן הזמן ויכלו וילכו ואין זכר להם וכמה' תקות אנוש רמה כלומר חלק האנושי אשר בו, אמנם נשמתו היא נשמת חיים, חלק אלוה ממעל, ועי"ו מתקפהו ומחזקהו לנלח, כי רק פניו הרכון בו חבני' גופו ישנה ואח"כ משלחהו ורוחו חשיב אל אלהים, ואז לא ידע ולא יבין עוד עניני גשמיים השפלים כי אין לו עוד חלק ונחל' בהם, ואך בימי חלדו יכאב עליו כשרו ורק בעוד נפשו מתנודרת בנשרו (וזה טעם עליו) היא תאכל ותרגש בדברים המזעירים אותו וכאשר תפרד מעליו אז על שדי תתענג. והנה כל הדברים האלה נאמרים באופן הספק, שאינם מסתפק בהשאלת הנפש כמו שאמר אם ימות גבר הימיה זה"ש השאלה, ואחר שהחל טענותיו בדברי עזות שפער פיו ואמר ידעתי כי אני אלק, מי הוא יריב עמדי? ובסוף דבריו נאחז דעתו בסנדק הספקות, לכן השיב אליכו במענתו החכם יענה דעת רוח וגו'.

טו (ב) החכם יענה דעת רוח - תמיה היא ובי מי שהוא חכם יענה ויריס קול בדעת של רוח והכל: (ג) הוכח בדבר לא יסכון. להתוכח בדבר שלא תהא לו מהן הנאה כמו ותהי לו סכנו (מלכים ח' א') וכמו יסכן גם (קהלת י') יהנה גם: (ד) אף אמה. כל שכן אמה שחכם מאוד אמה: תשרי יראה. במרבית דבריה: ותגרע שיהא. כמו כי יגרע נטפי מים (לקמן ל"ו) וכמו ומגרע אליך חכמה: (ה) כי יאלף עונך. ילך הרע את פיד לדבר בדברים האלה. והיה לך לבחר לשון ערומים: (ו) ירשיעך פיד ולא אני. בלומר השיבני על שאלתי ונמלא פיד מרשיעך כי טוב לי שירשיעך פיד ולא אני. וזו היא שאלתי: (ז) הראשין אדם תולד. הנטרס אדם תולד הה"א הזאת משמעת לשון תימה לפיכך נקודה בחטף פתח. ומליצתו הראשין לאדם הנוצר מאדם' נולדת שידעת לקיים כל חכמת מלות הנורא: (ח) ותגרע. וחכמה מלמעל' למט' לרדת עליך: (י) כביר. מרובה ימים מאניך: (יא) המעט ממך תנחומות אל. אשר הטיב לך הלור עד עשה ימים רבי' ודברו הטוב אשר לאט עמך בלאט ונחת דשנו: לאט. הנעים ולאט. פעל הוא ולאט שם דבר. ולכן הוא נוקד חזיו קאץ וחזיו פתח: (יב) יקחד. ילאדך כמו יערו' כמט' לקמי (דברים ל"ג): ירזמן. כמו ירזמן כמו שמל' ושלמ' (שמו"ב"ב)

(א) ויען אליפו התימני ויאמר: (ב) החכם יענה דעת רות וימלא קדים בטנו: (ג) הוכח בדבר לא יסכון ומרים לא יזעיל גם: (ד) אף אתה תפיר יראה ותגרע שיהא לפני אל: (ה) כי יאלף עונך פיה ותבחר לשון ערומים: (ו) ירשיעך פיה ולא אני ושפתיה יענו בקי: (ז) הראשין אדם תולד ולפני גבעות חוללת: (ח) הבסוד אלוה תשמע ותגרע אליה חכמה: (ט) מה ידעת ולא גרע חבין ולא עמנו הוא: (י) גם שוב גם ישיש בנו כביר מאביה ימים: (יא) המעט ממך תנחומות אל ודבר לאט עמך: (יב) מה יקחד לבך ומה ירזמן עיניך: (יג) כי תשוב אל רוחך והצאת מפיה מלין:

- (א) נון בענאן אליפו, דער חימיטע, אונד שפראך:
- (ב) ווירד דען איין וויזער, וואהנזין ווידערלעגען?
מיט לעערעם ווינד זיין איננערעם ערפיללען?
- (ג) ווירד ער בעווייזען געגען ניכטיגעם געשוועמץ?
זאלך ווארטשוואלל, דער זאָ ווערטהלפן איזט?
- (ד) פֿערלעטצע אימטערהין דוא אללע עהרפֿורכט,
אונד שטיממע נור העראַכ דען אויסדרוק געגען גאָטט.
- (ה) אַך דיינע זינדע לייטעט דיינען מונד,
דרום וועהלעסט דוא דער אונפֿערשאַממען שפראַכע;
- (ו) דיין מונד פֿערדאַממעט דיך, ניכט איך,
דיך קלאַגען דיינע איינגען ליפּפען אָן.
- (ז) ביזט דוא אלס ערשמער מענש געבאָרען?
ענטשטאַנדעסט פֿאַר דען היגעלן דוא?
- (ח) האַסט דוא דער גאָטטהייט ראַטה בעהאַרכט?
פֿלאַם דיר אַלליין דיא ווייזהייט צו?
- (ט) וואָס ווייסט דוא דען, וואָס וויר ניכט וויסטען?
וואָס זאַהסט דוא איין, דאַס אינו בליעב פֿעמד?
- (י) אויך אונטער אונז זינד גרייזע, האַכבעטאַנטע,
ערגרויטער אַלס דיין פֿאַטער איינסט געוועזען.
- (יא) ווייא אַכטעסט דוא גערינג דיא שפאַרקען טרעסטונגען?
ווירד יעדעס וואָרט בייא דיר פֿעררויסטערט?
- (יב) וואָס איזטס, דאַס דיין זין דיך זעלכסט געפֿאַנגען ניממט?
אינד וואָס פֿערראַטהען דיינע בליקען?
- (יג) אַ קעהרע דיין געמיטה צו גאָטט צוריק,
פֿערבאַנג אױס דיינעם מונדע קיהנע וואָרטע.

וואָס

ב א ו ר

טו (ג) בדבר לא יסבון, נגד דבר אשר לא יועיל. (ד) וחגרע, ותקטין. (ה) יאלף, ילמד וירגיל. (ח) וחגרע, כפי' רש"י ותרגומו וכמו שזכר החכם וו"ז. שורש גרע מורה גם כן הולה ממקום למקום, וכנווני' זו פי' הרלב"ג ותמנע לך החכמ' עד שתהיה כולה לך ואין לזרים חלק. (יא) תנחומיה אל, תנחומות שהן עולם וחזק מל' יש לאל ידי (בראשי' ל"א כ"ט). לאט, עמון וסחיר מל' לאט את סניו (ש"ב י"ט ס'). (יג) כי חשיב וגו' הלאי שחשיב רוחך אל אל להוילא ולהרמיק מסיך מלין כניר'י כאלה וכמו שתרגמתי.

וגאלח

כ"ב): (טו) ושמים. נבא
 השמים: זכו. יכהרו. כל
 ל'ך הוא לזהר: (טז) אף.
 כ"ג: ונאלח. נתעב ומעורבב
 וכן כולו סג יחדו נאלחו
 (תהלים ג'): (יח) אשר
 חכמים יגידו. ויתודו
 פזעם ולא כמדו עוונם
 מאנותם זהו אשר ראיתי
 והנני אספ' לך והינן ראיתי
 יהוד' הודה ולא כנוש כמעשה
 חמר ראובן הודה ולא כנוש
 כמעשה בלכה ומה היה
 שנים: (יט) להם לבדם
 נתנה הארץ. בשכר זה זכה
 יהודה למלכות נלח ונטלו
 שניהם מן הנחל' חלקם ולא
 גורשו מן נחלתם בעוונם
 מאחר שהודו: ולא עבר זר
 בתוכם. כשנא משה למרכס
 שנקמר ימי ראובן ואל ימות
 (וזאת ליהודה.) (דברים
 ל"ג) ד"א ולא עבר זר בתוכ'
 בנחלה של עתיד לבא
 החלוקה בספר יחזקאל
 מ"ח: (כ) כל ימי רשע.
 שאינו שב מחטאו ומודה
 פשעיו כל ימיו הוא מתחולל
 ומתאונן על הנטחחושיש'ל'
 רעתו אשר פעל כל מספר
 שנים אשר נלפנו לעריץ הוא
 מתחולל: מתחולל ל' חנינות
 ולא ששעתיו: (כא) קול פקדי'
 באזניו. לאמר הגיע עת
 תשלומו: בשלום. וכשהוא
 שרוי בשל' אז השור' יבואנו:
 (כב) ולפוי הוא אלי חרב.
 עתיד הוא אלי חרב ועינו
 לנוד ללחם איה ימלאנו:
 (כג) נדד הוא. כלומר
 מובטח הוא לנוד: ידע.
 לו באמת: כי נכון. ומזומן
 לבוא בידו כלומר אליו ועמו
 יום חשך. כמו מן הבא בידו
 (בראש' ל"ב) (כד) תתקסבה.
 תז' המלוק' ממנו ותאנסהו:
 כמלך עתיד לכידור. לא
 מלאתי דמיונו ויש לפותרו
 נאותיות המתקפוח רי"ג
 כדל"ח

(יד) מִה־אֲנוֹשׁ כִּי־יִזְכֶּה
 וְכִי־יִצְדֵּק יִלּוֹד אִשָּׁה:
 (טו) הֵיוּ בְקִדְשׁוֹ לֹא יֵאֱמִין
 וְשָׁמַיִם לֹא־זָכוּ בְּעֵינָיו:
 (טז) אָף כִּי־נִתְעַב וְנִאֲלַח
 אִישׁ־שִׁתָּה כַּמִּים עוֹלָה:
 (יז) אַחֲוֶה שִׁמְע־לִי
 וְזֶה־חֲזוֹתִי וְאֶסְפְּרָה:
 (יח) אֲשֶׁר־חֲכָמִים יִגִּידוּ
 וְלֹא כִּהְרוּ מֵאֲבוֹתָם:
 (יט) לָהֶם קִבְדָם נִתְּנָה הָאָרֶץ
 וְלֹא־עָבַר זָר בְּתוֹכָם:
 (כ) כָּל־יָמָיו רָשָׁע הוּא מִתְחוֹלֵל
 וּמִסְפָּר שָׁנִים נִצְפָנוּ לְעַרְיִץ:
 (כא) קוֹל־פְּקָדִים בְּאָזְנוֹ
 בְּשָׁלוֹם שׁוֹדֵד יְבוֹאֵנוּ:
 (כב) לֹא־יֵאֱמִין שׁוֹב מִנִּי־חֶשֶׁךְ
 וְצִפּוֹ הוּא אֵלֵי־חָרֵב:
 (כג) נָדַד הוּא לִלְחָם אִיָּה
 יִדַע כִּי־נָכוֹן בְּיָדוֹ יוֹם־חֶשֶׁךְ:
 (כד) יִבְעֵתְהוּ צָר וּמְצוּקָה
 תִּתְקַפְּהוּ כְּמֶלֶךְ וְעֵתִיד לְכִידוֹר:
 (כה) כִּי־נָטָה אֶרֶץ־אֵל יָדוֹ
 וְאֶל־שׂוֹדֵי יִתְגַּבֵּר:
 (כו) יִרְוֶץ אֵלָיו בְּצוּאָר
 בְּעֵבִי גִבִי מִגִּנּוֹי:

בי בקדשיו קרי. וצפוי קרי

(יד) וואס איזט דער מענש דען, דאס ער ריין זיך דינקע, וויא קאן דער ווייבגעבארנע שולדלאז זיין?
 (טו) טרויט גאטט דאך זיינען הייל'גען ניכט,
 יא זעלבסט דיא היממעל זינד ניכט ריין אין זיינען אויגען;
 (טז) אום זא מעהר דער בעפלעקטע, דער פֿערדערבטע,
 דער מענש, דער וויא וואססער אונרעכט טרינקט —
 (יז) בעלעהרען ווילל איך דיר, אָ האַרע מיך!
 אונד דאָ, וואס איך דורכשוט, ווילל איך ערצעהלען;
 (יח) וואס ווייזע מעננער אויך בעשטעמט'גען ווערדען,
 וואס ניע פֿאָן איהרען טייסטערן ווידערשפראַכען וואַרד —
 (יט) נור איהנען וואַרד דעם לאַנדעם הייל פֿערטרויט,
 קיין זיטטענלאַזער דראַנג דורך איהרע מיטטע.
 (כ) דער באַזע ציטטערט דורך זיין גאַצעם לעבען,
 דעם טיראַנען זינד נור וועניג יאהרע אויפֿגעשפּאַרט.
 (כא) דער שרעקקען שטיטע טאַנט אין זיינען אָהרען,
 אים פֿריעדען איבערפֿעללט איהן דער פֿערדערבער —
 (כב) ער גלויבט אָן קיינער ריקקעהר אויס דער פֿינסטערניס,
 ער שטאַררעט ענגסטליך אויף דאָ שווערדט.
 (כג) ער שווייפֿט אומהער נאָך באַרד — וואָ איזט'ס?
 ער ווייס, דאָס ער דען טאַג דער פֿינסטערניס געוויס
 ערגריפֿען,

(כד) איהן פֿאַלטערן אַנגסט אונד נאָטה,
 זיא פֿאַסט איהן קרעפֿטיג, דעם העערפֿיהרער גלויך,
 דער אויסגעריסטעט צור פֿערהעערונג איוט.
 (כה) דען ווידער גאָטט ערהאָב ער זיינען אַרם,
 ערקהנטע פֿרעך זיך געגען דען אַללמעכטיגען.
 (כו) ליעף געגען איהן מיט קעקקער האַלטונג,
 מיט זיינען דיכטגעוועלכטען שילדערן.

(טז) ונאלח, כח"א ומסאב
 והוא נרדף עם נתעב.
 (יח) ולא כחדו, כמו ולא
 זָמַחו ונמוהו תרגם הארמי
 ולא מנדבין. מאבוחם,
 מענין ושימני לאב לפיכך
 (כראש"מ"ה ח) (יט) נהגח
 הארץ, פתרונו אושר הארץ.
 זר, איש מתועב ומשיקץ,
 מענין בני' זרים ילדיו(כושע
 ה' ז'). (כ) אחחולל, מל'חיל
 ורת'. (כב) וצפו הוא, הקרי
 ו ל פ ו י, וניס הכתיב
 ול פ ו י ונ"ה גי' הרלב"ג,
 ופי' שכנר יראה החרב וזה
 אינו מסכים עם לישא
 דקרא, ויחכן שטעם ל פ ו
 כמו ל ו פ ה ע"ד נתבבל
 השדודה (תהלים קל"ז
 ח') נמקו' השודלה וכמוהו
 א ח ו ז י חרב(ש"ה ג' ח')
 שענינו אוח זי חרב, כלומר
 שהיא מניט חמיד עלי חרב
 אשר במראה דמיונו נראה
 כמונח על לוארו. (כג) נודד
 הוא ללהב, שרעפי דמיונו
 יבעתוהו גם נעשרו השמור
 לרעמו כאלו הוא מסר לחם
 ומנקש אחריו ברתת וחיל
 ושאל תמיד איה? ובטרוף
 הדעת ידע נכון ונרור כי
 בידו כבר נאמן יום חושך
 ולרה. (כד) תהקשהו,
 תחזק המזוקה עליו כמלך
 המוכן ומזומן להשחית הכל בשפת אש. לכידור, לדעת רוב המפרשים
 שענינו מלחמה כשהמלך יתעתד למלחמה הוא שוכן במעגל ומתנותיו סביבו
 לו שונים ככדור, והרלב"ג פי' המזוקה תאנס אותו כמו המלך שיתקוף ויאנס האיש
 שהוא עתיד להשפט בכי דור והם האנשים הנדונים לטביעה
 שיקשרו ראשם בין ברכם וידיהם ורגליהם בדרך שיהיו כמו
 הכידור עד שלא יוכלו להנצל מהטביעה ע"כ וגם זה רחוק, ולדעתי מלת
 כידור מורכבת מן כי מלשון כי תחת יופי (ישעיה ג' כ"ג) שהוא לשון כויה
 ומן דור מל' דור העלמים תחמיה (יחזקאל כ"ד ה') שענינו מוקד ולהכ, וההרכבה זו משני שמות
 נרדפים תורה על חזק ההשחמה והכליון, ופירושי נוגע בקלבו
 לדעת רש"י ועולה עם עיקר כוננו. (כו) בצואר, בנטיית
 גרון ועוזת מלח. בעבי גבי מגניו, במקום שגופי מגניו יותר עבים
 ויותר חזקים (הרלב"ג) וזהו

ד ש י

דל"ת. כמו אשכנו וריפת שנתורה (שס י') (ובדברי הימים א' א') אשכנו ודיפת. וכן
 כמים ודודנים (שס). אף כאן לכידור כמו לכידוד באותו המלך שהוא עמיד ליקוד
 באש של גיהנום והוא סמריב שכתוב עליו (ישעיה ל') כי ערוך מאתמול תפתה גם
 הוא למלך הוכן לשרוף חיליו יקדיקוד. ודומה לו כידודי אש יתמלטו (לקמן מ"א) אש
 לפידיס. אש להבות: (כו) אירון אליו. הי' רץ א הכור' כגוב' וזקיסת לואר להכעיסו:
 בעני גני מגניו. בחוק' כמו גני' ל' גובה כמו

והבני לך גב (יחזקאל ט"ז):
 (כו) פימה עלי כסל. עשה
 פה על חללים שחלבו ועובי
 שומנו כפול על כסליו ונראין
 כמין פה: פימה. מגזרת
 והיחה הפלירה פיס (שמואל
 א' י"ג) זו היא לימ"א בלע"ז
 של נפחים שיש לה פיות
 הרב' ונקראת הפלר פיות:
 (כח) וישכון ערים נכחדות
 כן דרך בעלי גאווה בונים
 חרבות לשם: (כט) ולא
 יקום חילו. לא יתקיים
 לימים רבים: ולא יטה. לא
 ינט' מליצתו כמו ויטו אחרי
 הבלע (שם א' ח') שפיו ינטו
 הם ענמ' אף כאן לא ינט'
 מן השמים לארץ מתת
 תלות' וימון מחשבתם והוא
 כשתי תיבות מן להם: מן.
 הכנחם כמו וימן להם
 המלך (דניאל ח') ודומה
 לו הפלירה פיס בשתי
 תיבות (שמואל א' י"ג) וכן
 ארזלים ת"י אחזי להון
 (ישעי' ל"ג) זה נרא' בעיני
 זמנח' מסייעני: ד"א מנל'.
 לשון כנלוחך לבגוד (שם)
 והנ"ן שבו יסוד נופל לשון
 חכלית לא יטה לארץ להיות
 בטילה גזירות חרון:
 (ל) ויסור. מן העולם:
 ברות פיו. של שליט בעולם
 זה המקרא חסר ויש פותרי'
 בשביל רוח פיו שהרע לדבר
 סרה: (לא) אל יאמן.
 אותו אשר בשוא ותעה כי
 שוא יהי' תמורתו ויגיעו כמו
 (רות ד') ועל התמורה:
 (לב) בלא יומי. תעמוד
 תמורתו על מליאת' מליגדל
 ומלהכלית עוד כמו (בראשי'
 נ') וימלאו לו ארבעים יו'
 פי' ואשלימו: וכסחו. כפית
 ענפיו כל ענפי חילן דומין
 לניסה: (לה) הרה עמל
 וילך און-עשה רעה וישתלמו
 שבר הלירה לפי ההריון:
 תכין. תומין: מרמה. למרמה
 תהסך להם תחומם:

(כו) כִּי-כִפָּה פָּנָיו בְּחֻלְבּוֹ
 וַיַּעַשׂ פִּימָה עֲלֵי-כִסָּל:
 (כח) וַיִּשְׁכֹּן וְעָרִים נִכְחָדוֹת
 בְּתֵימִם לֹא-יֵשְׁבוּ לְמוֹ
 אֲשֶׁר הִתְעַתְּדוּ לַגִּלִּים:
 (כט) לֹא-יֵעָשֶׂר וְלֹא-יִקוּם חִילוֹ
 וְלֹא-יִטָּה רְאֵץ מִנְלָם:
 (ל) לֹא-יִסוּר מִנִּי-חֶשֶׁךְ
 יוֹנֵקֵתוֹ תִּיבֵשׁ שְׁלֵהֶבֶת
 וַיִּסוּר בְּרוּחַ פִּיו:
 (לא) אֶל-יֵאֱמֵן בְּשׂוֹ נַחְעָה
 כִּי-שׂוֹא תִהְיֶה תְּמוֹרָתוֹ:
 (לב) בְּלֹא-יִזְמוּ תַמְרָא
 וְכִפְתּוֹ לֹא רַעֲנָנָה:
 (לג) יַחֲמֵם בְּנֶפֶן בְּסָרוֹ
 וַיִּשְׁלַךְ בַּזַּיִת נִצְתּוֹ:
 (לד) כִּי-עַדַּת חֲנָף גַּלְמוֹד
 וְאִישׁ אָכַלָה אֶהְיֶי-שְׂחָד:
 (לה) הָרָה עֵמֶל וַיִּקְדּ אֶון
 וּבִטְנָם תִּכְיִן מִרְמָה:

טז

(א) וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמֶר:
 (ב) שָׁמַעְתִּי כְּאֵלֶּה רַבּוֹת
 מִנְּחָמֵי עֵמֶל בְּלִבָּם:
 חסר א'

ע"ד משל נאלו הרשע הוא
 סגור חרב על ירך ואזור
 במתניו ושדיון על לבו להלח'
 נה'. (כו) פימה עלי כסל,
 שעשה פיות על כסליו
 מרוב השומן (ללכ"ג).
 (כח) התעדרו לגלים,
 עתידים להיותם גלים.
 (כט) מנלם, שם נפלא
 מכרם ואשרו נלה ופיושו
 חכליתם והשלמתם כמו
 כנלותך לבגוד (ישעיה ל"ג
 א') כן פי' הרד"ק, ועל מ"ס
 הרבים העיר הקמם ז"ס
 בנאורו הנממ' שאין להתפלא
 כי דרך המליכה בספר הזה
 לכלי שמור המין והמספר
 ויתכן ג"כ שהמ"ס נוספת
 ליסוד הלשון. (ל) ויסוד
 ברוח פיו, בהכל פיו
 ונשימת רוחו יסר ויכלה
 מעט מעט. (לא) נחעה,
 האדם המאמין באש.
 חמלא, חכרת ומסר השם
 ומה שפי' הללכ"ג שהוא שנ
 אל יונקתו האמור' למעלה
 הוא חוק והנשדי תרגם
 מתמלי קנורתיה, ויהיה
 תרגומו: וזירד זין גררר
 טון חויסגפילזט, וי"א
 שחסר מלת ס י ת ו.
 (לג) יחמום, נרדף עם
 ישלך מלי ויחמם בגן שבו
 (איכה ז' ו') שהוא ענין
 הסרה בחזקה. בסרו, נוסד
 שלו והוא העונה קידם
 ביולה.

(כז) זיין אנטליטן איבערדעקטע ער מיט פעטם,
 זיין פייסטער וואַנסט בעצאָג דיא לענדע.
 (כח) נון וועהלט ער זיך צום אויפֿענטהאלטע שטעדטע,
 דיא פֿעראַדעט,

אונד היזער אונבעוואָהנבאַר,

דיא שאַן אין שוטט צו פֿאללען דראַ .

(כט) ער ווירד ניכט רייך — דען זיין פֿערמאָגען העלט זיך
 ניכט,

יאַ נייע עררייכט ער זיינען צוועק העניעדען;

(ל) ער קאַממעט אויס דעם דונקעל נייע הערויס,

דיא גלוטה פֿערטראַקנעט זיינען זאַפֿט,

ניממט אַב מיט יעדעם אַטהעמצוג .

(לא) אויף אייטלעם טרויע קיינער, אַ מאַן איזט בעטראַגען!
 מאַן טוישעט ניכטס אַלס טיישונג איין.

(לב) בעפֿאַר זיין טאַג נאָך קאַממט, איזט ער שאַן אויפֿ־
 געריעכען,

אונד אַך! זיין אַסט ווירד ניממער גריין;

(לג) ער שיטטעלט גלייך דער רעבע דיא אונרייפֿע טרויבע
 אַב,

ווירפֿט וויא דער אַהלבוים זיינע בליטהע וועג;

(לד) יאַ הייכלערראַטטע ווירד פֿערוויסטעט,

אונד פֿייער פֿריסט דיא צעלטע דער בעשטעכונג;

(לה) מיט אונדהייל זינד זיא שוואַנגער, עלענד ברינגען זיא
 צור וועלט,

איהר שאַאם העקט טרוג נור אויס. —

ט ז

(ה) איוב בעגאן דאַרויף אונד שפּראַך:

(ו) דערגלייכען האַבע איך שאַן פֿיעל געהאַרט,

אונזעל'גע טרעסטער זייד איהר אַללע.

האַט

ט ז (ב) עמל, הכל בלא

יועיל.

מה

טז (ג) ימריך - ישטרך
 סך לחשוב דברים
 נמרלים על אופניהם:
 (ד) כנס לדברה. כנס
 אני יודע לקנטר: לו יש
 נפשכם. ביסורין תחת נפשי
 גם אני הייתי מחבר עליכם
 במילין ומניע עליכם ראשי
 בלעקחכם ומאמן אתכם
 כמו פי לאמר המרישו
 התאמנו ועמדו ביסוריכם
 כאשר עתה תאמרו אלי:
 (ה) וניד שפתי. שאני נד
 וקובל עתה ולועק אז ישטרך
 ולא אזעוק ולא אנוד עוד.
 אבל עתה אם לדברה וגו':
 (ו) השמות. ל' שתיקה
 כמו אשתומם ובמו שומו
 שמים (ירמיה ב') שתקו
 והתמהו: (ח) ותקשטני לעד
 היה. הקמטתני והקדרתני
 בשביל עד שהיה לעד על
 עוני להשטינוני: (ט) כרי.
 השטן הוא הכר: ילעוש.
 יחדד כמו לועש כל חורש
 וגו' (בראשית ד'): (י) סערו
 עלי כפיהם. פתחו כמו
 וסערה פיה (ישעי' ה'):
 יתמלאון. יתאספון והרבה
 לו דומין במקרא קראו
 אחריך מלא (ירמיה ה') אשר
 יקרא עליו מלא רעים
 (ישעי' ל"א) ואינו משתנה
 מלשנו כי כל מילוי נאסף
 הוא: (יא) יסגירונו אל
 א עויל. הסגירוני הקצ"ה אל
 עויל לן עולל ללון בי: ועל
 ידי רשעים ירעני. רטיית
 תנחומיו ורפואתי מסר
 לרשעי' שאינן אלא מקניעי.
 ד"א ירעני כמו ירלני ל' רלו
 ותנחומים: (יב) ויפרפרני.
 אותו עויל ל' פירורין:
 ויפפרפרני. לשון נשבר לשברי'
 הרבה נחבטה רבה כמו
 וכפלת' איש אל אחיו (ירמיה
 י"ג), ונפץ עולליך אל הסלע
 (תהלים)

(ג) הקיץ לדברי רוח
 או מה ימריצך כי תענה:
 (ד) גם | אנכי ככם אדברה
 לו יש נפשכם תחת נפשי
 אהבירה עליכם במלים
 ואניעה עליכם במו ראשי:
 (ה) אאמצכם במו-פי
 וניד שפתי יחשך:
 (ו) אם-אדברה לא-יחשך כאני
 ואחדלה מה-מני יהקך:
 (ז) אך-עתה הלאני
 השמות כל-עדתי:
 (ח) ותקמטני לעד היה
 ויקם בי כחשי בפני יענה:
 (ט) אפו טרף | וישטמני
 חרק עלי בשניו
 צרי | ילעוש עיניו לי:
 (י) פערן עליו בפיהם
 בהרפה הכו לחיי
 יחד עלי יתמלאון:
 (יא) יסגירוני אל אל עויל
 ועל-ידי רשעים ירמני:
 (יב) שלו הייתי | ויפרפרני
 ואחו בערפי ויפפפני
 ויקימני לו למטרה:

א י ו ב ט ז

ב א ו ר ל ה

(ג) האם נון איין ענדע דיעזעס ווינד'גע געשוועטץ?
אָדער טרייבט דין עטוואָס אָן צום ווידערשפרוך?

(ד) אָ, אויך איך קאָנטע רעדען, זאָ וויא איהר,
ווען איהר אָן מיינער שטאַטט נור וואָרט —

איך קאָנטע וואָרטע ווידער איך צוואַממען פֿינען,
אונד שיטטעלן איבער איך מיין הויפט.

(ה) איך קאָנטע מיט דעם מונדע איך שטערקינג רייכען,
דען שמערץ מיט מיינען ליפפען באַננען:

(ו) דאָך ווען איך רעדע, האָרט מיין שמערץ ניכט אויף,
אינד ווען איך מיך ענטהאַלטע, וואָס ענטזעהט מיר?

(ז) פֿירוואָהר! מיך האט ער שאָן ערשעפֿט!

אָך, אויפֿגעריעבען האָסט דוא מיינע זעממטליכע אומי-
געבונג.

(ח) נור מיך האָסט דוא געפֿעססעלט, עם געשאַה צור
וואַרונג;

נון שטעהט מיין געגנער אויף, אונד צייגט מיט מיי-
נעם אויסזעהען ווידער מיך.

(ט) אָ וויא זיין צאָרן צערפֿליישט, וויא ער מיך האָסט —
וויא ער מיט זיינען צעהנען קנירשט אויף מיך,

מיט זיינען בליקקען בליטצט מיין פֿיינד מיר צו.

(י) זיא שפּעררען גרעסליך איהרען מונד אויף גענען מיך,
זיא שלאָגען שמעהליך מיינע וואַננען,

זיך ווידער מיך פֿערשוואַרענד אַללעזאַממט —

(יא) גאַטט נאכ מיך פֿרייז דעם שענדליכען,

ליעס לייטען מיך דורך פֿרעפֿלערהאַנד.

(יב) איינסט וואָר איך רוהיג — דאָך ער ריטטעלטע מיך
דורך,

ער פֿאַסטע מיינען גאַקקען, אונד שמעטטערטע מיך היג,
דאָ ריכטעטע ער מיך צור ציעלשייב וויערער אויף;
נון

(ג) מה ימריצך, מה יחזקך
לענות בי ולהשיבני באמרי
רוח. (ה) וניד שפתי יחיצך,
שעורו וכשפתי יחזך ניד,
כל' בדבר שפתי ימונע מכס
הכאבוהלער, ניד שס בפלס
ניב משרש נוד ויורה על
הכאבושינוע בו האדם הנה
והנה ולא ינוח לו.
(ו) השמוח, נגד הכאב
ידבר ואמר שממת והנרת
כל בני ביתי. (ח) והקמטני,
כמו ותאסרני כי על ידי
הקשירה בזיקים או בחגלים
נקמט ונכוון עור הנשר,
והרזון בו, כל בני ביתי הכר'
ורק אותי לבד השארת
ואסרת בחקות החי' להיות
למשל ועת' יקום כי כח שי
כלומר המכאש אותי ויענה
בהכרת פני שלדק ממני
ושעורו ויקם כח שי ויענה
כי כפני. (ט) אפו טרף,
מוסב על כחשי. ילמוש,
יחדד עיניו כנרקים.
(י) יחמלאון, יחקכלון.
(יא) יסגירני, כתרנומו
ימסרני. ירטני, כמו ירט
הדרך לנגדיו ואס הס שנים
שרשים (הראנ"ע) כלומר
ירט ורטה. (יב) ויפרפרני,
מגזרת פור הספוררה הארץ
(ישעי"כ"ד י"ט). וישאשצני,
מגזרת וכפטיש יפונץ סלע

ירמיה

(יג) יִסְבוּ עָלַי וּרְבִיו
 יִפְלַח כְּלִיּוֹתַי וְלֹא יִחַמֵּל
 יִשְׁפֹּךְ לָאָרֶץ מִדַּרְתִּי:
 (יד) יִפְרֹצֵנִי פָרֶץ עַד-פְּנֵי-פָרֶץ
 יֶרֶץ עָלַי כְּגִבּוֹר:
 (טו) שֶׁקַּת הַפָּרֶתַי עָלַי גְּלָדִי
 וְעַלְלֹתַי בְּעֶפְרַת קִרְנֵי:
 (טז) פְּנֵי הַמְּרִמָּה מִנֵּי-בְּכִי
 וְעַל עִפְעָפִי צִלְמוֹת:
 (יז) עַל לֹא-חָמַם בְּכַפִּי
 וַתִּפְלַתִּי זָכָה:
 (יח) וְאֶרֶץ אֶל-תִּכְפִּי דָמִי
 וְאֶל-יְהִי מְקוֹם לְזַעֲקָתִי:
 (יט) גַּם-עָתָה הִנֵּה בְשָׁמַיִם עֲדִי
 וְשֹׁהַדִי בְּמַרְוֹמִים:
 (כ) מְלִיצֵי רַעִי
 אֶל-אֱלֹהֵי דִלְפָּה עֵינָי:
 (כא) וַיִּזְכַּת לְגִבּוֹר עִם-אֱלֹהֵי
 וּבֶן-אָדָם לְרַעְהוּ:
 (כב) כִּי-שָׁנוֹת מִסֶּפֶר יֵאָתִיו
 וְאָרַח לֹא-אֲשׁוּב אֶהְלֵךְ:

תהלים קל"ז: (יג) רביו.
 מורה חליו כמו רובה קשת
 (בראשית כ"א): מרתתי.
 מרה שלי: (טו) גלדי.
 מכה יבשה והעלאת גלד.
 ולשון משנה והעמידו על
 גלדו: ועללתי. ולכלתי
 וגניתי כמו ויתעללו בה
 (שופטים י"ט) ל' בזיון וגנאי
 וכמו עוללה לנפשי (איכה
 ג'): קרני. זיו לשון קרנים
 מודו לו (חבקוק ג'):
 (טו) חמרמרו. נקמטו
 כמו נחמרו בני מעיה בלשון
 משנה. וכן מעי חמרמרו
 (איכה א'): ללמות.
 שחזכו מחמת בני ודמעה:
 (יז) ותפלתי זכה. לא קיללתי
 חבירי ולא פיללתי לו רעה:
 (יח) ואל יהי מקום.
 בארץ להנליע בו לעקתי
 כי לשמים תעלה: (יט) הנה
 בשמים עדי. יולרי היודע
 לרכי: (כ) דלפה. דומעת
 חולפת דמעה ל' דילוף:
 (כא) ויזכה לגבר. והלוואי
 יעשה לי זאת שיתן לי מקום
 להתוכח גבר עם אלוה
 להשוות שני הריבים ריב
 גבר עם קונו וריב בן אדם
 לרעהו: (כב) כי שנות וגו'.
 הקלובים מספר לימי קיי:
 יאחיו. יגיעו. ואז אורח
 לא אשוב אהלך:

יז (א) נזענו. נקפלו כמו
 נדענו (לעיל ו'): קברתי
 לי. מוכן אני לקבר: (ב) אדם
 לא. אדם לא זאת באחני
 שני אדם התלים נועדו
 עמי בתנחומי להתל בני:
 ובהמרות. כמו וימרו בני
 (יחזקאל כ') ממרי הייתם
 (דברים ט') ל' בקוועתם:
 תלן עיני. עיני ולבני ומחשבותי
 לנוח בהן:
 שימה

יז

(א) רוּחִי חִבְּלָה יָמִי גִזְעֵכֹו
 קִבְּרִים לִי:
 (ב) אִם-לֹא הַתְּלִים עִמָּדִי
 וּבַהֲמַרְזָתָם תִּלְן עֵינָי:

שימה

א י ו ב ט ז י ז

ב א ו ר ל ו

(יג) נון אומשלֶאסען זיינע שיטצען מיך,
 יא שאַנונגסלאָז ליעם ער מיין אינגערעם דורכבאַרען,
 גאָס אויף דיא ערדע מיינע גאַללע הין,
 (יד) צערשפרענגטע מיך, אַך! ברוך אויף ברוך,
 אונד שטירמטע וויא איין קעמפֿער אויף מיך לאָז.
 (טו) פֿעסט שלאָס איך איינען זאָק אום מיינע וואונדע הויט,
 אונד וועלצטע מיין איינסט שטאַלצעס הויפט אין שטויב;
 (טז) מיין אַנגעזיכט צערשרומפֿטע זיך אין וויינען,
 אויף מיינען ווימפערן שאַטטעטע דיא טאָדעסנאַכט.
 (יז) אונד דאָך קלעכט אונרעכט ניכט אַן מיינען הענדען,
 אונד מיין געכעט וואַר ריין.
 (יח) פֿערהיללע, ערדע! ניכט מיין שטיללעם לייך!
 קיין רוים פֿערשפעררע מיין געשרייאָ.—
 (יט) אים היממעל האַב איך יעטצט שאַן מיינע צייגען,
 אין יענען האָהען מיינען בייאשטאַנד.
 (כ) וויא? מיינע פֿריינדע וואָללען מיר וואַרטפֿיהרער זיין?
 צו גאָטט נור בליקקעט טהרענד אויף, מיין אויגע.
 (כא) דער עדלע רעכטעט נור מיט גאָטט,
 דער אירדישע מיט זיינעם גלייכען.
 (כב) דיא גערינגע צאָהל דער יאַהרע שווינדעט באַלד,
 דען וועג, דען איך ניכט וויעדערקעהרע, ווילל איך
 וואַנדעלן.

(ירמיה כ"ג כ"ט). (יג) רביו,
 מורה חליו מגורח וימיררו
 ורבו (בראשית מ"ט כ"ג).
 (יד) פרץ על פני פרץ,
 שבר על שבר. (טו) גלדי,
 הוא הקרום שיעלה על
 המכ' כאמר' הגלידה המכה
 (הרלב"ג) והראב"ע פי' כי
 העור נקר' גלד בלשון קדר.
 (טז) חמרמרו, כפירש"י
 נקמטו מלשון מאנה נחמרו
 בני מיעים חולין ג"ו א' ועיין
 מה שכתבתי במרפא לשון
 זכמים ג"ג א' ד"ה חומר.
 (יח) דמי, לדעתי הוא
 מגזרת וידום אהרן אעפ"י
 שהוא משרש דמה בפלס לו
 קוועיין פי' הראב"ע תהלים
 פ"ג ב' ומה יולד נועם
 המליכה בהפך הוא אחריו
 וכמו שכתבתי. (כ) מליצי
 דעי, בנגינת השלמה, והרלב"ן
 ברא חאמינו כי יש את נפשי
 לחפון מכס רעי להיות לי
 למליץ ולפה, חלילה לי אך
 אל אלוה דלפה עיני כי כי
 יאות לנבר שיוכח עמו בלי
 אשכנעי ולכן אד' השפל וכן
 שיוכח עם הדומה לו.
 (כב) יאחיו, שלמו.

י ז

(א) מיין לעבענסגייסט איזט אויפגעריעכען,
 פֿערגלאַממען מיינער טאַגע ליכט,
 מיר ווינקען גרעבער נור.
 (ב) אַ נעקטען מיך נור שפּעטטערייען ניכט,
 דורך דערען ביטטערקייט מיין אויגע וואַכענד בלייבט.
 פֿער=

רן (א) נועכו, כמו נדעכו
 וענינו קרובים לכבוד.
 קברים לי, הכי זה מקרא
 קבר קברים מוכנים לי.
 (ב) החולים עמדי, יתרעם
 על חבריו שיאמרו בתולים
 (הראב"ע) והם דכרי
 לחוק ולעג. ובחמרוחם,
 וע"י מריבות אמריה' תד
 שגתי

(ג) שִׁימָה נָא עֲרַבְנִי עִמָּךְ
 מִי־הוּא לִידֵי יִחְקַע:
 (ד) כִּי־לִבִּם צָפְנֹת מִשְׁכָּל
 עַל־כֵּן לֹא תִרְמָם:
 (ה) לַחֲקֹק יִגִּיד רַעִים
 וְעֵינַי בְּנֵיו תִּכְרְנָה:
 (ו) וְהִצִּיגְנִי לַמֶּשֶׁךְ עִמָּם
 וְתַפֵּת לְפָנַי אֲהִיָּה:
 (ז) וְהִכָּה מִכַּעַשׂ עֵינַי
 וַיִּצְרֵי כִצֵּל כָּלָם:
 (ח) יִשְׁמֹו יִשְׂרָאֵל עַל־זֹאת
 וְנָקִי עַל־חֲנֹף יִתְעַרֵּר:
 (ט) וַיֵּאחֲזוּ צַדִּיק דְרָכֹו
 וַיִּטְהַר יְדָיִם וַיִּסִּיף אֶמְץ:
 (י) וְאֵלֶם כָּלָם תִּשׁוּבוּ יִבְאוּ נָא
 וְלֹא־אֶמְצָא בְכֶם חָכָם:
 (יא) יָמַי עָבְרוּ זְמַתִּי נִתְקַו
 מוֹרְשֵׁי לִבִּי:
 (יב) לַיְלָה לַיּוֹם יִשְׁיֹמוּ
 אֲזֹר קְרוֹב מִפְּנֵי־חֲשָׁךְ:
 (יג) אִם־אֶקְוֶה שְׂאוֹר בֵּיתִי
 בְּחֲשָׁךְ רַפְדֹתִי יִצְוּעֵי:
 (יד) לְשַׁחַת קִרְאתִי אָבִי אֲתָה
 אָמִי וְאֲהִתִּי לְרַמָּה:
 (טו) וְאִיָּה אִפּוֹ תִקְוֹתַי
 וְתִקְוֹתַי מִי יִשׁוּרְנָה:

(ג) שימה נא. הנורא: ערבני. בתקע כף להחובת יחד כמו מי הוא סאלה לדי יתקע ויטיב לו: (ד) כי לבם פנת משכל ועל כן לא תרמם תפארתך על ידיהם: (ה) לחק יגיד. לחלק לקוח יגיד כל אחד מהם את ריעו. וזאת תבוא להם עיני בניו תכלנה: (ו) ותפת. כמו חוף: לפני. של בריות אנו: (ז) וילרי. איברי שאני נוצר בהם: (ח) ישמו. יתמהו: ונקי. אם יש לדיק שומע בהחול המניפים שאל: יתערר. לריב נכס: (ט) ויאחו לדיק דרכו. לעמוד כנגד כח חניסים: (י) ואלם כלם. אני אומר לנכס תשובו נא ובאו נא ולא אמלא בכם חכם. כמה שאתם מלעיגי על קבלתי: (יא) ימי וגו'. הנה ימי טובי שהורגלתי בהם עברו: זמתי. שזמתי לסארך בטובה: נחקו מורשי לבני. מחשבות שלבי מורשני שהיה לבי אומר לי לירש טובה לפי דרכי: (יב) לילה ליום ישמו. התולים אלו הופכים ליל ליום כי מלכת התולים לא אישן בלילה: אור קרוב. וקלר לי מפני לרית חשך לילה: אור קרוב. כאשר יבא השמש נראה לי שעתה מקרוב האיר היום ונקלר ושלף לו כמו (בראשית י"ט) העיר הזאת קרובה נתישב מקרוב מחדש וכמו כי רננת רשעים מקרוב (לקמן ב') וכמו חדשים מקרוב באו (דברים ל"ב): (ג) אם שוקה שאל. כמו אם תרובי ימיו (לעיל י"ד) כלומר מאחר שאני מק' שאל ביתי: נחקר רפדתי. שעתתי ילעי בקבר: (יד) לשחת קראתי שכי אתה. להתלונן בו ימים רבים כאילו הוא אבי. מאחר שתקותי זאת היא:

(טו) ואיה אפוי תקותי: (טז) ואיה אפוי תקותי. זאת למה נאמנת ומי ישורנה להרילה עד

ובאו קרי

(ג) פֿערווענדע דוא דײך דאָך! פֿערטריטט דוא טײך כײא דיר!

ותער וואָללטע זאָנסט פֿיר מײך וואָהל בירגשאַפֿט לײַ סטען?

(ד) דען איהרען זײן ענטצאָגעסט דוא דער אײנזיכט, דוא שטעללעסט זײא דארום ניכט האד;

(ה) עס פֿאַרדערט צור פֿערליימדונג אויף דער פֿרײנד דען פֿרײנד,

אינד זאָללטען אויך דער אײנגען קינדער אײגען דאָראָב פֿערשמאַכטען.

(ו) זאָ שטעללטע מאָן מײך הײן צום שפּאַטטע גאַנצער פֿעל־קער,

איך זאלל אײן שרעקבילד יעדעס אנטײטץ זײן. פֿאַר וועהמוטה ווירד מײן אײנע טריבע,

אונד מײנע גליעדער שווינדען אַלל וויא שאַטטען. ענטועטצען זאָללטען זיך דאָראָב דיא רעדליכען,

ענטריסטעט פֿאַללע דער אונשולדיגע דען הײבלער אָן דער פֿראַממע, ער בעהויפטע זײנען וואַנדעל,

דער אונבעשאַלטענע, ער שטרענגע אד דיא קראַפֿט. (י) אַלײן איהר אַללע—ריקקעט אד אינד קאַמטט נור וויעדער,

איך פֿינדע נימטער אײנען זאָללען ווײזען אונטער אײך. — (יא) פֿאַריבער זינד, אָך! מײנע טאַגע, צערשטאַרעט מײנע פּלאַגע,

דיא מײנעם הערצענס ערכגוט וואַרען. (יב) טאג וואַללען זײא אין גאַט פֿערוואַנדעלן,

ליכט ריקקע אויס דער פֿינסטערניס העראַן! (יג) זאָלל־אײך נאָך האַפֿפֿען? — ווען דאָן שאַטטענרײך מײן הײז?

ווען מיט דונקעלהײט מײן לאַגער אײך בערײטע? (יד) ווען אײך דעם גראַכע „פֿאַטער!“ רופֿע, אונד „מוטטער! שוועסטער!“ דער פֿערוועונג?

(טו) וויא? וואַרע דיעס וואָהל מײנע האַפֿפֿונג? צד דיעזער מײנער האַפֿפֿונג — ווער זיעהט פֿרײנד־ליך איהר ענטנענען?

זײא

פֿנתי מעיני. (ג) שימה נא, חוזר דבריו למקום ב"ה וענין הנחוב כמו שחרגמתי. (ד) כי לבם וגו', שנאל רעיו יען שהם בוערי' חסרי לב לכן לא תרומם אותם.

(ה) להלק יגיד רעים, קיבור לשון ליופי המליכה וענינו ריע אל ריע קודם לדבר חלקות ורכילות ואינ' חסים גם על בניהם. (ו) למשל, כת"ל למתלין בעמיא. וחפה, פי' החנס בעל פזר דבר כמו את התיפת ומ"א כ"ג י' או כמו מופתי כי שרשו יפת ובתרגומי כללתי שניהם. (ז) ויצרי, הם האנרים הנולדים (הראב"ע).

(ח) יחעורר, יקו' עליו לריב עמו. (יא) זמוחי, מחשבות' שהיו ירושת לבני. נחקו, נעקרו. (יב) אור קרוב משני חשך, פתרון הנחוב ליום ישימו לילה ורוליס בהפך שיהיה האור קרוב מפאת החושך ושמים ללילה יום ע"ד האומרים למר מתוק ולמתוק מר, וטעם מ פ כ י ח ו ש ד כמו מפני לפונה (ימ"א י"ג) שחרגם ינתן מאפי לפונא. (יג) אם אקוה וגו', ג' חלקי הנחוב כולם ע"ד השאלה ושעורו אם אקוה? גם אם שאלו ביתי? גם אם בחושך רפדתי יכועי. (הלעתי מטתי)? וכן הכתוב שלאחריו יאמר אם זאת תהיה תקותי, מי ישורנה? ובתרגומי יבקע בשקר אור מליכת הכתובי'.

(טו) כדי שאל תרדנה. איתן איברים שסופן לירד שאל שחבא יחד על עפר נחת: נחת - מלונן ל' וחנת עליהם הרוח (נמדבר י"א).

מענה בלדר

רח (ב) קנלי. סוף: חנינו. חשתיקו להנין ולשמוע את אשר נדבר: (ג) נטמינו בעיניכם. נחשנו בעיניכם טמומים ואין יסוד בתיבה זו וולחי ט' ומ'. כמו טמונין פלשתי (בראשית כ'). ויש מפרשים לשון טמינה וטעות הוא בידם שאם כן לריכה התיבה שתי נו"ן אחד מיסוד ואחד משמוש של רביס: (ד) טרף נפשו. חוזר על איוב. לך אני אומר הטורף ומחבל נפשו באפו וכעסו: הלמעך. הלמען לדקתך תעזב הארץ ממשפט מדתה: ויעתק לור. היולר (ממקומי) מדעחו וממדתו: (ה) גם. אני לפי לעקתך זאת תנהג לדורות: אור רשעי' ידעך. יקפץ ממקומו: שניב. אשטי"נכלא בלע"ז: (ו) ילרו. יהיו קלרים לעדי כחו: ותשליכוהו. מעליה עלתו שיען אשר לא יתקיי': (ח) כי וגו'. סופו אשר שולח ברשת (שולחו) רגליו ללעוד על הרשת וליתפס: ועל שכה יתהלך. היא רשת כל שכה עשויה כמו רשת והיא קויפ"א שבראשי הנשים: (ט) יאחו. יאחזו בעקב פח: (י) טמון בארץ. חבל מחת רגליו: חבלו. חבל מלכדו אשר ילכד בה ומלכדתו טמון עלי נתיבו בשם טומונין חבל מלכודת לעופות: (יא) בלחות. שדים: והפיטו לרגליו. (ינפלו) יתנעוהו על הארץ: אנו

(טו) בדי שאל הרדנה אמ יחד על עפר נחת:

יח

(א) ויען בלדר השחי ויאמר: (ב) עד אנה תשימון קנצי למליו תבינו ואחר נדבר: (ג) מדוע נחשבנו כבהמה נטמינו בעיניכם: (ד) טרף נפשו באפו הלמעך העזב ארץ ויעתק צור ממקמו: (ה) גם אור רשעים ידעך ולא יגה שביב אשו: (ו) אור השך באהלו וגרו עליו ידעך: (ז) יצרו צעדי אוננו ותשריכהו עצתו: (ח) כי שלח ברשת ברגליו ועל שכה יתהלך: (ט) יאחו בעקב פח יחזק עליו צמים: (י) טמון בארץ חבלו ומלכדתו עלי נתיב: (יא) סביב בעתהו בקהות והפיצהו לרגליו:

א י ו ב י ז י ח

ב א ו ר ל ה

(מז) זיא שטיינעט אין דעם שאַטטענרײַכעם אַדען ניעדער, ווען וויר צוזאַממען אין דעם שטויבע רוהן —

יח

- (א) בלדד, דער שוחיטע, בעגאַן היערויף, אונד שפראַך:
- (ב) וואָן וואָללט דעם וואָרטשוואַלל איהר איין ענדע מאַכען? ערשט איבערלעגט, דאַן וואָללען וויר אונז שפרעכען.
- (ג) וואָרום דען וואָללען וויר וויא פֿיעה אונז אַכטען לאַס־סען?
- (ד) דוא, דער דוא דײך אים צאָרנע זעלבסט צערפֿליישעסט! זאָלל דייעטווייללען פֿאַרויכטסלאָז דיא ערדע זיין?
- דער פֿעלו פֿאַן זיינער שטעטטע לאָזגעריסען ווערדען?
- (ה) פֿירוואַהר! פֿערלעשען מוס דער פֿרעפֿלער ליכט, ענטפֿלאַסמען דאַרף זיך ניכט דער פֿונקע זיינער גלוטה.
- (ו) פֿערדונקעלן מוס דאַז ליכט אין זיינעם צעלט אונד זיינע לאַמפע איבער איהם פֿערגליממען,
- (ז) געהעממעט ווערדען זיינע קרעפֿטיגען שריטטע, זיין אייגנער פֿלאַן ווירפֿט איהן דאַרניעדער.
- (ח) אינו נעטץ ווירד ער פֿערלאַקט מיט זיינען פֿיסען, אונד געהט אינו גאַרן פֿאַן זעלבסט.
- (ט) דיא שלינגע פֿאַסעט זיינע פֿערזע, אונד ראַטטען, זיא בעמעכטיגען זיך זיין.
- (י) פֿערבאַרגען אויף דער ערדע איוט זיין שטריק, אונד זיינע פֿאַללע אויף דעם פֿוסשטייג.
- (יא) רינגסאים בעפֿאַללען שרעקקען איהן, אונד דרענגען אויף דען פֿוס איהם נאַך.

אין

(ז) בדי שאיל, כמו לבדי שאול וטעמו מענין בד בנד (שמות ל' ל"ד) לריקות ושממות השאול. הרדנה, כל המקות האלה לקרוא לשחת אני ולרמה אמי ואחוז. אם יחד וגו', בעת אס ינחו אני והן בעפר תרדנ' למהו ונהו שנשאול.

יח (ב) קנצי, כמו קן כי הנו"ן והיו"ד נוספית, ונחנז הכלב"ג כי בלדד אמר זה לפי שאיוב ה' מרבה בדברים במענה אחד וכשישנ שיכלה המאמר להיות לחלית אחד מדבריו, יתחיל בטענה אחרת, ולזה ישים חליות רבים לדבריו כאילו אמר עד איזה מקום מהיונות תשתדלו בדברי הדברים והטענות, וזה כי יתכן שנמאמר הראשון יוכרו כל טענותיהם, והמאמר ההוא ואילך לא ילטרנו לזכור טענות חדשות לקיים דבריהם, אך ישתדלו לבד להתיר הספקות כמה שטענו החולקים עמהם על דעתם. (ג) נטמינו, מל' ארמי ויסתמוס (בראשית כ"ו י"ח) ח"א וטמוין וענינו מדוע נחשנו בעיניכ' כבעלי סתימת הלב והשכל. (ד) טורף נפשו באפו, מקו"י פניו כלפי איוב ודמה אותו לאדם המשחית נפשו ברוב בעסו ואמר התחשוב שלמענך תהיה הארץ נעזבת מהשגחה ומסדר הערוך לה מהנוח

ז"ה המשלם פועל אדם כראוי לו. (ה) גם, כמו שחרגם הכשדי לו ד, כלומר רק אור רשעים יכנה והבליקים זיהירו נוהר הקיע. (ז) יצרו צעדי אונז, יקלרו פסיעות כמו. (ח) כי שלח ברשת ברגליו, ענינו כי רגליו שולמו ברשת (הראב"ע). שבכה, כמו רשת כלשון ערבי והוא כפל ענין במלות שונו'. (ט) צמים, גדודים נמנזר למעלה פרשה ה' ס'.

(יב) אנו. בנו: לכלעו. אשתו: (יג) יאכל בדי עורו. ויאכל כל אשר בדיו בניו ובנותיו: בכור מות. שר המות כמו (תהלים פ"ט) א. י בכור אשתו: (יד) ינתק מאהלו. מאשתו: מטחו. שהיא בטוחה בו: (מבטחו. מבטחת שלו שהיא בטוחה עליו): ותלעידהו. והיא תלעידהו ותשליחהו (מעלי') לקנר למלך השמים: (טו) תשכין באהלו. חלמנה: מבלי לו. (שלא תהא שלו) שהרי מת. וסוף יזרה על נוהו גפרית: (יח) יהדפסו. מן השמים: (יט) נכד. בן הנן: (כ) נשאו חחרונים. תמהו בשופעם על איד אשר בא לו: שער. לא יתכן להיות מגזרת שער שאין טעם שער נשי"ן אלא בעי"ן ואינו נהפך לקמ"ץ ובאחזקתא וסוף פסוק. ל"ש. (כא) אלה משכנות עול. זה אחריהם:

מענה איוב

יט (כ) חגיון. לשון תונה: (ג) עשר פעמים. עשר פרשיות יש עד כאן: תהכרו לי. תחנכו לי: אחי

ב א ו ר

(יג) בדי עירו, יכנה הנידים והגורקים בשם נדים. בכור מה, תאר לדבר או לרענני החליים רעים הממיתים את האדם הם כננים למות והדנר הוא הנכור הגדול שבהם. (טו) חשכון, במקום ישכון ע"פ משפט חירות המלכה כמו ישכן ותשכן ידמי' כ"ג' ול"ג ט"ו, ויזרה כאן על הדממה, ואולי תמסור מלה זו ותשלומו תשן

(יב) יהי רעב אנו ואיד נכון לצלעו: (יג) יאכל בדי עורו יאכל בדי בכור מות: (יד) ינתק מאהלו מבטחו ותלעידהו למלך בלהות: (טו) תשכון באהלו מבלי לו יזרה על נוהו גפרית: (יז) מתחת שרשיו יבשו וממעל ימר קצירו: (יז) זכרו אבד מני ארץ ולא שם לו על פני חוץ: (יח) יהדפסו מאור אל חשך ומחבל ינדהו: (יט) לא גנין לו ולא נכד בעמו ואין שריד במגוריו: (כ) ער יזמו נשמו אחרנים וקדמנים אחזו שער: (כא) אך אלה משכנות עול וזה מקום לא ידע אל:

יט

(א) ויען איוב ויאמר: (ב) עד אנה הגיון נפשי ותדכאוני במלים: (ג) זה ועשר פעמים תכלימוני לא תבשו תהכרו לי:

- (יג) אין הוננער כוס זיך זיינע קראַעט פֿערזעהרען,
אן זיינער זייטע האַרט ענטזעטצען.
- (יד) ער נאָנט דיא זעהנען זיינער אייגען הויט,
עס נאָנט אן זיינעם גליעדע-בויא דעס טאָדעס הייפֿט-
לינג.
- (יז) אויס זיינעם צעלט רייסט זיינע צופֿערזיכט זיך לאָז,
עס לאַקט איהן הין צום קעניגע דער שרעקצען.
- (יח) שטילל ווירד'ס אין זיינעם צעלטע דורך דיא איהן גע-
טראַפֿענע פֿערנכטינג,
אונד שוועעל ווירד אויף זיינע וואָהנונג הינגעשטרייט.
- (יט) פֿאָן אונטען דאָררען זיינע וואורצעלן,
פֿאָן אָבען וועלקט זיין צווייג.
- (יז) זיין אַנגעדענקען שווינדעט אויס דעם לאַנדע,
זיין נאָמע ווירד ניכט עפֿענטליך גענאָנט.
- (יח) ער ווירד אויס ליכט אין פֿינסטערניס געשטאַסען,
אונד אויס דעם לאַנדע ווענגעכאָנט.
- (יט) עס בלייבט ניכט זאָהן ניכט ענקעל איהם בייא זיינעם
פֿאַלקע,
קיין רעסט פֿאָן איהם אין זיינעם וואָהנאָרט.
- (כ) אָב זיינעם ענדע שטוינען דיא אים וועסטען,
ענטזעטצען פֿאַסעט דיא אים אָסטען.
- (כא) יא זאָ ערגעטה'ס דען וואָהנונגען דעם פֿרעפֿלערס,
אַלואַ דער שטעטטע איינעם גאַטטעסלייגנערס.

י ט

- (א) היערויף בעגאן איוב, אונד שפראַך:
(ב) וויא לאַנגע וואָללט איהר מיינע זעעלע פֿאַלטערן,
מיט וואָרטען מיך צערמאַלמען?
(ג) שאָן צעהנמאל האַבט איהר מיך געשמעהט,
אונד שאַמלאַז מיך פֿערשפּאַטטעט;

אונד

ב א ו ר

תשכן הדממה בזהלו ע"ד שפירשו הראב"ע והרד"ק שזמס' מלת חיה. מבלי-לו, ע"י הנליעה
והפשמחה שקרה לו מל' הללת נפשי משחת בלי (ישעי' ל"ח י"ז) ונמו שזרגמתי. (טו) ימל קצירו,
יבנת סעיפו. (יח) יבדהו, ירחיקוהו כמו גדה (הראב"ע). (כ) אחרונים, יושבי מערב. והקדמונים,
יושבי מזרח, כמו חלים אל הים הקדמוני וחלים אל הים האחרון (זכרי' י"ד ח').

י ט (ב) חגיון, כמו שזרגס הכשדי עד אימת חנק טון נפשי והוא מענין יגון. וחדכאונני,
כמו מדכאונני והנו"ן נוספת וענינו שז והכנעה. (ג) זז עשר פעמים, מספר הגזום
כמו עשרת מונים. ותברו לי, תלעינו לי (הרלב"ג) ולדעת הריק'ס פעל הכר ענינו עזות

- (ד) וְאִף־אֲמַנִם שְׁגִיתִי
- אֵתִי תִלְיִן מְשׁוֹגְתִי:
- (ה) אִם־אֲמַנִם עָלַי תִּגְדְּלוּ
- וְתוֹכִיחוּ עָלַי הִרְפָּתִי:
- (ו) דַּעֲוֵ־אִפּוֹ כִּי־אֵלֹהִים עֲוֹתָנִי
- וּמִצּוּדוֹ עָלַי הִקְיִף:
- (ז) הֵן אֶצְעַק חֶמֶס וְלֹא אֶעֱנֶה
- אֲשׁוּעַ וְאֵין מִשְׁפָּט:
- (ח) אֲרַחֵי גֶדֶר וְלֹא אֶעֱבֹר
- וְעַל־נְתִיבוֹתַי תִּשְׁדֵּךְ יִשְׁיִם:
- (ט) כְּבוֹדִי מֵעַלֵי הַפְּשִׁיט
- וַיִּסַּר עֲטֹרַת רֹאשִׁי:
- (י) יִתְצַנֵּי סָבִיב וְאֶלֶךְ
- וַיִּפֶּעַ כְּעֵץ תִּקְוֹתַי:
- (יא) וַיִּחַר עָלַי אִפּוֹ
- וַיִּחְשַׁבְנִי לוֹ כְּצִרְיוֹ:
- (יב) יַחַד וַיָּבֹאוּ גְדוּדָיו
- וַיִּסְלּוּ עָלַי דְרָכָם
- וַיִּחַנּוּ סָבִיב לְאֹהֲלִי:
- (יג) אֲחִי מֵעַלֵי הִרְחִיק
- וַיִּדְעִי אֲדַזְרוּ מִמֶּנִּי:
- (יד) חִדְּלוּ קְרוֹבִי
- וּמִיִּדְעִי שְׂכַחוּנִי:
- (טו) גְרִי בֵיתִי וְאִמָּהֲתִי לְזֹר תִּחְשַׁבְנִי
- נִכְרִי הָיִיתִי בְּעֵינֵיהֶם:

ר ש " י

(ד) אתי תלין. אני הוא הלוקח מכות על משוגתי: (ה) אם אמנם. אתם נוספ' עלי

(ה) אונד העטט' איך אין דער טהאט געפעהלט ,

זאָ בלייבעט דאָך דער אירטהום נור בייא מיר .

(ה) וואָללט איהר עטוואַ טריאומפֿירען איבער מיך ,

אונד דאָרום מיינע בלעסע טאָדעלן?

(ו) זאָ וויסז דען , דאָס מיך גאָטט נור בייגען קאָן ,

דער אום מיך הער זיין פֿאַנגנאָרן שטעללט .

(ז) וואָהל רופֿע איך : געוואַלט ! איך ווערדע ניכט געהאָרט ;

איך שרייע לויט — אונד פֿינדע נירגענדס רעכט .

(ח) אומציינעט האָט ער מיינען פֿפֿאַר , איך קאָן ניכט פֿאַרט ,

ער לאָגערט פֿינסטערנים אויף מיינע ווענע ;

(ט) ענטקליידעט האָט ער מיינער עהרע מיך ,

דיא קראָנע מיינעם הויפט ענטנאָממען .

(י) אַך רינגסאום האָט ער אויפֿגעריעכען מיך , איך שווינ-

דע הוי ,

אונד מיינע האָפֿפֿנונג איינעם בויע גלייך ענטוואַר-

צעלט ;

(יא) ער ליעם ענטברענגען זיינען צאָרן געגען מיך ,

בעאַכטעט מיך אַלז זיינען פֿיינד .

(יב) אויף איינמאָהל ריקמען זיינע שאַארען אָן ,

זיא באַהנטען זיך דען וועג צו מיר ,

אונד לאָגערטען אום מיינע וואָהנונג זיך .

(יג) פֿאָן מיר פֿערשייכעט האָט ער מיינע ברידער ,

אונד מיינע פֿריינדע האַכען זיך פֿאָן מיר ענטפֿערמדעט .

(יד) דיא מיר פֿערוואַנדטען , זיא פֿערלאַסען מיך ,

אונד מיך פֿערגעססען , דיא מיט מיר פֿערטרויט גע-

וועזען .

(טו) מיין הוינגעזינדע , מיינע מענדע אַכטען מיך אַלס פֿרעמד ,

איין אונבעקאַנטער וואַרד איך איהרען אויגען .

איך

ר ש " י

לכרתי : וחוכימו עלי חרפתי . מראי' ומוכימים חרפתי על פני : (ז) אלעק על חמס ולא אענה .
(י) ויסע . לשון עקירה : (יב) ויסלו . לשון מסילה : (יג) אך זרו . לשון אכזר :

ב א ו ר

מלח וחולפא בלשון ערב ופירושו תעיו פניכס . (י) יחצני , יהרסני . ויסע , ויעקר כמו ד'סעס
עס הכריח (שופטים ט"ז ג') . (יב) ויסלו עלי דרכם , הדרינו אורחותם לבוא עלי מל' סולו
סולו פנו דרך (ישעי' נ"ז י"ד) .

(טז) לְעַבְדֵי קִרְאֹתִי וְלֹא יַעֲנֶה
 בְּמוֹפֵי אֶתְחַנֵּן-לוֹ:
 (יז) רוּחִי זָרָה לְאִשְׁתִּי
 וְחַנּוּתִי לִבְנֵי בִטְנִי:
 (יח) גַּם-עוֹלִים מֵאִסּוּ בִי
 אֶקוּמָה וַיְדַבְּרוּ-בִי:
 (יט) תַּעֲבוּנִי כָל-מִתֵּי סוּדֵי
 וְזֶה-אֶהְבֵּתִי נְהַפְכוּ-בִי:
 (כ) בְּעוֹרֵי וּבִבְשָׁרֵי דְבִקָּה עֲצָמִי
 וְאֶתְמַלְטָה בְּעוֹר שְׁנִי:
 (כא) חֲנַנִּי חֲנַנִּי אַתֶּם רַעִי
 כִּי יַד-אֱלֹהִים נִגְעָה בִּי:
 (כב) לָמָּה הִרְדַּפְנִי כְמוֹ-אֵל
 וּמִבְשָׁרֵי לֹא תִשָּׁבְעוּ:
 (כג) מִי-יִתֵּן אִפּוֹ וַיִּכְתְּבוּן מְלִי
 מִי-יִתֵּן בִּפְסָפֶר וַיִּחְקוּ:
 (כד) בְּעַט-בְּרוֹזֶל וְעִפְרַת
 לָעֵד בְּצוֹר יִחַצְבוּן:
 (כה) וְאֲנִי יָדַעְתִּי גְּאֻלִּי חֵי
 וְאַחֲרוֹן עַל-עִפְרַת יְקוּם:
 (כו) וְאַחַר עוֹרֵי נִקְפוּ-זֹאת
 וּמִבְשָׁרֵי אֶחָזָה אֱלֹהִים:
 (כז) אֲשֶׁר אֲנִי וְאַחָזָה-לִי
 וְעֵינַי רָאוּ וְלֹא-זָזוּ
 כָּלֹו כְלִיתִי בְּחֻקֵּי:

(יז) לכני בטני. לאוחן אנדלתי
 בניתי כאלו הם בני:
 (יח) עוילים מאסו בי. נכזה
 אני בעיני נערים וכ"ש
 בעיני שרים: (כ) דבקה
 עלמי. שאני כחוש מעוני
 צארי: בעור שני. כל צארו
 היה לקוי בשחין ובתולעים
 חץ מחניכי שיניו: (כד) כעע
 ברזל. יחצבון בצור ואח"כ
 מעבירין את העופר' עליה'
 לתת לאותיות מראה
 שמרוית להכירם וכן דרך
 חוקק אבן. ולא יחבן לפרש
 עט של עופרת שהרי רק
 הוא אכל האבן: (כה) ואני
 ידעתי גאלי חיי. וא"ז זה חוזר
 למעלה אהם תרדפוני ואני
 ידעתי גאלי חיי. ליפרע
 והוא יחקיים ויעמוד:
 ואחרון על עפר יקום.
 לאחר שיכלו כל שוכני עפר
 הוא אחרון יעמוד: יקום.
 יחקיים: (כו) ואחר עורי
 נקפו זאת. והם אינם
 נותנים לב לגאלי אלא
 אחר מכת עורי נקפו ונגפו
 ונקרו הקניטה והרדיפה
 הזאת שאמרת שהיא לי
 כנוקף וסוּחך בעורי כמו
 (ישעיה י') ונקף סנכי
 היער: ומצארי. אני רואה
 משפטים: אלוה. לשון משפט
 ויסורים

ב א ו ר

(יז) רוחי, אהמתי. זרה,
 עומד במקום שנים וחנותי
 (תחינתי) זרה לבני בטני
 כלומר לאחי ולאחותי שהם
 בני בטן אמי כמו למעלה
 כי לא סגר דלתי בטני (ג'
 י'). - (יח) עוילים, אנשי
 עול, או שטעמו נערים מלי'
 ישלחו כלאן עויליהם. (להלן
 כ"א י"א) ובתרגומי כללתי
 שניהם. אקומה וידברו בי,
 אם אקום ואפון ללכת
 מעליהם

(נו) איך רופע מיינען קנעכט — ער ווילל ניכט הארען;
 מיט מיינעם מונדע מוס איך צו איהם פלעהען;
 (יז) מיין זיפצען ריהרט דיא איינע גאטטין ניכט,
 מיין פלעהען ניכט, דיא לייבליכען געשוויסטער.
 (יח) יא בוכען זעלבסט פֿעראכטען מיך,
 אונד ברעך איך אויף, זאך רעדען זיא מיר: נאך.
 (יט) עס שימפען אללע גליעדער מיינעם קרייזעס מיך,
 דיא איך זאך זעהר געליעבט, זינד מיר גאנץ אומגע.
 וואַנדעלט.

(כ) אן הויט אונד פלייש הענגט מיין געביין,
 דאס קוים איך מיינע צעהנע אן דער הויט ערהיעלט.
 (כא) ערבארמעט, אַ ערבארמש איך מיין, איהר מיינע
 פֿריינדע!

דען גאטטעס האַנד האַט מיך געשלאָגען.
 (כב) וואַרום פֿערפֿאָלגט איהר מיך וויא גאטט,
 אונד וואַללט ניכט זאטט פֿאן מיינעם פליישע ווערדען?
 (כג) אַ דאס דאך מיינע וואַרטע אויפגעצייכעט,
 אַ דאס זיא איינגענראכען ווירדען אין איין בוך!
 (כד) מיט אייגענריפֿפעל אונד אים בלייא,
 יא פֿיר דיא עוויגקייט אין פֿעלו געהויען!

(כה) דען איך, איך ווייס עס, מיין ערלעזער לעבט,
 דער לעטצטע שטערבליכע ווירד עס בעשטעטטיגען.
 (כו) איזט מיינע היללע אַבערשטרייפֿט, ווירד דיעזעס זיך
 עראיינגען,
 ווען איך, דעם פליישעם לעדיג, איינסט דיא גאטט.
 הייט זעהע.

(כז) זאך לאַנגע איך בין, שוועכט מיר דיא ערשיינונג פֿאַר,
 עס שויען מיינע אויגען — מיר איזט'ס ניכט פֿרעמר.
 אַ וויא דיא זעהנווהט צעהרט אן מיינעם אינערן!

ב א ו ר

מעליהם הם ידכרו אחרי גוי נזוט לאונס • (יט) מתי סודי, אנשי סודי ונריתי • נהשכו בי,
 נהפכו עלי לאויבים • (כ) ואחמלטה בעור שני, הרלון בו כמעט שהללתי שני בעור הכמש •
 (כד) בעט ברזל ועופרת, הכי"ת עומד במקום שנים בעט ברזל ונעופרת, והראשון טעמו
 עס והשני בחוק, כמו בלור הנא אחריי • (כה) ואחרון על עפר, הרלון בו האיש האחרון
 אשר יהיה עוד על עפר כלומר על האדמה והוא יקום ויחוק דברי כי סף אונכי מפאע, ונא
 הקל בכוונת הפיעל וטעמו כמו יקיים • (כו) ואחר עורי, ענינו כעת שאהיה אחר עור ובשר,
 כולי רוחני ומוכל מהגשמי • נקפו זאת, ינקופו ויסוככו הימים עד ימי התקופה ויבוא זאת
 שאמרתי ואחרון על עפר יקום • ומבשרי, חסרון בשרי כמו אחר עורי כלומר בהעדר הגשמי •
 (כז) אשר אני, כל זמן שאני סה בעולם הגשמי • אחזה לי, נראה לי מחזה זה • כלו כליוחתי,
 הפעל והכסם הם מל' נכספה וגם כלתה נפשי (תהלים פ"ד ג') כי הכליות הן מושב התשוקה
 והתאוה • בחקי, בכתר לבי •

ויסורים: (כח) כי תאזרו מה נרדף לו. כמו (דברים ז') כי תאמר בלבבך שהיא משמש לשון דילגא כלומר ואתהיו נוחני' לבכס לחמול ולומר למה נרדפנו: ושרש דבר. הנמלא בו מה הוא לעולם לא תעלה בלבבכם הטיבה הזאת: שרש דבר. על מה הוא עומד: (כט) כי חמה. שחם מגדילים עין המביא לידי חרב: למען תדעון. ותבינו שוד הפורענו' הנא על הרשעי'. ויש אס למסורת שדין כתיב כלומר שיש דין בעולם כמו (שופטים ה') שקמתי דבורה בן ראיתי בתנחומא:

(כח) **כִּי תֹאמְרוּ מִה־נִרְדָּף לִּי וְשָׂרֵשׁ דְּבַר גְּמֻצָא־בִּי:**
 (כט) **גִּזְרוּ לָכֶם מִפְּנֵי־חֶרֶב כִּי־חָמָה עֵוֹנוֹת חֶרֶב לְמַעַן תִּדְעוּן שְׂדֵיִן:**

כ

(א) **וַיַּעַן צוֹפֵר הַנְּעֻמָּתִי וַיֹּאמֶר:**
 (ב) **רָכַן שְׁעָפִי יְשִׁיבוּנִי וּבַעֲבוּר חוֹשֵׁי בִּי:**

מ ע נ ה צ ו פ ר ש ד ו ן ק י מ ו ס ר

כ (ב) שעפי ישיבוני. מחשבותי ישיבוני מענה לפי. ובעבור שאני חס ושותק ושמתי בי שתיקותי ישיבוני שעפי לענות אני שומע ממך ייסורי בלימתי שאזה תכלימני. ועל כן דבר רוח יעוני מניתי להשיבך: חושי. שתיקותי כמו עת לחשות (קהלת ג').

ב א ו ר

(כח) כי האמרו, לעת כאשר יאמנו דברי. מה, כמו למה. (כט) עונות, יש עון שענינו עושה: שדין, שיש דין, באחזה אליה אז יבוא זאת וזאת מקרתי לדעתי לבאר פתרון וקישור הכתובים הסתומים האלה וכמו שתרגמתי, וגם ערבים עלי דברי ילידי הרבני החכם רבי יוסף פלעש נ"י המאירים באור בהיר המאמרים האלה, והכתובי' אלי לתחס בספר ויסקי וז"ל: על הפסוקים הללו גם אנכי סלתי לי דרך אחר, לקרנם יותר אל הכוונה האמיתית ובאור הכתובים כאשר שערתי בלבבי בן הוא — הנה איוב המתפלסף החזקה תאזה לאמר בפסוק הקודם לזה מי יתן ויכתנון מלי וגו' ויוסף עתה בפסוק שלפניו המתחיל ואני ידעתי וגו' לחת טעם לתאזה זו לפי שאם יהיו כתובים כל למודיו לדוד אחרון למשמרת יהיה לנו נטיח בנואל הקרוב אליו אשר יקום ליום אחרון, שיבדיק משפטו להוליא לאור חומרו, ואם יתיכנו מתגדיו אחרי מותו לבעל את למודיו, אזי יראה לו שיהי' זה האחד מקרוביו לו לשופט ולמכריח על כל מה שדאף לבו ושפט בעינו בשכלית שאין שום זרות בלמודיו, ולולי כן היו בליאי' מחשבותיו בחיקו ולא העבירם מפיו, לזאת יבקש אח"כ מכל מסתוריו שיכירו אמתת דבריו ויודו בעלגס לאמר למה זה נרדף לו אחרי שיש מלוא לשורש דבריו, ואם אמנם עדין ילכו עמו בקרי, הנה מסיים דבריו באזהר' ואומר אליהם שיש לכם לגור מפני חרב נוקמת אשר תכלה אתכם ברגע מחמת עונשיה, ואז מדעון ותכירון שיש דין בעולם ואין נסתר מנגד חמתו: ונאמר הפסוקים בפרט איש איש על מקומו יבא בשלום. [כה] גואלי חי וגו', גואלי מלשין שאר וקרוב כמו גואל הדם, ומלת אחרון מוסב על אחרית הזמן לעתיד ושיעור הפסוק כולו ע"ז התנאי ר"ל שהייתי יודע שקרוב בודאי יהיה אשר יקום לאחר זמן וילא למלחמה בעבורי. [כו] ואחר עוררי, הוראת עור מל' חיים כמו עור בעד עור ומלת אחר הוא מלת הציבור על זמן מאוחר, וכן פירש מדרש רבה וירא אחר אברהם אחר שמלתי עלמי, והיבא ג"כ בערוך ערך אחר. נקפו, כמו נקף היער מל' בריתה והסרה ובנ"ר וירא פי' מתנת כהונה בשם אילה שלוח' כמו נקבו בני"ת (כן פי' הרל"ג במקומו נקפו כמו נקבו או נקפו ישדרו) והוא בנין פיעל, והנושאים הם המתנגדים המערערים עליו ומוטג הפעול נרמז במלת זאת שהוא נבוי הסתמי מוסב על תורת איוב. ומבשרי, מל' עלמי ובשרי ומבשרך אל תתעלס, שהוא הקרוב המתחיל ממנו, ומ"ס היא מ"ס הגורמת כמו המכינחך יאמר

(נח) דאן שפר. כט איהר: וועס ועגען האבען וויר איהן דען פֿערפֿאָלגט?

ווען זיך דער זאָע גרונד אן מיר געפֿונדען?

(נט) האַ פֿירכטעט זאָר דעם ראָע אווערדטע אייך, דען גלוטהפֿאָלל זינד דעם שווערדטעם שטראַפֿען, דאָמיט איהר וויססט, עס זיין איין שטראַפֿגער. כט.

כ

(א) צופר דער נעמהיטע, בעגאן דאָרויף, אינד שפראַך:

(ב) דרום ענען פֿאָרדערט מיינע אַנד־כט מך צור אַנטוואָרט אויף,

אינד ווייל אין מיר מיין זין גאָך וואַלטעט;

דען

רן, וכן נדרשת מ"ס זו כנ"ר וירא ע"י שמלתי את צארי וגלה אלי הקדוש ברוך הוא, ומלת אחזה יסורג כמדומה לי, ואם כן כיונת הכתוב נך, שאם יקרה האחר ימי חיי יקומו לנגדי מסתיני ומנטלי דעתי זאת השך חקרתי, ידמה לי שיהיה מצארי ומכריע על כל. [כי] אשר אנ אהוח לי, עמיד במקום עבר ויפורש מל' בחירה כמוואחס תחזה, נלומר מה שנחתי לי לעצמי. ועיני דאו. מלת עין מורה כמנהגה על עין שכלית, לזאת יסורג הפעל ראה המחובר עמו מלשון הזה שאין בו זרות כלל מה שהיא נגד השכל, ואלו היה שום נטיה בל' יודי כי עתה כלו כ ל י ו ת י ב ת י ק י, ויתורגם מלת כלו מלשון עלירה וסגירה, כי גזרות נל"ה ונל"א משוחפים קלת בחמונת הנגינים, ורגילים להתחלף זה בזה. [נח] כי האמרו, בדרך התנאי והנקשה הלוואי שחורו נפינס לאמר למה נכדף לו אחרי שורש דבר נמלא מעצמו מבלי יגיעה והלאות השכל. [נט] גורו לכם בפני חרב, פה יעורר עליהם את הדין, שאם לא יתרככו בדגנים טינים ונחומים, אזי ידעון נאמנה שיגורו את עצמם מפני חרב. כי חמה עונות חרב, ענינו הפיך חרב עונות, ומלת עון הוא ע"ד הסנה חמת המסוכנ והואלתו פה עונג ר"ל שעונות המרכ יחולו על ראשם אם לא ירפו ממני לרדוף אחרי. למען הדעון ירדון, ראוי לתרגם בהרכנת הוראות הקרי והנתיב ע"פ מדרש רבה משפטים וז"ל: ומה הקב"ה עושה שולף חרנו כנגד הדין הנושא פנים להודיע שיש דיין למעלה שנאמר גורו לכם וגו' למען תדעון שדון, דיין כתיב שיש דיין בעולם ע"כ. ולפי פירונו יהיה תרגום הכתובים במליצת שפת אשכנז זו"הל:

(בה) דען זיך ווייס עם איין פֿערפֿעכטער זעבט,

דער חייכסט אויף ערדען זיך ערהעבען ווירד.

(כו) חונד ווען נאָך חיינעק זעבען,

דיז געגנער דיזעז זעהרע נאָך בעטטרייטען,

זאָ העטטע זיך פֿון חיינען פֿריינד

זיר טיינטס זאָ — חיינען ריכטער.

(סו) דחז וזאָס זיך זיר ערזעהן

וזאָס חיינע חייניכט זיך ערטויט

עס חזיט כ־ט חונגֿערייחט, עט בליעבען זאָנסט פֿערטאָפֿטען

זיך טאָסע חיינע חיינערן גערזאָנקען.

(כח) טפֿרעכט חיהר פֿערנער: וויר פֿערפֿאָלגען איהן?

האָט דאָך דער זאָע גרונד זיך זעלבסט געפֿונדען!

(כט) פֿ פֿירכטעט פֿאָר דען שווערדטע חייך!

דען גרייחזיג חזיט דחז שוועררט דער טטרפֿען —

חיינען חיהר דאָך ערפֿאָהרען חייטעט,

דחס חייין גערעכטער ריכטער ריכטעט.

כ (ב) שעפי, בתרגום הכשדי רעיוני כי המחשבות ללב כמו הסעיפים לאילן וכן נרנ שרעפי נקרני (תהלים ז"ד י"ט) בתוספת ר"ש ע"ד שנט ושרביט, דמשק ורמסק. ישיבוני, יעורונו להשיב. ובעבור חושיני בי, לדעת רש"י טעמו שתיקותי מל' כח לחיות קהל

(ד) הזאת . תימה היודע
 אהה מדה המהלכת על פני
 כל הדורות מני עד : (ה) כי
 רגנת רשעי כל ימי היותה:
 מקרוב בזה ולא לאורך ימי
 עומדת : ושמת חנף עדי
 רגע . בזמן מועט חכלה :
 (ו) שיחו גופהו : (ז) כגללו .
 גלל של ריעי : (ח) ולא
 ימלאהו יודעיו : (ט) שזפתו .
 ראיהו : (י) בניו ירצו
 דלים . על אנשי סדום
 נאמר מענה זו . שהיו
 גזלנים ואכזריים על
 עניים : וידיו תשבנה חמס
 כסיו : אוננו . כח אונסו :
 (יא) עצמותיו מלאו עלומי .
 כח נערותיו : ועמו על
 עפר תשכב . כי ימות
 פתאום עם כמו : (יב) אם
 תמתיק . כך וסמו של רשע
 אם תמתיק בפיו רעה
 ואינו רואה לה עתה שעה
 שתחול : יכחידנה תחת
 לשונו . עד בא העת
 שתכלית : (יד) לחמו במעיו .
 ביום אידו נהסך למרוות
 פתנים : (טו) חיל . ממון :
 אפעה

ב א ו ר

(קהלת ג' ז') והוא מנליה
 ורוב השמש' פירשו מענין
 מהירה מליחש עתידת למו
 (דברים ל"ב ל"ה) והכשדי
 חרנס ומטול דרגייתי בני
 מענין ההרגשה כטעם חוש
 בל'התלאו' וכמו שתרגמתי .
 (ג) יענני , כטעם ישיבוני .
 (ד) מני עד, מימות עולם .
 (ה) מקרוב , מזמן קרוב
 וקצר והוא נרדף עם עדי
 רגע . (י) ירצו , מענין
 רצון בניו יולרכו לרעות
 הדלים שגזל (הראב"ע) .
 וידיו תשבנה אוננו , וזהו
 הסנה כאלו ידיו ממש
 תשבנה הקאס שחמסו או
 שיוכרח בחייו להשיב את
 הגזילה שגזל . אוננו , כמו

(ג) מוסר כלמתי אשמע
 ורוח מבינתתי יענני :
 (ד) הנאת ידעת מניעד
 מני שים אדם עלי ארץ :
 (ה) כי רגנת רשעים מקרוב
 ושמת חנף עדי רגע :
 (ו) אם יעלה לשמים שיאו
 וראשו לעב יגיע :
 (ז) כגללו לנצח יאבד
 ראיו יאמרו איו :
 (ח) כחלום יעוף ולא ימצאהו
 וידד כחזיון לילה :
 (ט) עין שזפתו ולא תוסף
 ורא עוד תשורנו מקומו :
 (י) בניו ירצו דלים
 וידיו תשבנה אוננו :
 (יא) עצמותיו מלאו עלומו
 ועמו על עפר תשכב :
 (יב) אם תמתיק בפיו רעה
 וכחידנה תחת לשונו :
 (יג) יחמל עליה ולא יעזבנה
 וימנענה בתוך חכו :
 (יד) לחמו במעיו נהסך
 מרורת פתנים בקרבנו :
 (טו) חיל בלע ויקאנו
 מבטנו ירשנו אל :

(ג) דען טאָדעל מיר צור שאַנדע ווילל איך האָרען,
איין נייסט דער מיר איינװאָהנענדען פֿערנונפֿט, ער
טרייבט מיך אָן.

(ד) ווייסט דואַ דאָו ניכט פֿאָן אַנבענין?
וויט דעם דער מענש געזעטצט וואָרד אויף דיאָערדע:
(ה) דאָס קורץ דער פֿרעפֿלער יוכעל זיין,
דעם גלייכנערס שאַדענפֿריידע דויערט איינען אויגען-
כליק.

(ו) שטייגט היממעלאַן אויך זיינע גרעסע,
אונד רייכט זיין הויפט ביז אָן דיאָ וואָלקע;
(ז) ער שווינדעט דענגאָך וויאָ זיין אויסוואַרף הין אויף
עוויג,

דיאָ איהן געזעהען, פֿראַגען: וואָ איזט ער?
(ח) וויאָ איין פֿערפֿלאַנגער טרוים, זאָ ווירד ער ניכט גע-
פֿונדען.

פֿערשוואַנדען איזט ער וויאָ איין נאַכטגעזיכט;
(ט) דאָו אוינע, דאָו איהן זאָה, עס זעהט איהן ניממער
מעהר,

איהן שויעט זיינע היימאַטה ניממאַלס וויעדער.
(י) פֿערזעהנען מיססען זיינע קינדער דיאָ פֿעראַרמטען,
צוריק ערשטאַטטען אונגערעכטעס גוט דיאָ איינגען הענ-
דע.

(יא) דער יוגענדזינדע פֿאַלל זינד זיינע קנאַפֿען,
זיאָ לאַגערט זיך צו איהם אים שטויבע!

(יב) שמעקט גלייך דאָו כאָזע זיס אין זיינעם מינדע,
פֿערברגט ער'ס אונטער זיינער צונגע,
(יג) שאַנט עס, אונד לעכט עס ניכמער פֿאַהרען,
אונד העלטס צוריק אין זיינעם שלונדע;

(יד) זאָ זיינע שפייזע וואַנדעלט זיך אין זיינען איינגעוויידען
אום,

זיאָ ווירד איין שלאַנגענעניפֿט אין זיינעם אינגערן.
(טו) דען רייכטהום שלאַנג ער איין, איהן וויעדער אויס צו
שפייזען,

אויס זיינעם לייכע טרייבט איהן גאַטט הערויס;

יא

(י) ד. ה. זיין זיינער ניטדרייגקייט.

ב א ו ר

הינד זיס און נופל על הקנינים הנלקחים בחוקף יד. (יא) עצמותיו וגו', מקרא קצר ענמותיו
מלאו חטאת עלומיו, ואחר שנעדר ממנו כבוד עשרו עוד לא סרה ממנו חטאת נעוריו כי היא
כשארית לו ע"י הכאב שהוא המזכיר עון והוא שוכב עמו בשפלותו על עפר. (יב) אם חכתיק וגו', גם
אם חמתיק כפיו רעה וגו' כמעט רגע לחמו בשעיו נהסך וגו' וכמו שכתבתי. (טו) היל בלע, ההון בלע

(טז) (טז) אשפתנים יינק
 (יז) תהרגהו לשון אפעה:
 (יח) ארירא בפלגות
 (יט) נהרי נחלי דבש וחמאה:
 (כ) משיב יגע ולא יברע
 (כא) כחיל המורתו ולא יעלם:
 (כב) כירצין עזב דלים
 (כג) בית נזל ולא יבנהו:
 (כד) כיו לא ידע שרו בבטנו
 (כה) בהמודו לא ימלט:
 (כו) אין שריד לאכלו
 (כז) על-כן לא יחיל טובו:
 (כח) במלאות ספקו יצר לו
 (כט) כל-יד עמל תבאנו:
 (ל) יהיו למלא בטנו
 (לא) ישלח בו חרון אפו
 (לב) וימטר עלימו בלחומו:
 (לג) יברח מנשק ברזל
 (לד) תחלפהו קשת נחושה:
 (לה) שלף ויצא מגוה וברק ממרתו
 (לו) יהלך עליו אמים:
 (לז) כל-חשך טמון לצפוניו
 (לח) תאכלהו אש לא-נפת
 (לט) ירע שריד באהלו:
 (מ) יגלו שמים עונו
 (מא) וארץ מתקוממה לו:
 (טז) (טז) אשפתנים יינק
 (יז) תהרגהו לשון אפעה:
 (יח) ארירא בפלגות
 (יט) נהרי נחלי דבש וחמאה:
 (כ) משיב יגע ולא יברע
 (כא) כחיל המורתו ולא יעלם:
 (כב) כירצין עזב דלים
 (כג) בית נזל ולא יבנהו:
 (כד) כיו לא ידע שרו בבטנו
 (כה) בהמודו לא ימלט:
 (כו) אין שריד לאכלו
 (כז) על-כן לא יחיל טובו:
 (כח) במלאות ספקו יצר לו
 (כט) כל-יד עמל תבאנו:
 (ל) יהיו למלא בטנו
 (לא) ישלח בו חרון אפו
 (לב) וימטר עלימו בלחומו:
 (לג) יברח מנשק ברזל
 (לד) תחלפהו קשת נחושה:
 (לה) שלף ויצא מגוה וברק ממרתו
 (לו) יהלך עליו אמים:
 (לז) כל-חשך טמון לצפוניו
 (לח) תאכלהו אש לא-נפת
 (לט) ירע שריד באהלו:
 (מ) יגלו שמים עונו
 (מא) וארץ מתקוממה לו:

(טז) (טז) אשפתנים יינק
 (יז) תהרגהו לשון אפעה:
 (יח) ארירא בפלגות
 (יט) נהרי נחלי דבש וחמאה:
 (כ) משיב יגע ולא יברע
 (כא) כחיל המורתו ולא יעלם:
 (כב) כירצין עזב דלים
 (כג) בית נזל ולא יבנהו:
 (כד) כיו לא ידע שרו בבטנו
 (כה) בהמודו לא ימלט:
 (כו) אין שריד לאכלו
 (כז) על-כן לא יחיל טובו:
 (כח) במלאות ספקו יצר לו
 (כט) כל-יד עמל תבאנו:
 (ל) יהיו למלא בטנו
 (לא) ישלח בו חרון אפו
 (לב) וימטר עלימו בלחומו:
 (לג) יברח מנשק ברזל
 (לד) תחלפהו קשת נחושה:
 (לה) שלף ויצא מגוה וברק ממרתו
 (לו) יהלך עליו אמים:
 (לז) כל-חשך טמון לצפוניו
 (לח) תאכלהו אש לא-נפת
 (לט) ירע שריד באהלו:
 (מ) יגלו שמים עונו
 (מא) וארץ מתקוממה לו:

א י ו ב כ

(קז) יא גיבט דער שלאנגען זאג ער איין,
דער אַטטער צונגע טעדטעט איהן.

(קי) גיבט זאלל אן וואססערבעען ער זיך ווידען,
אן פליסען גיבט, דיא מילך אונד האַניג שטראַמען;

(קיח) ער גיבט עריאגטעם וויעדער — דאַרף עס גיבט פֿער-
שלינגען,

פֿעסט וויא איין וואַלל שטעהט זיינע אימוואַנדלונג —
דאַרף זיך ניממער פֿרייען;

(קיט) דען ער בעדריקטע אונד בעלאַסטעטע דיא אַרמען,
ריס אן זיך הייזער, דיא ער גיבט געבויט.

(כ) דאָך קאַנטע ער דיא אינגערע רוהע גיבט,
ער פֿאַנד בייא זיינעם אַכגאַטט קיינע צופֿלוקט.

(כא) גיבט איינער, דער ענטקאַממען זיינער האַכגייער,
דרום האַט זיין וואַהלשטאַנד קיינע דויער.

(כב) בייא זיינעם איבערשלוסע פֿיהלט ער זיך בעענגט,
עס בריינט איהם יעדע האַנד דאָ אונגליק צו;

(כג) איזט ער דאַראַן, אום זיינען כויך צו פֿיללען,
זאָ זענדעט גאַטט איהם זיינעם צאַרנעם גלוטה,

זיא שפּריהט אויף איהן בייא זיינעם טאַהלע.
(כד) ענטפֿליעהזט ער דעם אייזערנען געשאַסע,

טריפֿט איהן דאַפֿיר דער עהרנע באַגען.
(כה) ענטבלעסעט איזט דער פֿייל געצאַגען אויס דעם קע-
כער,

דיא גיפּטגעטויכטען שפּיטצע

בריינט טאַדעסשעקקען איבער איהן.

(כו) אַללעם אונהייל איזט זיינען שעטצען אויפֿציוואַהרט,
איין אונטערלעשבאַר פֿייער צעהרט איהן אויף,

אויך זיינעם צעלטום איבעררעסט פֿעראינגליקט;
(כז) דער היממעל דעקקעט זיין פֿערברעכען אויף,
דיא ערד' עמפֿאַרט זיך געגען איהן.

עס

ר ש י

ב א ו ר מ ד

ואכל יקיאו חיש מהר.
(יח) יגע, סס כמו יגיע
ויופל על הקנינים אשר
חמס נעמל וגיעה. כחיל,
מלשון שיתו לנכס לחילה
(תהלים מ"ח י"ד) הרלון
בו תטורתו אשר נאסה עליו
כלומר ריש וקלון חמורת
הון ופושט היא תעמוד
חקיק ומוק בחומ' ולא חמוט
ממנו והוא לא ישמח עוד.
(יט) עזב, העמים על הדלים
עול כנד מל' עזב תעזב עמו
(שמות כ"ג ה') שענינו
טעינת מאס. (כ) בחמודו
לא ימלט, ע"ד וחמודיהם
כל יועילו (ישעי' מ"ד ט')
בעשרו לא ימלא עוד
מנוס. (כא) יהיל, יתקייס.
(כב) במלאות ססקו, נהיות
לו די והותר. (כג) בלחומי,
צעת שהוא אוכל את לחמי,
מל' ולחומי רשף (דברים ל"ב
כ"ד) כלומר הלחם הנאכל
מרשף. (כד) יברח מנישק
וגו', אס יברח מנישק ברזל
אז בא חלק כלי זין מברזל
קשת מנושת. (כה) שלף,
פעל סחמי וכפירש".
(כו) כל חשך, כל מיני
לרות ידע, גס השריד
הנשאר נאהלו ידע לו.
יגל

מלחמתו פחיס אש וגפרית כענין שנאמר (בראשית י"ט) וה' המטיר על סדו' וגומר; (כד) תחלפהו -
חייס שחזרוק הקשת יחלפו את גופו לעבור מעבר אל עבר, ל' אשר תחלפהו (תקדמוהו):
(כה) שלף, השולף עליו את הנשק; וילא - הנשק מגוה מתוך תערה; וברק - פלווד"רש בלע"ז.
כמו ולמען היות לה ברק (יחזקאל כ"א) סוד"ביר בלע"ז; ממרתו יהלך - ממרתו של נשק יהלך.
ומאס יהיו אמים ופחד על הרשע; (כו) ללשוניו - ללודך מלשוני גנוזים הלשוניס לו; אש לא
נפח - אש של גיהנום; ידע שריד נאהלו - תנא רעה לשריד שיאשר נאהלו. כל הפרשה כולה נאנשי
סדום; ידע שריד נאהלו - אפילו לוט הנמלט מהם נאסה רעה לאהלו זו אשמו שהיתה נלני מלכ
כן מלאמי נמדרש ר' תנחומא: (כו) מתקוממה - לשון אויב הקס כנגדו;
יגל

א י ו ב כ כ א

(כח) יגל יבול ביתו
 נגרות ביום אפו:
 (כט) זהו חלק-אדם רשע מאלהים
 ונחלת אמרו מאר:

כ א

(א) ויען איוב ויאמר:
 (ב) שמעו שמוע מלתי
 ותהי זאת תנחומתיכם:
 (ג) שאוני ואנכי אדבר
 ואחר דברי תלעיג:
 (ד) האנכי לאדם שיתי
 ואם מדוע לא תקצר רוהי:
 (ה) פנו אלי והשמו
 ושימו יד ערפה:
 (ו) ואם זכרתי ונבהלתי
 ואחו בשרי פלצות:
 (ז) מדוע רשעים יהיו
 עתקו גם-גברו חיל:
 (ח) זרעם ונכון לפניהם עמם
 וצאצאיהם לעיניהם:
 (ט) בתייהם שלום מפחד
 ולא שבט אלוה עליהם:
 (י) שורו עבר ולא יגעל
 תפלט פרתו ולא תשכל:
 (יא) ישלחו בצאן עויליהם
 וילדיהם ירקדון:

(כח) יגל. לשון גלות:
 נגרות. יהיו אולרותיו
 נחונות למשיסה ולכז כמו
 (מיכה א') המים המוגרים
 חרבה: (כט) אמרו מאל-
 האמור עליו מלפני המקום.
 אמרו לשון זכר מגזרת אמרי
 האזינה (תהלי"ה). אמרתו
 לשון נקבה מגזרת אמרות
 טסורות:

טענה איוב

כ א (ב) זכתי זאת
 תנחומתיכם. את
 אשר תחרישו ותשמעו אלי
 זאת תהי לי תנחום מאחרי:
 (ג) שאוני-סבלוני: (ד) האנכי
 לאדם שימי. למה תעמדו
 על לעקתי נבי אני לאדם
 כמוני משיח שישמע קולי:
 ואם מדוע לא תקצר רוהי.
 ללעוק מלרה לי: (ה) פנו
 אלי. לשמוע וזה שמי. החמה
 לדברי: ושימו יד על פה.
 שלא תדעו להשיב: (ו) ואם
 זכרתי. דבר שאני רולה
 לומר מדוע רשעים יסיו:
 ונבהלתי. שאני רואה רשעי
 דור המבול עתקו גם גברו
 חיל: (ט) שלום מפחד. שלא
 היו מזיקין שולטין בהם:
 (י) שורו עבר. את הנקבה:
 ולא יגעל. לא יורה בה זרע
 כסילה שיהא חוזר ויפלט
 מגופה בלא הריץ כל לשון
 הנעלה פליטה היא וכן
 בלשון משנ' מגעילן ברותחין
 וכן כי סס נגעל מן גבורים
 (שמאל ב' א') ופלט משיחחו
 וכה באלו לא נמשח בשמן
 שהיו רגילין. למשוח מגוגי
 עור כדי שיהא חלק ומחליק
 את הרומח והחנית המכה
 בו והוא כמו שרים משחו
 מן (ישעי' כ"ח): תפלט
 פרתו. בעת תולד את
 וולדה: ולא תשכל. בלא עת:
 (יא) ישלחו בצאן עויליהם
 וגומר. בעת לידתו היה
 כולך

א י ו ב כ כ א

(כח) עם וואַנדעלט זיינעם הויזעס גליק זיך אום ,
צערפלאַססען איזט'ס אַם טאַגע זיינעט צאָרנעם .
(כט) דאַן איזט דעם פֿרעפֿלערס לאָאז פֿאָן גאַטט ,
דאַן פֿאַם אַללמעכטיגען איהם צוגעראַכטע מיסגעשיק .

כ א

- (א) היערויף בעגאַן איוב אונד שפראַך :
- (ב) אַ מערקעט אויף מיין וואָרט דאָך אויף ,
דיעס איינציגע זייא אייער טרעכטען .
- (ג) גענעהמינט מיר דאַס איך אויך רעדע ,
מאַן שפאַטטע ערשט ווען איך געשפראַכען .
- (ד) איזט דען מיין ווין , מיין ליידען מענשענמעגליך ?
אונד זאָלל איך עטוואַ גאַר ניכט אונגעדולדיג ווערדען ?
- (ה) אַ בליקעט מיך גור אַן , אונד איהר ענטזעטצעט אייך ,
איהר לעגט דיא האַנד אויף אייערן מונד ?
- (ו) אונד דענק' איך דאַראַן נאָך ערשרעק' איך אום זאָ מעהר ,
איין שידער פֿאַססעט מיינען לייב :
- (ז) וואָרום דען בלייבען פֿרעפֿלער דאָך אַם לעכען ,
זיא ווערדען אַלט אונד שטאַרק אַן קראַכט ?
- (ח) אויך איהרע נאַכקונפֿט שטעהט פֿאַר איהנען פֿעסט וויא זיא ,
אונד איהרע שפרעסלינגע אַרבליקען איהרע אויגען .
- (ט) דיא וואָהלפֿאַהרט איזט אין איהרען הייזערן קיינע פֿורכט ,
דיא גייסעל גאַטטעס קאַממט ניכט איבער זיא .
- (י) איהר צוּכטאַכס שטיערט , פֿערגיידעט ניכט ,
דיא קיה געבעהרט , האַט קיינע פֿעהלגעבורט .
- (יא) אינס פֿרייע שיקען איהרע קינדער זיא וויא איינע הערדע ,
אונד מונטער היפֿען איהרע יונגען .

לויט

להשליט מה שנלבע כפלי . (יא) עזיליהם , טפס מלשון עול

ר ש י

ב א ו ר מ א

(כח) יגל , יגלה ממקומו .
יבול , תבואה ואור .
נגרות , כמו הנהרות הנגרו'
(רלכ"ג) .

כ א (ב) וחהי זאח

תנחומיחכם , ענינו
אך זאת תהיה תנחומיחכם
להטית אזניכם למלתי .
(ג) שאוני , סבלוני כלומר
הניחוני לדבר . הלעיג ,
נוכז לכל יחיד מהם , כל
אחד מהם ילעיג כרלונו .
(ד) האנכי לאדם שיחי ,
טעם ה א כ כי לדעתי כמו
למה זה אנכי (נראשית כ"ה
כ"ב) המליאות שאני בו
בעולם ושיזי כלומר לערי
האם הם בנח האנושי
לסבלם . ואם מדוע , שחי
שאלות במאמ' אחד ואם לא
תקלר רוחי תחת סבל הזה?
ומדוע לא תקלר? הלא אם
חפנו אלי תשתוממו על
עולם מכאנכי ותזימו יד
למו פינס . (ו) יאם זכרתי
וגו' , הוסיף לספר גדול
לערו שהוא נבהל ביותר
ורעות אחזקו אם יזכר
מדוע רשעים נלחו והזקיני
בנח וגבורה וכמו שהולך
ומבאר הללחמם בניזורים
פרטיים . (ט) בחיהם
שלום מפחד , שעורו
בנתיבם שלום ואין שם
פחד והמ"ס מפחד הוא
מ"ס השלילה . (ו) שורו ,
שור של כל אחד מהם .
יגעל , לא יפלט הורע חוץ
לרמס וכפירש"י מל' חז"ל
מגעילן ברותחין והו
ימים (ישעי' ס"ה נ') .
ישאו

הולך ומרקד מיד ואם פוגע במזיק נלחם בו והיתה אומרת לו אמו הנא לי מספרים ואחחוד
שך [בהגדת בראשי] לך והדליק לי את הנר (נראשית רבה) :

ישאו

(יב) ישאו. היו נושאין קול בשיר בתוף וכנור. עוגב. אינו אלא לשון שחוק על שם העגבות, אשביימ"ט בלע"ז כ"ט: (יג) וברגע שאול יחתו. כשהגיע יום מותו ה' מת לפי שעה בנחת בלא יסורין: יחתו. ירדו ובתרגום נחיתו: (טו) ומה נועיל. מה הנאה יש לנו: כי נפגע בו. אין אנו לריבין לו אפילו לטיפת גשמי' כי אד יעלה מן הארץ (בראשית ב'): (טו) הן לא בידם טובים. בחמיה. וכי אין כל טובם בידם: עלת רשעים רחקה מני. איוב היה משבח בעלמו שראה אותם ולא נמנה עמהם: (יז) כמה נר רשעים ידעך. למעלה הוא חוזר למה רשעים יחיו כמה תאריך זמן זה וחזר ומקללם נר רשעים ידעך וגומר: חבלים. גורל הראוי להם: (יט) אזה ילפן לבניו אונו. בחמיה. וכי מדה היא שכן זה הרשיע כל ימיו ויהא בשלום וימות בשלום ואונו ורשעו ילפון הקב"ה לבניו ללקות להם: ישלם אליו וידע. שבח הוא להקב"ה ששל' לרשע עלמו גמולו ויבין שהרשיע לעשו': (כ) יראו עיניו בידו. שברו. ואיני יכול למכואלו דמיון בחורה כי אם לפי ענין הפסוק נראה שבר וכן הרבה לא נמלא לו דמיון: (כא) כי מה חפלו בביתו אחריו ומספר מדשו חללו. כי מה הוא חושש שקלירי' בלע"ז וחספן בביתו לאחר מותו לדאג נחיו בפורענות העתידה לכא אליה' אחרי שמספר מדשו נקבלו ויכלו לפני הרעה שהנתיחם המקום והיו ימיו מאה ועשרים שנה (שם ו'). זאת היא שאמרת לנכס

כנו

(יב) ישאו בתף וכנור
 וישמחו לקול עוגב:
 (יג) יבלו בטוב ימיהם
 וברגע שאול יחתו:
 (יד) ויאמרו לאל סוד ממנו
 ודעת דרכיה לא חפצנו:
 (טו) מה שדי כי נעבדנו
 ומה נועיל כי נפגע בו:
 (טז) הן לא בידם טובים
 עצת רשעים רחקה מני:
 (יז) כמה נר רשעים ידעך
 ויבא עלימו אידם
 חבלים יחלק באפו:
 (יח) יהיו כתבן לפני רוח
 וכמין גנבתו סופה:
 (יט) אלוה יצפון לבניו אונו
 ישלם אליו וידע:
 (כ) יראו עיניו בידו
 ומחמת שדי ישתה:
 (כא) כי מה חפצו בביתו אחריו
 ומספר חדשיו חפצו:
 (כב) הלא ילמד דעת
 והוא רמים ישפוט:
 (כג) זה ימות בעצם תמו
 כלו שלאגן ושליו:

עטינו

יבלו קרי. קמ"ן בלא אס"ף. עיניו קרי.

(יב) לויט זינגען זיא בייא פויקענשאַלל אונד ציטטערקלאַנג, זינד פֿראָה ביים האַרפֿענשפּיעל .

(יג) פֿערבריינגען גליקליך איהרע לעבענסצייט .

אונד פֿאַהרען דאָן אים נוא אינ'ס שאַטטענרייך .

(יד) אונד דעננאָך שזרעכען זיא צו גאָטט: הינוועג פֿאָן אונז ! וויר וואַללען דיא ערקעננטנים דיינער וועגע ניכט !

(טו) וואָס איזט'ס מיט זיינער אַללמאַכט דען דאָס וויר איהם דיענען זאָללען ,

וואָס ניצט עם אונז איהן אַנצובעטען ?

(טז) נון! שטעהעט ניכט איהר גליק אין איהרער אייגענע האַנד ? דעננאָך בליעב דער ראַטה דער פֿרעפֿלע- פֿערנע מיר .

(יז) וויא אָאָט הייסט עם: פֿערלעשען מוס דער פֿרעפֿלער ליכט ,

פֿערדערבען קאָממט איינסט איבער זיא ,

ער טהיילט דיא לאַזע אים אין זיינעם צאָרנע .

(יח) זיא ווערדען זאָ וויא שטראָה דעם ווינדעם שפּיעל , וויא שפּרייא ענטפֿיהרט פֿאָם שטורמע .

(יט) גאָטט שפּאַרט זיין אונהייל זיינען קינדערן אויף - איהם ווערדע דיא פֿערגעלטונג דאָס ער'ס פֿיהלע .

(כ) יאָ זיינע אייגען אויגען מיסטען זיין פֿערדערבען ועהן , ער זעלבער זאָללעטע אויס דער אַללמאַכט צאָרנקעלך טרינקען .

(כא) וואָס קיממערט איהן דען דאָן דאָן הינטערלאַסנע הויז , ווען זיינער מאָנדענצאָהל געשלאָססען איזט ?

(כב) דאָך קאָן מאָן גאָטט דען וויזיהייט לעהרען ? איהן דער דיא העכסטען ריכטעט ?

(כג) דער איינע שטירכט אין זיינעם וואָהלשטאַנדס פֿיללע , אין פֿאָללער רוחע אינד צופֿריעדענהייט ;

זיינער וואָנדען למה געטיט לעט נור . (כד) הלאל ילמד דעת , בלדקתו ויושר לבנו חזר איוב ויודה כי אין לחל ידו לשפוט שפט , וללמד דעת לרס על כל רמי' , ויחסיף אנס רעיו יניחוהו ולא ילערוהו נל' מדברת גדולות כאילו לפניו נגלו כל מעלומות לחקור דעת עליון ולכן אמר הן ידעתי משנתותיכם וגו' .

זיינע

(יב) ישאו , קולס .

(יג) וברגע , שלאן וסלו

כלי מכאזב וחולי ימותו .

(טו) כי נפגעבו , כי נחפלל אליו . (טז) הן לא בידם טובם , דרך שאלה הלא

כחם ועולה ידם עשו להם כל חילס ועם כל זה שלחם

רחקה ממני ולא הלכתי

בנתיבותי . (יז) כמה , מלה זו היא רב הכמות וענינה

כמה פעמים נאמר נר רשעים ידעך וגו' ועיני חזו

ההפך רשעים וטוב להם .

(יט) אלוה יצפן וגו' ,

ואס שנאמר כי השי"ת פורע חוב הרשע לבניו וכוק' עונו עליהם מה נרויח בו ?

אליו ביצמו יללם ע"י פעלו למען ידע וירגיש עיניו ועיניו יראו אידו

וכמו שזרגמתי . (כ) כידו ,

כתיגוס הכשדי חזירי' כלומר שזרו ואידו וכן ענינו

בלשון ערני ואין לו חנר בעברי . (כא) חצצו , תמו

בסדר הקלוב לו , וטעם חלן לרוב המפורשים יורה על

גבול וסוף כפי סדר הקלוב , והחכם בעל פשר דבר פי' ומספר חדשיו מלכו כאלו

מחילה מוללת לפניו שלא תפגשהו רעה בעודנו חי ויהיה חרגומו וחס קיו- מערט איהן דבז הינטער- לחססענע הויז , חזיט

עטיניו

ר ש י

פנו אלי והשמו : (כב) הלאל ילמד דעת . היא אחד מכס אשר הוא תחת האל שילמד דעת מה היא המדה הזאת : והוא רמים ישפוט . כנון אני והלדיקים והחזונים הוא מייסר ודן ויפרע

מהם כמו (לקמן ב"ד) ולא יפנה דרך ברמים האמור נח ובמשחלת באגדת חלק . ל"ח הלאל ילמד דעת כלומר האני לריך ללמדו דעת לשפוט אמת הוא עלמו יודע שכן אכל הוא ישפוט

דיים רמים בנבזה ובנדלו ואינו חס לדקדק זה שמעתי ולא הראשון : (כג) זה הרשע : ימות . נענש בעלם תומו במרחק שליחתו לא חסר : שלאן . כמו שאין : עטיניו

(כד) עטיניו מלאו חלב:
 ל' משנה הוא עוטנו ובית
 הכד לזכרים הזימים יחד
 ושומן מתעגל ומתאסף
 לחבו כדי שיהא מוכן
 בשעולרו בבית הכד ואותו
 כלי שזוכרין אותו כדי
 להאסף שמו לחבו וקרא
 מעטן חף באן חלבו ולחלותו
 ושומנו נקרא עטיניו:
 (כה) וזה ימות בנפש מרה
 הרמים והקדושים אליו
 יפרע מיד מהם: (כו) יחד
 על עפר ישכבו. ולאחר מיתן
 אין ניכר לכריות מי הרע
 מי הטוב כי כזה כן זה יחד
 על עפר ישכבו: (כז) הן
 ידעתי מחשבותיכ. והמזימו
 אשר עלי תחמוסו. תריעו
 לחשוב חמס: (כח) כי וגו'.
 בשביל הרעה אשר באחני
 אחס אומרים ראו איה
 ביתו של זה שהיה נדיב
 ואיה אהל ומשכנות שאר
 הרשעים. כלומר כמוהו
 כמוהם נרשעו אבד ביתו:
 (כט) הלא שאלתם וגו'. כל
 זה אחס מושלי עלי משלות:
 ואחחס אשר הודיעו אחכס
 לא תוכרום משום על לב
 נמו ויתנכר אליה' (בראשית
 מ"ג): (ל) כי ליום. אמרו
 לכס אשר ליום אד יחשך
 רע. הרשע מונע ונחשך
 מרעה ושמור ליום הקבוע
 לאידו כמו אשר חשתי לעת
 צר (לקמן ל"ח). הלנעתיים
 וחשבתים להודיעם עד יום
 קרב ומלחמה: (לא) מי יגיד
 על פניו דרכו. ולא יראו
 ממנו כמה הוא נשגב זה
 הקנ"ה שעה: מי ישלם
 לו. וגמול רשעו מי ישלם
 לו: (לב) והוא לקברות
 יובל. סופו יובל לקבר:
 ועל גדיש יסקיד. כשהוא
 נקבר בשדות אלל הגדישי:
 (לג) רגני. כלשט"ש כלע"ז:
 ולבניו אין מספר. לנמשכים
 לאתמו

(כד) עֲטִינִיו מְלֵאוּ חֵלֶב
 וּמֵה עֲצֻמוֹתָיו יִשְׁקָה:
 (כה) וְזֶה יָמוּת בְּנַפְשׁ מְרָה
 וְלֹא אָכַל בַּטּוֹבָה:
 (כו) יַחַד עַל־עֵפֶר יִשְׁכְּבוּ
 וְרֵמָה תִּכְפֹּסָה עֲלֵיהֶם:
 (כז) הֵן יִדְעוּ מִחֲשְׁבוֹתֵיכֶם
 וּמִזְמוֹת עֲרֵי תַחְמוֹסוֹ:
 (כח) כִּי תֹאמְרוּ אִיֶּה בֵּית־נְדִיב
 וְאִיֶּה אֹהֶל וּמִשְׁכְּנוֹת רְשָׁעִים:
 (כט) הֲלֹא שְׁאַלְתֶּם עֹזְבֵי דַרְךְ
 וְאַתְּתֶם לֹא תִנְכְּרוּ:
 (ל) כִּי לְיוֹם אִיד יִחַשֵׁךְ רֵעַ
 לְיוֹם עֲבָרוֹת יוֹבְלוּ:
 (לא) מִי־יִגִּיד עַל־פְּנֵי דַרְכּוֹ
 וְהוּא־עֹשֶׂה מִי יִשְׁלַם־לוֹ:
 (לב) וְהוּא לְקַבְּרוֹת יוֹבֵל
 וְעַל־גְּדִישׁ יִשְׁקוֹד:
 (לג) מִתְקוֹ־לוֹ רִגְבֵי נַחַל
 וְאַחֲרָיו כָּד־אָדָם יִמְשׁוֹךְ
 וְלִפְנָיו אֵין מִסְפָּר:
 (לד) וְאִיךְ הִנְחִמוּנֵי הַבֵּל
 וְחֲשׂוֹבֵתֵיכֶם נִשְׂאֵר־מֵעַל:

(כד) זיינע געפֿעסע שטרֿאָטצען פֿאַללער זאָפֿט.
 אונד זיינע קנאָכען זינד פֿאַן מאַרק דורכֿזאָגען .

(כה) דער אַנדערע שטירבט מיט ביטטערעם געמיטה ,
 האָט נייע וואָהלהאַבענדייט גענאָססען ;

(כו) צוזאַמען ליעגען זיא אים שטויבע ,
 אונד ביידע איבערדעקט געוורם . —

(כז) זעהט איהר ! איך קעננע אייערע דענקאַרט וואָהל ,
 דיא רענקע אַלל מיט וועלכען איהר מיך איבער וועלט'גען
 וואָללט ,

(כח) ווען איהר פֿראַגט : וואָ איזט דעם ערלען הויז ?
 אונד וואָ דער פֿרעפֿלער וואַנדעלבאַרע וואָהנונגען ?

(כט) האָבט איהר ניכט אויך ערשֿאַהרענז וואַנדערער גע-
 פֿראַגט ?

זאָ לייגנעט ניכט וואָס זיא ערפֿראָבט :

(ל) וואָהל פֿיר דען טאַג דעם אונטערגאַנגס ווירד דער
 בעזע אויפֿגעשאַרט ,
 דאַן צוגעפֿיהרט דעם טאַג דעם צאַרנגעריכטס .

(לא) ווער העלט איהם אַבער זיינען וואַנדעל בייא זיינעם
 דאַזיין פֿאַר ?

ווער שטרֿאַפֿט איהן הויער פֿיר דאַן וואָס ער געטהאַן ?

(לב) ער ווירד צו גראַכע פֿייערליך געטראַגען ,
 אונד רוהט בייא זיינעם מאָנומענט .

(לג) זאַנפֿט דעקען איהן דעם טהאַלעס שאַללען ,
 איהם פֿאַלגען אַללע מענשען נאָך ,
 אונד איינע אונצאַהל גינג איהם שאַן פֿאַראַן .

(לד) נון דען ! וויא קעננט איהר מיך זאָ ניגטיג טרעסטען ,
 זינד דאָך זאָ גרונדפֿאַלש אייערע ווידערלעגונגען . —

(כד) עטיניו, מלשון מ"ל
 הנוטל זמים מן המשטן
 וכאן הושאל על איברי הנוף
 המלאים לחות ודשנות .
 ישוקה, כאילו ישוקה תמיד
 ממסקה על כן לא ייבש
 (הראב"ע) . (כו) החמסו ,
 תגנירו עלי כגולן בחמס
 שלא כמשפט . (כח) איה
 ביח גדיב וגו' , הרכון זו
 כי תאמרו בית גדיב ולדיק
 לא יעקר לעולם ומושכו
 איתן ומשכנו' רשע הן כאהל
 בלתי קבוע וכיוי אחיו לא
 ישנו שם . (כט) ואוחחם ,
 נסיונס . הנכרו , לא
 תכחשו לפי שהוא זר בעינינו' .
 (ל) כי ליום וגו' , הרע
 כלום' הרשע יעלר ולא יענש
 עד יום אידו יום שנתמלא
 סאתו ואז יוכל לעברה .
 (לכ) ועל גדיש ישקוד ,
 ינוח אלל ליון קבורתו
 העומד לזכרון שלא ישכח
 שמו והמלכה הזאת תקרא
 גדיש ע"ש שהיא בתבנית
 גדיש וכפי' רב האי ז"ל
 שהיא הקונה שעל הקבר
 כמנהג ארץ ישמעאל ,
 ובמערכי לשון ערך ג"ש
 פירשתיהו עד"א והמכס
 אומכרייט בתרגומו לספר
 איוב השיג עליו ואמר
 שהפירוש הזה רחוק הוא
 בעיניו (געוואָגט אונד
 געזיהרט) לכן עזנתיהו
 ובמתי לי דרך אחרת .

ר ש " י

לאותו דרך כל אלה מזימות תחמסו עלי : (לד) ואיך תחמוני הכל . מאחר שתזכור כי נשאר מעל .
 נשכחו וקבלו מנס תזכורת החכמה ותזכור כיכס לא נשכחה בידכם אלא תזכורת מעל . מעל
 שם דבר הוא לבך נוקד כולו קמץ . וטעמו מלעיל כ"ש :

- (א) ויען אליפו התמני ויאמר:
- (ב) הלאל יסכן גבר
- (ג) כי יסכן עלימו משכיל:
- (ג) החפץ לשדי כי תצדק
- ואם בצע כיתתם דרכיה:
- (ד) המיראתה וכיתה
- יבוא עמה במשפט:
- (ה) הלא רעתה רבה
- ואין קץ לעונותיה:
- (ו) כיתתהבל אחיה חנם
- ובגדי ערומים הפשיט:
- (ז) לאמים עיף השקה
- ומרעב תמנע כחם:
- (ח) ואיש זרוע לו הארץ
- ונשוא פנים ישב בה:
- (ט) אלמנות שלחת ריקם
- וזרעות יתמים ידכא:
- (י) על כן סביבותיה פחים
- ויבהקה פחד פתאום:
- (יא) או חשך לאתראה
- ושפעתמים תכסך:
- (יב) הלא אלוה גבה שמים
- וראה ראש כוכבים כירמו:
- (יג) ואמרת מה ידע אל
- הבעד ערפל ישפוט:

כב (ב) הלאל יסכן גבר - הלכורך ולהנאת היוצר יועיל גבר ויהנה כאשר ילמד דעת אל הבריות וחכמה: יסכן. הראשון לשון הנחה כמו וחסה לו סוכנת (מלכים א' א') והשני לשון למוד כמו ההסכן הסכנתי (במדבר כ"ג) וגם הראשון יתכן להיות נפתר לשון למוד הלכות היוצר וללרכו ילמד גבר כאשר ילמד השנ': (ג) החפץ לשדי. כמו כי מה חפנו בכיתו אחריו (לעי' כ"א) ההאנה וחשש לו אם חלדיק מעשיך בהתווכח לפניו שיבא עמך להתווכח בדבריד: ואם בלע. ממון לו אם תחס דרכיך: (ד) המיראתך יוכיח. או אם מיראה שירא מפניך יבא ויתווכח עמך: (ה) הלא. יודע הוא כי רעתך רבה: (ח) ואיש זרוע לו הארץ. בתמים וכי מחמת שהיית גדול מירש את הארץ כלום הוא ראוי להתקיים: ישב בה. יאריך בה כמו ותשבו בקדש (דברים י"א): (יא) או חשך לאתראה. כלומר לא חתן עיניך ונעתיך נכח לאמר: (יב) הלא אלוה גבה שמים. ולא ישפיל לראות: וראה ראש כוכבים כי רמו. כמו וראה עניי שנסף מעג' החמישי כלומר ונותן אתה עין בראש כוכבים כי רמו. ובשניל כך אמרת: (יג) מה ידע אל. במעשה החשך: הבעד ערפל ישפוט. הכנגד החשך הזה יראה וישפוט. הנה עבים

כב (ב) יסכן, הראשון
 הוא מלשון ונוקע עלים
 יסכן גם (קהלת י' ט')
 ענין סננה והשני תרגמתי
 בלעת הראש"ע שהוא כמו
 יוכיח. (ג) החפץ, היש
 תועלת. בצע, ק"ח והון.
 (ו) כי החבל, אליפו כוונ
 על אשר ענה איוב לרעיו
 כי הרשעים עמקו וגם גברו
 חיל ויכלו נטוב ימיהם
 ובעלם תומס ימותו שלאנן
 ואלו ואמ' אס כן מחשבותיך
 ודחך הלא רעתך רבה כי
 ע"י מחשבות זרות כאלה
 החניול אחיך מנס ותרדוף
 לעשות עושר ולא במשפט
 בחשנך רק לא שזרוע נתנה
 הארץ, אולם הנומן כליות
 ולכ מחהלך במקר תהום
 מזימותיך על כן סניבותיך
 פחיס. — (יא) או, במקום
 אס כמו או מה יענך
 אביך קזה (ש"א כ' י') אס
 בעבור החסך טמו עיניך
 מראות. ושפעת מים,
 רבוי מים. (יב) וראה,
 ענינו כמו וראות וכן שבע
 קלון וראה עניי (למעלה
 י' ט"ו). (יג) ואמרת,
 בהיותך בחושך וכו' בנובה
 שמים לכן אמרת מה ידע
 אל

- (א) דארויף בעגאן אליפו דער חמניטע אונד שפראך:
- (ב) דארף געגען גאטט איין מענש זיך וואגען,
 דאס ערשט איין ווייזער איבער זיא ענטשיידען זאלל?
- (ג) האט דען דיא אללמאכט פארטהייל ווען דוא רעכט:
 לייך ביזט,
 האט זיא געווין דען, ווען דוא איינען פראממען וואני
 דעל פיהרסט?
- (ד) זאלל ער אויס פורכט פאר דיר דייך איבערצייגען?
 גאר פאר געריכט מיט דיר ערשיינען?
- (ה) וויא איזט דאך דייע באזוהייט גרעסליך,
 אינענדייך דיין פערברעכען —
- (ו) דוא ווירדעסט פפענדען דייע ברירער אהנע גרונד,
 ענטרייסען נאקענדען דיא קליידער.
- (ז) דוא טרענקטעסט ניכט דען לעכצענדען מיט וואססער,
 דעם הונגריגען פערזאגטעסט דוא דאז בראך.
- (ח) נור דעם געוואלטגען דעם זאלל דיא וועלט געהערען,
 דער אנגעוועהנע נור, דארף זיא בעוואהנען.
- (ט) דוא שיקטעסט אונבעררייגט וויטטווען פארט,
 וואדורך דער וואיזען שטיטצע ברעכען ווירדע.
- (י) דארום אומגעבען שלינגען דייך,
 אונד פלעצליך איבעראשטע דייך דער שרעקקען.
- (יא) איזט פינסטערניס דאס דוא ניכט זיהסט?
 בערעקען עטווא וואססערפלוטהען דייך?
- (יב) גאטט אבער איזט אין היממעלסהעהען,
 דאז שויען צו דער שטערנע גיפאלעל איזט דאך אללצוהאך!
 (יג) דארום דענקסט דוא דיר: „וואס ווייס דען גאטט?
 „קאן ער דורך דיכטגעוועלק דען ריכטען?
 איהן

(יד) עֵבִים סָתַרְלוּ וְלֹא יִרְאֶה
 וְחֹג שָׁמַיִם יִתְהַלֵּךְ:
 (טו) הָאָרֶץ עֹלָם תִּשְׁמֹר
 אֲשֶׁר דָּרְכוּ מִתֵּי-אָוֶן*
 (טז) אֲשֶׁר-קָמְטוּ וְלֹא-עָת
 נָהַר יוֹצֵק יִסּוּדָם:
 (יז) הָאֲמָרִים לֹא־לִי סוּר מִמֶּנּוּ
 וּמֵה-יַפְעַל שְׂדֵי לָמוֹ:
 (יח) וְהוּא מְלֹא בְתִיבָם טוֹב
 וְעֵצַת רְשָׁעִים רַחֲקָה מִנִּי:
 (יט) יִרְאוּ צַדִּיקִים וַיִּשְׂמְחוּ
 וַנְקִי יִדְעַג-לָמוֹ:
 (כ) אִם-לֹא נִכְחַד קִימָנוּ
 וַיִּתְרַם אֲכָלָהּ אִשׁ:
 (כא) הַסֶּכֶן-נָא עִמּוֹ וְשָׁלֵם
 בָּהֶם תִּבּוֹאֲתָהּ טוֹבָה:
 (כב) קַח-נָא מִפִּי תוֹרָה
 וְשִׁים אֲמָרָיו בְּלִבְכָהּ:
 (כג) אִם-תָּשׁוּב עַד-שְׂדֵי תִבְנֶה
 תִּרְחִיק עֹלָה מֵאֲהֻלֶיךָ:
 (כד) וְשִׁית-עַל-עַפְרֵךְ בָּצֹר
 וּבְצוּר נְחָלִים אוֹפִיר:
 (כה) וְהָיָה שְׂדֵי בְצֻרֶיךָ
 וְכֶסֶף תּוֹעֲפֹת לָךְ:
 (כו) כִּי-אֶז עַל-שְׂדֵי תִתְעַנֵּג
 וְתִשָּׂא אֶל-אֱלוֹהַּ פְּנֵיךָ:

(יד) ענינים סתרו. לפניו
 ולא יוכל לראות: וחוג שמים
 יתהלך. ולא ידעת אשר
 בארץ: חוג. עיגול מחוגת
 שמים כמו וכמחוג' יתארהו
 (ישעיה מ"ד) קומ"כש
 בלעז: (טו) הארץ עולם.
 הדרך הראשונים אשר מאז:
 השמור. שמרת בלנך לזכור
 מה נהייתה בהם:
 (טז) קמטו ולא עת.
 נגזרו בלא עתם: נהר
 וגו'. ונהר של מכול או
 גפירת ואש של סדום הלק
 זכור-ם: (כ) אם לא ננמד
 קימנו. התשמור וראית
 אם לא נכמד יקומם:
 קימנו. קיממו של אותו
 הדור כמו (הושע י"ב)
 בית אל ימלאנו ואם ידבר
 עמנו כמו עמו: ויתרם.
 גלותם: אכלה אש. ברותחין
 נדונו. ר' תנחומא דרש
 שהיו בעלי קומה ולא מתו
 בתהומות ונאו עליהם
 רותחין מלמעלה. וזהו
 יתרם קימה יתירה שלהם.
 כ"ג: (כא) הסכן. למוד
 להיות עמו שלם: ושלם.
 ותהיה שלם ולא תחסר
 בהם בדברים האלה:
 חבואתך טובה. חבואך
 טובה: (כד) ושית על עפר
 בלך. על אשר תשוב אליו
 תשית על הארץ חוסן
 ומנצרים: וצבור נחלים.
 בסלעים גבוהים שנחלים
 עמוקים יהיה לך אסף
 לבירת אופיר. הוא סגולת
 מלכים שהיו מסגלים
 ואולרים זהנהנא מאופיר:
 (כה) והיה שדי בצריך. אם
 שדי זה קדש תמסתי על
 פתרונו (שמשמעו קללה
 שימנה עם אויביו) כמו
 ואת היית בעוכרי (שופטים
 י"א) עם עוכרי ועל ידי
 לורך נדונו מן המקראות
 חסרים באו והיה שדי חסון
 מנלך כמו ושית על עפר
 בלך

(יד) „ איהו היללען וואַלקען איין, ער שויעט ניכטס; „ נור אויף דעם היממעלס קרייז מאַכט ער זיך באַהן. “

(טו) וויללסט דוא דעם געמיינען וועלטוועג פֿאַלגען, דען לאַסטערהאַפֿטע מענשען איינסט בעטרעטען,

(טז) דיא פֿאַר דער צייט פֿערניכטעט וואורדען, איהר פֿעסטער גרונד צערשמאַלץ צום שטראַם.

(יז) ויא שפראַכען קיהן צו גאַטט: הינוועג פֿאַן אונז! אונד דער אַללמעכטיגע, וואַס האַטט' ער דאָך פֿיר זיא געטהאָן!

(יח) וואַר ער'ס דאָך דער מיט גיטערן איהרע הייזער פֿיללטע! —

אַ פֿערנע זייא פֿאַן מיר זאָלך פֿרעפֿלער טיקקע!

(יט) דיא פֿראַממען זאהען אונד פֿרייטען זיך, אונד דער אונשולדיגע פֿערלאַכטע זיא.

(כ) פֿירוואַהר! בליעב אונזער שטאַנד אונאַנגעפֿאַכטען דאָך, אינדעם איין פֿייער, יענער איבערפֿלויס פֿערשלאַנג. —

(כא) דאַרום ענטשיידעדיך פֿיר איהן אונד ווערדע רהיג, דאָדורך קאַממט ועגען איבער דיך.

(כב) אַ גים אויס זיינעם מונדע לעהרע אַן, אונד פֿרעגע זיינע וואַרטע דיינעם הערצען איין.

(כג) קעהרסט דוא צוריקע צום אַללמעכטיגען, זאָ ווירסט דוא וויעדער אויפֿערבייט, ענטפֿערנע אונרעכט נור אויס דיינעם צעלטע.

(כד) אונד גיב דאָן ערלע ערץ דעם שטויבע וויעדער. דעם פֿעלוענטהאַל דאָן אופֿירגאַלד.

(כה) דיא אַללמאַכט זייא דיין ערלעם ערץ, יאָ ער זייא זילבערבאַררען דיר.

(כו) דאָן דאַרפֿסט דוא דעם אַללמעכטיגען דיד פֿרייען, אונד אויף צו גאַטט דיין אַנגעוויכט ערהעבען.

אונד

ר ש י

אל. (טו) הארחה עולם, האס תשמור ללכת בנתיב המון עולם אשר דרכו אנשי דור המבול סדום ועמורה. (טז) אשר קמטו, אשר נכילו ונכרתו קוד' זמנ' וכמו ש' הרג' הכש' די דא' תנב' ל' מן ארעא בלא עדניהו. יוצק יסודם, ניתך יסודם כלומר הארץ שעמדו עליה' נהפכה ונעש' נהר. (יט) יראו צדיקים וישמחו, העתיד במקום ענר כמנהג מליכת עברית ואלים כוון על נח בימי המבול ועל אברהם בימי סדום ועמורה ונקי יורה על לוט הנמלט. (כ) לא נבחר, לא נעדר. קימנו, מלכינו וכפי' הראב"ע שהוא חסר דגש והוא קיימנו ענין קיום וחזק, כלומר הכדיקי' אשר חסינו גם. ויתרם, רוב הונם מל' והניחוי יתרם לעולליהם (תהלים י"ז י"ד) ורומז על אנשי סדום ועמורה. (כא) הסכן נא עמו, הי' אשר עלמך לחסות בו מל' וכל דרכי הסכנת (תהלים קל"ט ג'). ושלם, ותשקט. (כד) ושיח על עפר בצר, מן והשז הכסף לעפר אשר לוקח משם ובלור נחלים זהב אופיר, והכונן בו שאל ישי' כסלו נהון ועושר ויסי' נחשב בעיניו כעפרות תבל. בצר, ענינו תוק' וחזק והוא חזר למינו מתנת היקרים שהס חזקי' וגם יסוד ותוקף של בני אדם. (כה) חועשות, ענין תוקף ואומץ וקרן כמו חועפות הריב (תהלים כ"ה ד')

כל כלימור הון עתק תהא ככלר ולמי הענין כן פתרונו שהרי סופו מוכיחו ונסף חועפות לך לשון חוסן כמו חועפת ראס לו (נמכר כ"ג): (כו) ותשא אל אלוה פניך. לא תבא להרים פניך אלא לשאול ככניך הימנו:

וגדריך

- (כז) הַעֲתִיר אֱלֹוֹ וַיִּשְׁמַעַךְ וַנְּדַרְיָה תְּשַׁלֵּם:
- (כח) וְתִגְזַר-אָמַר וַיִּקַּם לָךְ וְעַל-דַּרְכֶיךָ נִגְהַ אֹר:
- (כט) כִּי-הִשְׁפִּילוּ וְתֹאמַר גְּוָה וְשַׁח עֵינַיִם יוֹשִׁיעַ:
- (ל) יִמְלֹט אִי-נָקִי וַיִּמְלֹט בְּבֶר כַּפְיָהּ:

(כז) ונדריך תשלם. מוצט
 אתה שירלו קרבנו' שלומי
 נדריך: (כח) ויקם לך.
 כמו ויקים לך: (כט) כי
 השפילו ותאמר גוה. ואם
 רואך דורך שפל תאמר
 בהנצחה להגניה ויגבה:
 ושח עינים. בלרה הבאה
 (אליו) בעונו: ושיע. אותו
 אלוה בידך ונתסלחך:
 (ל) ימלט אי נקי. אין נקי
 כמו אי כבוד (שמואל א' ד')
 אין כבוד וכן ולרוחיה אי
 שבר אין שבר (משלי ל"א)
 אין נאה להם שברות שלשתן
 חברים מנחם במחלוקת אחת
 ואף על פי שהן שתי תיבות
 מפרשין בן ונאלט את אי
 נקי בבר כפיך וכן שמעתי.
 לשון אחר שהיו אומרים
 מפי ר' יעקב שהוא לשון
 אדם השרוי בלער ובאנקה
 והיו"ד יתירה בתיבה כמו
 היושבי בשמי' (תהלי' קכ"ג)
 אבל לא שמעתי מפי הרב:

כג

- (א) וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמֶר:
- (ב) גַּם-הַיּוֹם מָרִי שָׁחִי יָדִי כְּבָדָה עַל-אַנְחָתִי:
- (ג) מִי-יִתֶּן יַדְעֹתִי וְאַמְצָאֶהוּ אָבוֹא עַד-תְּכוּנָתוֹ:
- (ד) אֶעֱרָכָה לְפָנָיו מִשְׁפָּט וּפִי אֲמַלֵּא תוֹכְחוֹת:
- (ה) אֲדַעַה מַלֵּם יַעֲנֵנִי וְאַבִּינָה מֵה-יֹאמַר לִי:
- (ו) הַבְּרַב-כַּחַ יָרִיב עַמְדִי לֹא אֶךְ-הוּא יִשֵּׁם בִּי:
- (ז) שֵׁם יִשָּׂר נֹכַח עַמּוֹ וְאַפְקָטָה לְנִצָּח מִשְׁפָּטִי:
- (ח) הֵן קָדַם אֶהְלֵךְ וְאִינָנִי וְאַחֹר וּלֹא-אָבִין לּוֹ:

מענה איוב

כג (ב) גם היום. אחר כל
 תנחומין הללו: מרי
 שחתי. במקומו עומד כי
 אין תנחום בדברינס: ידי
 ככל. מכת ננעי תקיפ' יתר
 מאנחתי שאיני קובל ולועק
 לפי מכותי: (ג) ואמלאהו.
 לשופטי: תכונתו. מכון
 כס'ו: (ד) משפט. הוכחת
 דברים: (ו) הברב כח.
 דברים ותוכחת של חטאיו
 יריב עמדי: לא אך. מכה
 וכפיה לא ישים כי אכפו
 ואימתו (ועוד יפתר) לא
 אך הוא ישים ב. כי לא
 ישים כי אך הריב של תוכחת
 כשעיו ולא תשומות עלילות:
 (ז) שם. במקום ריבנו:
 ישר. כושר מפעלותי יהא
 נוכח

- (נו) אונר פֿלעהעסט דוא צו איהם, ערהערט ער דיק, וואס דוא געלאָבט קאָננסט דוא פֿאַללציעהען.
- (נמ) וואס דוא בעשליעסעסט דאָ געלינגט דיר אויך, אויף דיינע וועגע שטראַהלט דאָ ליכט.
- (נט) ווען זיא ערניערדיגטען, ווען נור דער האַכמוטה שפראַך, שטעהט ער דאָן דעם בעשאַמטען ביא.
- (ל) אויך דעם ניכט טוגענדהאַפֿטען קאָן נאָך רעטטונג ווערדען,
- ער ווירד גערעטטעט דורך דיא ריינהייט דיינער הענדע.

(ד) . (כט) כי השפילו, מוסב על הרשעים אס גס הס השפילו והכניעו זולתם ורק הגאווה הגבוהה קולה מחוך גרונס, הש"ית הוא יושיע את שם עינים מנושה וכלימה. גוה, כמו גאווה בהבלעת האל"ף. (ל) אי גקי, אין נקי כלו' אס אתה נקי ונר לכב ימלט על ידך איש הבלמי נקי כי לדקמך תהיה לו לעינים ומלט בזכותך.

כג

- (א) נון בענאן אויב וויעדער אונר שפראַך:
- (ב) נאָך איממער איזט מיין שמערץ אונבענדיג, מיין לייד איזט שטערקער נאָך אלס מיינע קלאַגע.
- (ג) אַ דאָס איך איהן צו פֿינדען וויסטע!
- איך ווירדע דרינגען ביז צו זיינעם טהראָן,
- (ד) דאָרשטעללען וואַללטע איך מיין רעכט פֿאַר איהם, אונר מיינען מונר מיט גרונדבעווייזען פֿיללען.
- (ה) יא וויססען בעכטע איך דיא וואַרטע דיא ער מיר ענטגעננען,
- פֿערנעהמען וואס ער מיר דאָך זאָגען קעננטע.
- (ו) וויא? ווירדע ער מיך דען דורך איבערמאַכט בעשטרייטען? אַ ניין! ער ווירדע אויף מיך ריקויכט נעהמען.
- (ז) דאָרט שטעהט דיא רעכטליכקייט איהם שטעטס צור זייטע,
- איך וואַרע עוויגליך בעפֿרייט פֿאָן מיינעם שטרענגע גען ריכטער.
- (ח) דאָך שרייטע פֿאָרווערטס איך — איזט ער ניכט דאָ, אונר ריקווערטס — איך ערפֿאַס' איהן ניכט;

כג (ב) מרי שחי, שעורו גם היום שחימרי הוא מלאן כי בית מרי המה (יחזק' ג' ה') כלומ' מכאובי עומד במרדו ולא נח ע"י תנחומותיכם. ידי, מכתי וכן תרגם הכשדי מחתי. (ג) חכונחו, מקום נכון לשכינתו כמו שתרגם הכשדי עד מדור בית מוקדשיה ויור' על כסא כבודו עד"כ כו נן למשפט כסא(תהלים ט' ט') (ו) לא, אין הדבר נן. נאך הוא ישים בי, יפנה אלי להשגיח על רפיון מלבי. (ג) ואפלטו וגו', הרלון בו אס אמלאהו ואבוא עד מבוכסאו לערוך לפניו משפטי אז אפלטו נפשימן שופטי השופט אותי כפרך אך לא ידעתי המקיס לנקשהו שם. בעשחו

העלט

ך ש"י

ניכט ונגלה ונראה עמו לפניו. נוכח, מוכח וזס אפלטו לנלח כי לא ימלא בי עון: (ח) הן קדם. למעלה הוא חוזר למי יתן ידעתי וגו': קדם. מזרח שנאמר קדמה מזרחה (שמות כ"א): ואחור. מערב הואיל והמזרח קדמת עולם במלא המערב אחוריו של עולם:

שמאל

(ט) שְׁמֵאוֹל בַּעֲשָׂתוֹ וְלֹא־אֲחֻז
 יַעֲטֹף יָמִין וְלֹא אֲרָאָה:
 (י) כִּי־יִדַע דֶּרֶךְ עַמִּדִי
 בְּחַנְנֵי כֹזֵב אֲצֵא:
 (יא) בְּאֲשֶׁרוֹ אֲחֻזָּה רַגְלִי
 דֶּרֶכּוֹ שְׁמֵרְתִי וְלֹא־אָט:
 (יב) מְצֹנֹת שִׁפְתָיו וְלֹא אֲמִישׁ
 מִחֻקֵּי צִפְנֹתַי אֲמַר־יִפְיוֹ:
 (יג) וְהוּא בְּאֶחָד וּמִי יֵשִׁיבֵנו
 וְנִפְשׁוּ אֹתָהּ וַיַּעַשׂ:
 (יד) כִּי יִשְׁלִים חֻקֵּי
 וְכִהְיֶה רַבּוֹת עֲמוֹ:
 (טו) עַל־כֵּן מִפְּנֵי אֲבֵהֶל
 אֲתַבּוּנָן וְאֶפְתָּר מִמֶּנּוּ:
 (טז) וְאֵל הַרְךָ רַבִּי
 וְשִׁדִּי הִבְהִילְנִי:
 (יז) כִּי־לֹא נִצַּמְתִּי מִפְּנֵי־חֶשֶׁךְ
 וּמִפְּנֵי כֶסֶה־אֶפֶל:

(ט) שמאל-לפון: בעשתו. כשנראו לא עשה מקום כשאו עם שאראנו עם: אחז. חרגוס של אראה ותדע שהטעם תחת האל"ף ואם לזון ארזיה הוא היה טעמו מלרע תחת התי"ת: יעטף ימין. כישה פני הדרו' בפניו למען לא אראנו: (י) כי ידע דרך וגו'. אשר עמדי מהו לפיכך אינו בא לריב עמדי: בזוני וגו'. אשר כזהב אלא אם יריב עמדי: (יא) באשרו. במעגלו כמו אם תטה אשורי (לקמן ל"א) כונן אשריו (תהלים מ'): ולא אט. איני רגיל לנטות: (יב) מחקי לפנותי אמרי סיו. יותר מחקי מזונותי הייתי זריו ללשון אמרי סיו כמו לחם חקי (מזלי ל') מזונותי: (יג) והוא. לפי שהוא יסיד בעול' ויודע דעתן ומקשבתן של בריות ומה יש להם לדבר לפניו: ומי ישיבנו. לפיכך נפשו אותה ויעש: (יד) כי ישלים חקי. ידעתי כי לא ישיב ידו עד אשר ישל' חוק נזירותי פורענות אשר גזר עלי: וכנהנה רבות עמו. כי כנהנה רבות עשה: (טו) על כן. שאינו גומל לאדם כפי דרכיו מפניו אבהל וכשאתבונן בדרכיו אפחד ממנו: (יז) כי לא נלמתי מפני חשך. בזאת אני נכהל כי לא נלמתי (לש' יעין) ולמיתות קבר מפני החשך הזה הנא עלי וכן לא כסה מפני את האופל הזה עד מותי: ומפני כסה אפל. על כי לא שנראש הפסוק חוזר:

כד

(א) מִדוּעַ מִשְׁדֵּי לֹא־נִצַּפְּנָנוּ עֲתִים
 וַיִּדְעוּ לֹא־חָזוּ יָמִינוּ:
 (ב) גְּבוּלֹת יִשְׁיִיגוּ
 עֲדָר גְּזֹרֵי וַיִּרְעוּ:
 (ג) חֲמוֹר יִתּוּמִים יִנְהֲגוּ
 יִחְבְּלוּ שׂוֹר אֶל־מִנְה:

כד (א) מדוע משדי לא נלפנו עתים. קבלה הוא זה לאה לא נלפנו עמי ימי האדם מן הקדוש ברוך

- (ט) העלט ער לינקס זיך אויף, איך ערשויע ניכטס; פֿערהיללעט ער זיך רעכטס? — ניכטס ערבליקקע איך.
- (י) אַלליין ער ווייס יאָ וואָהל דען וועג צו מיר, ער פריפֿע מיך, איך געהע דאָן וויא גאַלד הערפֿאַר.
- (יא) אַן זיינעם שריטטע היעלט זאָ פֿעסט מיין פֿוס, איך פֿאַלגטע זיינעם וועגע, ניממער וויך איך אַב.
- (יב) פֿאַן דעם געבאַטע זיינער ליפּפּען ליעס איך ניכט, פֿאַר מיינער נייגונג וואָר מיין שוטץ דיא וואָרטע זיי נעם מונדעם.
- (יג) דאָך ווירקעט ער אין איינעם פֿאַרט — ווער הינט דערט איהן?
- זיין וויללע ווינשט אונד ער פֿאַללפֿיהרט.
- (יד) אַלזאָ פֿאַללענדעט ער וואָס מיר בעשטיממט, אונד האָט וויא דיעזעס מאַנכעס נאָך אים זיננע.
- (טו) דאַרום ערשרעקקע איך פֿאַר זיינעם בליקקע, איך דענקע נאָך אונד פֿירכטע מיך פֿאַר איהם.
- (טז) דען גאַטט האָט מיינען זינטה געשוועכט, דער אַללמעכט'גע האָט מיך אין פֿורכט געזעטצט.
- (יז) אָ דאַם איך ניכט פֿערניכטעט בין פֿאַם אונגליק שאָן! דאַם זיך פֿאַר מיינעם אַנגעוויכט דיא דיסטערניס פֿערהיללע!

כד

- (א) וואָרום דען ווערדען פֿאַם אַללמעכטיגען ניכט צייט ט ע ו איינגעצאָגען?
- דאָ זיינע אַנערקעננער זיינע ראַכעטאַגע ניע געזעהען.
- (ב) מאַן פֿערריקקעט גרענצען, רויבעט העערדען, וווירעט זיא.
- (ג) דער וואַזען עזעל פֿיהרען זיא הינווען, דאָ רינד דער וויטטווע פֿפֿענרען זיא.

זיא

(ט) בעשח, יש עשי' שענינו עכב'ועמדה כמו אנה עשית (רות כ' י"ט). ולא ארה, ולא אחזה. (י) כי, נתרגמו ארום אולם הוא ידע דרך לנקשני. (יא) באשרו, בפשיעמו. ולא אט, ולא אטה. (יב) ולא אמיש, וי' נוספת כו"ו והנותר ממנו יאכל (ויקרא ז' ט"ז). מחקי, מילרי החקוק בלבי מנעורי. צפנחי, חסיתי כלומ'מאמי פיו ומלותיו אשית לימחסה ומגן למלטני מילרי. (יג) וחוא באחד, וכל זה הוא מוצל בדבר אחד ליסרני (יז) נצמחי, נכרתי. מפני חשך, בעבור החשך והוא כנוי ללרות. ומפני כסה אשל, כדי שיהיה מכוסה ונעלם מעיני האופל הזה.

כד

(א) מדוע מישרי, איב יתאונן על ענוב הזמן שהש"ת הזממה להחיש עתידות ואחרית הימים לראות בין לדיק לרשע בין עובד אלהי' לאשר לא עבדו ואמר במליל' לשונו מדוע לא נסתרו ונעלמו הימי' המרשיקי' יום הנא בוער בתנור ללהט כל עושי רשעה המשיגים גבולות והמטיס אביונים מדרך? וידעיו לא חוו ימיו, אחר שהידעים ומכירים את ה' לא חוו ימיו והם ימי נקם ושל'ם לאחוז בכנסות הארץ ולנער הרשעים ממנה, והולך ומונה מעלליהם הרעים אשר יעשו בזון לנס הרע.

פראים

ר ש י

ברוך הוא שלא ידע יום מות האדם שמה לא ימהר פורענות ויקדמו יום המיתה: וידעיו לא חוו ימיו. מיום האדם כמו חדש ימים ומתרגמינן עידן בעידן (סא"א). ד"א מדוע יודעיו ואוהביו של הקב"ה אינן יכולין לראות סוף דרכו ומדותיו: ימיו. זו היא דרך שנהג בימיו כמו לא יחרק לבני מימי (לקמן כ"ז) ומה הן המדות החמהות. (ב) גבולת ישיגו. אותן שדרכן להשיג גבולות שהן קונין שדות כנגד שדות אחרים וגבולה הם מרכיב גבוליהם שהיו עושים גדריהם בגבולה בתוך תחום שביניהם והיו משיג דמתרגמינן משנה שהיו משגים הגבול (סא"א): עדר גזלו וירעו. לעלמן: (ג) חמור יתומים ינהגו. ועושינן כל רעות האמורות בענין. סוף דבר ואלוה לא ישים תכלה. להודיעם עונם ולהמליאם גמולם: יחד

(ד) יחד חבאו עניי ארץ.
 מפני שיראים מהם: (ה) הן
 פרחים. הפרחים שהן
 לימודי מדבר לארוב את
 העוברים: ילאו בפעלם.
 ילאו למלאכתן. ומה היא
 הפעולה. משחרי לטרף.
 מבקשים לטרף: ערבה לו
 לחם לנערים. למשרתיו
 ונעריו של רשע הערבה
 והמדבר המה לו לחם
 לברכס שמשם הוא קוטף
 ואוכל וגזול מה ש'אובלי':
 לנערי'. הם ההולכים אחר
 לגזול כמו רק אשר אכלו
 הנערים (בראשית י"ד):
 (ו) נשדה. של אחרים:
 בלילו. יבולו: יקצרו. לגזול:
 וברם רשע ילקשו. וברמים
 של אחרים הרשעים האלו
 בוטלים פריים: ילקשו.
 אשכריים"נט בלע"ז נוטלי'
 לקש שלהם. לקש. ל' נמח
 פרי כמו בתחלת עלות
 הלקש (עמוס ז') לימות מ"י
 וכן יסד רבי אליעזר לקש
 מארבה: (ז) ערום ילינו.
 הם מלינים את העניים:
 מבלי לבוש. שנטלו כסויון:
 (ח) מזרם. היורד מן
 ההרים: ירטבו. יתחלחלו
 אוחן הערומים לפי שמבלי
 ביסוי אין מחסה להחסות
 בו: חנקו לור. נחבאים
 בנקיקי הסלעים וגם שם
 הזרם יורד ומקלח עליהם
 ורוטבם. רטוב חרגם של
 לח וכל מי שאינו מנוגב
 קרוי לח: ירטבו. מויים"טא
 בלע"ז: (ט) (מסד) יתום.
 יניקת היתום מקום מולא
 מאכלו ומזונותיו כמו ושוד
 מלכים חנקו (ישעי' ס'):
 יחבלו. ל' חס חבול תחבול
 (שמות כ"ב) וכמו חבול לא
 יחבול (יחזקאל י"ח):
 (י) הלבו. הם הלבוהו
 בלי לבוש: ורעבים נשאו
 עומר. ומרעבים נטלו
 העומרים

(ד) יטו אבינים מדרך
 יחד חבאו ענוי-ארץ:
 (ה) הן פראים במדבר
 יצאו בפעלם משחרי לטרף
 ערבה לו לחם לנערים:
 (ו) בשדה בלילו יקצירו
 וכרם רשע ילקשו:
 (ז) ערום ילינו מבלי לבוש
 ואין כסות בקרה:
 (ח) מזרם הרים ירטבו
 ומבלי מחסה חנקו-צור:
 (ט) יגזלו משד יתום
 ועל-עני יחבלו:
 (י) ערום הלכו בלי לבוש
 ורעבים נשאו עמר:
 (יא) בין-שורתם יצהירו
 יקבים דרכו ויצמאו:
 (יב) מעיר מתים וינאקו
 ונפש-חללים תשוע
 ואלוה לא-ישים תפלה:
 (יג) המה היו במרדי-אור
 לא-הכירו דרכיו
 ולא-ישבו בנתיבותיו:
 (יד) לאור ויקום רוצח
 יקטל-עני ואביון
 ובבילה יהי כגנב:

עניי קרי. יקצורו קרי. ועין

(ד) ויא שטאָסען אַרמע אויס דעם וועגע ,
 צוואַממען בערגען זיך דעם לאַנדעם אונטערדריקטע ,
 (ה) זיה! דיעזע ווילדען! אין דיא וויסטע הין ,
 דאָ ציהן זיא איהרעם האַנדווערק נאָך , רויב זוכענד ,
 דיא דעממערונג שאַפֿט דעם געזינדעל בראַך .
 (ו) אויף פֿרעמדעם פֿעלדע ערנדטען זיא ,
 אונד לעזען פֿרעפֿעלהאַפֿט דען וויינבערג אַכ .
 (ז) אַפֿט קעהרען נאָקט זיא איין , געוואַנד ענטבלעסט ,
 אַלס העטטען זיא פֿיר קעלטע קיינע היללע ,
 (ח) אַלס וואַרען זיא דורכֿנעסט פֿאַם וואַסערשטורץ דער
 בערגע ,
 אַלס מיסטען אַבדאַבלאָן זיא איינען פֿעלו אומאַרמען .
 (ט) דאָ פלינדערן זיא אויס רויבלוסט וואַזע ,
 אונד לאַזען אום דען אַרמען .
 (י) יעטצט וואַנדערן דיא איינהער , געוואַנד ענטבלעסט ,
 אונד הונגריג מיסטען זיא נון גאַרבען טראַגען .
 (יא) זיא מיסטען אַהל אין אייגען מווערן פֿרעסטען ,
 אונד דורשטענד קעלטער טרעטען .
 (יב) עם עכֿצען טיעף פֿאַר אַדעסאַנגסט דיא מענשען ,
 לויט שטאַהנט דיא זעעלע דער פֿערוואַנדערטען ;
 אונד גאַטט יער פֿינדעט קיינען טאָדעל דראַן .
 (יג) זינד דאָך דיעזע דיא אַכטרייניגען דעם ליבֿטם ,
 דיא זיינע וועגע ניכט ערקעננען ,
 אויף זיינען פֿפֿאַרען ניכט פֿערוויילען וואַללען ,
 (יד) טיט טאַגעסליכט דאָ בריכֿט דער מערדער אויף ,
 ערווירגט דען אַרמען אונד דען דירפֿטיגען ,
 אַונד אין דער נאַכֿט ווירד ער דעם דיעבע גלייך .
 היער

(ה) אַראַים, כנוי לרשעים .
 ערבה, חצר לנשף יום כמו
 שיאמ' זאכ ערבות (ירמיה'
 ו') נזקום זאני ערב(מנקוק
 א' ח' לפני' ג' ג') ע"ש
 שולאים לעת ערב לטרופ
 טרף ולא כמו שפי' המנס
 בעל א"ה ע"ש שזכנים
 בערנה כ"א כתי' דיני
 רמא' . לנערים , כנוי
 לאנשים ריקים וכמו
 שתרגמתי.(ו) כלילון מלה
 מורכבת כמו שתרג' הכשדי
 מדלף דלהון . וכרם רשע
 ילקשו, שיעורו וכרם יבלו
 בדרך רשעה . ילקשו, ענינו
 יכרתו הלקש כמו מתעף
 פארה (ישבי' י' ל"ג) יכרי'
 הסעיף(הראב"ע). (ז) ערום
 ילינו , וגו' בפסיקים האלה
 מתאר תכונות אנשי חמס
 אשר יערימו סוד להתעורר
 חמלת נקי ולדיק עליהם
 שיאספוס אל ביתם , ואחר
 שגנו דעתם יגזלו ויחמסו
 אח כל אשר להם ויגרשו
 מאחוזתם בן נראה בעיני
 ענין הכתובים ובדרך זה
 תרגמתי . (ט) משור ,
 מחאות שור ומאס . יחבלו ,
 יפילו גורל מל' חבלים נפלו
 לי בנעומים (מהלים ט"ז)
 ר' . (י) ערום הלכו וגו' ,
 ועתה אח' שנתגרשו מקורות

ביתם ילכו הם כלי לבוש . ורעבים גשאו עומה , ולא זו בלבד אלא שדחקו מקול כוגש לשאת אגודות
 עמרים משה לגורן ולא יוכלו למלא כפסם כי ירענו וכן דרכו יקנים וילמאו . (יא) יצהירו , יסחיטו
 בנות הנד הולכה והכו השמן מזית . (יב) מעיר , מאימה גדולה מלשון והכלתי עליה פתאום עיר
 ובהלות (ירמיה' ט"ו ח'). (יג) במקודדי אור, שהיו מוכדי' בהש"ת שהוא אור עולם ולכן ישאו אור היום
 אשר ממנו יאיר לנו וילכו בדרכי חושך ושני אנשים בליעל למשל הנוחף והגנב וכמבואר בתרגומי .
 וסתר

ר ש י

העומרים של לקט ועוד יפתר ורעבים אותם שהיו נושאים עומר לטי שאלו גוזלים אותם מהם . והיו
 נשאים רעבים : (יא) בין שורתם יקהירו . ויעשו שמן בעלי זתים : יקנים דרכו . בעלי כרמים :
 וילמאו . לאחר זמן לטי שאלו הרשעים גוזלים אותם מהם : בין שורבם . כמדומה לי שטוטים
 הזמים שורות שורות בנות הנד והולכה זכ בנייהם : (יב) מעיר מתיס יואקו . מתיס וטוביק
 של עיר יואקו מחמת אותן (האונסין) : לא ישם תפלה . להקפיד עליהם וליקח נקמה :
 (יג) המה . הרשעים האלה הם דור המבול שמרדו באור . בשביל המטר שהיה עולה מן הארץ
 ולא היו כרינים לבלום : (יד) לאור יקום . אם היו עומדים ניום הני הם גוזלים עובדי
 דרבים : ובליקה יהי פגנב . לחתור בתים :

(טו) ועין נואף. והנואף שנהם היה שומר וממתין עד נשף לאמר וגו': וכתר ונסתר ישים פניו לעצור עבירה. שעל כל אלה היו חזדין דור המבול על הגול שנאמר ותמלא הארץ חמס (בראשית ו') ועל העריות שנאמר כי השחית כל בשר (שם): (טז) יומם חתמו למו. אותם שהיו חלשים מהם מעשו' ליסטי' ציוס היו קותרים בבתים בלילה וביום היו קתומים ומסוגרים בבתיהם: לא ידעו אור. לא היו מכירין את האור ולא הוא עת מהלכם: (יז) כי יחדו בקר למו כלמות. שניוס היו נסגרים ובלילה היו הולכים למחתרתם ולא היו יראים מן המזיקים כלל: כי יכיר בלהות כלמות. מכיר היה כל אחד שדים המנהילים ולא היו יראים מהם ורבותיו פירשו יומם חתמו למו ביום היו עושי' סימנים היכן תרבו של בית והיכן גזויו של עשיר שהיו מפקידין אפרסמון אלל בעלי בתים עשירי' ויודעים הם שיניגנו בבית גזויו ובלילה מריחם והולכים שם וקותרי' שם: (יח) קל הוא על פני המים. כשהיו הלדיקי' נח ומתושלח מוביחם אותם ואומרים להם שעתיד המבול לבא עליהם היו אומרים קלים אנו לשוט על המים ויש לנו גומא ודברים קלים לעשות מהם אניות ולשוט: הקלל חלקתם בארץ לא יפנה דרך כרמים.

(טו) ועין נאף ושמרה נשף
לאמר לא תשורני עין
וכתר פנים ישים:

(טז) חתר בהשך בתים
יומם חתמו למו
לא ידעו אור:

(יז) כי יחדו בקר למו כלמות
כי יכיר בלהות כלמות:

(יח) קל הוא אע"פני מים
תקלל חלקתם בארץ
לא יפנה דרך כרמים:

(יט) ציה גם הם יגזלו מימי שלג
שאול הטאו:

(כ) ישכחהו רחם
מתקו רמה
עוד לא יזכר

ותשבר כעץ עולה:

(כא) רעה עקרה לא תלד
ואלמנה לא ייטיב:

(כב) ומשך אבירים בלחן
יקום ודא יאמין בתיין:

יחו
חלקתם בארץ לא יפנה דרך כרמים. היו מקללים את חלקם בארץ לאמר לא יפנה דרך הטוב בדרכי הלדיקים הרמים ושכונים ברומו של עולם. ל"א כרמים הם הלדיקים ופרנסה הדור כמו ונתתי לה את כרמיה משם (הושע ב') חרגם יונתנית פרנסהא. היו מקללים את חלקם בארץ לאמר לא יפנה דרך הטוב שנעשים שלא יפנה את דרכם. ל"א חקולל חלקתם מתקלקלת היתה חלקתם שהיו משחיתים זרעם לבטלה כמו כי השחית כל בשר את דרכו (בראשית ו') חקולל ל"א לקולל כמו בעון אשר ידע בי מקללים להם בניו (שמואל א' ג'). ל"א חקולל חלקתם הדורות שחטריהם מקללים בהם מי שפרע מדור המבול. כ"ט. ל"א חקולל חלקתם לא יפנה דרך כרמים. לא היו מקבלים תוכחה מן הטובים. לשון אחר היו קלים לשוט בספינות להרוג ולחמום ממון, ודרך יישוב בני אדם ונטיעת כרמים אין חושש לילך: (יט) ליה גם

(טו) היער לוערט אויף דיא דעממערונג דעם עהעברע=
כערס בליק,

ער דענקעט: מיך בעמערקט קיין אויגע —

אונד אונטער איינער לארפע בירגט ער דאז געזיכט.
(טז) דארט בריכט מאן אין דער פֿינסטערניס אין הייזער

אין —

אם טאגע דא פֿערשליעסען זיא זיך פֿעסט,
זיא קעננען ניכט דאז ליכט.

(יז) יא ביידען איזט דער מאַרגען טאָדעסגרויען,

דען שרעק אינד טאָדעסגרויען גיבט ער צו ערקעננען.

(יח) שנעלל זעטצעט דיעוער¹ איבער וואַססער־לעכען היין,

דען זאַלכען ווירד דער גראַדע וועג פֿער־לובֿט,

ער שלעגט אויך ניכט דען וועג דער ווייניגעבירגע אין.

(יט) דיא דיררע וויא דיא גלוטהראַפֿעט שנעגעוועססער היין,

דאז שאַטטענרייך דיא זינדער.

(כ) פֿערגעססען האַט נון יענען² שאַן דיא בוהלעריין,

דער וואורם בענאָגעט זיינע וואַללוסט,

אַ זיינער ווירד ניכט מעהר געדאַכט,

דאז לאַסטער בריכט וויא מאַרשער שטאַב.

(נא) מיט אונפֿרוכטבאַרער גינג ער אום, ווייל זיא ניכט

געבעהרט,

דער וויטטווע אַבער טהאַט ער גוטעס ניכט.

(נב) דיא רייכען ציעהעט דיעוער קרעפֿטיג נאָך אַן זיך —

ערהעכט ער זיך, איזט ניעמאַנד לעבענסזיכער.

ער

¹ דער דיעב. ² דען עהעברעלכער.

(טו) וסחר פנים, יורה
על גוסה ומנסה שיתנו
על פניהם שלא יכירו

רוחיהם וכמו שחרגמתי.

(טז) חחר בחשך, שנ על
הגנב. (יח) קל הוא וגו' שנ

על הנואף. הקולל חלקהם

בארץ, למטאים כאלה

קללת אלהים תלויה על

הדרך החלק' וישרה ויבחרו

לברוח ולשוט ע"פ המיס

לקרר שלהבת יצרו ועונו

במים קרים וגם לא יהיו

לעלות ולפנות דרך כמים

כי גם אם לא ימלא מנוח

לכף רגלו. (יט) ציה גם

חם וגו', ענינו כמו שהיוצב

וכחוס, ישללו ויעבירו ממי

שגכן יחמוס ויעב' השאול

האנשים אשר חטאו.

(כ) ישכחהו, שאל הנואף.

רחם, מענין רחם רחמתיס

(שופטים ה' ל') ועיין

בבאורי שם. מחקו, תאר

למחות עננים ולזכר

המשגל: (כא) רעה עקרה,

מענין ורעה כסילים (משלי

י"ג כ') שתיג' הנשדי ומחבר

לסכלי, והרלון בו שהיס

מתדבק בעקרה לפי שלא

דאג שחלד ויחפרס' חרפת

תזנותיו ופעולת עונו וכמו

שהקדים ועין נואף שמרה

נשף וגו'. (כב) ומשך אבירים, שנ אל הגנב אשר בזדונו ירלח נפש

עוד בקייו כי אימת מות נפלה עליו. ולא יאמין, לא ינטע.

יהו

ר ש י

חם יגלו. מפני רעתם גרמו להם שנה אחת להשתנות משנה סדריו זרע וקציר וקור ומוס

וקיץ וחורף: מימי שלג. כמו ומימי שלג גם אותם גזלו מן העולם לפי ששאלו חטאו. יש

חינות חסירות ווי'ן כמו (ירמיה י"א) ואני ככנש אלוף והוא נפטר ככנש ואלוף. עוד הרבה

במחברת מנחם בן סרוק: (כ) ישכחהו רחם. אמו. דרש ר' תנחום שהיו דור המבול נוטלים

את בניהם ונותנים אותם תחתיהם לסתום ארובות התהום ואפי' אמו לא היתה מרחמת

עליו: מחקו רמה. למות ולאכול רמה נשאר: עוד לא יזכר. בשנה אחת נעקרו. ועל

ארכה שניתן להם מתחלה היה חיוב קובל שהרבה מתו ולא ראו צפורענות זו: (כא) רעה עקרה

לא תלד. כך היה מנהגם נושא שתי נשים אחת לתשמיש ואחת לבנים זו שעומדת לתשמיש

משקה כוס עיקרין כדי שלא תלד עולמית ומאכילה חפנוקים ומרחיכה ומקשטה כדי שתהא

נאה וזו העומדת לבנים מלבישה בגדי חלמנות ומרעיבה וזהו שאומר העקרה שלא תלד הי'

רועה ומטיב ואת האלמנה שבו גלת לבנים לא ייטיב: (כב) ומשך. הקב"ה אותן אבירים

נכסו לכורענות ולמחיה ממוך ארכה שהאריך להם: יקום. יום אסד: ולא יאמין בחיין. כמו

(כג) יתן לו לבטח וישען
ועיניהו על דרביהם:
(כד) רומו מעט ואיננו
והמכו בכל יקפצון
וכראש שבקת ימלו:
(כה) ואם לא אפו מי יכוּיבני
וישם לאר מלתי:

כמו בחיים כיום הזה ונקעו
כל וגו' (בראש' ז'): (כג) יתן
לו לבטח. עד יום אדם
ונשענו: (כד) רמו מעט.
נסחלקו מן העולם כמעט
רגע: והמכו, נדנאו
ונחמסכו: בכל יקפצון.
כשאר כל הנקפצי' ונמלטי'
בעת קציר וכליר ומסיק
שנקפצי' יחד כן חמו ברגע:
(כה) יאם לא אפו. כאשר
אמרתי יבא אחד מכס
ויכוּיבני: וישם לאר מלתי.
שאני מהרהר לדעת מדותיו
שמאריך חף לרשעים ואת
אובהיו כמוני הוא מייסר
ואינו ממיתן כמו שקבל
למעלה (כ"ג) כי לא נלמתי
מפני חך. ואילו שגבולות
ישגו וכל אלה עשו לא הוכו
בייסורין:

כה

(א) ויען בלדד השחי ויאמר:
(ב) המשל ופחד עמו
עשה שלום במרומיו:
(ג) היש מספר לגדודיו
ועל מי לא יקום אורהו:
(ד) ומה יצדק אנוש עם אל
ומה יזכה ילוד אשה:
(ה) הן עד ירח ולא יאהיל
וכוכבים לא יזכו בעיניו:
(ו) אף כי אנוש רמה
ובן אדם תולעה:

מענה בלדד
כה (ב) המשל ופחד עמו.
בלפי שאמר חייב לערכה
לפניו משפט. אמר לו המשל
ופחד עמו המשל זה מיבאל
ופחד זה גבריאל כלום אמה
יכול להשיב את אחד מהם:
עשה שלום במרומיו.
כשהמזלות עולים כל אחד
סבור אני עולה ראשין לפי
שאינו רואה מה שלפניו.
לפיכך חינו מתקנא. כ"ג.
לא עושה שלום במרומיו.
אז ומים בלולין ואין מים
מכבין את האש. כ"ג:
(ד) ומה יזכה ילוד אשה.
שאמרת בחנני נזכר אלף
(לעיל כ"ג): (ה) עד ירח.

ויען

כמו ולא עדה עליו שחל (לקמן כ"ח): ולא יאהיל. כמו ולא יהל אור (ישעיה' י"ג) ואל"ף זו באה
כמו ולאדיב את נפשך (שמואל א' ב') אל"ף יתירה. ל"א לא יאהיל לא יהיה לך כל בשאינו מאיר
אין לו כל והראשון נראה ושניהם שמעתי:

ונשמח

ב א ו ר

(כג) יתן לו לבטח, פעמים יתן לו בחלקת דברים הנעמחו שילך לבטח והנקי יאמין בו ולא ידע כי עיניו
יתורו אחרי פעמי רגליו. (כד) רומו מעט, האנשים אשר ישענו על הנעמחו אם יתרחקו מעט מן
הדרך המלך אז אינם. רומו, מענין ירום לרחמנם (ישע' ל' י"ח) שפירש"י שם יתרחק. והמכו,
ההפעל משרש מכך והראוי הַמְכִי והוא מענין וימכו בעונם (תהלים ק"ו מ"ג). ככל יקפצון, ככלם

יאסזו

(כג) ער זאגט איך זיבערעס געלייטע צו, אונד מאן פֿער-
 לעסט זיך דרויף,
 דאך זיינע אויגען לזיערן שלויא אויף איהרע וועגע.
 (כד) זיא ווייכען עטוואס אב — אונד וועג זינד זיא,
 זיא ווערדען הינגעשטרעקט, יא אללע איינגעטהאן,
 אונד וויא דאז הויפט דער אהרע אבגעשניטטען. —
 (כה) איזט'ס עטווא ניכט אלוא? ווער שטראפֿט מיך ליגען?
 ווער מאכט צו ניכטע מיינע רעדע?

כה

- (א) בלדד דער שוויטע בעגאן אונד שפראך:
- (ב) דיא הערשאפט אונד דיא פֿורכטבארקייט זינד זיין,
 אין זיינען העהען שאפֿט ער איינטראכט.
- (ג) קאן איינע צאהל בעשטיממען זיינע שאארען?
 אונד ווען בעשטראהלעט ניכט זיין ליכט?
- (ד) אונד נון — וואס קאן דער אירדישע מיטגאטט בעהויפטען?
 וואס צייגעט ריין דען ווייבגעבארנען?
- (ה) זיעה ביז צום מאנד הינויף — ער איזט ניכט לויטער,
 זעלבסט שטערנע זינד ניכט ריין אין זיינען אויגען.
- (ו) אום וויא פֿיעל ווענגער דער שטערבלֿע — דיא רויפע,
 דער ערדענזאָהן — דער וואָרם.

יאספו כי קפן וקצן
 קרובים וענינים כמו א סף.
 ימלו, יכרתו. לאל, להכל
 וכמו שחגס הכשדי כולל
 הות.

כה (א) ויען בלדד,
 עיני ראו הרבה חכמה
 ומלי' בנאור תכלית מענה
 זו להחכם בלזוענפענד
 באמרו: במענה האחרונה
 הזאת משלש רעי איוב עשו
 קנאי למליהם ולהתוכחותם
 בראותם כי לא יכלו לו והוא
 עומד על דעתו, ואמר
 בלדד מה אומר ואדבר?
 ידעתי גם ידעתי כי ה' הוא
 הדיק, לו יאחזה הממשלה
 ולנו בני אדם יאות לירא
 מפניו יראת התרוממות;
 כי מי אמה אנוש רמ' ומולע'
 נגד ה' והמון גדודיו ולבאות
 הנוכחים השאירים לכל
 העולם ונוכחים בסדורם
 ותהלוכותם, וכלם לאורו
 ילכו ויקיפו, אחד מהם לא

נעדר מעיני השגחתו, ואין אחד בהם אשר ישיגהו אורו קרנים מידו להם, הוא מושל והוא יפקוד עליהם, כי בחסדו יאירו ויכלונו תלויים על בלי מה, ירונו ויסובנו בתקופותם, וכל עולמות האלה כאין נגדו וכל יפעתם וזהרם נעינו לא זנו, ואיך ידק אנוש עם אל? ואיכנה יהין שכל אדם לתת מגרעת בחכמתו הנשגבה לאמר כי הנהגתו בלתי סדר — ? ומאד שכל המליץ בתשובה זאת במעט אומר ודברים, הן כלו כל הטעמים מכליהם, שכבר כלם נאמרו ונשוו פעמים רבות, לכן אמר בדרך כלל, לא אאריך עמך בדברים הרבה אין קץ, ועל היסוד הזה אני נשען, שמוכרחים אנחנו לניף ראשו לפני נורא עליגה וכל מעשיו ומשפטיו ישרים, ועתה אם שמענו ואם לא! ובאופן הזה תחיש היטב השאלה אשר העיר חכם אחד, מדוע תשובת בלדד הזאת נבדלת ומאונה משארי התשובות המובאות בספר הזה, יען שאין בה דבר אחד אשר בו יסתר דעת איוב ומתנגד אליה? ולפי מה שפירשתי יבואר הכל על נכון, הן על הניר הזה שובנים כל התשובות והסתירות שהתנגדו לו עד הנה, ואמר אני על משמרתו אעמוד ומנה לא אזוע שהעונש המגיע לאדם הוא מרוע מעלליו ואין לנו רשות להתרעם נגד ה' הנשגב והנעלה, כי מה אנחנו ומה חלונותינו? וגם השאלה השנית מדוע לא השיב לופר בפעם שלישי כמו שדברו אליפו ובלדד כל אחד ג' פעמים? לא תכבד עלינו כל כך עד שנהיו מוכרחים לשנות בעבור זה סדר המקראות, ואין זה קושיא, הן המליץ אסף במאמריו הטעמים והסברות אשר הם בפה כל אחד מהם וכל זמן שהיה לאל ידו להמליא דבר חדש עשה ממנו מענה חדשה, אמנם כאשר אפס חומר הענין מבלי אפשר להמליא טענה חדשה אפסו גם הפאנות, מאין פנות אל מספר המענות אם שנים ואם שלשה הם, וידע בנפשו שלא יקלוק לופר על זה על אשר לא הם נסיו עוד מענה אחת, למען שיסוף לאלו ובלדד כי לא יושב לו זה לקלון ולבלימה ע"כ. (ב) המשל ופחד, הממשלה והפקד שמפקד בו העולם ילאו ממנו על הארץ ולדריס עליה ובשניהם עושה שלום במרומיו לנכאיו עושי רצונו לשמוע בקול דברו. (ג) יקום, יעמוד ויאיר. (ה) הן עד ירח, אם תשקיף עד לירח גם בו תמלא בהרות. ולא יאהיל, לא יורח אור בהיר מל' לא יהלו אורם (ישעי' יג י') והאל"ף נוספת. (ו) ואף כי אנוש, ואין יזכה אנוש שנחשב ברמה ומולעה לעומת משרתי עליון להתנבא עם אל?

כו (ד) ונשמת מי ילאה ממך. מי שס נך הרוח הזה שילא מסיך מי לא ידע זאת: (ה) הרפאים. גיהנם המרפה את הנריי: יחוללו. שבעה חללים שלו: מתחת מים ושכניה. בעמקי עמקים: (ו) ערום שאול נגדו. לדעת ולראות את כל מה שנתוכו: (ז) על בלימה. אין כלום ביסוד כי הם עומדים באויר על חוץ זרועותיו של הקנ"ה. ודוגש פי' בלימה מיסור כמו(תהל' ל"ב) במתג ורסן עדיו לבלו' (כך ראיתי סא"א): (ח) ולא ננקע ענן. מעולם שיפלו מימיו נישד: תחתם. תחת המים: (ט) מאחו. במחילות פני כסא הכבוד כלו כגון ישת חשך סתרו (שס י"ח): פרשו. על הכסא עננו כמו ודמות על ראשי החיה רקיע (יחזקאל א'): (י) חוק חג. קומפ"ש בלע"ז. לשון ובמחוגה יתארהו(ישעי'מ"ד) סיבנס בחול להיות לו (החול) חק גבול עילס ולא יעבור היס אותו חוג עד שיכלה אור וחשך: (יא) ירוספו. כשנראס והקרישס היו רופפים וגער בהס ועמדו ביוגש ובחוק: ויחמהו. תוהה ועולה (ס"א נאדס חוהה ועומד) נמקיס אחד: (יב) רגע הס. כמו עורי רגע (לעיל ז') נקמט קמטי' קמטיס געזו עד שנקוו למקוס אחד המוכן להס: מחן רהנ' מזריס קרויין רהני': (יג) נרוחו שמיט שפרה. בדברו ונרוח פיו איהל כמו ונטה אהל שפרינו. (ירמיה מ"ב): חללה ידו. את הרעה היקרא נחש נרית (ישעיה כ"ז) ל' חיל וכרה. וכן במקיס אחד הלח את היא המטכת רהנ מחולל' חנין

(ח) ויען איוב ויאמר:
 (ג) מה עזרת ללא-לח
 הושעת זרוע לא-עז:
 (ג) מה יעצת ללא חכמה
 ותושיה לרב הודעת:
 (ד) את מי הגדת מלין
 ונשמת מי יצאה ממך:
 (ה) הרפאים יחוללו
 מתחת מים ושכניהם:
 (ו) ערום שאול נגדו
 ואין כסות לאבדון:
 (ז) נטה צפון ער-ההו
 תלה ארץ על-בלימה:
 (ח) צרר-מים בעביו
 ולא-נבקע ענן תחתם:
 (ט) מאחו פני-כסה
 פרשו עליו עננו:
 (י) חק חג על-פני-מים
 עד-תכלית אור עם-חשך:
 (יא) עמודי שמים ירופפו
 ויתמהו מגערתו:
 (יב) בלחו רגע הים
 ובתובנתו מחץ רהב:
 (יג) ברוחו שמים שפרה
 חללה ידו נחש ברית:

(שס נ"א). ל"א. יסדה ידו את לויתן כמו גבעות חוללתי (משלי א')

כ ו (א) ויען איוב, במענה

זו מהחל איוב בבלדד, ואמר מה פעלת ומה חדשת בדבריך, האם עזרת בהם ללא נח ואם הושעת לזרוע לא עוז כמוני? הלא גם אובי לא נוסל ממך להכיר בפלאות אל עליון אשר לו הגדולה והגבורה בשמים ממעל ואני אוסף על דבריך לספר גדולתו אשר מתחת לארץ ואורה אתכם ביד אל אשר עם שדי לא אכחד, ובכל זאת לא מלאתי עור בנגדי להעביר מעלי הטענות והמופתים אשר הכנידו אזניכם משמוע. ואמר שלא ראה עוד מענה בפי שלשת רעיו הוסיף לשא' עוד משליו ולמלא פיו בתוכחות וראיות לשפוט משפטיו עד אשר תמו דבריו בפרשה ל"ב. (ח) הרפאים, שוכני עפר אשר היו בחייה' גבורים אנשי סם כמו עורר לך רפאים (ישעי' י"ד ט'). יחיללו, יחרדו מגורת חיל ומלחלה. מהחח וגו', שעורו מים ושוכניהם ורפאים יחרדו מתחת. (ט) מאחו, מנסה ומסגיר פני כסף בעבים מענין ויחזו את הבית בעלי ארזים (מ"א) ו' וכפירש"ש וכן בלשון סירסי יורה הפעל א ח ז על הסגירה. פדשו, כמו פרש. (י) הק חג, גבול הגביל מל' נקקו חוג על פני מהוס (משלי ח' כ"ז). עד חכליח אור עם הישך, עד מקום שישיג קלות האור את קלות החושך, כי

שני קלויס מחננדים נוגעים זה בזה במקום תכליתם. (יא) ירושו, יחלשו כלומר מתנועעים בתמידות כאלו אין בהם נח לעמוד. (יב) רגע, מרגיע ומשקט היס מזעפו. רחב, חאר לגלי היס המתגאים בקול רעש גדול. (יג) שפרה, מזהיר ומטהר מל' אמרי שפר (בראשית מ"ט כ"א). חללה ירו, ירו בראה. נחש בריח, לדעת הראש"ע הוא התנין אשר נים, והביא י"א כי הוא תלי ונקרא נחש בעבור שהוא כמו מעות, וברית שהיא מברית מן הקלה אל הקיה, והרלכ"ג אשר שהוא דמות נחש הנראה סובב בגלגל המזלות והוא העגול החלבי, ויש מפרשים שזרה על כוננא דשביע שהיא כנחש מעוסף וכרוח יכנס עיין מערבי לשון ערך ז' י' ק.

שמץ

(א) היערויף בעגאן איוב אונד שפראך:

(ב) וויא שטאנדעסט דוא דער אהנמאכט בייא?

וויא אונטערשטיצטעסט דוא דען קראפטענטבלעסטען

אָרם?

(ג) וויא האסט דוא דער אנוויססענהייט געראטהען,

אונד וויססענשאפט אין פיללע קונד געטהאן!

(ד) וועם האסט דוא גרינדע אָפּענבארט,

אונד וועסען גייסט, גינג פאן דיר אויס? —

(ה) דיא שאטטען אויך ערבעען

דא אונטען — דיא געוועסער אונד דיא זיא בעוואָהנען.

(ו) נאָקט ליענט דאָו טאָרטענרייך פאָר איהם,

אונד היללעלאָו דיא אונטערוועלט.

(ז) ער שפאָנגטע איבער לעערע אויס דען נאָרדען,

הינג איבער ניכטס דיא ערדע אויף.

(ח) ער באַנד דאָו וואַססער איין אין זיינען וואַלקען,

אונד דאָו געוועלק צעערייסט ניכט אונטער איהנען.

(ט) ער בירגט דען אַנבליק זיינעם טהראָנעם,

אויסברייטענד זיינע וואַלקע איבער איהם.

(י) צאָג דער וואַססערפֿלעכע איינע גרענצע,

ביז צום בעריהרפונקט הין דעם ליכטס מיט פֿינסטערנים.

(יא) דעם היממעלס זיילען שוואַנקען,

פאָר זיינעם דראָזן ערשטאָרען זיא.

(יב) ער בענדיגעט דאָו מעער מיט זיינער קראַפט,

מיט זיינער איינזיכט פייטשעט ער דיא שטאַלצע וואַגע.

(יג) דורך זיינען הויך ערהייטערט ער דען היממעל,

אונד זיינע האַנד ערשוף דיא שנעללבעוועגטע שלאַנגע. —

זיה!

יד רחמי ה' בורחיו ה' עמדו

(יד) קלות דרכיו. קלות ומועטות לפי שאר גדולות שבו: ומה שמן דבר נשמע בו. כמו לשמלה לננות:

א י ו ב כ ו

הַיְיָ אֱלֹהֵי קְצוֹת דְּרָכָיו (יד)
וּמֵה שְׁמַיִן דָּבַר נִשְׁמַע בּוֹ
וְרַעַם גְּבוּרָתוֹ מִי יִתְבּוֹנֵן:

כ ו

(א) וַיֹּסֶף אֵיזֹב שְׂאֵת מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר:
(ב) חֵי-אֵל הַסִּיר מִשְׁפָּטִי
(ג) וְשִׁדֵי הַמֶּר נַפְשִׁי:

(ד) כִּי-כָל-עוֹד נִשְׁמַתִּי בִּי
(ה) וְרוּחַ אֱלֹהֵי בָאִפִּי:

(ו) אִם-תִּדְבְּרֶנָּה שְׁפָתַי עוֹלָה
(ז) וּלְשׁוֹנִי אִם-יִהְיֶה רַמְיָהּ:

(ח) הַלֵּילָה לִּי אִם-אֶצְדִּיק אֶתְכֶם
(ט) עַד-אֲגוּעַ

(י) לֹא-אֶסִיר תַּמְתִּי מִמְּנִי:
(יא) בְּצַדִּיקְתִּי הִחֲזַקְתִּי וְלֹא אֲרַפֶּה

(יב) לֹא-יִחַרְף לְבַבִּי מִיָּמִי:
(יג) יְהִי כְרָשַׁע אֵיבִי

(יד) וּמִתְקוֹמְמֵי כְעוֹל:
(טו) כִּי מֵה-תִּקְוֹת חַנּוּף כִּי יִבְצַע

(טז) כִּי יִשָּׁל אֱלֹהֵי נַפְשׁוֹ:
(יז) הֲצַעֲקָתוֹ יִשְׁמַע וְאֵל

(יח) כִּי-תִבּוֹא עָלָיו צָרָה:
(יט) אִם-עַל-שִׁדֵי יִתְעַנֶּה!

(כ) יִקְרָא אֱלֹהֵי בְכָר-עֵת:
(כא) אֲזַרְהָ אֶתְכֶם בְּיַד-אֵל

(כב) אֲשֶׁר עִם-שִׁדֵי לֹא אֶכְחָד:

כז (א) ויוסף. עמדו ריעיו מענות כאשר הוכיחם אליהו כי עמדו ולא ענו עוד (לקמן ל"ב): (ב) חי אל. שנובה היא כי באמת הסיר את משפטי. מכאן דרש רבי יהושע שמהנה עבד איוב את המקום אין אדם נולד בחיי המלך אלא"כ אהב את המלך: (ה) אם אלדיק אהבם. אם אימר הדין עמך לקייבני: לא אסירתמתי. לא אודה לדברים לומר שאיני תם: (ו) בלדקתי החזקתי. לומר שאני לדיק: לא יחרף לבני. אותי מימי מכל דרך ומדה שנהגתי בימי ועל כרחו יהי כרשע אויבי: (ח) כי מה תקות חנף. כי למה אהיה רשע וגולן. מה סופו של רשע הנזול ממון: כי ישלך כי ישלך המקום את נפשו מעליו לצון של בעליך (שמות ג') ונשל הנזול (דברים י"ט): (י) אם על שדי יתענג. כפל התמיה היא ככל התמיהו' הנפולות שכן דרך הראשונה בה"א והשנייה במ"ס. כמי הירלין בסלע סוסים אם יחרש בנקרים (עמוס ו') הים בלשוני עולה ואם חבי לא יבין הוות (לעיל ו') אף כאן הצעקתו ישמע אל אם על שדי יתענג. שמה יכול הוא להתענג ולסמוך על ישועות הקנ"ה ולקרח אליו בעת לרתו בתמיה: (יא) אורה אהבם. מה המידה שביד אל. ודרך אחר עם שדי לא אכיד. כמו כי ידע דרך עמדי (לעיל כ"ג)

(יד) שמיץ, כנר פירשתי למעל' ל"ב כי השי"ן במקו' אשר, וטעם מי"ן יורה על ת מ ל י ת הדבר, ובאופן זה פירש הרד"א בפירשו על התורה שס ש ק ק ז מורכב מן אשר ק ק ז וכן ש ר ז מן אשר ר ז ויש עוד שמות אחרים שיחכן לבארם כן.

כז (ה) לא אפיר, כלומר על ידכס. (ו) לא יחרף, לכני לא יאפיק עלי חרפה: וכו' בעבוד ימי עניי כי ידעתי זכות ונקיון מעללי ואין להתחרט על מעשי. (ז) יהי כרשע אויבי, לחלל את שמי ולתת אותי לגדופי' כי מה לי אם יגדף אותי אויבי כעול הלא זאת נחמתי בעניי כי לבי לא יחרפני. (ח) יבצע, כמו יפלע כפ"א כמולא יבצעו (יולב' ח') וכפירוש הראש"ע שם, והרלון זו מה תקות הקוף אם יפלע איש נקי בגדופים ורכילות לעת שיולא ה' את נשמתו וימות. ישל, מענין של נעלך (שמות ג' ה') עתיד קל מחסרי פ"כ והראוי י'של בדגש השי"ן ע"מ י'ש ובא הנחתמירת הדגש ולד"ק הוא עתיד קל מנמי ל"ה והראוי י'שלה ונפלה הה"א ע"מ י'שן (במדבר ט"ז ט"ו), ויש מנעלי לשון ובתובס בעל א"ה אומרים שהוא ההפעיל משרש נל והראוי י'של רק זרות הדקדוק אין זר, ובדרך זה הכלל יתכן שהוא משרש שלל, יהיה איך שיהי' השרשים שלל ונאל קרובים בענינם. (יא) אורה, אלמד וכמו שתרגם הנשדי אליף יתכון.

(יד) זיה! דיועם זינד אנדייטונגען פאן זיינעם וואלטען נור, וויא קאן מאן דעססען גאנצען אינבעגריף פערשטעהען? דען דאָנער זיינער מאַכט: — ווער קאן דען וואָהל פֿערנעהמען?

כז

- (א) איוב פֿוהר אין זיינער ערהאָבענען רעדע פֿאַרט אונד שפּראַך:
- (ב) זאָ וואָהר גאָטט לעכט! דער מיינעם רעכטעם מיד ענטבלעסט, ביים אַללמעכטיגען! דער מיינע זעלע טריכט,
- (ג) דאָס אין זאָ לאַנגע נאָך מוין אַטהעם אין מיר איזט, אונד גאָטטעס הויך אין מיינער נאָזע,
- (ד) זאָלל מיינע ליפּזע ניממער אונגערעכטעם שפּרעכען, אונד מיינע צונגע ניממער פֿאַלשעם לעהרען.
- (ה) דרום פֿערנע מיר! אייך רעכט צו געכען — כיו צום לעצטען הויך! איך לאַססע מיינע אונשולד מיר ניכט רויבען.
- (ו) אז מיינער טוגענד האַלש' איך פֿעסט, אינד לאַססע זיא ניכט לאָז, מיר ווירפט מיינהערץ ניכטס פֿאַר אָב מיינער אונגליקס=פּאַנע;
- (ז) זאָ זייא מוין פֿיינד איין בעזעוויכט, מוין גענגער איין פֿערברעכער.
- (ח) וואָס איזט דעם גלייסנערם האַפֿענונג, וואָהל דאָס ער פֿערוואונדעט, ווען גאָטט איהם זיינען לעכענסגייסט ענטציעהט?
- (ט) ווירד גאָטט זיין אַננסטגעשרייא ערהערען, ווען איבער איהן בעדרענגנים קאָמט?
- (י) ווילל ער זיך דעם אַללמעכטיגען ערפֿרייען, זאָ רופֿע ער דיא גאָטטהייט אָן צו יעדערצייט.
- (יא) איך מאַכע אייך פֿערטרויט מיט גאָטטעם מאַכט, וואָס דער אַללמעכטיגע זייא פֿערהעהל' איך ניכט. איהר

כ"ב). (יב) כלכם חזיתם. שזה חלק אדם רשע: ולמה זה הכל תהבלו. להיות רשעים וחניפים: (יד) אם ירבו בניו למו חרב. ירבו וימותו ביסורי תלואים עד כי ישמחו אלמוותיו במיתחן ולא תבכינה: (יח) בנה בעז. כחולע הנונה חור שאינו מתקיים ונסונה שעשה נולד התאנה והכרם שאינה של קיימא. (ע"א) נולד הכרם שאינה שמרה בכל עת. זו שמעתי-סא"א): (יט) עשיר ישכנ. ימות בעשרו ופעמים שלא יאסוף לקבורה: (כב) וישלך עליו. המשליך עליו רעה ולא יחמול: מידו. של רשע ומכחו וממקומו: ברוח יברח. בן עלתו שהיה מסייעו בתחילה יברח מעוזר ידו בשעת נשלונו כמו שעשה חרבונה להמן (מגילה ז'): (כג) ישפוק עלימו כפימו. היודעים (אותו) לפני ועתה רואים בשנרו:

כי

ב א ו ר

(יח) בנה כעש ביחו, בלי קיים וכן סוכת זומר שנין לילה ה' ובין לילה אחד. (כא) וישערהו, כמו וישערהו מלשון סערה. (כב) וישלך, הרוח קדים, הוא משליך את עצמו עליו. מידו, יחאמן לברוח מיד הרוח. (כג) כפימו, תאר לכנפי רוח כמו שיאמר על הנהרות ועל עלי השדה שימחאו כף. וישרק, יתנועע עמו ממקומו, ובאלו משמיע בתנועה הזאת קול לעג וזהו ע"ד מליכה. עליו, ענינו עמו כמו אם על בניים (בראשית ל"ב י"ב).

- (יב) הַיְיָ אֲתֶם כָּלְכֶם חֲזִיתֶם וְלִמָּה זֶה הִבַּל תִּהְבְּלוּ:
- (יג) זֶה הוֹחֵלֵק אָדָם רָשָׁע וְעִם-אֵל וְנִחַקְתָּ עֲרִיצִים מִשָּׁדֵי יִקְחוּ:
- (יד) אִם-יִרְבוּ בָנָיו לְמוֹת-חַרֵב וְצִאֲצָאוּ לֹא יִשְׁבְּעוּ-לֶחֶם:
- (טו) שָׁרִידָיו בַּמּוֹת יִקְבְּרוּ וְאֶלְמֵנְתָיו לֹא תִבְכֶּנָּה:
- (טז) אִם-יִצְבֵּר כַּעֲפָר כֶּסֶף וְכֹחֶמֶר יִכִּין מִלְבוּשׁ:
- (יז) יִכִּין וְצַדִּיק יִלְבֹּשׁ וְכֶסֶף נָקִי יִחַלֵּק:
- (יח) בְּנֵה כַעֲשׂ בֵּיתוֹ וְכֶסֶף עֲשֵׂה נֶצֶר:
- (יט) עֲשִׂיר יִשְׁכַּב וְלֹא יֵאָסֵף עֵינָיו פָּקַח וְאֵינָנוּ:
- (כ) תִּשְׁוֶיגְהוּ כַּמִּים בַּלְהוֹת לִיקָה גִּנְבָתוֹ סוּפָה:
- (כא) יִשְׁאָהוּ קָדִים וְיִלָּךְ וְיִשְׁעֶרְהוּ מִמְּקָמוֹ:
- (כב) וְיִשְׁלַךְ עָלָיו וְלֹא יִחְמָוֶל מִיָּדוֹ בְּרוּחַ יִבְרַח:
- (כג) יִשְׁפֹּק עָלֵימוֹ כַּפִּימוֹ וְיִשְׂרַק עָלָיו מִמְּקָמוֹ:

- (יג) איהר אללע האבט יא דיעזעס איינגעזעהן,
ווארום פֿערוויררט איהר אייך אים אייטלען וואהן?
(יג) דאז איזט דעס בעזען מענשען לאָאז בייא גאָט,
דער אַנטהייל, דען טירראַנגען פֿאַם אללמעכטיגען
עמפֿאַנגען.
- (יד) פֿערמעהרען זיינע זאָהנע זיך, זאָ איזט'ס פֿיר'ס שוועררט,
אונד זיינע שרפֿאַססען ווערדען ניכט דעס בראַדעס זאָטט.
(טו) דיא זיך ערהאַלטען, ווערדען פֿאַן דער פעסט בעגראַבען,
פֿאַן איהרען וויטטווען אונבעוויינט.
- (טז) הייפֿט ער אייך זילכער גלייך דעם שמויבע אויף,
אונד שאַפֿעט קליידונג אַן אַלס וואָר'ס נור טהאַן —
(יז) ער שאַפֿע אַן, דאָך דער גערעכטע קליידעט זיך,
דער טוגענדריינע טהיילט דאָז זילכער.
- (יח) ער בויעט זיין הויז — דער מאָטטע גלייך,
וויא איינע היטטע דיא דער וועכטער זיך בערייטעט.
(יט) ער לעגט זיך רייך צו בעטטע — נאָך איזט ניכטס
פֿערשוואונדען,
ער שלעגט דיא אויגען אויף — אונד ניכטס איזט דאָ.
- (כ) איהן איבערראַשען שרעקקען גלייך דען פֿלוטהען,
נאָך איינע נאַכט — איהן האָט דער שטורם ענטפֿיהרט.
(כא) איהן טרעגט דער אָסטווינד פֿאַרט — ער שווינדעט הין,
ער שטירמעט איהן פֿאַן זיינער שטעללע וועג.
(כב) ער ווירפֿט זיך אָהנע שאַנונג איבער איהן איינהער,
פֿאַר זיינער מאַכט זוכט ער דיא פֿלויכט.
- (כג) זאָ שלעגט ער זיינע פֿליעגעל איבער איהן צוזאַמען,
אונד צישט מיט איהם הינוועג אויס זיינער שטעללע.

כח (א) כיון לנסף מלא.
 גם זה טבס לדברו
 הראשון שאמר בלדקתי
 החזקתי כי למה אהיה רשע
 אם בשביל כסף וזהב לכל יש
 מוכח וסוף חבל החכמה
 מאין תבוא זה סוף הפרשה
 היא יקרה מכל על כן כל
 ימי נחתי לבי עליה ללמוד:
 ומקיס. יש לזהב שמעם
 יזקו ויחכו אותו: (ב) ואכן
 יצוק נחשה. מן ההר יצק
 האומן את הנחשה. הרי
 חמילה וכסף יש לכל דבר שכל
 העולם יכלה וכל אשר בו:
 (ג) קן שס. הימים אחי
 יהיה החשך שהשמים נמלחו
 והארץ חבלה ולכל חכלית
 דבר היא חוקר לוי חכן.
 אשר שס יחלית דולמיו
 חכן מקיס מוכח פורענות.
 לכן וקרא חכן במקיס
 פורענות נאדם הוגף את
 רגליו בחכן שיש לו לער
 (כ"ט) כמו קי תורה ואכני
 צוהו (ישעיה ל"ד). דמן
 שורף התנורת חכן וגו'
 (דניאל י"ח) (ד) פרץ נחל.
 על סדום ועמורה נחלי אש
 וגפרית: מעם גר. ממקיס
 שהיא נובע וניגר: הנשכחים
 מני רגל. אלו חנני סדום
 שזיכחו תורת רגלי אורחים
 מארלם. שהיו מזכירים
 האורח במטה חס היא ארוך
 יותר מקטנין רגליו. ואם
 היה קלר מאריבין אותו.
 כך מפושב נאגדה: דלו.
 על ידי פריכת נחל זה
 ומאנוש נעו: (ה) חרן.
 אשר ממנה ילא לחס. נהפך
 מקיזה כמו אש: (ו) מקיס
 ספיר. היו חבניה: (ז) לא
 ידעו עיט. לא עבר עליהן
 חיל של ליסטין: ולא שזפתו
 עין איה. לפי שהיא רוחה
 יותר מאשר עופות ולכך
 נקרא' ראה שהיא עומדת
 בנבל

כח

(ח) כי יש לכסף מוצא
 ומקום לזהב יזקו:
 (3) ברזל מעפר יקח
 ואבן יצוק נחושה:
 (1) קץ ושם להשך
 ולכל תכלית הוא חקר
 אבן אפל וצלמות:
 (7) פרץ נחל ומעם גר
 הנשכחים מני רגל
 דלו מאנוש נעו:
 (ה) ארץ ממנה יצא לחם
 ותחתיה נהפך כמו אש:
 (1) מקום ספיר חבניה
 ועפרת זהב לו:
 (1) גתיב לא ידעו עיט
 ולא שזפתו עין איה:
 (ח) לא הדר יכוחו בני שחין
 לא עדה עליו שחל:
 (ט) בחלמיש שלח ידו
 הפך משרש הרים:
 (י) בצורות יארים בקע
 וכל יקר ראתה עינו:
 (יא) מבכי נהרות חביש
 ותעלמה יצא אור:

כח

(א) ויִאָהֵל אִיזֵט דַּעַם וְיִלְכַעֲרֵם שְׂאֵכֵט עֲנִטְדַּעֲקֵט,
 דַּעַר אָרֵט דַּעַם גְּאָלְרַעַם, דַּאָז מֵאָן לִיִּטְעֵרֵט;
 (ב) דַּאָז אִיִּזְעֵן וְיִרְדַּד דַּעַם שְׁטִיב עֲנִטְנֶאָמְעֵן,
 אֹנֵד אִוִּים דַּעַם שְׁטִינַע שְׁמֵלְצֵט מֵאָן עֵרֶץ.
 (ג) דַּעַר פֿינִסְטֵרֵנִים זַעֲטֵצֵט מֵאָן אִיִּן צִיעֵל,
 אֹנֵד אִיִּנַעַם יַעֲרַעַן צִוּעֵק וְיִרְדַּד אִוִּיִּפֶנַעֲשִׁפִירֵט,
 דַּעַם שְׁטִינִים, דַּעַר הֶוֶנְקֵלְהִיִּיט, דַּעַם שְׂאֵטְטֵעֲנֵרִיִּזֵּם.
 (ד) דַּעַר שְׁטֵרָאָם בְּרִיכֵט וְיָד פֶּאָם בַּעֲטֵטַע לֶאָז;
 זָא יַעֲנַע, דִּיא פֶּאָם וְאֵנְדֵרֵעֵר פֶּעֲרַגֶּעֶסְקֵעֵן,
 עֲנִטְשׁוּוֹאֹנְדֵרֵעֵן וְיִנְד דַּעַם מַעֲנִשְׁעֵן זִיא — יֵא גְאָנֶץ עֲנִט־
 רִיקֵט. —

(ה) דַּעַר עֵרְדַּע, אִיהֵר עֲנִטְשִׁפִירֵעֵסֵט דִּיא גַּו־רֹנֵג,
 פֶּעֲרוּוֹאֵנְדֵרֵעֵלֵט וְיִרְדַּד זִיא אֹנִטְעֵן וְיִיא פֶּאָם פֿיִיעֵר;
 (ו) דַּעַם סְאָפִירִס אָרֵט אִיזֵט אִיהֵר גַּעֲשִׁטִין,
 דָּאָרֵט פֿיִנְדֵעֵט מֵאָן דַּעַן גְּאָלְרֵשְׁטִיב;
 (ז) דַּעַן פֶּפֶּאָד דִּיאֵהֵן קַעֲנַט נִיכֵט דַּעַר גִּיִיעֵר,
 אֹנֵד אִיהֵן עֲרִשְׁפַּעֲהַעֵט נִיכֵט דִּיא פֶּאָלְקֵעֵן אִוִּיגַע.
 (ח) דַּאָז קִיהַנַּע וְיִוִּלְד בַּעֲטֵרִיטֵט אִיהֵן נִיכֵט,
 נִיכֵט שְׁרִיִטְעֵט הֵיִן אִוִּיף אִיהֵן דַּעַר לֶאָוִיע.
 (ט) מֵאָן לַעֲגַט דִּיא הֶאָנְד אֵן הֶאָרְטֵעֵן פֶּעֲלֹז,
 מֵאָן שְׁטִירְצֵט פֶּאָן גֶּרֹנְד אִוִּים בַּעֲרַגַּע אֹוִם.
 (י) מֵאָן דֶּרַעֲנֵגַעֵט שְׁטֵרָאָמַע אִוִּים דַּעַם פֶּעֲלֹזֵעֵן,
 יֵא אֶלְדַּעַם קַעֲסֵטְלִיבֵעַ עֲרַבְלִיקֵט וְיִין אִוִּיגַע.
 (יא) עַר הַעֲמַשֵּׁט דַּעַר פֶּלִיסַעֵט שְׁטֵרַעֲמוֹנַג,
 אֹנֵד צִיעֲהַעֵט שְׁעֵטְצַע אֵן דַּאָז טֵאָגַעֲלִיכֵט. —

כח (א) כי יש לבשא

מוצא, חושב ומונה כח
 מעשי ידי אדם ותחנולותיו
 כי לכל תכלית היא חוקר
 להוליא תעלומות הטבע
 לאור עולם ולהראות כל
 יקר לעין כל, אמנם לחנם
 יזקור וידרוש חזר מוכח
 החכמה לדעת מחין תבוא
 ולשא עמלו להשיג מקום
 בינה וחקר ההשגחה, ולכן
 יאות ללדיק שיחי' באמונתו
 דלדנק נפשו אחריה, כי
 יראת ה' חכיה לנו החכמה
 וסוד מרע בינה. יזקו, הקל
 משרש זקק וענינו התנה
 ולרופ. (ב) ואבן יצוק
 בהרשה, מ"ס מעפר נמשך
 למלת אבן וענינו הנחושת
 מותך מאבן. (ג) אבן
 אשל וצלמוח, לתכלית שלש
 אלה הוא חוקר תכלית
 האבן לנזק ממנה הנחוש,
 האבן ללחור בנזול הכסף
 ומקום הזהב, וכל מות
 תאר לכפוני ימים וארץ
 שתחיה נהפך כמו אש
 לנקת שם אבנים יקרות,
 ונמו שחרגס הכשדי פסוק
 ה' ולרע מנה גהנס וכו'.
 (ד) פרץ בחל, ענין הכתוב
 כמו שהנחל יהרום לפעמים
 גדותיו וימוש ממקומו ולא

ידע איש איה אפוא הוא כן הנשכחים מני רגל, והוא תאר לחופרים
 צטנה לנלות מוכח מטמוניה והם כנשכחים מן רגלי בני אדם כי אין עקבותיהם נראות עלי
 שטח הארץ וחלפו ועברו מעיני אנוש. גר, שם למקום קבוצת המים משרש גור ומענין יגורו
 עלי עזים (תהלים נ"ט ד'). דלו, נעלמו מל' דללו וחרבו (ישעי' י"ט ו'): נעו, ממקומם.
 (ו) שופחו, ראתהו. (ח) בני שחץ, תרגם הכשדי בני אריון, והרלב"ג פי' בני גאווה ותוקף
 והם פריכי הקיות. (יא) מבכי, מהולה לשון בני. חבש, כנזב ועולר.

ר ש י

נבבל ורואה נבילות בארץ ישראל כך מפורש באגדה כלומר לא חפרוה מרגלים: (ח) לא
 עדה עליו. עבר כדמתרגמינן אשר עבר בין הנתרים (בראשית ט"ו) דעדה: וכן ושל.
 משננה שמות האריות הם: (ט) בחלמיש. והקנ"ה מה עשה בחלמיש שלח ידו הפך ארשי
 ההרים למעלה למטה: (י) בנורות יארים בקע. חזר לתחלת ענינו שאמר כי לכל דבר יש
 מוכח ונבורות בקע למוכח האורים: וכל יקר ראתה עינו. מהיכן יבא לנריות: (יא) כבדי
 נהרות חבש. בנריות העולם: בני. כמו נככי ים (איוב ל"ט): חבש. כמו ויחבש את חמורו
 (בראשית ל"ב) כ"ג (ס"א) מכני וגומר מכני בכייתן של ישראל שהיו בוכין לאמר מה נשתה חבש
 וחקן להם נהרי מים מן הסלע ויחבש להם מתרגם וחקין): ותעלמה ייבית אר. חלקן יש
 נקייע ושמו תעלמה משם תולדות השמש לתקופתו (נפרקי רבי אליעזר) כלומר לכל דבר יש
 מוכח

מוכל וסוף רק לחכמה לא
 מולא לה אלא מסיו ולא
 סוף עולמית: (יב) והכנמה.
 התור: (יג) ולא ממלא באיץ
 החיים. נמי שמחה אלא
 נמי שממית עמו עליה
 בניעה ונרעבון: (יד) תהום
 אמר לא בי היא. אם
 השאלנה ליורדי תהום
 העיסקים במולא מרגליות
 ובמולא זהב וכסף ממקום
 תהומו' הארץ יאמרו לך לא
 נ היא איני בקי בהוראה:
 ויס אמר. ויורדי הים
 לסחור' יאמרו לך לא עמדי
 חכמה למה לפי שאינם
 יב לים לקנותה כשאר
 פרקמטיא לתת מעושרם
 בדמיה. ובאגדה הוא אומר
 שבשעת מחן תורה בא הטטן
 לפני הקב"ה ואמר לו היכן
 תורה אכל בן עמרם. בא
 לו אכל משה אמר לו היכן
 תורה אכל ים. בא לו אכל
 ים אמר לו היכן תורה לא
 נ היא לך אכל בן עמרם
 בא לו אכל בן עמרם אמר
 לו היכן תורה אכל תהום
 בא לו אכל תהום אמר ליה
 אין עמדי לך אכל בן עמרם
 בא לו אכל בן עמרם אמר
 ליה היכן תורה אכל הקב"ה
 וזה שאמר תהום אמר לא
 נ היא ויס אמר אין עמדי:
 (טו) לא יתן סגור. זהב
 סגור זהו זהב טוב שבשעת
 שנפתח כל חנויות של זהב
 נסגרות: (טז) לא חסלה.
 לא חסלה ל' סולו לרובב
 בערבו' (תלי' ס"ח) המסנה'
 לומר חסונה היא ככתם
 אופיר וכו' יקר לא שנת
 הוא לה וכן המסולאים בסו'
 (אינפ' ד'): ותמורתה וגו'.
 ותמורתה לא נכלי סו' זהב
 טהור מזהיר במרגלית:
 (יח) דאמות וגביש. שמות
 אצנים טובות שנים הם:
 לא יזכר, אכלה: (יט) פטרת

(יג) וְהַחֲכֵמָה מֵאֵין תִּמְצֵא
 וְאִי זֶה מְקוֹם בִּינָה:
 (יג) לֹא יֵדַע אֲנוֹשׁ עֲרֵכָה
 וְלֹא תִמְצֵא בְּאֶרֶץ הַחַיִּים:
 (יד) הַתְּהוֹם אָמַר לֹא בִי-הִיא
 וַיִּם אָמַר אֵין עִמָּדִי:
 (טו) לֹא-יִתֵּן סִגוֹר תְּחַתֶּיהָ
 וְלֹא יִשְׁקַל כֶּסֶף מְחִירָה:
 (טז) לֹא-תִסְלַח בְּכַתֶּם אוֹפִיר
 בְּשֵׁהֶם יִקָּר וְסִפִּיר:
 (יז) לֹא-יֵעֲרֹכֶנָּה זֶהב וְזָכוּכִית
 וְתִמּוֹרְתָהּ כְּלִי-פֶזֶז:
 (יח) רְאֵמוֹת וּגְבִישׁ לֹא יִזְכָּר
 וּמִשֶּׁךְ חֲכָמָה מִפְּנִינִים:
 (יט) לֹא-יֵעֲרֹכֶנָּה פִטְוֹת-כּוֹשׁ
 בְּכַתֶּם מְהוֹר לֹא תִסְלַח:
 (כ) וְהַחֲכֵמָה מֵאֵין תִּבּוֹא
 וְאִי זֶה מְקוֹם בִּינָה:
 (כא) וְנִעְלָמָה מֵעֵינַי כָּל-חַי
 וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם נִסְתָּרָה:
 (כב) אֲבִדוֹן וּמּוֹת אָמְרוּ
 בְּאֲזִינּוֹ שְׁמַעְנוּ שְׁמַעָה:
 (כג) אֱלֹהִים הִבִּין דִּרְכָּהּ
 וְהוּא יֵדַע אֶת-מְקוֹמָהּ:
 (כד) כִּי-הוּא לִקְצוֹת-הָאָרֶץ יִבִּיט
 תִּהְיֶה כָּל-הַשָּׁמַיִם יִרְאֶה:

לעשה

(יב) דיא וויזיהייט אָבער — וואָ ווירד דיא געפֿונדען?

וואָ האָט פֿערנונפֿט דען זיטץ?

(יג) קיין מענש קענט איהרע שטעטטע.

מאָן טריפֿט זיא ניכט אים לאַנד דער לעבענדען,

(יד) עס שפּריכט דער אַבגרונד: זיא איזט ניכט אין מיר!

דאָז מעער שפּריכט עבען זאָ: זיא איזט ניכט ביא מיר.

(טו) זיא איזט פֿיר קעסטליכעס מעטאלל ניכט פֿייל,

דאָז זילבער וויעגט איהרען ווערטה ניכט אויף;

(טז) אויך אופיר'ס גאָלד קאָממט איהר ניכט גלייך,

ניכט זעלטנער אָניקס אונד סאַפֿיר.

(יז) גאָלד אונד קריסטאלל עררייכען נימער איהרען ווערטה,

מאָן טוישעט זיא ניכט איין פֿיר גאָלדנערעטה.

(יח) קאָראַללען אונד בערילל זינד גאָר ניכט צו געדענקען,

דער וויזיהייט אומפֿאַנג איבערביעהעט פּערלען;

(יט) דער טאָפּאַז אויס כּוש קאָן זיא ניכט עררייכען,

דאָז ריינסטע גאָלד קאָממט איהר ניכט גלייך.

(כ) דיא וויזיהייט נון — וואָ קאָממט זיא הער?

וואָ האָט פֿערנונפֿט דען זיטץ?

(כא) זיא איזט דען אייגען אַללעס לעבענדען ענטזאָגען,

פֿערבאָרגען פֿאַר דען היטמעלספֿעגעלן.

(כב) דער אַבגרונד אונד דער טאָד פֿערקינדען:

„וויר האָרטען איהרען רוף מיט אונזערן אַהרען,

(כג) „גאָטט קענט דען וועג צו איהר,

„נור ער ווייס איהרען זיטץ.

(כד) „דען ער שוויט הין ביז צו דער ערדע ענדען,

„וואָס אונטערם גאַנצען היטמעל איזט, זיעהט ער.

אַלס

ר ש י

נוש. אָבן טובה היא כמו אודם פטרה: בכתם. היא קבוצת עדי עדיים לתכשיטי נשים ויקראת הקבוצה כתם בלשון עברי ובלשון ערבי אלחלי והוא נוס זהב וחלי כתם (משלי כ"ה) וכן וחדל נזמה וחלייתה (הושע ב') ויש פותרים כתם כתר ולא נכון. כי לא מלינו פעולה בל' זה כאשר מלינו בלשון כתר מכתיר כותרת: (כא) ומעוף השמים. מלאכים המעופפים: (כב) אבדון ומות אמרו. המאבדן וממיתין עצמן עליה אמרו באזנינו שמענו שמעה. שהמיגע בה מחקימת בו ויש אימרים כאשר באגדה אשר פירשתי למעלה שנת השטן לפני המקום אמר לו היבן תורה אמר ליה ובי' היינו דכתיב אבדון ומות אמרו באזנינו שמענו שמעה בשנתה לישראל. אבל (כג) אלפים הבין דרכה והוא ידע את מקומה. שידע הוא היבן שורה וגם ישבחה ויאמרו לה כי אלפים הבין דרכה וסתכל בה וברא את העולם באותיותיה כמדון ומשקלן יצר כל היצורים כאשר נחזק בסוד ספר יצירה: (כד) כי הוא לקבוצת הארץ יביע. זה היאך יבנם ויבראם ותחת כל השמים לרכי ברייתן

ב א ו ר

(טו) סגור, כמו זהב סגור (מ"א ו' כ'). (טז) חסלה, תערוך. (יח) ראמוח וגניש, הם מרגליות יקרות (רלב"ג) ובמערכי לשון המזכתי לדבר גם ולכאדם. ובשך, הקנתה גבול היכמה, חבן

(כה) לעשות לרוח משקל

ומים תקן במדה:

(כו) בעשתו למטר חק

ודרך לחינו קלות:

(כז) אז ראה ויספרה

הכינה וגם הקרה:

(כח) ויאמר לאדם

הן יראת אדני היא חכמה

וסור מרע בינה:

כט

(א) ויסקף איוב שיאת משלו ויאמר:

(ב) מי יתנני כירחי קדם

בימי אלוה ישמרני:

(ג) בהלו גרו עלי ראשי

לאורו אלך השך:

(ד) כאשר הייתי בימי חרפי

בסוד אלוה עלי אהלי:

(ה) בעוד שדי עמדי

סביבותי נערי:

(ו) ברהץ הדיכי בחמה

וצור יצוק עמדי פלגי שמן:

(ז) בצאתי שער עלי קרת

ברחוב אבין מושבי:

(ח) ראוני נערים ונהבאו

ויששים קמו עמדו:

בריתן ראה בה: (כה) לעשו' וגו'. בה משקל לרוח לכל הארץ לפי כחה וכן המים לפי המדה לפי מה שהיתה ארץ לריכה להשקותה יש ארץ גבוהה ולריכה הרבה נזמים. ויש ארץ שאינה לריכה כל כך: (כו) חוק. גזירה קבוצה לפי כל אהלות ומעין ופלט להשקות. כל ארץ וארץ ובעשותו דרך לכל החזוים שלא ילאו שני קילות דרך נקב אחד מן יחריב את העולם: (כז) אז ראה. ראה אותה נסתכל בה ובעלתה ועשה הכל: ויספרה. ספר אותיותיה כפלות ופשוטות ראשונה ואמצעית ואחרונה. היא אמת חותמו של הקב"ה וכן בזאר סדרים ברא כל דבר ודבר באותיות הללו והכל מפורש בסוד ספר יצירה: הכינה. זימה ליצירה: (כח) הן יראת ה' היא חכמה זו לריכה לזו. ואין חכמה יפה בלא יראה:

כט (ב) מי יתנני בירחי קדם. בימים קדמונים שהייתי בגדולתי: (ג) בהלו גרו. לשון אור ושמחה: לאורו. הייתי הולך בגל משך ולרה שהי' באה לעולם לי היה אור: (ד) בימי חרפי. בימי קדמתי לי' ארמי הוא חרפי ואפלי: בסוד אלוה עלי אהלי. בשהיו נשיכי הדור באים לאהלי להווסד בדברי הקב"ה בחור' ובגדר סייג לשעה: (ה) נערי. משרתי: (ו) הליכי. רגלי: בחמה. כמו בחמחה: ולור יציק עמדי פלגי שמן. כלומר נחת רוח וכל תחות לכ הנוחם בגלגל שמן: יצוק כמו ויצק: (ז) קרת. חקירה גבוה מוגנת נכסח לשבת לוקני העיר: ברחוב

א י ו ב כ ח כ ט

(כה) אַלס ער דעם ווינדע זיין געוויילט בעשטימטע,
 „אונד מיט דעם כאאסע דיא געוועססער מאס;

(כו) „אַלס ער דעם רעגען איין געזעטן געמאַכט,
 „אונד איינע באהן דעם דאָננערשטראַהל;

(כז) „דאָ זאָה ער ויא, אונד נאָכ זיא קינד,
 „ער גרינדעטע אונד ער דורכשויטע זיא,

(כח) „צום מענשען אבער שפראַך ער:
 „זיעה! גאַטטעס־וואַרט איזט ווייהייט,
 „דאָו באַזע מידען איזט פֿערנונשט.”

כ ט

(א) איזב פֿוהר אין ווינער ערהאַבענען רעדע פֿאַרט אונד
 שפראַך:

(ב) אַ וואַרע מיר וויא אין דען מאַנדען דער פֿערגאַנגענ-
 הייט,

וויא אין דען טאָגען, דאָ מיך גאַטט בעשיטצטע!

(ג) אַלס ווינע לייכטע איבער מיינעם הויפטע שטראַהלטע,
 ביא וינעם ליכטע איך דורך'ס דונקעל זאָג;

(ד) וויא איך איינכט וואַר אין מיינער יוגענדצייט,

אַלס גאַטטעס ראַטה טיין צעלט בעוואַכטע;

(ה) אַלס דער אַללמעכטיגע נך ביא מיר ויאַר,

אונד מיינע דיענערשאַפֿט אום מיך הערום;

(ו) אַלס מיינע פֿיסע זיך אין מילדראַהם באַרעטען,

אונד נעכען מיר דער פֿעלז אַהלבעכע שטראַכטע,

(ז) גינג צום געריכטפלאַטן איך צור שטאַרט היניין,

אונד לעגטע אויף דעם מאַרקטע מיינען זיטן צורעכט;

(ח) דאָ טראַטען יינגלינגע צוריק, ווען זיא מיך זאָהען,

אונד גרויזע שטאַנדען אויף, אונד בליעכען שטעהן.

אין

ב א ו ר

(כח) חבן קלכ נשעור האויר. (כו) לדוין קולוח, לכניק שכוז סנה לקולוח ועס
 (מלכניי הללכ"ג)

כ ט (ג) בהלו, מקור משרש הלל ומשכטו בתשלומו בהללו, וענינו כאשר היה מאיר וכו'.
 (ד) חרשי, נעובי ופוז מענין חורף כי אז יחל זמן רזייע' (ל"ג"ג). (ו) דרמה,
 בחמאה נקטרון אל"ף. יצוק, יוזב, (ז) ישר, כמ' לשער מקום מושב השיכטי'.

והצדיגי

(ט) שָׁרִים עָצְרוּ בְּמַלְיָם
 וְכַף יִשְׁימוּ לְפִיהֶם:
 (י) קוֹל־נְגִידִים נִחְבְּאוּ
 וּלְשׁוֹנָם לְחֶכֶם דְּבַקָּה:
 (יא) כִּי אֶזֶן שְׁמָעָה וְהִתְאַשְׂרַנִּי
 וְעֵין רְאִיתָה וְהִעִידֵנִי:
 (יב) כִּי־אֲמַלֵּט עֲנִי מִשׁוּעַ
 וַיִּתּוֹם וְלֹא־עֲזָר לִּי:
 (יג) בְּרַכַּת אוֹבֵד עָלַי תִּבְא
 וְלֵב אֲלֻמְנָה אֲרַנֵּן:
 (יד) צִדֵּק רַב־שֵׁתִי וַיִּלְבַּשְׁנִי
 כַּמְעִיל וְצַנִּיף מִשְׁפָּטִי:
 (טו) עֵינַיִם הֵייתִי לְעוֹר
 וְרַגְלַיִם לְפֶסֶח אָנִי:
 (טז) אֵב אֲנֹכִי לְאֲבִיוֹנִים
 וְרַב לֹא־יִדְעֵתִי אֲחַקְרֶהוּ:
 (יז) וְאֲשַׁבְּרָה מִתְלַעוֹת עוֹלָם
 וּמִשְׁנֵי אֲשֶׁלֶּיךָ טָרֶף:
 (יח) וְאָמַר עִם־הֲנִי אֲגֹעַ
 וּכְחֹל אֲרַבָּה יָמִים:
 (יט) שָׂרְשֵׁי פִתּוֹחַ אֵלֵי־מַיִם
 וְטַל יִלִּין בְּקִצְרֵי:
 (כ) בְּבוֹדֵי חֲדָשׁ עֲמָדִי
 וּקְשֵׁתִי בְיַדִּי תַחֲלִיף:
 (כא) לִי־שְׁמָעוּ וַיִּחַלּוּ
 וַיִּדְמוּ לָמוֹ עֲצָתִי:

וגו'. נאשר נרחוב הייתי
 מכין מושגי היו נערים
 רואים אותי ונחבאים.
 וישישים עומדים מפני:
 (ט) שרים עלרו במלים.
 ומלפנים שאפתח אלהי תחלה:
 (יא) כי און. אשר שמע'מלתי
 ומאשרני: ועין ראתה. בכל
 מקום בגודלי ובושר מידתי:
 (יג) ברכת אובד. אדם
 מת בעונו ונטרד: עלי
 חבא. כי הייתי זן את בניו
 ואת אשמו. ורבותינו אמרו
 שהיה גזול שדה יתומים
 ומשניה ומחזירה להם.
 ופשטיה דקרא אינו נראה
 כך שאין קרוי אובד אלא
 דבר שהוא עלמו אובד כמו
 ככלי אובד (תהלי' ל"א) וכן
 תעיתי כזה אובד (שם
 קי"ט) לאן אובדות (ירמיה
 כ'): ולב אלמנה ארון
 שהיה מטיל שמו על
 אלמנות לאמר קרובתי
 היא או אני תשיאנה כדי
 שיקפלו עליה תובעים:
 (יד) לדק לבשתי וילבשני.
 רדפתי אחרי הדק והוא
 נמלא לי כמעיל ולניף שהם
 תנשיטים נאים כן היה
 משפטי נאה וטהור:
 (יח) ואמר עם קני אגיע.
 בשביל בושר מדתי הייתי
 אומר בלבי נשואמות יהיה
 קני וביתי ננון עמי: וכחיל
 ארבה ימים. עוף ושמו חל
 ולא נקנסה עליו מיתה
 שלא טעם מעץ הדעת
 ולנסוף אלף שנה מתחדש
 וסוזר לנערותו: (יט) שרשי
 פתוח וגומר. כל זה הייתי
 אומר בלבי שלא יבש שרשי
 ולא ימות קלירי כמו ועשה
 קליר (לעיל י"ד) והן יונקות
 ענפי רכים של אילן ואמרת
 שבנודי יתחדש עמדי תמיד:
 (כ) וקשתי. ואיתני תחליף
 תמיד לטובה: (כא) לי שמעו
 ויחלו. השומעים דברי היו
 מוחלים שיתקיימו והיו
 מחקיימי' כי סודת חכמה

- (ט) אין איהרער רעדע היעלטען פֿירשטען איין, אונד לעגטען אויף דען מונד דיא האַנד;
 (י) דיא שטיממע עדלער מעננער שטאַקטע, אַלס קלעבע איהרע צונגי אַם גוימען.
 (יא) יא דאַ אָהר האַרַכטע, אונד בעוויען מיר וואָהלגע- פֿאללען,
 דאַ אויגע זאָה, אונד ווינקטע בייאפֿאַלל מיר,
 (יב) ווייל איך דען אַרמען, דער דא פֿלעהעטע, רעטטעטע, זאָ וויא דען וואַיען, דעם קיין העלפֿער וואַר.
 (יג) דער זענען דעם פֿערלאַססענען קאם מיר צו, דער וויטטווע הערץ ערפֿיללטע איך מיט יובעל.
 (יד) גערעכטיגקייט וואַר מיין געוואַנד, זיא היללטע מיך גאַנץ איין,
 דאַ רעכט וואַר מיר וויא אָבערקלייד אונד טורכאַן;
 (טו) איך וואַר דיא אויגען פֿיר דען בלינדען, דיא פֿיסע איך דעם לאַהמען.
 (טז) דען דירפֿטיגען וואַר פֿאַטער איך, וואַ איך דעם שטרייטעם גרונד ניכט קאַננטע, דא פֿאַרשטע איך איהם נאָך.
 (יז) אונד איך צערבראַך דעם אינגערעכטען שאַרפֿגעכיס, איך ריס דען רויב אויס זיינען צעהנען.
 (יח) איך דאַכטע מיר, מיט מיינעם נעססע ווערדע איך דאַן פֿערשווינדען,
 ווען גלייך דעם פֿעניקס מיר דער יאַהרע פֿיעל געוואַר- דען.
 (יט) שטעטס אָפֿפֿען ווירד דעם וואַססער מיינע ווארצעל זיין,
 דער טהויא אויף מיינען צווייגען איבערנאַכטען;
 (כ) מיין רוהם ווירד זיך מיט מיר פֿעריינגען,
 מיין באַגען קראַפֿטפֿאַלל זיך אין מיינער האַנד ערניי- ערן. —
 (כא) זיא האַרַכטען אויף מיך אין געשפּאַננטעסטרער ער- וואַרטונג,
 אונד לוישטען שטילל אויף מיינען ראַטה.

ב א ו ר

- (יא) וועידיני, העין העידה נרמזה על לדקתי. (יג) ארניו, מלאמי נשמחה וברננה.
 (טז) ודיב לא ידעחי, אס היה נעלם ממני סנת הכיב חקרתי אחרי הסנה להנחיקר ולהשקיט הכיב. (יז) מזלעות. הו השניי הגסי'. (יט) בקצירי, בענפי כמו שלח קליריה עד ים (מז'ים ס' י"ב). (כ) החליף, מתחדש נמוקף.

היה צי"י: (כב) חטף
 מלחי. ל' נבואה וכן לא
 חטף על בית יצחק (עמוס
 ז') כלומר נבואה היו דבר:
 (כג) למלקוש. לזמן ארוך
 היו מדברי' כי רוב שעותיה'
 שתיקה שהיו חאיבי' לשמוע
 דברי: (כד) לא יאמינו.
 שאני משחק עמהם מפני
 חשינותי: ואור פני לא
 יפילון. והיו יראים להחרכב
 אלי להגים לבס ני:
 (כה) אחר דרכם. כל
 דרכיהם ועלתם אני הייתי
 בוחר להם שהיו שאלים לי
 איזה דרך נלך ומה נעשה:
 ואשנ ראש. אם היה מסינים
 אני הייתי מסב בראש
 המסינים:

(כז) אַחֲרַי דְּבָרַי לֹא יִשְׁנֶוּ
 וְעֲלִימוֹ חֲטָף מִלְּחִי:
 (כג) וַיַּחֲלוּ כַּמָּטֵר לִי
 וּפִיהֶם פָּעְרוּ לְמִלְקוֹשׁ:
 (כד) אֲשַׁחֵק אֲלֵיהֶם לֹא יֵאֱמִינוּ
 וְאוֹר פָּנַי לֹא יִפִּילוּן:
 (כה) אֲבַחֵר דְּרָכָם וְאֲשֵׁב רֹאשׁ
 וְאֲשַׁכֵּן כְּמֶלֶךְ בְּגִדוֹד
 כַּאֲשֶׁר אֲבָלִים יִנְחָם:

ל

ל (ב) גם נח ידיהם למה
 היה לי. באופן הימים.
 רשעי' היו ולא חועלת בהם
 כי כורענות בא על ידם:
 עלימו אבד כלת. זקנה:
 (ג) בחסר ובכפון. היו גלמוד:
 העורקים ליה. שצבירותם
 אותן בימיו מקרב בני אדם
 לידך בזושך: חמש שואה
 ומשאה. ברוחני' בלע"ז:
 (ד) הקטפי' מלוח עלי שית.
 בהיחס במדברות היו
 קיטפים להם מלוחים על
 חילנות היערים ואוכלים:
 מלוח. שם עשב הוא. ובל'
 ארמי קקילין. ונלזון משנה
 מלוחים מלור' בלע"ז
 באותה שנינו העלו מלוחי'
 על שלחנות של זהב: שית.
 חילן. כמו אחד השימי'
 (בראשית כ"א): (ה) מן גו.
 מן קרב עיר היו נגרשין:
 (ו) נערוץ נחלי'. יש ארץ
 מלוח מחנקעת שם היו
 שוכנים נחורי העפר: חורי.
 נקיפי הסלעי': וכפיים. חרג'

(ח) וְעַתָּה וְשָׁחֲקוּ עָלַי צְעִירִים מִמֶּנִּי
 לְיָמִים
 אֲשֶׁר-מָאֲכַתִּי אֲבוֹתָם
 לְשִׁית עִם-כְּלָבֵי צֹאנֵי:
 (ז) גַּם-כַּחַ יְדִיהֶם לָמָּה לִּי
 עֲלִימוֹ אֲבַד כְּלַח:
 (ג) בַּחֲסָר וּבְכַפֹּן גִּלְמוֹד הָעֹרְקִים צִיָּה
 אֲמַשׁ שׂוֹאָה וּמִשֶּׂאֵה:
 (ד) הַקֵּטְפִים מְלוּחַ עֲלֵי-שִׁית
 וְשֵׁרֶשׁ רִתְמִים לַחֲמָם:
 (ה) מִן-גֵּן יִגְרֶשׁוּ
 יִרְעוּ עֲלִימוֹ כַּנְּגֹב:
 (ו) בְּעֲרוּץ נְחָלִים לְשִׁכָן
 הָרִי עֵפֶר וְכַפִּים:

ב א ו ר

(כב) לא ישנו, לא השתדלו לענות פנים שנית על עמתי כי נכנסו דברי באזניהם נטפח
 הטל עלי דשא. (כד) לא יאמינו, שאני משפיל את עלמי לשעשע עמהם. לא יפילון, מענין
 למה נפלו פניך (בראשית ד' ה') שלא העליביהו והפכו אור פ' יו לשך העזבות והזעף.

א י ו ב כ ט ל

ב א ו ר ס ב

(כג) אויף מיינע רעדע וואר ניכטס אינצווענדען,
מיין ווארט פלאַם ווירקענד אויף זיא איין.

(נג) זיא האַרטען מיינער וויא אויף רעגען,
עפֿענטען דען מונד לעבצענד וויא אויף ערנדטערעגען;

(נד) ווען איך מיט איהנען שערצטע, גלויבטען זיא עס קוים,
מיין פֿריינדליכעם געזיכט פֿערדיסטערטען זיא גיע;

(נז) שריעב פֿאַר איך איהרען וואַנדעל, זאָס איך זאָבען און,
ליעס גיעדער מיך וויא איין רעגענט אין דער פֿער-

זאָמלונג,

ווען טויערנדען ער טראָסט פֿערלייהט.

ל

(א) נון זאָבער שפּאַטטען מיין, דיא יונגער זינד אַלס איך
זאָ יאהרען,

זיא, דערען פֿאַטער איך ניכט ווירדיגטע,

זיא בייא דען הינדען מיינער שאַאָע אַנצושטעללען;

(ב) דען איהרער הענדע קראַכט, וואָס ניטצטע זיא מיר אויך?

בייא איהנען וואָרע יאָ דיא צייט פֿערגיידעט —

(ג) פֿערלאַכטען איינסט בייא מאַנגעל, הונגערוואַטען,

דיא זעהנען אויסגעוואַרט,

וויכט אונד פֿערדיסטערט וויא דיא נאַכט,

(ד) דאָ פֿאַליקטען זיא דיא מעלרע ביים געשטרייכע,

אונד גינסטער וואַרצעל וואַר איהר בראָד;

(ה) אויס יעדער טיטטע וואַרדען זיא פֿערבאַנגט,

מאַן שימפֿטע איהנען לויט וויא דיעבען נאָך;

(ו) אין שויערליכען טהעלערן וואַהנטען זיא,

אין ערדענהאַלען אונד אין פֿעלזענשלוכטען;

דאָרט

(כח) אַחער דרוב, אַס
זאָנתי לבור להס הדרכ
אַזר ילכו נה אז הושינו
אזתי כראז כולם והיה
משכני בתוכם כמלך ויועץ
במקהלות בזמן שהוה שלם
נחומים לאנלים. בגדוד,
זאָסיפה יקנון.

ל (א) ועהה, נהפך כנודי
לקלון. לשיח, להעמידם
עם הנלים אומרי לאני
ונמו שרגנס הנשדי עם
כלניא נטריו עני. (ב) כלה,
זמן. (ג) בחכר ובכשן
גלמוד, במחסור וברענון
היו נעזבים נדד וזימס
בענור רוע לננס ועללוהם
ושפלות ידיהם נמו שאמר
גם נח ידיהם למה לי,
חרגים של רעז כפן.
העורקי' ציה, רונ המכרטי'
פירא הנסים אל חין ליה
כי הפעלים נוס ונרת
מתורגמים בזרמי ע רק,
אולם הוואוואטטת הסורסי
העתיקו מענין לחיד
(בעכאגטען) כמו שאכל
הנהמה את עזב השדה כן
ילחי את הליה, שני-הוראת
פעל ע רק בסורסי ובערבי,
וכמוהם חרגמו נל"ח
הזנמים אייכהקון וחוה
ברייט: יבענאגטען זיא דיה
וויסטע, ואלויתרג' הכשדי
סחו ובלה ערקא,
כי הוא מקום מרעה למקנ'
ומס ילכו את המספוא,

ויומר מסתבר שאינו פעל כ"א סס וזורה על הדופקים כמו בסמוך ועורקי לא ישננו כי עורק
בלשון קדר הוא גיד הדופק (פואוואדער) וכן פי' הראנ"ע בססו' הנזכר, וענין הכחוב שהגידים
הס נחומים וינשים כליה ויחסר כ"ף הדמיון וכמוהו רבים בזה הספר. אמש, תאר למזנת לילה
ונחסרון כ"ף הדמיון כלומר תהו ושממה כחשכת לילה. (ד) הקטפים, הנזכרתי' מן וקטפת מלילות
(דברים כ"ג כ"ו). מלוח, מין עשב רע, ממסק חרול (לפניו' ב' ט') ת"י משמט מ לוחין ורש"י
ליעז מלור"ש עיין בהעתק' למלות לועזי' בסוף הספ' ובמספ' לזון עירובין כ"ח א' ד"ה סע פו ע ין,
והעיקר שהוא מין ממיני ירק הידועים לנו בשם העודע נל"א (atriples Halimus L.)
שיש לו טעם מלח וכמו שחרגמו חכמי העמים כלשונו. רחמים, הרומם הוא מין עשב מר הנקוי נל א
(גינסטערטטרויך, פֿרייאענטטרויך) וגדל לזוב במדברי ערב. (ה) כן גו, מקרב בני אדכי
(ו) בערויך, במקום שיספד האדם לרדת אליו (כראב"ע) מל' אל מערן ואל תחת (יהובע ה'
ט') תמורת ואל תירא ואל תחת (דברים ט' י"א) והוא סס נפלים גבול. ובשים, סלבים
חרגים סלע כיכא ומלת הווי עומדת במקום שניכ'.

של סלעים. (ו) חרול יספחו. אורטיא"ש בלע"ז. היו נאשפים כמו ונספחו על בית יעקב (ישעיה י"ד): (ח) נכאו. בימי מן הארץ שהייתי משפילם לשון נכס רוח: (יא) כי יתרי פתח. יתר קשתי פתח כמו שאמר למעלה וקשתי מחליף. כלו' כתי התיג מי שנידו לעשות: וקסן מפני שלזו. דס"י שהיו מרוסנים בו שלחוהו מפני כי אינם יראי מעתה ממני: (יב) על ימין. על ימיני עומדים פרחים קטני' כשאר הדיוטו' שאיני חשוב בעיניהם להכלים מפני: רגלי שלחו. אם המקו' לר להם דוחפים אותי הלאה: ויסלו עלי ארקות חידם. כל דרך ונלה שיג להם לעשות עושים אסילתן לפני ואזלי ולא ייראו: (יג) נחשו נתיבותי. הטובה ואין חוששין לך: נחשו כמו נתלו. וסמ"ך מתחלף נלד"י: לפותי יעילו. להקניעני מוסיפין: (יד) בפרץ רחב. שבנדר שהכל באים ועוברי' שם בן יאתיו יחד אלי להכלימני: תחת שאה התגלגלו. כלומר מתגלגלי' ובאין בסת' עד שמגיעין אלי להקניעני כדי שלא אשמוט מהם: (טו) ההפך עלי בלהות תרדף ברות נדבתי וכעב עברה ישעתי: (טז) ועתה עלי תשתפך נפשי ואחזוני ימי-עני: (יז) לילה עצמי נקר מעלי וערקי לא ישכבון: (יח) ברב-כח יתחפש לבושי כפי כחנתי יאזרני

עורק

(ז) בין-שיתים ינהקו תחת חרול יספחו: (ח) בני נבל גם-בני בלי-שם נכאו מן-הארץ: (ט) ועתה נגינתם הייתי ואהי להם למלה: (י) תעבוני רחקו מני ומפני לא-חשכו רק: (יא) כיריתרו פתח ויעניי ורסן מפני שפחתי: (יב) ער-ימין פרחתי ומו-רגלי שלחו ויסלו עלי ארקות אידם: (יג) נתסו נתיבותי דהייתי יעילו לא עזר למו: (יד) בפרץ רחב יאתיו תחת שאה התגלגלו: (טו) ההפך עלי בלהות תרדף ברות נדבתי וכעב עברה ישעתי: (טז) ועתה עלי תשתפך נפשי ואחזוני ימי-עני: (יז) לילה עצמי נקר מעלי וערקי לא ישכבון: (יח) ברב-כח יתחפש לבושי כפי כחנתי יאזרני

הורני

יחרי קרי. להוחי קרי

(ז) דָּאָרְט עֵלְצִמֶען צווישען שטרויבווערק זיא, אונד דרענגטען זיך צוזאַממען אונטער דאַרנגעביש, (ח) פֿערוואַרפֿענער ברומה אונד נאַמענלאָזער אַבְקוֹנפֿט, געשטאַסען אויס דעם לאַנדע — (ט) אונד זאָלכען בין איך נון צום שפּאַטטליעד וואָרדען, אונד מוס פֿיר זיא צום שימפֿפוואָרט דיגענען. (י) מיך פֿעראַבשייענד ווענדען זיא זיך וועג פֿאַן מיר, ענטהאַלטען זיך פֿאַר מיינעם אַנגעזיכט דעם שפּייכעלם ניכט. (יא) אַך מיינע זעננע אויט ערשלאַפֿפֿט, מאַן פּייניגט מיך, פֿאַר מיינעם אַנטליטשן לאַססען זיא דיא ציגעל שיע־סען. (יב) צו מיינער רעכטען ערהעכט זיך קיהן דאַן אונקרויט, זיא שטאַסען מיינע פֿיסע פֿאַרט, אונד באַהנען איהרע אונהיילסוועגע איבער מיך הינ־וועג. (יג) אַך מיינען פֿפֿאַד צערשטאַרען זיא, אַלס זאָללען דורך מין אונגליק זיא געווינגען, עם פֿראַמט דאָך איהנען נכט! (יד) זיא קאַסמען וויא דורך ווייטען מויעררים העראַן, אונד וועלצען פֿאַרט זיך אונטער טאַוען. (יז) זיא שטירצט שרעקקען איבער מיך איינהער, טרייכט מין אַנזעהן וויא שטירם הינוועג, אַלס שווינדע איינער וואַלקע גלייך מין הייל דאַפֿאַן. (יח) אונד נון צערפֿליעסט מין הערשן אין מיר, עם פֿאַססען יאַמערטאַגע מיך; (יט) דיא נאַכט באַהרט מין געביין מיר אַב, אינד מיינע פולזג האָרען ניכט צו וואַללען אויף. (י) מיט פֿעכטיגקייט אויט מין קלייד אַנגעפֿעסעלט, אומשפּאַננעט מך וויא מיינעם העכרעם קראַנען.

(א) יספחו, יתחברו. (ב) נכאו, לשון הכנה ונא כנסעל משרש וכה בחמורת ה"א נאל"ף. (ט) למלה, למלת שמוק ולעג. (יב) פרחח, מורכב מן פרח ורח כנוי לזעירים המיהיבי'נזוקי'. (יג) להוהי יועילו, הם נמלו ויחרבו נתינתי כחילו יש להם תועלת ע"י שנדי, אמנם לא עוזר למו. (יד) כפרץ, כמו כנפרץ רחב ינאז כלס כאחד. הרהגגלו, ושחגגגלוס במהירו'חמת רעש תרועת'. (טו) נדיבתו, יקר תפארתי כי החזנ יקרא נדיב והחש'נות נדיבה. (יז) נקר, שז אל לילה וזהו ע"ד מליכה מחטט ומקר מעלי העלמות ועורקי, הדופקי' אשר כי לא ינחו ולא יסקיטו חנועתס כלל (מרכ"ג). (יח) ברב כח, לריך אני להתאמץ ולהתאחד כל מאמלי כחי כדי שיכס' לנושי את גופי המנוגע כי ע"י הדם והליחות הוא נדבק כל כך בגופי עד שלא ניכר שהוא מלנוש. יחפשו, יתכסה, וי"מ שענינו שנוי המלנוש כמו כי להלחם בו החפשו (ד"הי ב' ל"ה כ"ב) ופירושו שם שהחליף לנושו בנגדי מלחמה, ואיוב מקינן ואמר אני לריך להתעלם כל כחי כשאני מחליף לנושי

כלנוש אחר לפי שהו' יאזרני ונלחץ בגופי ונדבק בו מחמת ליחות הפלעים, וקשה להסירו, ויהיה חנימו: (א) חטטטטרענגטער קרפֿט וזירר מין קלייד געוועכטענט, ויחר מסתבר לפדש יחפשו כמו יתחבש ג"ד ברזל ופרזל, והפעל חבש ענינו קיסור ואסירה כענין בחללים חבושים (יז) חזל כ"כ"ד, ואמר באמין כח יאסור לנושי בנשרי ויאזרני כספת כחתי בנאורי וכוו שחרגמתי. הירני

ר ש י

עורק כך פירש דוגש לאון אחר עורקי רודפי המנדיחיס אותי: (יח) יחפשו לנושי. משתנה לנושי גלד אחר גלד כשאדם פושט את בגדיו ולנוש בגדים אחרים משונים מראשונים קורא יחפשו בגדי קופש כמו (מלכים א' כ"ג) החפשו ונא במלחמה ומחונגס אישחני: כפי בחנתי יאזרני. שאזר ומעניק נוארי כן יאזרני אונג לנוש גל כביני:

(יט) הורני לחמר. הורני ולמדני השקין הזה לישב כמו בחמר שאמרנו (למעלה ב') והוא יושב בחוך האפר דבר חמר הורני לחמ' פירו' השליבני לשון ירה בים (שמו' ט"ו) דור הפלגה שמידו בו בניין המגדל שכתוב בו והחמר היה להם לחמר (בראשית י"ח) : ואתמאל. נדמיתי ומדרש ר' תנחומא אמר רבי ברכיה סרס חת המקר' חני נמשלתי לחברה' בל'קחי שקרז עלמו עפר ואפר (שם י"ח) והוא דנני ברשעי דור הפלגה שכתוב בהם והחמר היה להם לחומר (שם י"ח) : (כ) עמדתי לראות לשחוק ולהנין כמו וכפתו עמדו כל העם ולא ענו עור (נחמ' ח') : ותחבונן בי. יתבונן בי מחשב עלי לשנות את נגעי : (כב) תשא יאל רוח. שדים : תרכיבני וגו' תושיה. חלשות ותשות כח היה ממונתני : ותמוגנני תושיה. לשון נקבה ועל תושיה עומד. ואין תי"ו זו כתי"ו של תשאני : (כג) כי ידעתי. כי יודע הייתי אשר למות חשיבני. מקום שהוא מועד לכל מי בקבר : (כד) אך לא בעי. ובהשחתה היה רגיל השוכט לזלות יד כמו לעי השדה : אם בפירו. אם היה שולח פיד שהוא שבר על נריותיו להן שוע. היה משעשען תנחומין באקלת וכן פירו רבותינו אין הקדוש ב"ה מכה אומה ומושיבה לזו אלא מניח פיד לזו ומשעשע' בתנחתה שלקחה כבר ומתנחמת נה הניח פיד לאזור ושעשע במלרים שנאמר התיבני מנח ארון (נחום ג') הניח פיד למלרים ושעשע באזור הנה אזור כלבונן (יחזקאל ל"ח) ועוד יפטר להם שוע תפילה ותקינ' מועל' נהם. (כה) אם לא בכיתי לקזה יום. יודע ומכיר אם לא הייתי רחמי וכוכה על עניים קשי יום ועגמה נפשי לחביניס כי על כל אלה באתני זאת. (כו) כי טוב קיימי וגו'. כלומר כי הגמול הזה ראוי לי : (כז) ולא

(יט) הֲרַנִּי לַחֲמֵר
 וְאַתְּ מִשֵּׁר כַּעֲפָר וְאֶפֶר :
 (כ) אֲשׁוּעַ אֵלַיָּהּ וְלֹא תַעֲנֵנִי
 עֲמַדְתִּי וְתַחְבֹּנֵן בִּי :
 (כא) תִּהְיֶה לְאֶזְרִי לִי
 בְּעַצְמֵי יָדְךָ תִּשְׁטַמְּנֵנִי :
 (כב) הִשְׁאֲנֵנִי אֶל־רוּחַ תְּרַכִּיבֵנִי
 וְתִמְגַּנֵּנִי תִשׁוּהָ :
 (כג) כִּי־יָדַעְתִּי מוֹת הַשִּׁיבֵנִי
 וּבֵית מוֹעֵד לְכָל־חַי :
 (כד) אֲךָ לֹא־בָעִי יִשְׁלַח־יָד
 אִם־בְּפִידוֹ לֶהֱנֹן שׁוֹעַ :
 (כה) אִם־לֹא בְּכִיתִי לְקִשְׁה־יּוֹם
 עֲגָמָה נִפְשִׁי לְאֲבִיוֹן :
 (כו) כִּי טוֹב קִוִּיתִי וַיָּבֵא רֶעַ
 וַאֲיַחֲלָה לְאוֹר וַיָּבֵא אֶפֶל :
 (כז) מֵעִי רָחַחוּ וְלֹא־דָמוּ
 קִדְמֵנִי יְמֵי־עֲנִי :
 (כח) קָדַר הֵלַכְתִּי בְּלֹא חֶמֶה
 קָמְתִי בְּקֶהֱל אֲשׁוּעַ :
 (כט) אַחַה הָיִיתִי לְתַנִּים
 וְרֶעַ לְבָנֹת יַעֲנָה :
 (ל) עֲזָרִי שָׁתַר מֵעָלַי
 וְעֲצָמֵי־חָרָה מִנִּי־חָרַב :

תושיה קרי. ועד קרי ויהי
 פיר לשלמים ושעשע באזור הנה אזור כלבונן (יחזקאל ל"ח) ועוד יפטר להם שוע תפילה ותקינ' מועל' נהם. (כה) אם לא בכיתי לקזה יום. יודע ומכיר אם לא הייתי רחמי וכוכה על עניים קשי יום ועגמה נפשי לחביניס כי על כל אלה באתני זאת. (כו) כי טוב קיימי וגו'. כלומר כי הגמול הזה ראוי לי : (כז) ולא

(ט) ער וואָרף מיך אין דען לעהם צוריק, זאָ דאַס איך שטויב אונד אַשע גלייבֶע —

(ב) שרייב איך אויף צו דיר — דוא ערהאַרסט מיך ניכט, אונד האַלט' איך איין — בעאַכטעסט דוא מיך דען? נאָ פֿע וואַנדעלט האַסט דוא ריך צום וויטהריך מיר, מיט דיינער שטאַרקען האַנד פֿערפֿאַלנסט דוא פֿיינד־ליך מיך.

(בג) דיא טרונסט דעם שטורמע מיך ענטגעגען, דוא ליעסעסט הין מיך פֿאהרען, אונד יעדע רעטטונג שמילצט מיר הין.

(כג) וואָהל ווייס איך, דורך דען טאָד שטעללט זיא מיך וויעדער הער, דאָרט אים פֿערזאַמלוננסהויז פֿיר אַללע זעליגען;

(כד) דאָך שטרעק' ער קיינע האַנד אַן איין געריפּפע אויס; ווירד דען דורך זיין פֿערדערבען איהנען הייל?

(כה) וויא? ווינטע איך ניכט אָב דעם צייטבעדערענטען? וואָר מיינע זעלע ניכט בעקימערט אים דען דירפֿ־טיגען?

(כו) דראָב האַפֿפֿטע איך אויף גליק, דאָ טראט, אַך! אונז גליק אין, אונד האַררענד אויף דאָ ליכט, קאם פֿינסטערניס.

(כז) עם וואַללט מיין אינגערעס אויף, אונד הוהעט ניכט, מיך איבערפֿאַללען נור דעם עלענדס טאַגע;

(כח) פֿערדיסטערט שווערמע איך, ווען ניכט דיא זאָננע שיינט, אונד שטעה' איך אויף, דאַן שריי' איך לויט אין דער פֿערזאַמטלונג.

(כט) איין ברודער דער שאַקאַלע בין איך וואָרדען, דער שטרויסע מיטגענאָסע.

(ל) שוואַרץ לאַזט זיך מיינע הויט נון פֿאַן מיר אָב, אונד מיין געביין איוט גאַנץ פֿאַן גלוסה פֿערבראַננט. זאָ

(כה) עגמה, דאכע ואין לו חנר במקרא וחז"ל השתמשו בו לא יתלוש מפני עגמת נפש (מגלה כ"ח ב').

(כו) רחמי, בשלו בחמימות רב. ולא רמי, לא עמדו מרמיחתם. (כח) קדר, מל' למה קדר אתה לך (תהלים מ"ג ב'). בלא חמה, כלילה בזמן שאין החמה זורחת אז אני מתהלך בדרוש, ועל זה אמר את הייתי לתנים ורע לכנות יענה, ולעת בוקר קמתי לזעוק ולקונן נקהל עם. (כט) לחנים, חכמי הנזירים כזו והקימו מה שזכרו כי חנים (ביחיד חן) ואיים (ביחיד אי) הם מין חיות הנודע בשם טחפון כי המין הזה יגביה קילו במספר ונטי וייליל במדבר וישאון כננות יענה. (ל) חרה, נתיבסה.

(יט) הורני לחומר, ע"ד מל"ל' אמר שהש"ת השליכי לחומר להשיבו בחיים אל האדמה אשר ממנה לוקח כי ע"י ישיבתו בתוך האפר היה מחוסה ומלוסה בזה' נמשל לחל עפר ואפר. (כ) עמרחי, אס דממתי והרשתי לנלתי חת חפלה לאלהים. וחכונן בי, האס החנוונת בי להסיר מעלי סבל מכאובי, ויתכן כי מלת ולא נפסוק הזה עומדת במקום שחיס, ושעורו ולא חכונן בי. (כב) וחמוגגני חושיה, פתרונו החושיה חמיג וחסיר ממני באפס חקיה. (כג) סוח חשיבני, שגורו במות ובבית מועד לכל מי נלמי חשיבני החושיה. (כד) אך לא בעי, אס גם א' לא מנוח וחושיה בבית מועד לכל מי, לא ישלח עוד ידו באיש מכאובי וידוע חולי כמוני הנשחת ויושב משומם כעי מפלה, האס יש חזעל' וישע לכפשו' הנלחמות ע"י הפיד והשבר המיסרי' את האדם בעולם הגשמי? בעי, נחל חרב ושומם מל' ירושלים עייס תהיה (ירמי' כ"ו י"ז), ואיוב מתאר את עלמו בשם עי אשר שלבש בשרו רמה ועורו רגע וימאס לא נשאר לו רק העלמות הינשות וכמו שתרגמתי. בפירו, באירו ושברו. להן, לכל מי נפסוק הקודם. שוע, כמו תשועה.

ברית

ר ש י

דמו. אין יכולין לידום ולהחריש: (כח) כלל חמה. לא אפצתי השמש והגני קודר: (כט) את הייתי לחני' וגו'. חנין וכנות יענה עאקים בכני כל ימיהם: (ל) חרה. לאן דבר הנמרה ומטיבא מפני סוס

(לא) וַיְהִי לְאַבְלֵ בְנֵי אֵי
וְעָנְבֵי לְקוֹל בְּכִים:

האש כמו נחר מפוח (ירמיה
ו') ותובו ניחר (יחזקאל ט"ו):

לא

- (א) בְּרִית כְּרַתִּי לְעֵינַי
וּמָה אֶתְבוֹנֵן עַד-בְּתוּלָה:
- (ב) וּמָה חֶלֶק אֱלֹהֵי מִמְעַל
וְנַחֲלַת שָׂדֵי מִמְרוֹמִים:
- (ג) הֲרֹא-אֵיךְ לְעוֹל
וְנִכְרָר קַפְעֵלִי אֹן:
- (ד) הֲרֹא-הוּא יִרְאֶה דַרְכֵי
וְכָל-צַעְדֵי יִסְפֹּר:
- (ה) אִם-הֲקִכְתִּי עִם-שׂוֹא
וַתַּחַשׁ עַל-מְרֻמָּה רַגְלִי:
- (ו) יִשְׁקֵלֵנִי בְּמֵאזְנֵי-צַדִּיק
וַיִּדַע אֱלֹהֵי תַמְתִּי:
- (ז) אִם-תַּטֶּה אֲשֵׁרֵי מַנֵּי הַדָּרָךְ
וְאַחַר עֵינַי הֲלֹךְ קִבִּי
וּבְכַפִּי דָבַק מְאוֹם:
- (ח) אֲזַרְעָה וְאַחַר יֹאכְל
וְצִאצְאֵי יִשְׂרָאֵל:
- (ט) אִם-נִפְתַּח לְבִי עַל-אִשָּׁה
וְעַל-פֶּתַח רַעִי אֲרִבְתִּי:
- (י) תַטְחֵן לְאַחַר אִשְׁתִּי
וְעַלֶּיהָ יִכְרַעוֹן אַחֲרָיו:

לא (א) ברית כרתי לעיני.
שלא להסמכל באשת
איש: ומה אתבונן על בתולי.
מה לי להתבונן בה כך
היתה חסידותי שלא לתת
עין אפילו בפנויה שמה
לאחר ימים תנשא ונמלאתי
כרוך אחריה כך מפורש
באבות דרבי נתן: (ב) ומה
חלק וגו', שגמלני כך:
(ג) הלא איד לעול. לו ראוי
ולא לי: ונכר. דוגמת ואל
תרא ביום אחיך ביום נכרו
(עובדיה א'): (ד) וכל
לעדי יספור. ורואה אם
הלכתי עם שא: (ה) ותשא.
ותשהר כמו אחישנה (ישעי'
ס') כי גז חיש (תהלים ל'):
(ו) מאוס. הוא מוס דבר
שמן. ואל"ף זו בתובה ולא
קרי במסורת הגדולה. והוא
מגזרת לז תאסיפון אם זו
עשיתי הייתי ראוי לבא עלי
קללה זו: (ז) אזרעה ואחר
יאכל וצאצאי ישראל. יעקרו
השרשין: (ח) ועל פתח רעי
ארבתי. לאשתו יושב לי
גמילי: (י) תטחן לאחר
אשתי. רבותינו פירשוה
לשון תשמיש באר ויהי טוחן
בנית האסורים (אופטים
ט"ז)

ב א ו ר

לא (א) ברית כרתי
לעיני, איוב הוסיף
להמתיק בנשרון מליבתו
סוד דרכיו ומשפט מעשו
ופעולת לדקתו כל ימי חייו
עד היום הזה ואמר כי זה
החלו לעשות לכבוש יכרו
לכלתי תור אחר עיניו
להביט גם על בתולה כי
עינא וליבא מרי סרסורי
ד זטאינינהו וזה טע' ומה
כלומר ולמה אתבונן על
בתולה

(לא) זאָ וואָרד מיין האַרפֿענשפּיעל צור קלאַגע,
צו יאַמערטאָנען מיינע פֿלאַטע.

לא

(ב) מיט מיינען אויגען שלאָס איך איינען בונד,
וואָס זאָללט' איך ליסטערן נאָך דער יונג־רויָא שויען?

(ג) וואָס קאָן מיין אַנטהייל זיין פֿאָן גאָטט דאָרט אָבען,
מיין לאַזאָ פֿאָן דעם אַללמעכטיגען אים היממעל?

(ג) געהאַרט ניכט אונטערגאַנג דעם פֿרעפֿלער?
אויסראָטונג איבעלטהעטערן?

(ד) וועהט ער ניכט מיינע וועגע?
ער צעהלט דאָך מיינע שריטטע אַלל.

(ה) בין איך מיט פֿאַלשהייט אויסגעגאַנגען?
אונד איילטע וואָהל מיין פֿוס דעם טרונע נאָך?

(ו) ער וואָגע מיך נור אויף גערעכטער וואַגע,
גאָטט ווירדע מיינע אונשולד ועלבסט ערקענען?

(ז) איזט יע מיין שריטט אָב פֿאָן דער באַהן געוויסען,
אונד פֿאַלגטע מיינען אויגען יעמאַלס נאָך מיין הערץ,
אונד בליעב אָן מיינען הענדען יע איין מאַקעל קלעבען.

(ח) דאָן מאַג' איך זאָען, אונד איין אַנדערער עסטע,
אונד מיינע פֿלאַנצונג מאַגע אויסגעראָטטעט ווערדען. —

(ט) ווען יע מיין הערץ דורך פֿרעמדעס ווייב בעטהאַרט
וואָרד,

אונד לויערטע אָן מיינער פֿריינדע איינגאַנג איך,

(י) זאָ מאַגע דאָן מיין ווייב אויך אַנדערער וואָללוסט שטיללען,
אונד פֿרעמדען פֿרייזגעגעבען זיין —

דען

ב א ו ר

בחולס למאוך העון בחבלי התאווה לרדוף אחר ילך מחשבות לבי ולהטות דרכי אחרי תאות
המותרות. (ג) ונכר, שם ויורה על ההתרחקות שאוי ונכון למעלי און לעשותם זר ונכר וכן
פי' הרד"ק ביום נכרו (עובדי' א' י"ב) שנחנכו מארבו והיה בנכרי שהוליו ממנה. (ו) מאוס,
כמו מוס ולדעת הראב"ע כמו מאומה. (ח) וצאצאי ישרשו, הלמחיס אשר לי בקרקעות
יעקרו משרש (רלכ"ג). (ט) על אשה, בעבור אשת איש. (י) תטחן, תשגל מאיש אחר, ודמה
המשכב לרמים ורכב. יכרעון אחרין, שלא תהיה לאיש אחד ככלגש כי אם לאנשים רבים כזונה.

עין

ט"ז): (יא) כי היא זימה. וירא הייתי אם עשיתי שהיא עון סלילי. עון שמעפט יסורין ראויין לבא על ידו: (יב) וכל תבואתי תשרש. האש הזאת לכן נמנעתי מעשות כשהוא מדבר בלשון עיקור אומר תשרש ובלשון שרש אומר תשרש וכן יורשו לשון עיקר ישרשו לשון שרש: (יד) ומה לעשה וגומר. זאת נתתי אל לבי. וכי יפקד את דרכי מה אשיבנו: (טו) ויכוננו ברת'. אני בנטן אמי והיא בנטן אמו הכינונו יולד א': (טז) אכלה. שלא מלאתי תאוה שהיא כליון עינים: (יח) כי מנעורי גדלני. הנשרון הזה: כאב. המגדלני והמלמדני כן למדני יושר לבי מנעורי: ומנטן אמי אנוסה. למדה זו: (כב) משכמה. הוא רחב הכחף: מקנה. הוא עלם העליון העגול כקנה ועל שהוא עגול כקנה קור' אותו כן: (כג) כי פסד אלי. פסד היה בעיני אידו שהוא מניח על הרשעים לכן חלתי מעשו' ומשאתו. ומכבודו

ב א ו ר

(יא) עון סלילים, כתרגום הכשדי סורחן פריש, שהוא עון מפורש ואין גם אחד שיכחיש זה וכמו שתרגמתי. (יב) תבואתי, יורה על הננים. תשרש, תעקר. (טו) ויכוננו ברתם אחד, פועל אחד כוון אותנו ברתם אשר נוכרנו בו (רלב"ג). (טז) ועיני אלמנה אכלה, שאמנע ממנה משאלות לנה (הנ"ל). (יח) גדלנו כאב, זה אחד מן הכתובים הסתומים ביותר ונלאו בכל המפרשי' לבארו ולדעתי טעם גדלני

(יא) כִּי־הוּא זִמָּה וְהִיא עֹון סְלִילִים: (יב) כִּי אִישׁ הִיא עַד־אֲבִדוֹן תֹּאכַל וּבְכָל־תְּבוּאֹתַי תִּשְׂרַשׁ: (יג) אִם־אֲמַאֵם מִשְׁפָּט עֲבָדֵי וְאֲמָתַי בְּרַבָּם עֲמָדֵי: (יד) וּמָה אֲעִשֶׂה כִּי־יִקּוּם אֵל וְכִי־יִפְקֹד מָה אֲשִׁיבָנּוּ: (טו) הֲלֹא־בִבְטָן עֵשְׂנִי עֲשָׂהוּ וַיִּכּוֹנְנֵנוּ בְּרַחֵם אֶחָד: (טז) אִם־אֲמַנֵּעַ מִחַפְּזֵי דָלִים וְעֵינַי אֶלְמָנָה אֲכַלָּה: (יז) וְאֲכַל פֶּתִי לִבֵּדִי וְלֹא־אֲכַל יִתּוֹם מִמְּנָה: (יח) כִּי מִנְעוּרַי גִּדְּלָנִי כְּאָב וּמִבְּטָן אֲמִי אֲנַחֲנָה: (יט) אִם־אֶרְאֶה אוֹבֵד מִבְּלִי לְבוֹשׁ וְאִין כֶּסֶת לְאֲבִיוֹן: (כ) אִם־לֹא בִּרְכוּנִי חֲלָצוּ וּמִגִּזְ כִּבְשֵׁי יִתְחַמֵּם: (כא) אִם־הִנִּיפּוֹתַי עַל־יִתּוֹם יָדַי כִּי־אֶרְאֶה בְּשַׁעַר עֲזָרְתִּי: (כב) כִּתְּפִי מִשְׁכָּמָה תִּפּוֹל וְאֶזְרְעִי מִקְנֵה תִּשְׁבָּר: (כג) כִּי־פָחַד אֲלֵי אִיד אֵל וּמִשְׁאֲתוֹ לֹא אוֹכַל:

היא קרי. והוא קרי. חלציו קרי. אם

(יא) דען זאלכעם וואָרע לאַסטער,
 וואָר' איין ענטשיערענעם פֿערברעכען.
 (יב) עם וואָר' איין פֿייער, דאַז ביו צור פֿערניכטונג צעהרט,
 דאַז מיינע פֿריכטע אַלל ענטוואַרצעלן מיסטע.
 (יג) פֿערוואַרף איך יעמאַלס מיינעם קנעכטעם רעכט אונד
 מיינער מאַגד,
 האַט אויך איהר שטרייט מיך זעלבסט בעטראַפֿען?
 (יד) וואָס קאָננט' איך אַנדערס טהון? דען שטינדע גאָטט
 נון אויף,
 אונד פֿאַרדערט' רעכענשאַפֿט — וואָס קאָננט' איך איהם
 ענטגעגען?
 (טו) שוף ניכט אים מוטטערלייכע מיך, דער איהן ערשוף,
 אונד האַט ניכט אַיינער אונז אים מוטטערשאַאס גע-
 בילדעט?
 (טז) ענטשלוג איך מיך דער אַרמען ביטטע?
 לעם איך דער וויטטווע אויגען שמאַכטען?
 (יז) פֿערצעהרטע איך מיין בראָד אַלליין?
 גענאָס דער וואַיזע ניכט דאַפֿאַן?
 (יח) פֿאַן מיינער יוגענד אַן ערצאָג איך וויא איין פֿאַטער
 איהן,
 אונד פֿאַן געבורט שאַן לייטעטע איך זיא וויא מיינע
 מוטטער.
 (יט) קאָננט' איך דען פֿערלאַססענען וואָהל זעה'ן געוואַנד-
 ענטבלעסט,
 אונד אָהנע היללע דען בעדירפֿטיגען?
 (כ) וויא? דאַנקטען מיר ניכט זיינע לענדען?
 וואָרדער פֿאַן מיינער שאַאָע וואָללע ניכט ערווערמט? —
 (כא) ערהאַב איך געגען דען פֿערוואַיזטען מיינע האַנד,
 ווייל איך אויף בייאשטאַנד אים געריכטע האַפֿען
 דורפֿטע,
 (כב) זאָ פֿאַללע מיר דיא שולטער פֿאַן דעם נאַקקען,
 אונד מיין אַרם ברעכע אים געלענקע מיר,
 (כג) היעלט מיך דאָך גאָטטעס שטראַפֿע שטעטס אין פֿורכט,
 דען געגען זיין אורטהייל פֿערמאַג איך ניכטס.
 האַב

ב א ו ר

גדל בני היתום גדל ממני כמו בני ילאוני (ירמיה י' כ') שפירושו ילאו ממני. כאב, כאלו
 הייתי אביו. ומבטן, שב על היתום בכר כאשר ילא מנטן אמו שנתאלמנה בעת הריון נחית
 אמו העזובה כחמי כי כ"ף כאב מוסך עלמו ואחר עמו וכמו שרגמתי. (כג) ומשאחו,
 כמו ממנו משכטו ושאלו ילא (מנקוק א' ז') שרגס יונתן וגזרתי, והרנן נו גם אס ארסה
 עזרתי בשער הזופטים ויש לזל ידי להטות משכט ולהניף ידי על אש נעזב ביתום הלא לא
 ט * 9 אוכל

ומכונדו: (כד) כסלי. כמו
 אשר יקוט כסלו (לעיל ח')
 תקיתי ומשנתי. ועל ידי
 שכליות על הנסלים הם
 והכליות יועלות נקרא
 שמחשבה כסל: ולכתם -
 קבולות זהב ואולרות:
 אמרתי מבטחי. להתחזק
 בהם על העניים: (כה) אם
 אשמה כי רב חילי. לא
 הייתי נוהג שמחה בפני
 העניים בעשירי שלא
 להקניאם בי: (כו) אם
 אראה אור כי יהל. חמם
 בתקופת גבורתה והילה:
 וירח יקר הולך. מגיה והולך
 כמו אור יקרות (זכריה י"ד)
 ניקר כרים (תהלים ל"ז):
 (כז) ויפת בפתר לבי. לשמש
 ולירח לאמר אלוהות הם
 נקלת אומות הגדמים
 ועובדים לכל כנף השמים:
 (ל) ולא נתתי לחטא חבי.
 להקניע שונאי ולתובעו
 ממון שאין לי עליו כדי
 להשביעו ולשאל באלה נפשו
 של שונאי: (לא) לא נשבע.
 מתוך שנס' שהיו שונאי' אותי
 על שהייתי מטריח' בהבנם'
 אורחים: (לב) לא רח. לא
 היו דלתות ביתי פנויים
 ומוקפין בית שער מבחון
 או מוסבין בקרני זוית
 להשבי' את האורח' מלבוא
 אלא פתוחין להם דרך לבוא
 כל הבא: (לג) בחבי.
 במחבואי: (לד) כי אערון.
 מתחילה הייתי מבניע המון
 רבה של רשעים. ועתה אף
 בין כשדים זה העם לא היה
 (ישעיה כ"ג): יחתי.
 מיראני: (לה) הן תוי שדי
 יענני. והלואי שיעיד עלי
 המקום בדין עלי שנתב
 בי תם וישר וירא אלהים
 (לעיל א') גם משה שנתב
 ספרו וספרי יעיד עלי. כן
 היה איוב אומר תנה לתות
 אותי ואת כושרי: שדי
 יענני. לבקשה זאת: וספר

(כד) אִם-שִׁמְתִי זָהָב כֶּסֶלִי
 וּלְכַתֶּם אִמְרֹתַי מִבְּטָחִי:
 (כה) אִם-אֲשַׁמָּה כִּי-רַב חִילִי
 וְכִי-כִבִּיר מִצְאָה יָדַי:
 (כו) אִם-אֲרֹאֶה אֹרֶךְ כִּי יֵהַל
 וַיִּרַח יֶקֶר הַלֵּךְ:
 (כז) וַיִּפֶת בַּפֶּתֶר לִבִּי
 וַחֲשַׁק יָדַי לְפִי:
 (כח) גַּם-הוּא עֹזֵן פְּלִילִי
 כִּי-כַחֲשֵׁתִי לְאֵל מִמַּעַל:
 (כט) אִם-אֲשַׁמָּה בְּפִיד מִשְׁנָאִי
 וְהִתְעַרְרֹתִי כִּי-מִצְאוֹ רַע:
 (ל) וְלֹא-נָתַתִּי לַחֲטָא חֲבִי
 לְשֹׂאֵר בְּאֵלֶּה נַפְשׁוֹ:
 (לא) אִם-לֹא אָמְרוּ מִתִּי אֱהִי
 מִי-יִתֵּן מִבְּשָׂרוֹ לֹא נִשְׁבַּע:
 (לב) בַּחוּץ לְאֵילִין גַּר
 דִּלְתִי לְאֶרֶץ אִפְתָּח:
 (לג) אִם-כִּסִּיתִי כְּאָדָם פְּשָׁעִי
 לְטָמוֹן בְּחֲבִי עֹנִי:
 (לד) כִּי אֶעְרוֹץ וְהִמּוֹן רָבָה
 וּבֹזֵז-מִשְׁפָּחוֹת יִחַתְּנִי
 וְאָדָם לֹא-אֲצִיא פֶתַח:
 (לה) מִי יִתֵּן-לִי וְשָׁמַע לִי תֵּן תְּוִי
 שְׂדֵי יַעֲנֵנִי
 וְסִפֵּר כְּתַב אִישׁ רִיבִי:

א י ו ב ל א

ב א ו ר ס ו

(נד) האב' איך אויף גאָלד געועטצעט מיין פֿערטרויען?
שפראַך איך צום רייכטהום: דוא ביזט מייע צופֿער-
זיכט?

(נה) וויא? פֿרייעטע איך מיך, דאָס מיין פֿערטעגען גראָס?
דאָס מייע האַנד זאָ פֿיעל ערוואַרבען?

(נו) זאָה איך דיא זאָננע, ווען זיא גלענצטע, אָן?
דען מאַנד, ווען ער זאָ פֿרעכטיג וואַללט?

(נז) דאָס מיך אים שטיללען דאָן מיין הערץ פֿערפֿיהרטע?
אונד מייע האַנד דעם מונדעם קים אַבגעטטיש איה-
נען ווייה'טע?

(נח) אויך דיעזעס וואַרע איין ענטשיעדענעס פֿעריברעכען,
פֿערליינגעט העטט' איך יא דען אַללערהעכסטען גאָטט.

(נט) וואַר איך ביא מייעס פֿיינדעס אונפֿאַלל שאַדענפֿראָה?
וואַר איך דען וואַהלגעשטימט, ווען איהן איין אונ-
גליק טראַף?

(נז) גאָב איך דאָך מייעס שפראַכפֿאַרגאָן נוע זאָלכע זינדע
צו,
זיין לעכען מיט פֿערווישונג צו פֿערלאַנגען.

(נא) וויא? שפראַכען מייע צעלטנענאָססען ניכט:
ווער גיכט זאָ פֿאַם איינגען מאַהלע? זינד עטוואַ וויר ניכט
זאָטט?

(נב) אים פֿרייען דורפֿטע ניכט דער פֿרעמדלינג איבערנאָכטען,
דעם וואַנדערער טהאַט איך מייע טהירען אויף. —

(נג) פֿערהאַלטע איך נאָך מענשענברויך מיין פֿעהלען,
דאָס איך אין מייעס בווען מיין פֿערגעהען באַרג?

(נד) האַב' איך געפֿירכטעט דען דען גראָסען הויפֿען?
אונד שרעקטע מיך דער שימפֿף דער שטעממע?
וויא? שויען איך דרום, פֿערליעס דיא הויטהיער ניכט?

(נה) אָ דאָס מאַן מיר געהאַר דאָך גאַננטע!
זעה! דאָ איוט מייע שילדערונג —
אָ דער אַללמעכטיגע ענטגענע מיר!

איין בוך דאַריבער שרייבע מיין פֿערטהיידגער.
אויף

אונד לנלך נגד גורת הש"ת
שהוא אב יתומים ונכל ימי
קיי היתה יראתו על פני
לכלתי אחטא. (כו) אור כי
יהל, שמש כי יאיר. יקר,
נזי הדרו וזהו נחלי המדש.
(כז) וישת בסחד לבי, כמו
סן יפתח לנכנס (דברי' י"א
ט"ז). וחשיק דידי לפי, על
דרך הקדמוני' שהיו עובדי'
את שני המאורות ואחרי
שהביטו אליהם נשקו ידם
לסימן עבודה ואמר גם הוא
עון פלילי כלומר עון
מפורסם כי הייתי מכחש
בהש"ת שהוא למעלה
מהס" (כט) והחעוררתי.
חס הייתי מזרו לנילחונות
השמחה. (לא) מחי אהלי,
אנשי ביתי. מי יחן מבשרו,
שעורו מי יחן כמוהו
מארוחמו, ונפלא ש נשר כמו
לחס על הסעודה נכלל
שהוא עיקר הסעודה.
לא נשבע, האס לא נשבע
הלל כבר שנענו מלחס
חוקנו אשר קצב לנו.
(לג) באדם, כדרך בני אדם.
בחיבי, בסחר לני משרש
חנא. (לד) כי אערוץ,
ענינו האס נסיתי פשעי
וטמנתי עוני כי פחדתי רעש
מחירב, ויראתי כי ישפנו
המשפחות עלי בוז, האס
החרשתי ולא ילאתי פתח
להחוד' את עוני בקהל עס?
(לה) הן חוי, הנה זה ליוור
מעשי בדרך החיים אשר
רשמתי פה מענין יהחיות
תיו (יחזקאל ט' ד'). שדי
יעגני, הוא יענה לי אס
לא כדברי בן הוא. איש
דיבי, האיש אשר יריב ריבי
ועליו אמר בפרשה י"ט אני
ידעתי גואלי מי ואחרון על
עפר יקום וכמו שפירשתי

עס
על

א י ו ב לא לב

(לו) אִם-לֹא עַל-שִׁכְמִי אֲשָׂא־וְ

אֶעֱנֶדְנֹו עֲטָרוֹת לִי:

(לז) מִסֵּפֶר צַעֲדֵי אֲגִידְנֹו

כְּמוֹ נֶגִיד אֶקְרַבְנֹו:

(לח) אִם-עָלִי אֲדַמְתִּי תִזְעַק

וְיִחַד תִּלְמִיָּה יִבְכִּיֹו:

(לט) אִם-כָּחָה אֶכְלֹתִי בְלִי-כֶסֶף

וְנִפְשׁ בְּעַלְיָה הִפְחֹתִי:

(מ) תַּחַת חֲטָה וַיֵּצֵא חוֹת

וְתַחַת-שַׁעֲרָה בְּאִשָּׁה

תָּמוּ דְבָרַי אֵיִיב:

לב

(א) וַיִּשְׁבְּתוּ שְׁלֹשֶׁת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה

מֵעֲנֹוֹת אֶת-אֵיִיב כִּי הוּא צַדִּיק

בְּעֵינָיו: (ב) וַיִּחַר אָף וַאֲלִיָּהוּא בֶן-

בְּרַכְאֵל הַבּוֹזֵי מִמִּשְׁפַּחַת רָם בְּאֵיִיב

חָרָה אַפּוֹ עַל-צַדִּיקוֹ נִפְשׁוֹ מֵאֲדָהִים:

(ג) וּבְשִׁלְשֶׁת רַעֲיוֹ חָרָה אַפּוֹ עַל אֲשֶׁר

לֹא-מָצְאוּ מַעֲנָה וַיִּרְשִׁיעוּ אֶת-אֵיִיב:

(ד) וַאֲלִיָּהוּ חָכָה אֶת-אֵיִיב בְּדְבָרִים

כִּי זָקְנִים-הָיָה מִמֶּנּוּ קִיָּמִים: (ה) וַיִּרְא

אֲלִיָּהוּא כִּי אֵין מַעֲנָה בְּפִי שְׁלֹשֶׁת

הָאֲנָשִׁים וַיִּחַר אַפּוֹ:

ויעו

וכן וימירו את כבודם בתבנית שור כבודי הי' לו לכתוב אלא שכינה הכתוב וכן אל אראה ברעתי (במדבר י"ח) ברעתי היה לו לכתוב אלא שכינה הכתוב וכן הרבה מקומות בספרי ובמסורת הגדולה: (ד) חכה, המתיין: כי זקנים הופו ממנו לימים. האחרים לכן חללו עד שחמקו הם:

כחז איש ריבוי יכתוב גם הוא ספרו להתוכח עמי: (לו) אשאונו. לכתוב את ספרי: אענדנו. אקשרנו למפרעטרו' לוי: (לז) מספר לעדי אגידנו. לאותו האיש: (לח) אם עלי אדמתי תזעק. על לקטשכמה ופאה ומעשרות שלא הולאתי מעשרות בראוי: ויחד תלמי' יבכיון. שחרשמים שור וחמור יחדיו: (לט) בלי כסף. לשור שכירים ולעשקם. דבר אשר זה מעשר שני דכתיב ולרת הנסף בידך (דברים י"ד): ונפש בעליה. ארים העובד בה: (מ) באש'. (דבר מבאים) כמו באושים (ישעי' ה') (אם עשיתי כן חחת חטה ילא חות תנא ר' אושעי' למדה תורה ד"א שדה המעלה חומים יפה לזרעה שעורים. ומה טעם חחת חטה סא"ח): תמו וגו'. עד כאן הוא חוזר ומתבאר כמה נבואותיו ואת אומר תמו דברי איוב אלא כך אומר איוב אם לא עשיתי כן יתמו דברי איוב ואל יהי פחחון סה לומר לפניך בערתי הקדש (דברים כ") כך ראיתי בפסיקתא בפרא' עשר תעשר (שס"ד) מסורש כן מן הפסוקים האלו:

לב (ב) ממשפחת רם. אברהם שנאמר האדם הגדול בענקים (יהושע י"ד) זה אברהם: מאלהים. יותר מן המקום (ג) וירשיעו את איוב. זה אחד מן המקראו' שתקנו סופרי' את לשון הכתוב וירשיעו כלפי המקום בשתיקותם היה לו לכתוב אלא שכינה הכתוב

(לז) אויף מיינען שולטערן וואָללטע אדך עם טראָגען,

אַלס הויפטשמוק עם אומבינדען מיר.

(לח) איהם וואָללטע מיינער שריטטע צאהל איך זאָגען,

גלייך איינעם פֿירשטען מיך איהם נאָהן. —

(לח) האָט יע מיין באָדען איבער מיך געקלאָנט,

אונד זיינע פֿורכען אַללע איבער מיך געוויינט,

(לט) האָב' זיינע קראַפֿט איך אונבעצאהלט גענאָססען,

פֿערשאַמטען לאַססען זיינעם בויערס זעעלע,

(מ) דאָן טרייבע ער שטאַטט וויצען דאָרנען,

אונד שטאַטט דער גערשטע אונקרויט!

זאָמיט ענדיגטען וריא רעדען איוב'ס.

ל ב

(א) נון האָרטען יענע דרייא מעננער אויף, איוב צו ווידער־

לעגען, ווייל ער זיך גערעכט־היעלט אין זיינען אוינען.

(ב) דאָראָב ענטב־אַננטע דער צאָרן אליהוא'ס, דעם כווי־

טען ברכאל'ס זאָהן, אויס דעם שטאַממע רם; נעגען איוב

ענטבראַננטע זיין צאָרן, ווייל ער זיך גערעכטער היעלט

אַלס גאָטט, (ג) אונד געגען דעססען דרייא פֿריינדע וואָר זיין

צאָרן ענטפֿלאַממט, ווייל זיא קיינע ווידערלעגענונג פֿאַנדען,

אונד איוב דענגאָך פֿערדאַממען. (ד) אונד אליהוא ענט־

היעלט זיך געגען איוב מיט רעדען, ווייל יענע אַלמער וואָ־

רען אַלס ער. (ה) ערשט אַלס אליהוא זאָה, דאַס קיינע

ווידערלעגענונג אין דעם מונדע דער דרייא מעננער וואָר,

אונד דאָראָב זיין צאָרן ענטבראַננטע;

דאָ

ב א ו ר

(לו) על שכמי אשאנו, שנ על הספר. אענדנו, אקאור הספר מל' ענדס על גרגרתיך
(משלי ו' כ"א). (לז) אגידנו, שנ על איש ריני. (לט) ונפש בעליה הפחתי, האם כליתי נפש
עובדי אדמתי לבלתי תת שכרם, וכבר הודעתוך בפרשה א' שהי' לו שדה לכרכו ולמחית ביתו
והוא לא התעסק בעבודת האדמה כ"א השכיר פועלים לעבדו, ואין לומר שהשדה אשר הוליא
לחמו היה לבעלים אחרים והוא קנה במחיר די מחסורו מהם, דא"כ למה יקלל קנין זולתו
תחת חטה ולא חוט? ויאמר על האכזרים בעלים לפי שהם זולעים באדמה. (מ) חמו דברי
איוב, מענות את רעיו כי לא היה מענה בפיהם.

ל ב (ד) חבה, שאר פיו והמתין בדבריו עד שזנתו רעיו הזקנים ממנו לימים מענות את
איוב. (ה) ויחר אפו, על אשר הרשיעוהו אף כי שלא מלאו מענה לי־סחור טענותיו.

(ו) ויען אליהוא בן ברכאל הבווי

ויאמר

צעיר אני לימים ואתם ישישים

על כן זחלתי ואיראו

מחות דעי אתכם:

(ז) אמרתי ימים ידברו

ורב שנים ידעו חכמה:

(ח) אכן רוח היא באנוש

ונשמת שדי חבינם:

(ט) לא רבים יחכמו

וזקנים יבינו משפט:

(י) לכן אמרתי שמעה לי

אתה דעי אף אני:

(יא) הן הוחדתי ו לדבריכם

אזין עד חבונותיכם

עד תחקרון מלין:

(יב) ועדיכם אתבונן

והנה אין לאיוב מוכיח

עונה אמריו מכם:

(יג) פן תאמרו מצאנו חכמה

אל ידפנו לא איש:

(יד) וקא ערך אלי מלין

ובאמריכם לא אשיבנו:

(טו) חתו לא ענו עוד

העתיקו מהם מליש:

מענה אליהוא

(ו) זחלתי יראתי: (ח) אכן רוח היא באנוש. החכמה ולא על ידי מלי' וזקנה אלא רוח המקו' הוא: (יב) ועדיכ' אתבונן. החבונתי בכס וראיתי כי אין מוכיח לאיוב: (יג) סן תאמרו. אל תאמרו מלאנו חכמה בשתיקותינו. שלא להקניטו עוד: כי אל ידפנו לא איש. לא היה לכם למעט כבוד המקום נכד: (יד) ולא ערך אלי מלין. קבלה היא. או שלא ערך אלי מלין: ובאמריכם לא אשיבנו. לא באותן אמרים שהשיבותם לו הייתי משיבו: (טו) העתיקו סרו מהן מלין

ב א ו ר

(ו) זחלתי, שחתי לאסור וכן בלשון קדר וזחלי עכר וקראין כן בעבור הסוד הלוכ' מבני אדם (הראש"ע). (ט) רבים, גדולים בשנים. (יא) הוחדתי, כמו ויחל נח (בראשית ח' י"ב) המתנתי. אזין, כמו אזין כי האל"ף במשבת בקמץ גדול, וטעמו נטיית אזני. עד, כמו על וכן ועדיכם בפסוק שלאחריו. (יב) עונה אמריו, אין הראשון עומד במקום שנים ושעורו אין עונה אמריו. (יג) אל ידפנו, השי"ת ינער אותו ע"י יסורים לעורר את לבו שיודה עלי פשעו ולא איש ידפנו במענות וטענות. (יד) ולא ערך, ולא השגיח עלי לערוך טענותיי אלי ולולא כן לא באמריכם הכוזבים השחתי. הציקחני

(ו) דאָ בענאַן אליהוא, דער זאָהן ברכאל'ס, דעם כוויטען,
אונד שפראַך:

אז יאָהרען בין איך יונג, דאָך איהר — זייד גרייזע,
דרום טראַט איך א צוריק — איך האַטטע פֿורכט,
איך מיינע מיינונג קונד צו געבען.

(ז) דיא טאַנע דאַכט' איך זאָללען רעדען,
דער יאָהדע מענגע קינדע ווייזהייט.

(ח) אַלליין דער נייכט איזט עס אים מענשען,
דער אַטהעם גאַטטעס, דער פֿערשטאַנד איהם גיכט.

(ט) ניכט אימער זינד בעיאהרטע ווייזע,
ניכט גרייזע זעהן שטעטס, וואָס רעכט איזט, איין;

(י) דרום זאַנע איך: אַ האַרט מיר צו!
אויך איך ווילל מיינע מיינונג אייסערן.

(יא) זעהט! לאַנגע האַרטע איך אויף אייערע רעדען,
איך לוישטע הין אויף אייערע איבערציינונגסגרינדע,
ביז איהר מיט וואָרטען דורכגעדרונגען;

(יב) אונד וויא איך נון אויף איך זאָ אויפֿגעטערקט,
זיעה דאָ! ניכט איינער איבערצייגטע איזב,
עס קאַנגטע פֿאַן איך קיינער זיינע רעדען ווידערלענען.

(יג) אַ זאַנעט יאָ ניכט: „ווייזהייט האַכען וויר עררייכט,
„גאַטט מוס איהן ריטטעלן, זאַכט קיין מענש!“

(יד) ניכט גענען מיך האַט זיינע רעדען ער געריכטעט,
איך העטטע איהן מיט אייערן שפּריכען ניכט ענטגעג.
נעט.

(טו) בעשטירצט זינד זיא, זיא קאַנגען ניכטס ערווערערן,
פֿערלאַססען האַכען זיא דיא וואָרטע.

מלין: (יט) הנה בטני.
מלא רוח דברים להשיב
בתורה בין לא יפתח. בין
חדש שאינו נפתח והוא נופח
ואף נחך אבות חדשים
ומבזעם: אבות. נודות
עשיין בקומת אדם
גבוהים: (כא) לא אכנה.
לא אשנה דבר להחליפו
לכבודו כמו שאמרתי למעלי
ורשיעו את איוב זהו כינוי
שמשנה את הדבור בשביל
כבודו ואף זאת לא אעשה
כי בפה מלא אוביחנו:
(כב) כמעט ישאני, יסלקני
מן העולם ויש פותרים
ישאני כמו ותשא הארץ
מפניו (נחום א')

לג (ד) רוח אל עשיתי.
ואיני חזק יותר ממך:
הן

באור

(יה) הציקחני, מגזרת
מזוק ר"ל שהיה לר רומי
בקרבי לרוב תאוותי להשיב
על דבריו (רלב"ג). (יט) כיון,
בין חדש והפסוק מתורגם
כפירוש רש"י. (כא) לא
אכנה, לא אסתיר האמת
בזיקלקות הלשון והבנוים
כדיך המונף. (כב) כי לא
ידעתי אכנה, שעורו כי
לא ידעתי איך אכנה את
האדם כי לא נסיתי באלה.
כמעט ישאני עשני, כמו
שחרגם הכשדי כועיר פון
ישנר לי אפינ דעבד יתי,
ובהחול (זירקניט) אמר בן
כאלו הוא בספק אם יש
יסלח ה' הדבר הזה להיות
בגבר מחליק על רעבו
לצמחו בשנת שאין נו.

לג (ג) ודעת שפתי,
שעורו ושפתי דעת
ברור מללו. מללו, ידברו.
הן

- (טז) וְהוֹחַלְתִּי כִּי-לֹא יִדְבְּרוּ
כִּי עָמְדוּ לֹא-עֲנוּ עוֹד:
(יז) אֶעֱנֶה אֶף-אֲנִי חֲלָקִי
אֲחֹה דַּעֲי אֶף-אֲנִי:
(יח) כִּי מָלַתִּי מַלְיָם
הֲצִיִקְחֵנִי רוּחַ בְּטָנִי:
(יט) הֲנִיָּה בְטָנִי כִּיִּן לֹא יִפְתַּח
כְּאֲבוֹת חֲדָשִׁים יִבְקַע:
(כ) אֲדַבְּרָה וַיְרוּחַ-לִּי
אֶפְתַּח שְׁפָתַי וְאֶעֱנֶה:
(כא) אֶל-נָא אִשָּׁא פְנֵי-אִישׁ
וְאֶל-אָדָם לֹא אֲכַנֶּה:
(כב) כִּי לֹא יִדְעָתִי אֲכַנֶּה
כְּמַעַט יִשְׂאֲנִי עֲשָׂנִי:

לג

- (א) וְאוֹלָם שָׁמַע-נָא אִיּוֹב מִלִּי
וְכָל-דִּבְרֵי הָאֲזִינָה:
(ב) הִנֵּה-נָא פִתְחֹתַי פִּי
דִּבְרָה לְשׁוֹנֵי בַחְכִּי:
(ג) יִשְׂר-לְבִי אֲמָרִי
וְדַעַת-שְׁפָתַי בְּרוֹר מִלְּלוּ:
(ד) רוּחַ-אֵל עֲשָׂתָנִי
וְנִשְׁמַת שְׂדֵי תַחֲנִי:
(ה) אִם-תּוֹכַל הִשְׁיִבְנִי
עֲרֹכָה לְפָנַי הֲתִצְבָּה:

א י ו ב ל ב ל ג

(מז) נאך הארטע איך — דאך זיא שפרעכען ניכט,
זיא שטעהען זיב — ניכטס מעהר ענטגענגען זיא;

(יז) זא ווילל נון איך בעגינען מיינען טהייל,
אויך איך ווילל מיינע מיינונג אפפענבארען,

(יח) דען פאלל בין איך דער ווארטע,
עס דרענגט דער גייסט אין מיינעם אינגערן מיד,

(יט) ער ברױזט דארין, וויא פעסט פערשלאססענער מאסט,
דער נייע שלייכע שפרענגט.

(כ) איך ווילל נון רעדען, אום מיר לופט צו שאפען,
איך אפענע מיינע ליפפען, אונד בעגינען;

(כא) איך ווערדע ניממער שאנען דאז אנזעהן דער פערזאן,
ווילל קיינעם מענשען שמייעלן,

(כב) דען איך פערשטעהע ניכט צו שמייעלן,
קיים ווירדע עם מיין שעפפער מיר פערצייהען.

ל ג

(ב) נון דען! זא הערע איוב מיינע רעדע,
אונד מערק אויף אללע מיינע ווארטע.

(ג) שאן האבע איך געאפענעט מיינען מונד,
שאן רעגט דיא צונגע זיך אין מיינעם גוימען.

(ג) געראדהייט מיינעם הערצענס, איזט מיין פארטראג,
אונד מיינע ליפפען זאללען ריין דיא מיינונג קינדען.

(ד) מיד האט יא גאטטעס גייסט ערשאפען,
דער אללמאכט אדעם מיד בעלעכט.

(ס) ווען דוא עם קאננסט זא ווידערלעגע מיר,
יא ריסטע דיך פאר מיר — טרויט אויף!

- (ו) הַן אֲנִי כַפִּיךָ לְאֵל
- מֵחֵמֶר קִרְצָתִי גַם־אֲנִי:
- (ז) הִנֵּה אֵימָתִי לֹא תִבְעַתְךָ
- וְאֲכַפִּי עֲלֶיךָ לֹא־יִכָּבֵד:
- (ח) אֵךְ אִמְרַתְּ בְּאָזְנִי
- וְקוֹל מְלִין אֲשַׁמְעַ:
- (ט) וְךָ אֲנִי בְּלִי־פֶשַׁע הָף אֲנִכִּי
- וְלֹא עֵוֹן לִי:
- (י) הֵן תְּנוּאוֹת עָלַי יִמְצֵא
- יַחֲשַׁבְנִי לְאוֹיֵב לוֹ:
- (יא) יִשָּׂם בְּפֶסֶד רַגְלִי
- יִשְׁמַר כָּל־אַרְהָתִי:
- (יב) הֵן־זֹאת לֹא־צַדִּיקָתְךָ אֶעֱנֶךָ
- כִּי־יִרְבֶּה אֱלוֹהַּ מֵאֲנוּשׁ:
- (יג) מִדּוֹעַ אֲרִיו רִיבוֹת
- כִּי כָל־דְּבָרָיו לֹא יַעֲנֶה:
- (יד) כִּי־בִאֲחַת יִדְבַר־אֵל
- וּבְשָׁתַיִם לֹא יִשׁוּרְנֶה:
- (טו) בְּחִלּוֹם וְחִזְיוֹן לִי לֵה
- בְּגַפְלֵ תִרְדְּמָה עַל־אֲנָשִׁים
- בְּתַנּוּמוֹת עָלַי מִשְׁכָּב:
- (טז) אִזּוּ יִגְלֶה אֲזֵן אֲנָשִׁים
- וּבְמִסְרָם יַחֲתֵם:
- (יז) לְהַסִּיר אָדָם מַעֲשֵׂה
- וְגוֹה מִגִּבֹר יִכְסֶה:

(ו) הן אני כפיך לאל. כמו שאל סיד להתווכח למי שלא יבעסק הן אני במקומו של הקב"ה ובשנילו לדבר דוריו: (ו) יאכפי, כפייתי כמו אכף עליו פ"הו (משלי י"ז): (ט) חף. טהור ומאושף. כמו גזיר לא יחוף ראשו. וכמו בכל חסין את הכלים: (י) תנואות. על לוח ל' תואנה (שוכטים י"ד) לשוב מן המקום: (יב) נירבה אלוה מאנוש. אין המקום לריך כל כך לדקדק אחר האדם. כי הרבה יש להקב"ה לדקות יותר מאנוש: (טו) אז יגלה און אנשים. כמו שעשה לאנימלך בחלום הלילה: ובמסרם יחתם. חותמן ואיסרין ביסורין על עונם: (יז) להסיר אדם. בחליו: מעשה-שהיה נדעתו לעשו: וגוה מגנר יכסה. ביסוריו למען הכניעו ולהשפילו לשוב כדי שיאחד נפשו ממית' גמורה: גוה. כמו גאוה: והית

ב א ו ר

(י) הן אני, פתרונו אחר שחפן איוב לבוא במשפט ולריב עם ה' כמו שאמר אולם אני אל שדי אדבר והוכח אל אל אהסן, מי יתן ידעתי אמלאתי אבוא עד תכונתי, אערכה לפניו משפט ופי אמלא חוכמות, ומלים רבים כהנה וכהנה עליהם הציב אליהוא ואמר לו הן אני עתה במקום בניכיל באלו אמרי סיד בערכים לאל כי אני אתווכח עמך למענו ובעבורו על טע ותיד, אולם זה לך היתרון כי לא תבהל מפניו כאשר נקזת את פני ה' אך שמים אל תעש עמדי כפיך מעלי

- (ו) צוואר בין איך היער אלס וואָרע געגען גאָטט דיין
מונד געריכטעט ,
יעדאָך דעם טהאַנע בין אויך איך ענטשטאַממט —
- (ז) זיעה! מיינע פֿורכטבאַרקייט קאַן דיר ניכט ערשרעקקען,
מיין מאַכטגעוויכט אויף דיר ניכט לאַסטען .
- (ח) יא דוא שפראַכסט פֿאַר מיינען אָהרען,
נאָך הערע איך דער וואָרטע לויט :
- (ט) „ריין בין איך — זינדענפֿרייא ,
„בין פֿלעקענלאָז , אונד קיינער שולד בעוואוסט —
- (י) „זיעה! נור בעשולריגונגען זוכט ער ווידער מיך,
„ער טראַכטעט מיר אלס זיינען פֿיינד שטעטס נאָך ,
- (יא) „ער שפאַנעט מיינע פֿיסע אין דען בלאַק ,
„בעאַכטעט אַללע מיינע שריטע .“
- (יב) זיעה! די עזעס איוט'ס וואָרין דוא אונרעכט האַסט ,
איך ווידערלעגע דיר ,
דען גאָטט איזט גרעסער אלס דער מענש .
- (יג) וואָרום דען ווירפֿסט דוא קיהן איהם פֿאַר ;
דאָס אַללעס וואָס ער פֿערהענגעט ניכט פֿאַראויס אַני .
געדייטעט ?
- (יד) פֿירוואַהר! אויף איינע ווייז' גיבט גאָטט זיך דייליך קונד ,
אויף איינע צווייטע אויך — דאָך מערקט מאַן ניכט
דאָרויף .
- (טו) אים טרוימי' אים נעכטליכען געזיכטע ,
ווען טיעפֿער שלאַף אויף מענשען פֿעללט ,
אין לופֿטגעכילרען אויף דעם לאַגער ;
- (טז) דאָ אַפֿפֿענט ער דער מענשען אָהר ,
אונד שליסט עס צו מיט וואָרנונגען פֿיר זיא ,
- (יז) פֿאַם מענשען בעזעס טרויבען צו פֿערבאַנגען ,
אונד פֿאַן דעם מאַננע האַכמוטה צו ענטרוקקען ,
דאָס

ב א ו ר

מעלי הרחק ואימתך אל תבעתני (יג כ' — כ"א) הגה אימתי לא תנעתך ואכסי לא
יכנר עליך כי כמוד כמוני קורלנו יחד מחומר . קרצתי , נגזרתי ולוקחתי , הפעל קרן ענינו
חמוד וגזירה . (ז) ואכסי , וכונד ידי כמו כפך מעלי הרחק בתוספ' אל"ף וכמו שתרגם הכשדי וטוני .
(ט) חף , נקי . (י) תנוואח , עלילות כפירש"י . (יב) ירבה , יגדל . (יג) דבריו , פתגמיו וכן תרגם
הכשדי . לא יענה , לא יחזה ובאמת יגלה לפעמים מה שיגזור ומה שיקרה לאדם אמנם אין לאל יד
שכלך להשיגו וכמו שהוכיח בתוכיבים הבאים . (טו) בחנומות , לדעתי הוא מן המתהככים וענינו כמו
בתמונות וכן אמר אליפו בשעפים מחזיונות לילה בנסול תרדמה על אנשים — תמונה לנגד עיני .
(טז) אז יגלה , מה שיגזור עליהם ואח"כ יסתורם האזן במוסר ואזהרה שישוב וירכא לו .
(יז) מעשה , ממעש' בחסרון מ"ס , או שענינו להסיר מאדם מעלליו הרעים ושם מ"ס מגבר
גם לאדם וכמו שתרגמתי . וגוה , כמו וגאוה ונסלה האל"ף ע"ד חמה (לעיל כ"טו) תמור'

(יה) וחייתו מעבר בשלח. בשלחו וחרבו של מלאך המות כלומר לטובתך הביא עליך יסורין: בשלח. כלי זיין וכן בנחמי' (ד) ואחת מחזקת השלח: (יט) והוכח. לשון תוכחה שישוב מעונו: ורוב עלמיו. שהוא איתן מוכיחן במכאוב: (כ) וזהמתו חיתו לחם. ממאסתו נפשו וחיייתו של חולה כל מאכל ונפשו מזהמתו כל מאכל תאוה: (כא) יכל בשרו מראי. יתשך בשרו ממראה כמו בלו בדמעות עיני (איכה ב') מכלות עינים (ויקרא כ"ו): ושפו עלמותיו. מתנתקין ממקומו ושופו כמו דשף מדוכתיה: לא ראו. אין להם מרא' ותואר: (כג) אחד מני אלף. במגיד פשעו והוא ליץ יושרו: (כד) ויחננו המקום: פדעהו. כמו פדאהו אל"ף מתחלש' בעי"ן והענין מוכיח: מלאתי כפר. והוא פדיון: (כה) רטפש בשרו. רוטפש אשקיש"א בלע"ו: מנער. נתעורר בשרו מן הנוער שהוא מנוער ומנושק (ביוסורי) חליו ואין לתיב' זו דמיון במקרא ולפי העניני' הולכנו לפרשו כמשמעת הענין והפותרו בלשון רפש ואומר הטי"ת נתוסס' בו כמו (בראש' מ"ד) נלטדק טועה הוא מאד כי אין טי"ת מתנוססת בתיבה כי אם בלשון מתפעל או נתפעל ובתיבה שישודדה לדי"ק ולא בשאר תיבות כמו לדק ונלטדק וכמו לרוע (ויקרא י"ג מ"ד) ונלטדע ליר נאמן וילנו וילטיירו (יהושע ט') לידה הלטיידנו אותנו (שם): ישוב. בנחו וברפואה לימי בחרותו: (כז) בתרועה. בתפלה: (כח) ישר על אנשים. יעשה אורות של אנשים כשנכלו מחליו ויתוד' ליוכרו: ולא שיה לי. לא נהיה לי שכר בדכניו:

(יח) יחשך נפשו מני-שחת וחייתו מעבר בשלח:
 (יט) והוכח במכאוב על-משכבו וריב עצמיו אתו:
 (כ) וזהמתו חיתו לחם ונפשו מאכל תאוה:
 (כא) יכל בשרו מראי ושפי עצמתיו לא-ראו:
 (כב) ותקרב לשחת נפשו ותחתו לממתים:
 (כג) אם-יש עליו מלאך מליץ אחד מני-אלף להגיד לאדם ישרו:
 (כד) ויחננו ויאמר פדעהו מרדת שחת מצאתי כפר:
 (כה) רטפש בשרו מנער ישוב לימי עלומיו:
 (כו) יעתר אל-אלוה וירצהו וירא פניו בתרועה וישב לאנוש צדקתו:
 (כז) ישרוער-אנשים ויאמר חטאתי וישר העויותי ולא-שוה קי:
 (כח) פדה נפשו מעבר בשחת וחייתו באור תראה:

ורוב קרי' ושפו קרי' א דגושה. נפשו קרי' וחייתו קרי' הן

- (יח) דאָס ער בעוואַהרע זיינע זעעלע פֿאַר פֿערדערבען ,
אונד ניכט זיין לעבען דורך דיא וואַפֿע פֿאַללע .
- (יט) אויך ווירד געוואַרנט ער דורך שמערץ אויף זיינעם לאַגער ,
אונד העפֿטיג ווירד דער שטרייט אין זיינען גליעדערן .
- (כ) איהן עקעלט אַן דעם לעבענס נאַהרונג ,
אונד פֿאַרדערט ער אויך לעקערביססען .
- (כא) צוועהענדס פֿעללט דאָו פֿלייש איהם אַב ,
עס ראַגען זיינע קנאָפֿען פֿאַר , דיא זאָנסט אונזיכט=
באַר וואַרען .
- (כב) זאָ וואַנקעט זיינע זעעלע דעם פֿערדערבען צו ,
זיין לעבענסגייסט דען טאָדעסענגעלן .
- (כג) דאָך שטעהט איהם איין ענגעל אַלס פֿערמיטטלער אויף ,
זייא עס אויס טווענדען נור איינער ,
אום פֿיר דעם מענישען אונשולר לויט צו שפרעכען ;
- (כד) דער איהם געוואַגען איזט אונד פֿלעהט :
אַ רעטטע איהן פֿאַם פֿאַללע אינ'ס פֿערדערבען ,
איך פֿינד' איהן דער בעפֿרייאונג ווערטה ;
- (כה) דאָן בליהט זיין קערפער דורך פֿעריינגונג אויף ,
ער קעהרט צו זיינער יוגענדצייט צוריק .
- (כו) ער בעטע נור צו גאָטט , ער ווירד איהם גנעדיג זיין ,
ער זיעהט איהן וויעדער פֿריינדליך אַן ,
לעסט וויעדער זיינע הולד דעם מענישען אַנגעדייה'ן .
- (כז) ער שויע זיך נאָך מעננערן אום , בעקעננע :
" געווינדיגט האַבע איך , אונד גראַדעס קרום געמאַכט ,
" דאָך בראַכט' עס קיינען פֿאַרטחייל מיר .
- (כח) " פֿאַם פֿאַהרען אינ'ס פֿערדערבען האַט ער מיינע
זעעלע נון ערלעזט ,
" מיין לעבען זאָלל אין הייטערקייט זיך שפיעגעלן . — "
- זיעה !

ב א ו ר

חמא ה . (יח) מעבור בשלח , מעבור בחרב כמו ונעד השלח יפולו (יואל ב' ק') ע"ד שיאמר
האשכנזי: חיבער דיה קלינגע טפרינגען . (יט) והוכח , גס ניסורים זוהר האדם לשון בחשונה . וריב
עצמיו, שעורו וריב בעלמיו. איהן, חזק. (כ) והמחו, נפשו תמאס ותמעב ללחם ומלת זוהמה ידועה
בלשון חז"ל ופעל זהם בלשון ערבי כמו באש ומאס בעברי. ונפשו, ומפנו כלומר אס גם שיחפון
מאכל תאוס כשא לידו לא יטעם לו. (כא) יכל , יכלה. ושפו, וגנהו מענין הר נשפה (ישעי'
י"ג ב'). לא ראו, שמקדם לא היו נראים מבשר וזומן. (כב) לממחים, למלאכים הממחים
(הראב"ע). (כג) לאדם, בעד האדם. (כד) ויחוננו, ויחונן אותו. מצאתי בשר, מלאתי אותו ראוי
שיכפר לו. (כה) רטפש, לדעת רוב המפרשים הוא מורכב מן רטב וטפש ואין לו רע במקרא ומתורגם
כפי עינו. מניער, ע"י החחדשות ימי נעורים. (כו) בהרועה, נשמחה (ראב"ע). (כז) ישור,
יביט לאסוף אנשים שידה עלי פשעו בן כל ועדה.

א י ו ב ל ג ל ד

- (כט) הִן כָּל־אֱלֹהִים יַפְעֵל־אֵל
פַּעֲמִים שְׁלוֹשׁ עַם־גִּבּוֹר:
(ל) לְהָשִׁיב נַפְשׁוֹ מִנִּי־שָׁחַת
לְאוֹר בְּאוֹר הַחַיִּים:
(לא) הִקְשֵׁב אֵיזֹב שָׁמַע־לִי
הַחֲרַשׁ וְאַנְכִי אֲדַבֵּר:
(לב) אִם־יֵשׁ־מֶלֶךְ הַשָּׁמַיִם
דַּבֵּר כִּי־חֲפַצְתִּי צְדָקָה:
(לג) אִם־אֵין אַתָּה שָׁמַע־לִי
הַחֲרַשׁ וְאַאֲלֶסְךָ הַכְּמָה:

ל ד

- (ד) וַיַּעַן אֵלֵיהוּא וַיֹּאמֶר:
(ה) שָׁמַעוּ חֲכָמִים מֶלֶךְ
וַיִּדְעוּם הָאֲזִינוּ לִי:
(ג) כִּי־אֶזֶן מֶלֶךְ תִּבְחַן
וְהִךְ יִטְעַם לֹאכֹל:
(ו) מִשְׁפָּט נִבְחַר־הֶלְלֵנוּ
נִדְעָה בִּינֵינוּ מֵה־טוֹב:
(ה) כִּי־אָמַר אֵיזֹב צְדָקָתִי
וְאֵל הַסִּיר מִשְׁפָּטִי:
(ו) עַל־מִשְׁפָּטִי אֲכֹזֵב
אֲנֹשׁ חֲצִי בְדִי־פִשְׁעִי:
(ז) מִי־גִבּוֹר כְּאֵיזֹב
יִשְׁתַּחֲלַעַג כְּמִים:

פתח בחתנה

ר ש " י

(כט) פעמים שלש. מייסרו על עונותיו בחליו שלא להשקיתו ואם יותר יכעים לפניו ידאג מן גיהנם ומן המיתה שאמר ועל ארבע' לא אשיבנו (עמוס א'):

א י ו ב ל ג ל ד

- (כט) ויעה! אללעם דיעם טהוט גאָטט ,
צווייא, דרייאמאהל מיט דעם מענשען ,
- (ל) צוריק צו פֿיהרען זיינע זעעלע פֿאַם פֿערדערבען ,
דאָס ער ערלייכטעט ווערדע דורך דאָז לעכענסליכט .
- (לא) האָב אַכט אָ איוב , הערע מיך!
זייא שטיללע! איך ווילל רעדען ;
- (לב) דאָך האָסט דוא וואָרטע , זאָ ענטגעגנע מיר ,
שפּריך! דען איך ווינשע יאָדוא העטטעסט רעכט .
- (לג) וואָ ניכט , זאָ הערע דוא מיר צו ,
שווייג! דען איך ווילל דיך וויזיהייט לעהרען .

ל ד

- (א) אליהו בעגאָן פֿערנער אונד שפּראַך .
- (ב) פֿערנעהמט איהר וויזען , מיינע וואָרטע ,
אונד איהר ערפֿאהרנען הערט מיר צו!
(ג) דען דאָז אָהר פּריפֿט דיא רעדען ,
זאָ וויא דער גויכען שפּיזע קאָסטעט .
- (ד) לאָסט אונז וואָס רעכט איזט וועהלען ,
וואָס גוט איזט , ערקעננען אונטער אונז ;
- (ה) דען איוב שפּראַך : „ איך בין אונשולדיג ,
„ אונד גאָטט האָט מיר מיין רעכט ענטצאָגען ;
- (ו) „ נאָך מיינער שטראַע שיינע איך צו ליגען ,
„ דאָך אונפֿערשולדעט טראַף געפֿעהרליך מיך דער
פֿעיל . ”
- (ז) וואָ איזט איין מאָן דעם איוב גלייך ,
דער לעסטערונג וויא וואָסער טרינקט ,

דער

ר ש " י

ל ד (ג) כי אֵין מִלִּין תִּבְזֶן. כאשר החיך יטעם האכל: (ה) משפטי. הוכחת דברים: (ו) אכזב. אכזיב אופטי שלא דנני אמת: אנוש. כולה מנתיכמו ויאוש (שאול ב' י"ב): חלי. נגעי: לא

ב א ו ר

(ג) וחד, חסר כף הדמיון ונעמו וכחך. (ו) על משפטי, כמו על דברתי מלכי לדק (תהלים ק"ד) לפי ענשי ידמה שאני אכזב באמרי לדקתי, ובאמת אינו בן כי בלי פגע אני סובל היסורים הקשים האלה. לעג, שדבר סרה על ה' באמרו שהסיר משפטו. וארח

(ט) לא יסכן גבר. לא יהנה אדם אם חמים דרכיו: (יג) מי פקד עליו ארזה. מי מושל בו לאמר למה כן עשית ולא לויתוך כן כי מי לזהו בממשלתו ולמה ימלא תואנות לכריותיו אינו צריך להשיב דבר למושל בו לאמ' בשביל זאת הרעותי לו: (יד) אם ישים אליו לבו. על אדם להשחיתו למה יבא בעל-לה עליו הרי מיד יאסוף אליו רוחו ונשמתו ורוח ונשמה שלו זהו (יפוחה בו) ואין מוחה בידו. ויגוע כל בשר יסד: (טז) ואם בינה. ואם אתה רוכה הכן ושמעה זאת. בינה זו אינה שם דבר אלא לשון זוויה. כמו בינה הגיני (תהלי' ה'). לפיכך שמים אלו טעמן למעלה בכי"ת. וכל שאר בינה טעמו למטה בנו"ן: (יז) האף שונא משפט. משפטו של שופט לדק: יתבוש. המקיס ואל"ת אינו משפט. כי לא כדון עשה אפשר זאת מי שהוא לדיק מאד חרשיע: כביר. לשון מאד: (יח) האמר למלך בליעל. וכי הגון וראוי לימר למלך בליעל. ולאמר רשע אל נדיבים: (יט) אשר לא נשא פני שרים. כלומר למלך עולם אשר אין משוא פנים לפניו: שוע. שר כמו ולכילי לא יאמר שוע (ישעיה ל"ב):

רגע

ב א ו ר

(ח) וארח, והכין דרכו ללכת אל חברת סועלי און. (ט) לא יסכן, לא יועיל. (יג) מי פקד, מי בזר עליו לכרות את הארץ ומי שם עליו לנהג חבל ומלואה. (יד) אם ישום, אם ישים לבו וחפלו רק על עצמו

(ח) וארח לחברה עם-פעלי און וללכת עם-אנשי-רשע: (ט) כי-אמר לא יסכן-גבר ברצתו עם-ארהים: (י) לכן אנשי לבב שמעו-לי חללה לאל מרשע ושדי מעול: (יא) כי פעל אדם ישלם-לו וכארח איש ומצאנו: (יב) אף-אמנם אך לא-ירשיע ושדי לא-יעות משפט: (יג) מי-פקד עליו ארצה ומי שם חבל פקה: (יד) אם-ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אריו יאסף: (טו) יגוע כל-בשר יחד ואדם על-עפר ישוב: (טז) ואם-בינה שמעה-זאת האזינה לקול מלי: (יז) האף שונא משפט יחבוש ואם-צדיק כביר תרשיע: (יח) האמר למלך בליעל רשע אר-נדיבים: (יט) אשר לא-נשא פני שרים ולא גבר-שוע לפני-דל כי-מעשה ידיו כלם:

רגע

- (ה) דער אין געמיינשאַפֿט טריטט מיט איבעלטהאַטערן,
אונד דער מיט לאַסטערהאַפֿטען וואַנדעלט ;
- (ו) דען ער שפּראַך: עם פּראַממט דעם מענשען ניכט,
ווען ער זיך גאַטטעס וויללען פּיגט .
- (ז) דאַרום, פֿערשטאַנדבעגאַכטע מאַננער! הערט מיך אָן,
פֿערן זייאַ פֿאָן גאַטט דאַן אונרעכט,
אונד פֿאָם אַללמעכטיגען דער פֿרעפֿעל!
- (ח) געוויס! דעם מענשען ווערק פֿערגילט איהם זעלכסט,
אונד נאָך דעם מאַננעס וואַנדעל, טריפֿפֿט עם איהן,
(י) דאָך אונגערעכט קאָן גאַטט פֿירוואַהר! ניכט זיין,
דען דער אַללמעכטיגע בייגט ניממערמעהר דאַן רעכט .
- (יא) ווער טרוג איהם אויף, דער ערדע שעפֿפֿונג,
ווער שטעללטע איהם דאַן וועלטאַלל היים?
- (יב) ווען זיינען זיין ער אויף זיך זעלכסט נור ריכטעטע,
דאַן ווירד' ער זיינען גייסט אונד אַטהעם אַן זיך ציעהן .
- (יג) פֿערהויכען מיסטע אַללעם פֿלייש אויף איינמאַהל,
דער מענש צום שטויבע וויעדערקעהרען .
- (יד) איזט נור פֿערשטאַנד נאָך דאַן, זאָ הערע דיעס,
פֿערנים דאָך מיינער וואַרטע לויט!
- (יז) קאָן דען דעם רעכטעס האַססער עם אויך העממען?
קאַננסט דואַ דען העכסטגערעכטען שטראַפֿבאַר נעננען?
- (יח) דאַרפֿסט דואַ,, ניכטסווירריגער " צו איינעם קעניג זאַגען,
צו עדלען פֿירשטען: ,, בעזעוויכט " ?
- (יט) וויאַ ערשט דער אונפאַרטייאַיש געגען העררשעראַיזט,
דען רייכען ניכט אויסצייכנעט פֿאַר דעם אַרמען,
דאַ אַללע זיינער הענדע ווערק זינד .

אין

ב א ו ר

עלמו יתנרך ולא ישגית על כבודיו או יאסוף אליו כל הכוחות והנשמות שנכח באלם וכל
בשר יגוע יחד . (טו) ואם בינה, אם יש כאן בינה להבין . (זו) יחבוש, יעבור המשפט .
(יט) אשר לא נשא, אם לא תעזו סניך לאמר למלך שהוא בליעל איכנה תעזו ומרשיע את

אשר

(כ) רגע ימתו - נשירלה: וחלות לילה. כמו שעשה למאריס: יגעשו עם. כלומ' ברגע יעבורו: ויסירו אביר. כח שלהם: לא ציד. לא ישנו בידם ואין להם כח: (כג) כי לא על איש ישים עוד. כלומר אמרת לא אך ישים כי (לעיל כ"ג) רק חזאי לבדי. ואני משינך לא ישים הק"נה על בריותיו עלילות תוספת על פשעי'. עוד לשון תוספת: להלך אל אל במשפט. כשהוא בא על בריותיו להתוכח עמה: (כד) ירוע. ירוץ כמו רוע התרועעה (ישעיה כ"ד) ויעמד אזרים במקומם: (כה) לכן יכיר מעבדיהם. לפי שהוא מכיר מעבדיהם הטוב והרע ואין לורך לו להתווכח: והפך לילה. עת קץ וזרה להם וידכאו: (כו) תחת רשעים. במקום רשעים: ספקס. לאנשי סדום: במקום רואים. לעין כל: (כז) אשר על כן סרו מאחריו. כמו (כמדבר י') על כן ידעת חנותינו במדבר כמו מפני אשר סרו מאחריו והניאו לפניו ועליו לעקת דלים: (כט) והוא ישקט. משקט את הדלים מזוחן העושקים ומי ירשיע עוד. ונעוד שהסחיר פנים מי יזורנו: ועל גוי ועל אדם ימד. כיסודים כמרונים ש הלשניו להשקי' ולהסחיר פנים: (ל) (וישקוט) ממלך אדם חנף ממקשי עם. על דלי' שמלך: ממוקשי עם. עון. ולא לזה בזה לא היה לומר לך בליעל ורשע: (לא) כי אל אל האמר. להאמר אליו וכן וראוי מאת כל סובלי יסורים להאמר: נשאתי. מקבל וסיבל אני משפטך ולא אקבל בעלמי. ועוד לריך הנידון

(כ) רגעו ימתו
 וְחַצוֹת לַיְלָה יִגְעֶשׂוּ עִם וַיַּעֲבְרוּ
 וַיִּסְרוּ אַבִּיר לֹא בַיָּד:
 (כא) כִּי־עֵינָיו עַל־דַּרְכֵי־אִישׁ
 וְכִרְצָעָדָיו יִרְאֶה:
 (כב) אִי־חֶשֶׁךְ וְאִין צַלְמוֹת
 לְהַסְתֵּר שֵׁם פְּעָלֵי אֵוֹן:
 (כג) כִּי לֹא עַל־אִישׁ יִשִּׁים עוֹד
 לְהִקְךָ אֶל־יָאֵל בַּמִּשְׁפָּט:
 (כד) יִרְעַ בְּבִירִים לֹא־חֶקֶר
 וַיַּעֲמֵד אַחֲרֵים תְּהַתָּם:
 (כה) לָכֵן יִכִּיר מֵעַבְדֵיהֶם
 וְהַפֵּךְ לַיְלָה וַיִּדְכָאוּ:
 (כו) תְּחַת־רְשָׁעִים כְּפָקָם
 בַּמָּקוֹם רָאִים:
 (כז) אֲשֶׁר עַל־כֵּן סָרוּ מֵאַחֲרָיו
 וְכִרְצָעָדָיו לֹא הִשְׁכִּילוּ:
 (כח) לְהַבִּיא עָלָיו צַעֲקַת־דָּל
 וְצַעֲקַת עֲנִיִּים יִשְׁמָע:
 (כט) וְהוּא יִשְׁקֹט וּמִי יִרְשָׁע
 וַיִּסְתֵּר פָּנִים וּמִי יִשׁוּרְנוּ
 וְעַל־גּוֹי וְעַל־אָדָם יָחַד:
 (ל) מִמֶּלֶךְ אָדָם חָנָף מִמְּקֹשֵׁי עָם:
 (לא) כִּי אֶל־יָאֵל הָאָמַר
 נִשְׂאתִי לֹא אֶחְבֹּל:

(כ) איין אויגענבליק — זיא שטערבען היין,
אום מיטטערנאכט ווירד אויפגעשרעקט איין פֿאָלק אונד
עם פֿערשווינדעט,
ענטזעצטעט ווירד דער מעכטיגע — דאָך ניכט דורך
מענשענהאַנד.

(כא) דען זיינע אויגען בליקען אויף דעם מענשען וועגע,
ער שויעט אַללע זיינע שריטטע.

(כב) דאָ איזט ניכט פֿינסטערניס, ניכט דיסטערער שאַטטען,
וואָהין זיך בערגען קעננטען איבעלטהאַטער.

(כג) דרום פֿאַללי עס ניממער איינעם מענשען ביא,
מיט גאָטט צו געהען אינס געריכט.

(כד) ער שמעטטערט ניעדער מעכטיגע אונגענדליך פֿיעל,
אונד זעצטעט אַנדערע אָן איהרע שטעללע,

(כה) דאָרום ווייל ער דורכשויעט איהרע ווערקע,
שאָן איזט דיא נאַכט פֿאַראיבער אונד זיא זינד אויפֿ־
געריעבען.

(כו) ער ציכטיגט אונטער אַנדערן פֿרעפֿלערן זיא,
אויף אַפֿענטליכעם שויפלאַץ;

(כז) דאָרום ווייל זיא אכגעווייען פֿאַן איהם זינד,
אונד אַללע זיינע וועגע ניכט בעאַכטען וואָללמען;

(כח) זאָ דאָס דעם אַרמען שרייען צו איהם דראַנג,
ער דער בעדרענגטען לויטע קלאַגע הערטע.

(כט) יאָ ווען ער רוהיג בליעבע, ווער זאָללמע דען פֿערדראַמטען?
ווען ער זיין אַנגעזיכט פֿערהיללמע, וויזר זאָללמע זיינע
פֿאַרוזיכט

אויף פֿאָלק אונד איינצעלנען צוגלייך דען מערקען?
(ל) פֿאַם העררשען פֿערנע, זייא דער אונהיילפֿאַללע מענש,
אויס יענען פֿאָלקספֿערהרערן.

(לא) פֿירוואַהר! אַלזאָ זאָלל מאַן אָן גאָטט דיארעדע שטעללען:
„געליטטען האַבע איך, איך שאַרע ניממער מעהר!

וואָ

ב א ו ר

אשר לא נשא פני שרים וגי'. (כ) יגועשו, יודעזעו וינועו. ויעבורו, מן העולם-ויסירו, גם אם
יסירו המורדים נכס האביר והערוץ ממזלחו לא יסור מיד אדם כ"א מיד ה' וכמו שאמר בסמוך
ירוע כבירי' אין חקר ויעמ' אחרי'תחת'. (כד) ירוע כבירים, יסנור תקיפיו'. (כה) מעבדיהם,
מעלליהם. (כו) חחת רשעים, בתוך רשעים אחריים. ספקם, הנס. במקום ראים, נשער נת
רבים לעיני כל. (כז) והוא ישקיט, אם הוא ישקיט ולא יענש לרשעים כבירים מי ירשע אותם?
אם הוא יסחיר פניו, מי ישים עיניו על הכלל ועל הפרט לשלם לאיש כמעשהו? (ל) ממלוד, מ"ס
היוקוק והשלילה, רחוק מהיות מלך איש חזק שהוא ממוקשי עם וכמו שחגמתי. (לא) נשאתי,
סגלתי. לא אהבול, ועמה לא אשחית עוד את דרכי.

א י ו ב ל ד לה

- (לז) בלעדי אחזה אתה הרני
- אם עור פעלתי לא אסף:
- (לח) המעמך ישלמנה ו
- כי מאסת כי אתה תבחר
- ולא אני
- ומה ידעת דבר:
- (לד) אנשי לבב יאמרו לי
- וגבר חכם שמע לי:
- (לה) איוב לא בדעת ידבר
- ודבריו לא בהשכיר:
- (לו) אבי יבחן איוב עד נצח
- על השבת באנשי און:
- (לז) כי יסף על חטאתו פשע
- בינינו יספוק
- וירב אמריו לאל:

לה

- (א) ויען אליריו ויאמר:
- (ב) הזאת השבת למשפט
- אמרת צדקי מאר:
- (ג) כי תאמר מה יסכן לך
- מה אעיל מחטאתי:
- (ד) אני אשיבה מלין
- ואת רעייה עמך:

הנידון לומר: (לב) בלעדי אחזה. לכד מה שאני יודע לראות ולהבין בדברך אתה הרני ואם עול פעלתי לא אסף: (לג) המעמך ישלמנה כי מאסת וגומר. כך אמר אליהוא לאיוב המעמך היה לו להקנה להימלך בפירעון תשלומין ממך: כי מאסת. לאמר מאסתי לא לעולם אחיה (לעיל ג') יתר ידו ויבלעני (לעיל ו') סבור אתה שיגבה ממך לפי דעתך ורצונך: אתה תבחר תשלומין ולא אני. במקום הקב"ה דבר אליהוא כחמיה: (לד) אנשי לבב יאמרו לי. כי איוב לא בדעת ידבר: (לו) אני יבחן. אני אתה הקב"ה אב לכל הלואי יבחן איוב עד נצח למען תהיה תשובה לאנשי און. ואף לבני אדם דבר הכתוב בן כמו אבי דבר גדול וגומר (מלכים ב' ה') ד"א אבי. כמו ותסר האביונה (קהלת י"ב) לי רלון. כך חזרו מנחם וכן סתרונו אבי יבחן איוב עד נצח. רלוני ומאויי שיבחן איוב עד נצח. (סא"א): (לז) יספוק. לשון רוב דברים והרמת קול: בינינו יספוק. הוא אומר מה לנו ולדבריו אף אמנם שגיתי אתי מלין (לעיל י"ט) ואינו יודע שאנו נענשים ומספיק לנו עונות על שאנו שומעיו כך מסורש בויקרא רבה:

לה (ב) הזאת השבת למשפט. שהוא משפט הבריות כנגד יולרס אשר אמרת לדקי מאל: (ג) כי תאמר מה יסכן לך.

הבט
מה אעיל. כלדקתי יותר מחטאתי: (ד) ואת רעיך עמך. שחקו על דברך:

איוב לד לה

באור עו

(לג) "וואָ מיר דיא איינוויכט פֿעהלט, אָ דאָ כעלעהרע מיך!
 "אונד האַבע אונרעכט איך געטהאָן, איך טהו' עם
 פֿערנער ניכט!" —

(לד) זאָלל ער נאָך דיינעם וויללען דען פֿערגעלטען?
 דוא וויללסט פֿערווערפֿען דוא וויללסט וועהלען?
 איך שטימע נימער ביא,

וואָס קאָנסט דוא דען דאָגעגען זאָגען?

(לז) פֿערשטאַנדעסמענשען שטימען איין מיט מיר,
 זאָ וויא דער ווייזע דער מיך הערט:

(לה) דאָס איוב אָהנע איינוויכט שפּריכט,

אונד אונבעדאַכט זינד זיינע רעדען.

(לו) אָ פֿאַטער מיין! אָ קעגנטע איוב דויערהאַפֿט געליי-
 טערט ווערדען,

דורך דיא ערפֿאַהרונגען אָן בעזעוויכטערן!

(לז) ער הייבטע זאָנסט נאָך מיססעהאַט אויף זיינע זינדע,
 דען אונטער אונז איזט אימער ער אין צווייפֿעל,
 אונד אַרמעט אויס אין זיינען רעדען ווידער גאַטט.

לה

(א) אליהוא בעגאן אַבערמאַלס, אונד שפּראַך:

(ב) וויא דענקסט דוא דיעזעס צום געזעטץ צו מאַכען,

ווען קיהן דוא שפּריכסט: מיין רעכט העלט גאַטט מיר
 פֿאַר?

(ג) ווען דוא הינצו נאָך פֿיגסט: וואָס פֿראַממט עם דיר?

וואָס ניטצט עם מיר ענטהאַלטונג פֿאַן דער זינדע?

(ד) איך שטעללע גרינדע דיר ענטגעגען,

דיר אונד צוגלייך אויך דיינען פֿריינדען:

גען

(לב) בלעדי אחוה, מה
 שנעלס מעיני ולא אונל
 לראות אתה הורה לי.

(לג) המעמד, האס
 כרנוך יטה את ידו לשלם
 פעולת בני אדם ומעמד

יאל משפטינו כי אתה
 תרבה למאוס ואתה תחפון
 לבחור? ולא אני מסכים

בזה, ומה ידעת לדבר
 ולטעון נגדי? (לו) אבי,
 להש"ת יערוך מלי בנקשה

ואמר אתה אבי! לו יבחן
 איוב כבחן הזהב ע"י
 הנסיונו אשר עיניו תחזינה

תמיד באנשי און ולא יטא
 עוד. עד נצח, עד שיהיה
 איתן וחזק בהתבוננות.

חשובות, על השנות
 הפעולות פעמי' רבות נופל
 לאון שוב ויורה שם תשובה

על הוסיון במעשה וכמו
 שתרגמתי. (לז) כי יוסיף,
 אס לא יבחן להשיג כח

הנחיה לדעת ע"י הפגעים
 המזדמנים לרשעים את
 אשר יעשה האדם ומי בו,
 עוד יוסיף חטא על פשע.

בינינו יספוק, כי הוא בינינו
 לכד הנאות תחת מאס
 הספקות.

לה (כ) חשבת למשפט,
 הזאת תחשוב כי כל איש
 ישפוט כמוד ויגזור אומר כי

הש"ת מנע ממך לעשות כדקדק. צדקי מאל, שעורו כדקי רחוק מאל כי הוא מנעני מענות
 כי כדקתי. (ג) מה יסכן וגו', ענינו מה יועיל לי ולך אס אחשך את עלמי מטטוא בהיות
 רשע וטוב לו וכדיק ורע לו? מהטאתי, מ"ס הריחוק וטעמו נקי מטטאתי. (ד) ואח רעיד
 עמד, שגס המה לא מלאו מענה על אמרתך כי לדקת הלדיק ורשעת הרשע לא יועיל לא

להש"ת ולא לאדם, ועל טענה זו השיב אליהוא ואמר: אמת הדבר כי הש"ת רחוק מאד
 מאד ממנו במקום ובמדריגה כי הוא גבוה על כל גבוהים ואין לו לא נזק בפשעינו ולא תועלת
 כדקומינו, ורק לנו לכד החסרון והיתרון כי הלדק הוא לטובת חברת האנושי בכלל ומרשעים

יאל רשע לכל בני אדם, וזה טעם לאיש כמוד רשעך, לאיש בכלל יזיק רשעך כמוד,
 הלא גם עליך תעבור רשעת הרשע הקרוב אליך כי נן אדם ישכון לדומה לו, וכן תועיל לכן
 אדם כדקתך, ולכן חובה היא על כל איש ואיש לישר ארמותיו לטובת הכלל, כי תאות
 הלדיקים אך טוב ובשלמות גם לו לא תחסר השלוה ואס מלאה הארץ חמס אז איש את רעהו
 חיים בלעו, וזה ענין הכתוב מרוב עשוקים וגו', אס יזעיקו מרוב עשוקים וישעו
 מזרוע רבים ואין גם אחד יאמר איה אלהי עושי, כי השחית כל בשר את דרכו ולא ישעה
 האדם אל עושהו ולכן יזעיקו באין מענה, עב"ז שא הוא כי לא ישמע אל בהיות דין לפניו,
 ואס יתמהמה יום הדין אס"ה יבא ובעתו יחשבו.

(ח) הבט שמים. ואחרי שהוא גבוה ואתה נמוך ואין לו תועלת ברשעך ולדקדק למה תחסאך אליו כלדקדק: (ח) לאיש (אשר) כמוך. יוכל ויועיל רשעך ולדקדק. ראה רשעים רבים אשר (ט) מרוב עשוקים. שהם עושקי' יזעיקו. את הנברות לפניו. וישועו העניי' מזרוע רבים העושקים אותם: (י) ולא אמר. הרשע: איה אלוה עושי. ליראה מפניו: נתן זמירות. כמו כרמך לא תזמור (ויקר' כ"ה) שמכרית את הרשעים בלילה כגון אמרפל וחביריו ומזרים וסנחרב: (יא) מלפנו. ילמדנו חכמה יותר מבהמות כלו' חשבנו וגדלנו מבהמות ומעוף: (יב) שם ילעקו. וראה אשר שם לועקים העניים מפני גאון העושקי' אותם והוא אינו עונה: (יג) שוא לא ישמע. מיד: ושדי לא ישורנה. להנקם מיד אלא מאריך אפו: (יד) אף כי תאמר. כ"ש אתה שאין לעקתך באם כי אם על ידו ואתה תאמר ותזעק על אשר לא תשורנו להתחוב' עמו. כלומר אותם הקובלי' ולועקי' אינו ממהר לענותם ואתה תלעק שלא תשורנו: דין לפניו. (דברך סא"א) בכל מקום שהוא ותחולל. וקוה לתנחומי: (טו) ועת'. דע לך כי אין היא פקדת אפו זאת עליך אינו כלום לפי רוב עוונותיך: ולא ידע בפש מאד. ברוב חטאך התנהג הבורא כאילו לא ידעם: בפש. לשון רוב כמו ופשת' (מלאכי ג') וכמו כי תפשו וגומר (ירמי' ג'). כי פשה הנוגע (ויקרא י"ג): יכביר. לשון מאד:

(ה) הבט שמים וראה
 ושור שחקים גבהו ממך:
 (ו) אם חטאת מה תפעל בו
 ורבו פשעיה מה תעשה לו:
 (ז) אם צדקת מה תתן לו
 או מה מידה יקח:
 (ח) לאיש כמוך רשעה
 ולבן אדם צדקתה:
 (ט) מרוב עשוקים יזעיקו
 ישועו מזרוע רבים:
 (י) ולא אמר איה אלוה עשי
 נתן זמרות בלילה:
 (יא) מלפנו מבהמות ארץ
 ומעוף השמים יחכמנו:
 (יב) שם ילעקו ולא יענה
 מפני גאון רעים:
 (יג) אך שוא לא ישמעו אל
 ושדי לא ישורנה:
 (יד) אף כי תאמר לא תשורנו
 דין לפניו ותחולל לו:
 (טו) ועתה כי אין פקד אפו
 ולא ידע בפש מאד:
 (טז) ואיוב הבר יפצה פיהו
 בבלי דעת מלין יכביר:

א י ו ב ל ה

ב א ו ר ע ז

(ה) גען היממעל בליקקע אויף אונד זיעהע!

אונד נאך דען וואַלקען שוויא, דיא העהער זינד אַלס דוא.

(ו) האַסט דוא געזינדיגעט, וואַס האַסט דוא איהם בע-
רי טעט?

זינד דייע פֿרעפֿעל נאָך זאָ פֿיעל, וואַס האַסט דוא
איהם געטהאָן?

(ז) ווען טוגענדהאַט דוא ביזט, וואַס גיכסט דוא איהם?
וואַס ניממט ער דען פֿאָן דייער האַנד?

(ח) דען מענשען טריפֿט וויא דייך דיין לאַסטער,
דעם ערדענוואָהן פֿראַממט דייע טוגענד זאָ.

(ט) ווען זיא אָב דער בערריקקער פֿיעלע שרייען,
אָב דער געוואַלט דער מענגע קלאַגען,

(י) אונד קיינער שפּריכט: וואָ איזט מין גאַטט, דער מיך
ערשוף?

דער אין דער פֿינסטערן נאַכט נאָך יובעל זענדעט,

(יא) דער פֿאָר דער ערדע טהיערען אונז בעלעהרטע,

אונד דער אונז ווייזע מאַכטע פֿאָר דעם היממעלס פֿעי-
געלן —

(יב) ווען זיא דאָרט שרייען אונערהאַרט,

אָב דער פֿעררוכטען איבערמוטה —

(יג) זאָ בלייבט עם וואָהן דאָס גאַטט ניכט האַרט,
דאָס דער אַללמעכטיגע ניכט זיעהט.

(יד) ווען דוא אויך שפּריכסט: דוא זיעהסט איהן ניכט,

גערעכטיגקייט זיא איזט פֿאָר איהם, אָ האַררע איה-
רער נור!

(טו) דאָך איטצט, ווייל ניכט ערפֿאָלגט, ערוואַכט זיין צאָרן,
אונד זיעהט ניכט איין דען שטאַרקען פֿרעפֿעל.

(טז) דרום אָפֿפֿענט איוב זיינען מונד מיט לעערען שוואַלל,
אונד הייפֿעט וואַרטע אָהנע זין.

(י) ולא אמר, אמר

מכלועקים אל ה' כורי

אזעק ואתחנן כי הוא נותן

זמירות ורננה כליל חשך

ולרה. (יא) מלפניו, נחסרון

אל"ף השגש ומשפטו מאפניו

והוטלה חנועמה על המ"ס,

ומ"ס מנהמות ומעוף הוא

מ"ס היתרון. (יב) משני,

בעבור. (יד) וההולל לו,

תחכה לדין. (טו) ועחה כי

אין, כי לא בא עד עתה

זה יום הדין. סקר אפי,

שבעל איוב שעל זה התעורר

אפו וזכו ענין פקידה אלל

אף. ולא ידע בפשו, ילא יכיר

הפלגת הפשע, וטעם בפש

כמו בפשע שכן העתיקו

הע' זקנים, וגם המעתיקים

היקרים געזעכיוט ודע

וועטטע מחזיקים נס;

והראב"ע הביא ב' פירושים

י"א בפש טעמו במנוחה

והוא חסר נו"ן מן וינפש,

וי"א שהוא מלאן פרו ורבו

ת"א פשו וסגו, וכמוהו

וילחמם ופחמם (מלאכי

ג' כ') והענין שהחריש ולא

פקד אפו בדין ובאילו לא

ידע נרבו דבריך, וב'

פירושים האלה לא קרבו

אל כוונת הכתוב. (טז) יפצה,

יפתח. יכביר, ינבה.

לו (א) ויסף אליהוא.
ראיתי בטעמי ר"מ הדרשן
שלפיכך אמר ג' מענים
כנגד ג' ריעי איוב וזה
רביעי לפיכך נקרא חוספ':
(ב) כחר לי זעיר ואחרך.
כולו לשון ארמי הוא הוחל
לי מעט ואגידך: כחר ל'
הוחל כאשר תירגם יונתן
ולתורתו איים ייחלו (ישעי'
מ"ב) יכתרון: לאלוה.
לכאים במקומו: (ד) תמים
דעות עמך. הנה אתחיל
עתה לדבר עמך שאתה
סבור שדעתך שלימה:
(ה) הן אל כביר. בחכמה
ובחכמים: ולא ימאס. עני:
כביר כח לכ. הוא להתנוקס.
לפיכך. לא יחיה רשע:
(ו) לא יגרע סלדיק עיניו.
עד אשר עם מלכים יזינס:
(ח) ואם אסורים. ואם
תראה לדיקים שיהו אסורי'
בזיקים של ייסורין וחלאים:
או ילכדו בחבלי עני. כל'
גורל ומתרים נקרא חבלי.
ובל' דאגה נקרא חבלי יולד'
בחבלי עוני. קורד"ש בלע"ז
אינו אלא שחטאו לפניו ובא
ליפרע מהם לטובתם
לנקותם להזהירם לשונ
אליו: (ט) ויגד להם פעלם.
בייסורין הללו מודיעם
שחטאו לפניו וכל דברי
אליהוא תנחומין שלימים
היו ולא קינתורין כלומר
אל תדאג על ייסורין אם
לדקת בי לטובה הן לך:
(י) ויאמר. כי בייסורין
ישונון מאון: (יא) אם ישמעו
ויעבדו. ויעבדוהו:
ומנפי

ב א ר

לו (ב) כחר לי זעיר, כת'
הראב"ע רובי המפרשי'
פירשו בו המתן לי מעט
(וכן תרגם הכשדי אמתן
לי לנחר) ואומרים כי כמוהו
כתרו

לו

(א) ויסף אליהוא ויאמר:
(ב) כחר לי זעיר ואחרך
כי עוד קאלוה מקים:
(ג) אשא דעי למרהוק
ולפעלי אתן צדק:
(ד) כי אמנם לא שקר מלי
תמים דעות עמך:
(ה) הן אל כביר ולא ימאס
כביר כח לב:
(ו) לא יחיה רשע
ומשפט עניים יתן:
(ז) לא יגרע מצדיק עיניו
ואת מלכים לכפא
וישיבם לנצח ויגבהו:
(ח) ואם אסורים בזקים
ילכדון בחבלי עני:
(ט) ויגד להם פעלם
ופשעיהם כי יתגברו:
(י) ויגר אונם למוסר
ויאמר כי ישובון מאון:
(יא) אם ישמעו ויעבדו
יכלו ימיהם בסוב
ושניהם בנעימים:
(יב) ואם לא ישמעו בשלח יעברו
ויגועו בבלי תעת:

א י ו כ לו
לו

- (א) אליהוא פוהר פארט אונד שפראך :
- (ב) אָ אַכטע מיך איין וועניג נור,
דאָן ווילל איך דיך בעלעהרען,
דען וואָרטע האָב' איך וואָהרליך נאָך פֿיר גאָטט.
- (ג) איך טראָגע מיינען זין נאָך ווייטער פֿערנע,
ווילל מיינעם שעפּפֿער רעכט פֿערשאַפֿען.
- (ד) דען מיינע וואָרטע ליגען ניכט פֿירוואָהר!
איין רעדליך מיינענדער בעפֿינדעט זיך בייא דיר!
- (ה) איזט דאָך גאָטט. זאָ אונענדליך גראָס, דער ניעמאָנדען
פֿערווירפֿט —

- וועלך אונגעהיירע גייסטעסמאַכט!
- (ו) פֿאַרטלעבען לעסט ער ניכט דען בעוועויכט,
אונד דען בעדרענגטען שאַפֿט ער רעכט.
- (ז) ענטזיהעט זיינען בליק דעם פֿראַממען ניכט,
פֿיהרט קעניגע דעם טהראָנע צו,
זעטצט זיא אויף איממער הין, אונד העכט זיא האָך.
- (ח) דאָך ווען מיט קעטטען זיא געפֿעססעלט,
מיט אונגליקסבאַנדען זיא געפֿאַנגען ווערדען,
(ט) דאָן גיבט ער איהנען איהרע שאַנדטהאַט קונד,
אונד איהרע פֿרעפֿעל, ווילל זיא אום זיך גרייפֿען.
- (י) זאָ אַפֿפֿעט ער איהר אָהר צור וואָרנונג,
אונד מאַהנט, דאַס זיא פֿאַם פֿרעפֿעל אַב זיך ווענדען.
- (יא) ווען זיא געהאָרבען, עס בעווייזען מיט דער טהאַט,
פֿאַללבריינגען איהרע טאַגע זיא אין גליק,
אין זיסער וואָננע איהרע יאַהרע.
- (יב) דאָך ווען זיא ניכט געהאָרבען, פֿאַללען זיא דורכ'ס
שווערדט,
אונד שווינדען הין בעווינגונגסלאָז.

לאַס

ב א ו ר

נחרו את בנימן (שופטים כ' מ"ג), ויתכן היות נחרו סננו, כי נחר ועטרה קרונים בענין כמו
עוטרים אל דוד (ש"א כ"ג כ"ו), וכן מכחיר את הלדיק (מנקה א' ר') וכן בני ינחירו לדיקים (תהלים
קמ"ב ח') ויהי פי' נחר לי זעיר שים לי כבוד מעט ע"כ, וכן חגמתי. (ד) חמים דעוה, כפירש"י
שמוסכ על עצמו. עמך, אללך. (ה) ולא ימאס, נחרגום הנשדי לא ירחק לדיקא. (ו) לא יגרע,
לא ימנע מלהשגיח על הלדיק. ואח מלכים, תשלמו ואת מלכים מוליך לנכסא. (ח) ואם אסורים,
ענינו אחר שלא יסיר השגח' עינו מלדיקים ויריס מלכ' על נכסא המלוכה, אל יפלא בעיניך אס הס
אסורים בזיקים ובחבלי עוני, כי זה יעוררם לפשפש במעשיהם להרחיק העול אשר
ימלאו בכפס וישונו מאון. (יא) ישמעו ויעבדו, ישמעו ויעשו הטוב בעיני ה'.

(יג) וְחַנְפֵי-לֵב יִשְׂמוּ אֶף
 לֹא יִשְׁעוּ כִּי-אֶסְרָם:
 (יד) תָּמַת בְּנֶעַר נַפְשָׁם
 וְחֵיתָם בְּקִדְשֵׁים:
 (טו) יַחְלִץ עֲנִי בְּעֲנִי
 וַיִּגַּר בַּלְחָץ אֲזָנָם:
 (טז) וְאֶף הַסִּיתָהּ | מִפִּי-צָר
 רָחַב לֹא-מוֹצֵק תַּחֲתֶיהָ
 וְנָחַת שְׁלַחְנָהּ מֵלֹא דָשֵׁן:
 (יז) וְדִין-רָשָׁע מְלֹאֵת
 דִּין וּמִשְׁפָּט יִתְמַכּוּ:
 (יח) כִּי-חֲמָה פִּן-יִסִּיתָהּ בְּשֹׁפֵק
 וְרַב-כֹּפֶר אֶל-יִטָּה:
 (יט) הִיעֲרָךְ שׁוֹעֵף
 לֹא בָצַר וְכֹל מֵאֲמִצֵי-כַח:
 (כ) אֶל-תִּשְׂאֵף הַלִּירָה
 לְעֵלוֹת עַמִּים תַּחֲתָם:
 (כא) הַשָּׁמַר אֶל-תִּפְּן אֶל-אֹן
 כִּי עַל-זֶה בְּתַרְתָּ מַעֲנִי:
 (כב) הֵן-אֵל יִשְׁגִּיב בְּכַחוֹ
 מִי כִמְהוּ מוֹרָה:
 (כג) מִי-פָקֵד עָלָיו דְּרָכּוֹ
 וּמִי-אָמַר פַּעֲלַת עוֹלָה:

(יג) וחנפיל לב. שהם רשעים
 ישימו אף. כנף ייסורין
 עליהם מקרפיל ומגדפים:
 לא יזעו. לפניו בתחינה:
 כי אסרם. כשהוא אוסרין
 בייסורין לפיכך לא ירפאם:
 (יד) תמת בנער. וכפיוק
 שעליהם נפשם: (טו) יחלץ
 עני. אף העני השם עלמו
 רש בדבר תחנונים יחלץ
 מניהם כשכיל עניו שהביא
 עליו: ויגל בלחץ אזנם.
 בלחץ שהביא עליו מגלה
 את אזנו לאמר טוב אלי:
 (טז) ואף. זאת עוד גדולה
 עשה לך בייסורין הללו
 הסיחך והדימך מניהם
 שפיה לך ותחתיה רחב:
 לא מוצק. כדי שיהא עשה
 צבור לחוכה ולא עוד אלא
 שחוכה לעולם הנא ונחת
 שלחך מלא דשן: (יז) ודין
 רשע מלאת. ואם נתמלאת
 יסורי הרשעי' הדין והמשפט
 הם הייסורין הם יתמכו
 לך לעתיד מניהם ויש לך
 לקבלם באהבה: (יח) כי
 חומה. גדולה תהיה: פן
 יסיחך. ינרך לדבר דברים:
 בשפק. בשפק זה אשר
 תשפק ותרב אמריך לאל
 ומאמר שתעלה הקימה רב
 ממון אל יטך ממנה:
 (יט) היערך שועף לא כנר.
 וכי באת' לערוך לעקה שלא
 תבואך שום לר' ושום מאמני
 בת לאונסק. אם בן במה
 יגבה את חיבו: (כ) אל
 תשאף הלילה. כל' ואין
 לך לנחור בייסורין אחרים
 אל תשאף ותחאוף הלילה
 שאל לאמרפל למכרים
 ולסנחריב לשלק עמים מן
 העולם כשהם תחתם
 במקומם בשלום כי הם

אנדרו בעולם הזה ובגולם
 גדוש בעתו: (כא) השמר אל תפן אל און. לדין ולומר היה לו לשפטני בייסורי עניות כי
 על הייסורין הללו יש לנחור יותר מעניית אדם שנהגו בו כבוד ולמוד בעושר כל ימיו
 ויעמוד על המקח ואין לו דמים וכו' ויש לנחור בפני נפש וא"ת איוב עני היה עם
 הייסורים

זכר

איוב לו

באור עט

(יג) דען אייגענדינקלער לאַססען איהרעם צאַרנע פֿרױען לויף, אונד פֿלעהען ניכט, אַבוואָהל ער זיא געפֿעססעלט,

(יד) דורך לעערען וואָהן שטירבט הין איהר גיסט, מיט דען געשענדעטען איהר לעבען.

(טו) דאָך דען בעררענגטען רעטטעט ער אויס זיינעם דראַנגאַל,

מאַכט זיא עמפֿענגליך פֿירס געהאַרען דורך דען דראַנג.

(טז) אויך דיק ענטרים ער איינסט דעם ראַכען דער בע- דרענגנים,

ווייט וואָרד דער רויס, ניכט וואָה אים הינטערהאַלט — אונד דייע וואָהלבעזעטצטע טאַפֿעל, זיא וואָר אַיפֿ פּיגפֿאַלל.

(יז) דאָ שטיממעכט דוא דעם פֿרעפֿלערס אורטהייל בייא, נון מייסען אויפֿרעכט זיך געזעטץ אונד רעכט ערהאַלטען.

(יח) לייכט קאַן אים איבערפֿלוס דיא היטצע דיק פֿערלאַקען, אונד שטאַרקעם לאַזעגערל דיק ניכט צו רעכטע לייטען.

(יט) רייכט דען דאַצו דיין רייכטהום הין?

ניכט זילכערבאַרן ניכט אַללע קרעפֿטע דעם פֿער- מעגענס.

(כ) אַ ציעהע ניממער יענע נאַכט הערבייא,

דיא פֿעלקער באַנגט פֿאַן איהרער שטעללע.

(כא) מערק אויף! אונד ווענדע דיק צום אונרעכט ניכט, דען דיעס פֿערוויכטעסט דוא אויס גייסטעסאַרמוטה.

(כב) זיה! גראָס איזט גאַטט אין זיינער מאַכט,

ווער אַזט איין וויזער זאָ וויא ער?

(כג) ווער שרייבט איהם זיינען וואַנדעל פֿאַר?

ווער שפּריכט דוא טהאַטעכט אונרעכט?

דענק

ר ש"י

(יג) וחנשי לב, הם הלדיקי' בעיניהם שיחיו את עמ' כאלו הם ישרים, ונעשה להם עול כפגע שיקרה אחס. (יד) בנוער, מענין נעור וריק (חמי' ה' י"ג) כלומר כנדרוד החושים כמו שאמר ויגעו ככלי דעת. בקדשים, עס קדשים. (ט"י) יחליק, יליל. (טז) ויגל בלחץ אונם, ע"י הלחץ והעוני פתח את אונם למים ולחשוב. (טז) הם חך, הסירך ומוזה הענין ייסיתם אלהים ממו (רלנ"ג) ועיין כנאורי לשופטים א' י"ד. ונחת שלחך, מה שתניח בשלחך. (הרל"ב) (יז) ודין רשע מלאח, מלאח אחרי דעת ודת רשע להסנים עמו, ולכן ההכרח שיחמונו דין ומשפט וישענו זה לזה. (יח) כי חמה וגו', שעורו פן יסיחך החמה בשפק, כשפעת רב טונך מנהל כרוחך לנעוס ע"ד וישמן ישרון ויבעט, וטעם שפך כמו במלאות ספקו (איוב כ' כ"ב). רוב כוסר, ואל תדמה כנפסך כי כסף פדיון יונל להטיחך ולהשיך לאיתוך הראשון. (יט) היעריך שועך, הישיה ושיג הונך לזה? בצר, כסף או זהב מגזרת ושיח על עפר ככר (איוב כ"ב"ד). (כ) לעלוח, לכרות מגזרת חל תעלוי כחזימי (תהלי' ק"ב"ה). (כא) מעוני, מחסרון ההשג'.

היסורין לא מלינו שאינד אלא בהמותיו אבל לא כסף וזהב ואפי' אינד בהמותיו עם כסף וזהב טוב לו להיות עני ומולה מהיות תמים והולך בשוקים ואין בידו כלום וכן מפורש במדרש ר' תנחומא מן המקרא הזה כי נוחין היו יסורי איוב מיסורי עניות וכן באגדת הגמרא: (כב) הן אל ישיג בכחו. מתוך שנתו גדול ואין להנצל מפניו לפיכך אין כמוהו מורה. כשורה לחוטף לשון אליו מתרה קידם מכה לפי שהוא יודע שאין יכול להשמר ממכתו כמו שהיה מתרה בשרעה על כל מכה ומכה הנני ממעיר כעת מחר ברד (זמות ט') והנני מביא מחר ארבה (שם י') וכן כולם ומלך בשר ודם כשרוכה להנקם מאויביו בא עליו פתאים שאם יתרה בו יחזור וינצל ממו: (כג) מי פקד עליו דוכו. ילכה עליו מעולם את הדרך הזה חלך:

זכור

(כד) זכר כִּי־תִשְׁגִּיאוּ פְעֻלֹתְךָ

אֲשֶׁר שָׂרַרְתָּ אֲנָשִׁים:

(כה) כִּדְ־אָדָם חֲזוּ־בּוֹ

אֲנוּשׁ יְבִיט מִרְחֹק:

(כו) הִן־אֵל שְׁגִיאוֹ וְלֹא נִדַע

מִסֵּפֶר שָׁנָיו וְלֹא־הִקְרָה:

(כז) כִּי יִגְרַע נְטִפֵי־מַיִם

יִזְקוּ מִטָּר לְאָדָם:

(כח) אֲשֶׁר־יִזְלוּ שְׁחָקִים

יִרְעִפוּ עָלָיו וְאָדָם רָב:

(כט) אֵף אִם־יִבִּין מִפְּרִשֵׁי־עֵב

תְּשִׂאוֹת סִכָּתוֹ:

(ל) הִן־פָּרַשׁ עָלָיו אוֹרוֹ

וְשָׂרְשֵׁי הַיָּם כָּסָה:

(לא) כִּי־בָם יִדִּין עַמִּים

יִהְיֶה־אֶכְל לְמַכְבִּיר:

(לב) עַל־כַּפֵּי־סֶה־אוֹר

וַיִּצֹו עָלֶיהָ בְּמַפְגִּיעַ:

(לג) יִגִּיד עָלָיו רָעוֹ

מִקְנֵה אֵף עַל־עוֹלָה:

(כד) זכור. דרכיו ובהזכירך חשגיך מאלך שנת פועל מדותיו: אשר שררו אנשים. אשר ראו אנשי. כמו (נמדבר כ"ד) שאורנו ולא קרוב: (כה) חזו בו. בפעלו: מרחוק. מילית עולם עד עכשיו: (כו) מספר שני ולא חקר. לפיכך כריך לאנוש להביט מרחוק לשאל מה שאיננו נראים וילמד מהם: (כז) כי יגרע. כי ירע. כמו ומגרע אלך חכמה. ויש פותרים יגרעס מן השמים להורידם ארץ ויזקו הרקיעים את המטר: לאידו. לענוו: (כט) אף אם יבין. אדם מה יש במפרשי עב. בתמי: תשאות. לשון ערפל סוכתי: (ל) הן פרש עליו. על העב את אורו: שרשי הים כיסה. בו: (לא) כי בם. בעבים ידון עמים ויסרם בעלית גשמי ברעב וכל מנה מטאו דור המנוול וארבות השמים נפתחו (בראשית ז') אנשי סדום גפרית ומלח שריפה כל ארצה (דברים כ"ט) סיסרא מן השמים נלחמו עם סיסרא (שופטים ה'): יחן אכל. משם באים מזונו הנוי ממעיר לבס לחם מן השמים (זמות ט"ו). משל לנחוס העומד לפני הכבשן וכנס שונאו חותה גחלים וזרק בו וכנס איהנו מוליא פת חמה ונחת לו: למכביר. למי שטפלו מרובי וכבירי ולריך למזונות: (לב) על כפיים. על העונים וכן נשא לכביו אל כפיים (איכה ג') על שם עב קטל' כקף איש (מלכים א' י"ח) ורבותיו אמרו על (חמם) ועון כפיים כסה אור. השטר נעלר: ויזו עליה. לבא על ידי מפגיע בתפלה: (לג) יגיד עליו רעו. דורש להם לכדוק להם במעשיהם ולשוב אליו: מקנה. וזה קנין שנקנין בו הנשמים: אף על עולה. גם למעלה למעלה (עולה כד) כמו ישונו לא על (הושע ז'). או הקס על (שמואל ב' כ"ג). ורבותינו פירשוהו קנין אף וחימה על המגיס דעתו. אבל הניקוד שנקד מקנה פתח מניח שהוא אינו דבוק לאף שאילו היה דבוק היה נקוד קאץ ולא היה בו פיסוק הטעם שהוא נטעם נרביעי:

אף

לכביו אל כפיים (איכה ג') על שם עב קטל' כקף איש (מלכים א' י"ח) ורבותיו אמרו על (חמם) ועון כפיים כסה אור. השטר נעלר: ויזו עליה. לבא על ידי מפגיע בתפלה: (לג) יגיד עליו רעו. דורש להם לכדוק להם במעשיהם ולשוב אליו: מקנה. וזה קנין שנקנין בו הנשמים: אף על עולה. גם למעלה למעלה (עולה כד) כמו ישונו לא על (הושע ז'). או הקס על (שמואל ב' כ"ג). ורבותינו פירשוהו קנין אף וחימה על המגיס דעתו. אבל הניקוד שנקד מקנה פתח מניח שהוא אינו דבוק לאף שאילו היה דבוק היה נקוד קאץ ולא היה בו פיסוק הטעם שהוא נטעם נרביעי:

א י ו ב לו

(כד) דענק נאך וויא דוא זיין ווירקען האַלערהעכסט, דאָס מעננער לענגסט בעזונגען.

(כה) פֿאַללקאַממע מענשען שויען עס, דער שוועכלינג זיעהט פֿאַן פֿערנע נור.

(כו) זיה גאָטט איזט גראָס, וויר קעננען'ס ניכט בעגרייפֿען, אונד זיינער יאהרע צאהל ערפֿאַרשעט קיינער.

(כז) ציעהט ער דיא רעגענטראָפֿען אויף, זאָ טרייפֿעלן רעגען זיא דורך זיינען נעכעל;

(כח) ווען וואַלקען פֿליעסען.

זאָ ריעזעלן זיא ערפֿרישענד אויף דיא מענשענמענגע.

(כט) בעגרייפֿעט יעמאַנד וואַהל דער וואַלקע שפּאַנגונג? דאָן קראַכען איהרער וועלכונג?

(ל) זיה דאָרויף ברייטעט זיינען בליטצשטראַהל ער, בעדעקט דעם מעערעס גרינדע.

(לא) דורך זיא בעשטראַפֿט ער פֿעלקער, דורך זיא גיבט ער אין פֿיללע נאָהרונג.

(לב) פֿערבריגט דען בליטץ אין זיינען הענדען, בעפֿיהלט איהם דאָ וואַהין ער טרעפֿען זאָלל.

(לג) איהן קינדעט זיין געטעזע זאָן.

דעם צאָרנעס אייגענטהום שטירצט אויף דאָן זאָן סטער היין.

ב א ו ר פ

(כד) אשר שררו, אשר זמרו בשירי מעלות ומלות וכן תרגם הכשדי די שמו גוברין לדיקין. (כה) אנוש, מגזרת ואנוש הוא (יכמי' י"ז ט') וכן ידעו גוים אנוש המה (תהלים ט' כ"ח) וכמו שתרגמתי. (כו) יגרע, יעלור נטפי מים שלא ירדו בשפע על הארץ. יוקו, לשון התכה. (כט) מפרשי עב, פרישת והתפשטות הענן. השאוח סוכחו, המית קול במסנת העננים והוה הרעם מל' תשאות מלאה (ישעי' כ"ב ז'). (לא) למכביר, לרוב מל' כביר. (לב) על כפים, כמו בכפים. במפגיע, השי"ת ילוה על הנרק את מי שיפגיעו ומות. (לג) רעו, תרועת הרעם. מקנה אף, תאר לרעם שהוא בקנין לחרון אף על עולה. עולה, הראוי עולה מגזרת עול, ומה " עיי"ן הפעל כמו שונא גזל בעולה (ישעי' ס"א ח') וכן בלשון רבים אף בלב עולות (תהלים נ"ח ג') ומכרו זזה הכתוב מקנה במקו' מקנה.

לו

- (א) אֶף-לִזְאֵת יִחַרְד לְבִי וַיִּחַר מִמְּקוֹמוֹ:
- (ב) שִׁמְעוּ שְׁמוֹעַ בְּרָגוֹ קִלְוֹ וְהִגָּה מִפִּי יֵצֵא:
- (ג) תַּחַת כָּל-הַשָּׁמַיִם יִשְׂרָהוּ וְאוֹרוֹ עַל-כַּנְפֹּת הָאָרֶץ:
- (ד) אַחֲרָיו וַיִּשְׁאַג קוֹל יָרֵעַם בְּקוֹר גְּאוֹנוֹ וְלֹא יֵעַקְבֶם כִּי-יִשְׁמַע קוֹלוֹ:
- (ה) יָרֵעַם אֵל בְּקוֹלוֹ נִפְלְאוֹת עֲשֵׂה גְדֻלוֹת וְלֹא נִדְעַ:
- (ו) כִּי לִשְׁלֹגוֹ יֹאמֶר הוּא-אָרֶץ וְגֶשֶׁם מִטֶּר וְגֶשֶׁם מִטְרוֹת עֵזוֹ:
- (ז) בְּיַד-כָּל-אָדָם יִחַתּוּם לִדְעַת כָּל-אֲנָשִׁי מַעֲשֵׂהוּ:
- (ח) וַתָּבוֹא חַיָּה בְּמוֹ-אֲרֵב וּבְמַעֲוֹנוֹתֶיהָ תִשְׁכֵּן:
- (ט) מִן-הַחֲדָר תָּבוֹא סוּפָה וּמִמְּזָרִים קָרָה:
- (י) מִנְּשֵׁמַת-אֵל יִתֵּן-קָרָח וְרַחֵב מַיִם בְּמוֹצָק:
- (יא) אֶף-בְּרִי יִטְרִיחַ עֵב יִפִּיץ עַנְן אוֹרוֹ:

לו (א) ויתרי ויקפון כמו לנתר זהם על הארץ (ויקר' י"א) וזו היא שלבו תוהה: (ב) שמעו שמוע ברגו קילו. הרעמים שהוא מרעים ברקיע כהנה היוכל מסיו: (ג) תחת כל השמים ישרהו. ראיתיו כמו אשרנה (כמדבר כ"ד) והם אותן אורות שהברקים מאירים: (ד) אחריו. של אותו אור: ישאג הרעם ומרעים בקול גאונו. והם ברקים ורעמים המביאים את המטר: ולא יעקבם. המקום כי ישמיע לפיו קילו של מפקיע: יעקב. וכריתם: ולשין משנ' שניו בשלשה מקומו' הלכה עוקנת מקרא: (י) כי לשלג יאמר. ע"י הקולות הללו הוא ארץ: וגשם מטר וגשם מטרות עזו. כלו' מד' דוחות יבא: (ז) ביד כל אדם יחתו'. שאדם חוטא לפניו האדם עלמו חותם כתב ידו ביום מותו על עבירות שעבר הכתובות לפניו: לדעת כל אנשי מעשהו. להודיע על מה הוא נידון: (ח) ותבוא חיה כמו ארב. כלומר ועוד שלותים הרבה יש למקום ליפרע פורענותיו שילוח חיות רעות וסוסה וקרה: (ט) וממזרים. אולר יש ישמו מזרים: (י) אנשמת. מרוחו: ורחב מים כמו לק. בליקה לפורענות: (יא) אף ברי. שם מלאך הממונה על הענני' והוא יפיץ ענן מטרו של המקום: ענן אורו. ענן מטרו

לו (א) ויחד, יקסוף ויעתק
 ממקומו. (ב) והגה,
 ההנרה שחלף מפיו.
 (ג) ישרהו, מגזרת שיר,
 והרלכ"ג פירשו מלאון ישר
 שהוא יתיישר לרדת תחת כל
 השמים עד שיסמע שם בכל
 המקומו אשר הענין עליהם,
 וכן תרגם הסכס חושברייט:
 חוכטערן גחלען היטשען
 הין געלייטעט ער דען
 דאָנער, והרלכ"ג נתב
 וי"ח שהוא מן ישר זה
 רחוק. (ד) אחריו, אחר
 אור הנרק. ולא יעקבם,
 ולא יאחרם כי לפי ראות
 העין ושמע האזן הרעם
 הוא עקב הנרק, כי אחר
 שנראה הנרק ישמע קולות
 הרעם. (ו) הוא ארץ,
 שעורו הוא עלי ארץ. וגשם
 מטר וגו', תשלמו וכן יאמר
 לגשם מטר וזהו המטר
 היורד בנחת, וכן יאמר
 לגשם מטרות עוזו, וזהו
 הגשם היורד בתוקף ובטמ'
 גסות. (ז) יתהום, שם
 על גשם מטרות עוזו שהוא
 יסמור ויסתום הדרכים עד
 שלא יוכל איש ללכת לחן
 מרוב המטר. לדעת כל
 אנשי מעשהו, שעורו לדעת
 כל אנשי ארץ מעשהו
 וכן ואדירי כל חפני נם
 (תהלים ט"ז ג') שתמטר ג"כ
 מלת ארץ, וטעם מעשהו
 מעש' המטר ופעולתו פעמי'
 הוא לטובה ופעמים להיפך.
 (ט) מן החרד, יתכן שהוא

(א) דאָראָב ערבעכט מיין הערץ,
 אונד פֿעהרט פֿאָן זיינער שטעללע אויף,
 (ב) אָ האָרעט, האָרט אים גראָללען זיינע שטיממע,
 דען לויט, דער זיינעם טונד ענטפֿעהרט!!
 (ג) ער לעסט איהן אונטערס היטמעלסרוים ערטאָגען,
 זיין בליטצשטראַהל לייכטעט אָב דער ערדע ענדען.
 (ד) עס בריללט דיא שטיממע הינטער איהם,
 ער דאָננערט מיט דער שטיממע זיינער האָהייט,
 ער לעסט ניכט זיימען, גלייך ווירד זיינע שטיממע לויט.
 (ה) עס דאָננערט גאָטט מיט זיינער שטיממע וואַנדערבאַר,
 ער ווירקט ערהאַבענעם אונו אונבעגרייפֿליך.
 (ו) צום שנעע שפּריכט ער: זייא דאָ אויף ערדען!
 זאָ צו דעם זאַנפֿטען רעגען, זאָ צום אונגעשטימען רעג־
 גענגום,
 (ז) דער אַללער מענשען וועגע העממט,
 דאָס זיינע ווירקונג פֿיהלע יעדערמאַן.
 (ח) זאָ איילט אין זיינע האָהלע אויך דאָ ווילד,
 העלט רוהיג זיך אין זיינען שלוכטען.
 (ט) אויס זירען ברזיט דער שטורם העראָן,
 אויס נאָרדען קאָממט דער פֿראָסט,
 (י) פֿאָן זיינעם הויכע ווירד דאָ אייז ערצייגט,
 אונד וואַסערפֿלעכע ווירד נון שפּיעגעלפֿעסט.
 (יא) דאָך יעטצט פֿערדרענגט דיא הייטערקייט דיא וואַלקע,
 אונד דאָ געוועלק ענטפֿאלטעט זיינען רענענבאָגען:
 עס

כמו חדרי תימן (לעיל ט' ט') מפאת דרום (הראש"ע). ומזורים קרה, מפאת לפון, ויהי
 מזרים כפי' הרלכ"ג מל' זרה הלאה (כמדבר י"ז ב') כי קיר החזק נא מן הרוחות המזרים
 ומזורים האדים והם הרוחות הלפוניות. (י) ורחב מים במוצק, המים נקראו ונהפכו לקפאון
 מחזק הקרח ומכאיהם כראי מולק. (יא) ברי, ענין ברור וארזו נרה והוא שם בפלש מרי
 (מדברי הרלכ"ג). ישריח, השעל טרם יורה בערני על השלכה וזריקה, ויתכן גם לפרשו
 מענין טורח ועמל, זהו הרקיע יגרש בטורח העבים וכמו שחגמתי. יפיץ, יתפסע. אורו
 אור הקשת.

מטרו: (יב) והוא הממונה
 מסינו' מתהפך בתחבולותיו
 של מקום: לפעלם. של
 גשמי' לפועל המוטל עליהם
 לעשות אם טוב ואם רע
 מתהפך במסיבות הרבה
 כזותו שנינו הרי שהיו
 ישראל לדיקי' גמורים בר"ה
 ופסקו להם גשמים לסוף
 סרמו לפחות מהם אי אפשר
 שגבר נגזרה גזרה אלא
 הקב"ה מוריד' שלא בזמנם
 ועל ארץ שאינה זריכה להם
 ועמים לטובה כילד בו':
 כל אשר יתום. לאיחן גשמים
 לעשית לארץ: ד"א והוא
 מסינו' מתהפך בתחבולתו
 כן נכתב (ס"א"א). מקיף
 עניים ורוקים סביבות
 ההרים שיהיו שמים מכל
 בוחותיהם. באגדת והיה
 עקב: (יג) אם לשנט.
 אם לפורענות בני אדם
 מירידם בהרים וגבעות
 שזין מקום זריעה: אם
 לארבו. להורידם באשר
 נגזר בתחלת דין לא לשנט
 ולא לפניו מן השורה
 אלא בנינוגית: אם לחסד.
 שנעשו הדור עכשו יורר
 לדיקים משהיו בראש השנה
 ולותן גשמים שנגזרו
 בנינוגית מתהפך בתחבולות
 ססיבותיהם לירד בחסד
 בזמנה ועל הארץ הכריכה
 להם שלא תרד העיפה
 מהם לאיבוד: ימלאהו.
 למטר לאחת מן המידות
 הללו: (טו) בשום אלוה.
 חק ברית עלוהם היאך
 תלוים במאמר: (טז) מפלשי
 עב. גילוי עב ל' מכו
 מסולש כלו' לארנן ולרנן
 של ענים התדע עליהם
 מפלאות תמים דעים:
 (יז) אשר בגדיך תמי'. במה

(יב) והוא מסבורתו מתהפך
 בתחבולתו לפעלם
 כל אשר יצוים | על פני תבל
 ארצה:
 (יג) אם לשבט אם לארצו
 אם להסד ימצאהו:
 (יד) האזינה זאת איוב
 עמד והתבונן ונפלאות אל:
 (טו) התדע בשום אלוה עליהם
 והופיע אור עננו:
 (טז) התדע על מפלשי עב
 מפלאות תמים דעים:
 (יז) אשר בגדיך תמים
 בהשקט ארץ מדרום:
 (יח) תרקייע עמו לשחקים
 חזקים כראי מוצק:
 (יט) הודיענו מה נאמר לו
 לא נערך מפני השך:
 (כ) היספר לו כי אדבר
 אם אמר איש כי יבלע:
 (כא) ועתה ולראו אור
 בתור הוא בשחקים
 ורות עברה ותמהרם:

מצפון

בתחבולותיו קרי

בגדיך תמים בהשקטו ארץ מרוח דרוגית שאינה הורגת את העולם נקרה שרות מורמית
 מחממת שאמר רוח קדים חרישית (יונה ד') שאצתק כל הרחות מפניה: (יח) חזקים. הרקיעים:
 כראי מוצק. כראי שהנשים רואות בו: (יט) הודיענו מה נאמר לו. להקב"ה בריבנו עמו. לא
 נובל לערוך אליו משני חך אשר סתרו וסניבותיו: (כ) היספר לו כי אדבר, וכי במדת הנבו' הוא
 שלריך

(יב) עם לענקעט זיך אין ווענדונגען —
 נאך זיינער לייטונג איזט דיא ווירקונג,
 וואָצו ער זיא אויף דיעוער ערדענוועלט בעשטיממט;
 (יג) אָב ער צור גייסעל, אָב פֿיר זיינע ערדע,
 אָב ער אויס הולד דען צוועק בעשטיממט.
 (יד) פֿערנים, אָ איוב! דיעזעס,
 שטעה, אונד בעדענקע גאָטטעס וואונדערטהאָטען.
 (טו) ווייסט דוא, וויא איבער זיא דער הערר פֿערפֿיגט?
 וויא זיינער וואָלקע בליטץ ער לייכטען לעסט?
 (טז) בעגרייפֿעסט דוא דיא פֿרייען שווינגונגען דער וואָלקע?
 דיא וואונדערדיגע דעם אַללוויוועסטען?
 (יז) וויא דיינע קליידער הייס דיר ווערדען,
 ווען שוויהל דיא ערדע ווירד פֿאָם זידען?
 (יח) קאָננסט דוא מיט איהם דיא היממעל דען בעטרעטען,
 דיא שטאַרק זינד וויא געגאָססנער שפיעגעל?
 (יט) בעלעהרע אונז, וואָס זאָללען וויר איהם זאָגען?
 וויר ברינגען ניכטס הערפֿאַר פֿאַר דיסטערנים.
 (כ) ווירדס איהם בעריכטעט, ווען איך רעדע?
 אָדער געהט דעם מענשען וואָרט פֿערלאָרן?
 (כא) נאָך האָט טאָן דאָ קיין ליכט געזעהן,
 עם דונקעלט אָן דען היממעלן נאָך!
 איינסט פֿעהרט אין ווירד דאָריבער הין, אונד קלעהרט
 זיא אויף —

דאָן

(יב) והוא, הענן. מסבוח,
 שם מן הכסול י"ע"מ מו"מ
 וענינו סבוב והקפה.
 בחבלוחיו, בהנהגותיו של
 השי"ת, באין תכולות יפל
 עם (משלי י"א י"ד) תרגם
 הכשדי באחרת דלית
 מדברא (במקום שאין
 מנהיג) ומזה יקרא מנהיג
 ההספיה חובל לשעלם,
 מוסר על העב והענן זכר
 וכן ילו"ס. (יג) אם
 לשבת, להשחית תנובות
 השדה. אם לארצו,
 להשניע ארצו השוקקה.
 אם לחסד, לפנים משורת
 הדין לטובת בני אדם, גם אם
 אין בהם מעשים טובים.
 (טו) והושיע, והאיר.
 (טז) החדע על משלשי
 עב, שעורו התדע בשום
 אלוה על מפלשי עב,
 וטעם מפלשי כפירשי'
 מלשון מנוי מפולש (שנת
 קי"א א') ענין גלוי, וכן
 תרגם הכשדי וכל מעגלותיו
 מפלס (משלי ה' כ"א)
 וכלהון שנילוו גלן קדמוי,
 והראש"ע פי' כמו פלס מעג'
 רגלך (שם ד' כ"ו) כאלו
 הסקולי' כפלים, ובתרגומי כללתי שניהם, וענין הכתוב האם תשניל לדעת על איזה אופן שם השי"ת
 הלך תנועות העני' שם גלויים וחולים על בלימה. (יז) בהשקט, בהשקט הרוח מדרוש מתגבר
 החמימות. (יח) חרקים, תדרוך מענין ורקע ברגלך (יחזק' ו' י"א). (יט) לא נערך וגו', לא נוכל
 לסדר דברינו ולערוך אותם מפני המושך אשר אנחנו בו, מפני הטבע החמרי וקילורינו מהשיג
 פועל השי"ת על השלימות (רלב"ג). (כ) אם אמר איש כי יבלע, ענינו או אם יבלע ויאחד מה
 שאמר איש ודבר שפתיים לשנאו ולפארו אך למותר. (כא) ועתה לא ראו אור, כמו שאמר בקידס לא
 נערוך מפני חשך, חזר ואמר עד עתה עוד לא ראו בני אדם אור ועוד במראה בהרת בשחקים
 להתבונן ולהרזיב קולר שכלנו, עד אשר יערה עלינו רוח ממרום אשר תעבור בשחקים לטהרם
 מן הבהרות.

בצפון

ר ש י

שצריך שיספרו אליו דברי היוולדים מפי: אם אמר איש. אומר מפיו: כי יבלע. יגלה אליו מיד כמו פן
 יבלע לאלך (שמואל ב' י"ז) יגלה. ורבותינו פי' היסופר. כל שנתו לו: כי אדבר. כי ודבר בו
 ובגבורתו: אם אמר איש. לשפרס בולס: כי יבלע. ממקומו: (כא) ועתה לא ראו אור. בסוף דבריו
 של אליהוא חזר לקנות אותן שלשת ריעי איוב על לא מלאו מענה ואמר ועתה שלשת ריעיך אלה שהי'
 להם להשיבך כל דברים אלו שאמרתי לך לא ראו אור נעשו המה כנפלים אשר לא ראו חכמה: בהי'
 הוא בשחקים. דומה לבהירים בהירים הנראים בשחקים להוריד גשם ורוח עברה. ורוח בא ומטהרתן
 ומעבירתן ואין מטר יורד כך הוא דוגמא אלהם התחילו להשיבך וסוף עמדו ולא ענו:

א י ו ב ל ו ל ח

(כב) מִצִּפּוֹן זָהָב יֵאָתֶה
עַל-אֲלוֹהַי נִזְרָא הוֹד:

(כג) שְׁדֵי לֹא-מִצְאָנְהוּ

שֵׁנִיָּא כַח וּמִשְׁפָּט וְרַב-צְדָקָה
לֹא יֵעֲנֶה:

(כד) לִכְן יִרְאוּהוּ אֲנָשִׁים

לֹא יִרְאֶה כָּל-חֲכָמֵי-לֵב:

לח

(א) נִיעַן-יִהְיֶה אֶת-אֵיזֹב מִנּוֹ
הַסְּעֵרָה וַיֹּאמֶר:

(ב) מִי זֶה וּמַחֲשִׁיךְ עֵצָה

בְּמִדְיָן בְּדִי-דַעַת:

(ג) אֲזַר-נָא כְּגֹבֵר חֲלָצִיף

וְאִשְׁאֲלֶךָ וְהוֹדִיעַנִי:

(ד) אִיפֹה הִיִּית בְּיַסְדֵי-אֲרֶץ

הַגֹּד אִם-יִדְעַת בִּינָה:

(ה) מִי-שֵׁם מְמַדִּיָּה כִּי חֲדַע

אִו מִי-נָטָה עָלֶיהָ קוֹ:

(ו) עַל-מָה אֲדַנִּיָּה הַטְּבָעוּ

אִו מִי-יָרָה אֲבָן פְּנִתָּה:

(ז) בְּרֶן-יִחַד כּוֹכְבֵי בִקְר

וַיִּרְיֵעוּ כָּל-בְּנֵי אֱלֹהִים:

(כב) מצפון זהב יאתה. סרי הוא כחוזר על הראשונ' ד"א מדרש חכמי' כשהרקיע מלא בנהרו' ענני' עננים להוריד גשם רוח עברה ותטהרם ואין גשם יורד זה מדרש חכמים ואינו מתיישב על סדר המקראו': מצפון זהב יאתה. מנשב רוח כפונות ומעביר הגשם וחמה זורחת כמו המריקים מעליהם הזהב (זכריה ד'): על אלוה. מלפניו: (כג) שדי לא מצאנו שניא כח. לעורר משפטיו על הנריות בגודל כמו כי אם ברחמים ובכרת הנריות שם בדבר מועט לפי היכולת קומץ מנחה מחלית השקל חורים ובני יונה בקר ונאן ולא טרח לבקש ראם ויחמור: ומשפט. יסורין: לא יענה. הנריות יותר מדאי וכן לא יענה להלדיק יותר מדאי צמה שאי אפשר כי אם איש נמתנת ידו: (כד) לכן יראוהו אנשים. מלהתווכח אליו: (כי) לא ירא' כל חכמי לב. המתחכמים אליו כי אין חכמת' בעיניו כלו' ורבותינו פרשוהו על איוב שאמר לו אליהוא לפי שהיית מטיל אימה יתירה על דרך חכם לפיכך לא זכית להינקיים לך בניס חכמי לב:

מענה מן הסערה לח (א) מן הסערה. (א) מן הסערה כתי' מנה שערות שלך ואשיבך דברים כנגדן: מן הסערה. שחרפתי אשר בסערה

יזופני (לעיל ט') ממנה אשיב לך כאשר תשמע בסוף הענין מי סלג לשטף חעלה גומא לכל שער ד"א בסערה הנהו בסערה רפאהו כדמפרש בספרי: (ב) מחשיך ענה. ענה חשיכה וסכלה ד"א מי זה מחשיך ענה בלי דעת אמר הקב"ה מי זה מחשיך ענה מקלקל במילים וברוב דברים שביצתי איש חס וישר בחמילת הספר נדי לחול שמי עליו. והוא בא והחשיך וקלקל מה שיעלתי ברוב דבריו ואיוב ענהו מי זה מעלים ענה (לקמן מ"ג) אלו הייתי יודע עכאך לא הייתי מרנה בדברים והקב"ה השיבו והלא אנרסם לא היה יודע ועמד בעשר כך מלאתי: (ג) אזר נא כגבר חלצ'ך. רמז לו שיתעורר מן חליו וייסוריו: (ד) איפה. איפה פה: (ה) ממדיה. מידותיה: (ו) ירה אבן פינתה: באמצע היס ומשם נשמת כל העול': (ז) בן ישר. מתחלה בוכני אור:

א י ו ב ל ו ל ח

ב א ו ר פ ג

(כג) דאן בריכט פאָם נאָרדען (י) זאָנעננאָלד העראַן,

איין פֿורכטבאַר שאַנער גלאַנץ אָב גאַטט!

(כג) נאָך קאָננען דען אַללמעכטיגען וויר ניכט ערגרינדען—

ער איזט גראָס אַן קראַפֿט, אַן רעכט, אַן גנאָדענפֿיללע,

ער אונטערדריקט ניכט —

(כד) דרום מיססען מענשען איהן פֿערעהרען,

דאָך שויען קאָן איהן ניכט דער וויזעססע.

ל

(א) נון בעגאַן דער עוויגע צו איוב פֿאָם שטורמע אויס,

אונד שפּראַך:

(ב) ווער איזט עם דער דען ראַטהשלוס זאָ פֿערדיסטערט,

מיט וואָרטען אָהנע זין?

(ג) אומגירטע דינע לענדען וויא איין מאַן,

איך ווילל דייך פֿראַגען, דוא בעלעהרע מיך!

(ד) וואָ וואַרעסט דוא אַלס איך דיא ערדע גרינדעטע,

זאָ אַן, ווען דוא בעגאַבט מיט איינוויכט ביזט!

(ה) ווער האַט איהר מאַם בעשטימט—ווען דוא עם ווייסט?

ווער צאָג דיא מעסשנור איבער זיא?

(ו) וואָרויף דען וואורדען איהרע פֿפֿאַסטען איינגעזענקט?

ווער האַט דען עקשטיין איהר געזעטצט,

(ז) אַלס אַללעוואַממט דיא מאַרגענשטערנע זאָנגען,

אונד אַללע קינדער גאַטטעס יובעלטען?

ווער

¹ ד. ה. פֿון ביהער אונבעקאַנטעל אונד פֿערבאָרגע

נער זייטע.

(כב) מצפון זהב יאחה,

פירוש זהב זוהר השמים

הדומה לעין זהב כי מפאת

כפון יחל להחזיק (הראב"ע),

ולדעתי כוונת הנחוב לעת

אס מענו'הרוח לטהר ולזוך

השחקי' אז יבוא הזהב והוא

הזהירות אשר יורח לנו

להשיג את הנסמרות

ולגלות את ה ל פ ו ן

והטמון עוד לעינינו, ויראה

הוד השי"ת הנורא בגבורתו.

(כג) לא מצאנוהו, לא

חקרנוהו, אולם ידענו

ממפעלותיו שהיא שגיא כפ

וגו'. לא יענה, לא יבנע,

ומאחר שאין ביכולת כל

חכמי לב לראותו בעין בשר

ולהשיגו בעין שכלם, לכן

יראוהו אנשים כי יראת

אלהים היא חנמה.

לח (א) ויען ה' את

איוב, ענה השי"ת

את איוב מן החשך והסערה

לפי שהנביאים נחשבין להם

הנבואה יהיה שם ביניהם

מסך מבדיל מלד החומר

מלקבל בשלימות השפע

האלהי, ולזה תמלא שתיחס

הנבואה אל העדכל או אל

החשך והסערה (מדברי

הרלב"ג); ויחכן לפי שאמר

איוב אס קראתי ויעני וגו'

אשר בשערה יאופני

וגו' (ט' ט"ז — י"ז) השיבו

השי"ת מן הסער' לרפאותו

רפוא' הנפש ורפואת הגוף.

(ב) מחשיך עצה, מנהה

עלתו בחשך הסכלות נדברים שאין בהם טעם, ולהשיב על שאלתו

אל תבעתי וקרא ואנכי אענה (י"ג ב"א — כ"ג) אמר אזר נא נגבר חלזיך ואשאלך והודיעני.

(ה) ממדיה, ממד שם מפעלי הכפל כפלם מצד כמו שפירש הראב"ע ומכרי שאלו (תהלים

קט"ז ג') וטעמו מדה, ועינו ארנה ורמזה שטוחה ועמוקה. קו, מנהג הבונים לנטות קו

על בנינם (רלב"ג). (ז) ברן יחד, בעבור שיסובו סביבות נקודת הארץ (והו אכן פתח)

וכוכבי בקר הם השנעה מזרחים (ז' כוכבי לכת) ויקראו כוכבי אור (כי בקר ואור נרדפים

הם) וכני אלהים הם המערכות העליונות, ומנועמם היא רוחם ומרועמם (הראב"ע) והו

כוונת חז"ל נרבה פ' האזינו, כל זמן שהשמים זאָרן מתנועעים קומרים שיה.

ויסך

(ח) וַיִּסַּךְ בְּדַלְתֵי יָם
 בְּגִיחוֹ מֵרַחַם יֵצֵא:
 (ט) בְּשׁוּמֵי עֲנָן לִבְשׁוֹ
 וְעֲרַפֵּל חֲתַלְתּוֹ:
 (י) וְאֶשְׁבֵּר עָלָיו חֲקֵי
 וְאֲשִׁים בְּרִיחַ וּדְלָתִים:
 (יא) וְאָמַר עַד־פֶּה תִּבּוֹא וְלֹא תִסְיֶף
 וּפֹא יִשִׁית בְּגֵאוֹן גְּלִיָּה:
 (יב) הַמִּימִיָּה צִוִּית בְּקָר
 יִדְעָתָה שְׁחַר מְקוֹמוֹ:
 (יג) לְאַחֲזוֹ בְּכַנְפּוֹת הָאָרֶץ
 וַיִּנְעֲרוּ רְשָׁעִים מִמֶּנָּה:
 (יד) תִּתְהַפֵּךְ כְּחֶמֶר חֹזֶתֶם
 וַיִּתִּיצְבוּ כִּמּוֹ לְבוֹשׁ:
 (טו) וַיִּמְנַע מֵרְשָׁעִים אֹרֶם
 וַזְרוּעַ רָמָה תִּשְׁבֵּר:
 (טז) הַבָּאֵת עַד־נִבְכִי־יָם
 וּבְחֶקֶר תְּהוֹם הִתְהַלַּכְתָּ:
 (יז) הַנִּגְלוּ לָךְ שַׁעֲרֵי־מוֹת
 וְשַׁעֲרֵי צְלָמוֹת תִּרְאֶה:
 (יח) הַתְּבַנְנָת עַד־רַחְבֵי־אָרֶץ
 הַגֵּד אִם־יִדְעָתָ כְּלָהּ:
 (יט) אִי־זָה הַדֶּרֶךְ יִשְׁכַּן־אוֹר
 וְחֶשֶׁךְ אִי־זָה מְקוֹמוֹ:
 (כ) כִּי תִקְחֶנּוּ אֶל־גְּבוּלוֹ
 וְכִי תִבִּין נְתִיבוֹת בֵּיתוֹ:

(ח) גדלתים ים. מול גבול
 לו: בגיחו. בהמשכתו יולא
 מן התהום כמו גומי מנטן
 מושכי: (ט) בשומי ענן.
 סביבות ים אוקיינוס שהיא
 הקף העול' ועננים סובבי'
 לו כלבוש: חתלתו. תכריכו
 כמו החתל לא חתלת
 (יחזקאל ט"ז): (י) ואשבר.
 עשיתי לו שברים סביב
 לענני בתוכם והם לוחץ
 אשר לא יעברם כמו וירדם'
 לפני השער עד השברים
 (יהושע ז') והם מעלות
 סביב לעיר: (יב) המימיה.
 מיום שנולדת: (יג) לאחוז
 בכנפו' הארץ. ועוד המימיה
 לזית לאחוז בכנפי הארץ.
 באלם שאחוז בכנפי הטלית
 ומנערה בן אנוי עתיד
 לאחוז בכנפותיה ולנער את
 הרשעים וכן הוא אומר וה'
 יטה את ידו וכשל עוזר
 (ישעיה ל"א) כאלם האותו
 צידו דבר ומטה ידו והוא
 נופל: (יד) תתהפך.
 בלורין: כחמר קוחם.
 מטבע לורת האלם צמותן
 ובתחיית המתים יסיו ועמדו
 בלבושים: (טו) וימנע. אז
 מרשעים אורם וכן הוא
 אומר וזרוע רמה תשבר:
 (טז) נבכי ים. מסגרי ים.
 כמו נבוכים הם בארץ
 (שמות י"ד): (יז) ושערי
 מות

ב א ו ר

(ח) ויסך, וסגר כמו הנני
 שך (סד) את דרכך בסירים
 (הושע ב' ו') גדר היס
 גדלתים לבלי יעזור חק
 גבולו. בגיחו, בלאתו באלו
 ילא מרחם, מל' אתה גומי
 מנטן (תהלים כ"ב'), וועיין
 בבאור לשופטים כ' ל"ג.
 (ט) חחולתו, כמותו מל'
 והחתל לא חתלת (יחזק'
 ט"ז ד') האודים העולים
 ונעשי' ערסל הם יעטפו את
 היס

א במקום ה. ידעח השחר קרי. ע מלויכ. ע מלויכ. ידעח

- (ח) ווער שלאָס דאָן מעער מיט פּפּאַרטען איין,
אַלס עס הערפּאַרכראַך, אויס דעם שלונד הערויס?
(ט) אַלס צום געוואַנד איך איין געוועלק איהם גאַב,
אונד נעבעלדונסט צו זיינער היללע?
(י) אַלס איבער איהן איך מיין געזעץ ערטהיילטע,
דאָן ריעגעל איהם אונד פּפּאַרטען זעטצטע,
(יא) אונד שפּראַך: ביזהיעהער קאַכמע אונד ניכט ווייטער,
היער זיין ציעל דעם שטאַלצע דינער וועללען.
(יב) האַכט דוא זייט דיינעם זיין דעם מאַרגען יע געבאַטען,
אונד וויעזעסט דוא דעם פּריהראַטה זיינע שטעטטע און,
(יג) דער ערדע ציפּעל צו ערפּאַסטען,
אונד פּרעפּלער פּאָן איהר אַבצושיטטעלן?
(יד) וואַדורך זיא זיך אומוואַנדעלט, וויא דען טהאַןדיא פּאַרם,
אונד אַללעס דאַר זיך שטעללעט וויא איין נייא געוואַנד?
(יז) אונד פּרעפּלערן ווירד איהר ליכט ענטצאַגען,
צערשמעטערט, שטאַלץ ערהאַבענער אַרם—
(יח) ביזט דוא געדרונגען אין דיא טעערעסקליפּטען?
האַסט דוא געוואַנדעלט אין דעם אַבגרונדס טיעפּען?
(יט) זינד פּאַר דיר אויפגעטהאַן דעם טאַדעס טהאַרע,
אונד שויטעסט דוא דעם שאַטטענרייכעם פּפּאַרטען?
(יג) האַסט דוא ערגרינדעט וואַהל דער ערדע כרייטען?
זאַג' און, ווען דוא איהר גאַנצעם קעננסט!
(יט) וואַ פּיהרט דער וועג הין צו דעם ליכטעם וואַהנונג?
וואַ איזט דער אויפגעטהאַלט דער פּינסטערניס?
(כ) דוא האַסט זיא יא אין איהר געביהט געלייטעט,
אַלס וויסטעסט דוא דען פּפּאַר צו איהרעם הויזע.
וואַרד

ב א ו ר

היס כמלכות. (י) ואשבור, וגזרתי עליו גזירת חקי שיטברו גליו בהגיעם אל היבשה. (יא) ופא, כמו ופה. ושיח, תשלומו ישית גבול. בגאון, כמו לגאון. (יב) המימיק, המן היום היותך לזית שימתחיל אור היום להאיר על הארץ, והודעת השחר מקומו. (יג) לאחוז, הנכון כי על השחר ידבר שיאסוף בכנסות הארץ וימותו בכל יום הרשעי' אעפ"י שגם הלדיק ימות? חסד ה' על יראיו ולדקתו לבני בני' (הראב"ע). (יד) החתוך, הארץ כמו שהמות' מהפך הקומר לגור' אחרת. ויחיצבו, בני אדם הדריס עליה כלכות חדש כי דור הולך ודור בא. (טו) נבכי ים, מעמקי ים. (יז) החבננת, נשמטה ה"ח השאלה בעבור ה"ח הכני'. (כ) כי תקחנו, בדרך התול', איוב ההולך במשך הסבלו' לוקח השך ממקומו להלותו אל גבולו כאלו ידע נתיבו' ביתו וכמו שתרגמזי.

מות. זה גיהנום: (כא) ידעת.
 כל זאת: כי אז חולד.
 כשנראחים: (כג) אשר
 חשכתי. הלנעתי: לעת לר.
 לחמשת מלכים בגבעון ליום
 קרב ומלחמת גוג ומגוג:
 (כד) יחלק אור. חימור של
 חמה. מפלע לכאן ולכאן
 נקרני איל: קדים. שמש
 המזרח: (כה) מי פלג
 לשטף תעלה. בערבי קורין
 לשערה שיטפא כל שיער
 ושיער שנראש פלגתי לו
 תעלה. גומא לינק ממנה
 שאילו שני' ונקות מגומא א'
 מחשיכות מאור עיניו של
 אדם והם לא נתחלפו לי
 ובין איוב לאויב ותחלק לי
 וזהו מן הסערה. ד"א לשטף
 טיפ' גשם שיטף פילגתי לכל
 טיפה גומה נעבים שאילו
 יורדות ב' שיבו' מגומא א'
 מטשטשות את הארץ ונעשי'
 טיט: ודרך לחזו קלות.
 מי פלג כל קול וקול יש לו
 שניל ואם שנים הולכים
 בשניל אחד אין הכריות
 סובלו' את הקול: (כו) אהה.
 ארץ שהיא חשיכה ברעב:
 (כה) אגלי טלי. גלי טל
 ואל"ף יחירה כמו ואחתי
 באזניכס (לעיל י"ג) אל"ף
 יחירה בראש התיבה להיותו
 שם דבר ובן אנתת חרב
 (יחזקאל כ"ח) כמו ובוט
 חרב לעקת חרב. ל"א אגלי
 כמו אגני צל כמין אגנות
 פלגים שהטל נחון בהם
 למ"ד מתחלק בנו"ן וכן
 בספר נחמי' נשבה כמו
 לשנה (נחמיה י"ג):
 (כט) ובפר. גרי"א בלע"ז:
 (ל) כאן מים יתחבאו.
 על ידי הקרח שמגליד
 טיפה שעל פניהם: ופני
 תהום יתלכדו. בו ויתחבאו
 כאחד: (לא) מעדנות
 בימה. קישור בימה שלא
 חלף

(כא) ידעת כי-אז הולד
 ומספר ימיה רבים:
 (כב) הבאת אל-אצרות שלג
 ואוצרות ברד הראה:
 (כג) אשר חשכתי לעת צר
 ליום קרב ומלחמה:
 (כד) אי-זה הדרך יחלק אור
 יפיץ קדים עלי-ארץ:
 (כה) מי-פלג לשטף תעלה
 ודרך לחזיו קלות:
 (כו) להמטיר על-ארץ לא-איש
 מדבר לא-אדם בו:
 (כז) להשביע שאה ומשואה
 ולהצמיח מצא דשא:
 (כח) היש למטר אב
 או מי-הוליד אגלי-טל:
 (כט) מבטן מי יצא הקרח
 וכפר שמים מי ילדו:
 (ל) כאבן מים יתחבאו
 ופני תהום יתלכדו:
 (לא) התקשר מעדנות כימה
 או-מושבות כסיל הפהח:
 (לב) הרציא מזרות בעתו
 ועיש על-בניה תנחם:
 (לג) הידעת הקות שמים
 אם-תשים משטרו בארץ:

א י ו ב ל ה

ב א ו ר פ ה

(כא) ידעה, נחמרון ה"א
 השאלה ועיני הכח' הידעת
 טרם היוחד כי עתה תולד
 ותלך לאור עולם וגם מספ'
 ימך אם ירבו על הארץ.
 (כג) אשר חשכתי, אשר
 מנעתי ושמרתי ליום קרב
 כמו שכתוב נמכת ברד וה'
 נתן קולות וברד וגו' ולא
 מחלקת נחוך הברד
 (שמות ט"ג—כ"ד) ואבני
 ברד שנפלו במלחמת גבעון.
 (כד) קדים, אין הכוונה על
 רוח קדים כ"א פאת קדים.
 (כה) תעלה, נרוכה להסיע
 הגשם ממקומו. (כו) שאה
 ומשואה, חשכה ושממה.
 (כח) אגלי, יתכן שהוא כמו
 עגלי נעי"ן ויורה על הטיפין
 שהם עגולים. (ל) כאבן,
 מוסג על הקרח שזדמה
 לאבן והמים מסתרים בו
 ואיני' נראים. (לא) מעדנות,
 כמו מענדות ע"ד כנש וכנש
 והוא נרדף עם מו"ש כות
 ועינו חבל וקציר.
 (לב) מורוח, הרי"ש
 חמורח למ"ד ועינו מזלות.
 ועיש, כמו עש למעלה (ט'
 ט') והכנים הם הכוכבים
 הקטנים אשר סביב לה.
 (לג) משטרו, ממלתו
 להשפיע כמו על הארץ.
 החרים

(כא) ויארד דיר בעוואוסט וואן דוא געבארען ווערדען זאללסט,
 אָב דינער יאהרע צאהל בעדייטענד ווירד?
 (כב) ביזט דוא געדרונגען אין דעם שנעעם פֿאַרראַטהסקאַמ=
 מערן?
 אונד האַסט דעם האַגעלס שעטצע דוא געועהן,
 (כג) דיא איך צוריקגעהאַלטען פֿיר דיא צייט דער נאַטה,
 דען טאַג דעם אַנדראַנגס אונד דער שלאַכט?
 (כד) אויף וועלכעס וועגע טהיילעט זיך דאַז ליכט,
 ווען עס דער אָסט צערשטרייעט אויף דיא ערדע?
 (כה) ווער טהיילט דעם רעגענגוס קאַנעעלע אָב,
 אונד ווער דיא באַהן דעם דאָנערשווערען בליטצע,
 (כו) דאַס עס אויף מענשענלעערען לאַנדע רעננע,
 אויף וויסטען דיא קיין ערדענוואָהן בעוואָהנט,
 (כז) דאַס זיך ערקוויקע אָדעס אונד פֿערוויטטערטעס געביהט,
 דאַס הערפֿאַר שפּראַטסע יונגעס גרין?
 (כח) האַט דען דער רענען איינען פֿאַטער?
 ווער האַט ערצייגט דעם טהויעס טראַפֿען?
 (כט) אויס וועסען שאַסע גינג דאַז אייז הערפֿאַר?
 ווער האַט דעם היממעלס רייף געבאַרען?
 (ל) ווירד'ס דאָך וויא שטיין, דיא וואַסער שיינען זיך צו
 בערגען,
 דעם מעערעס פֿלעכע שיינט געפֿעסעלט.
 (לא) האַסט דוא געקניפֿט דיא באַנדע דער פֿלעיַאַרען,
 אָדער קאַננסט דוא לאַזען דעם אַריאַן'ס פֿעססעלן?
 (לב) פֿיהרסט דוא צור רעכטען צייט דען שטערנענקרייז
 הערפֿאַר?
 אונד לייטעסט דוא דיא באַרין זאַממט דען יונגען?
 (לג) קעננסט דוא דיא פֿעסטען זאַטצונגען דעם היממעלס,
 בעשטימטעסט זיינען איינפֿלוס דוא אויף ערדען?
 קאַננסט

ר ש י

חלף כל קירותיו ויחריב את העולם בלינה : או מושבות כסיל תפחה. להוילא חמה להפיג לינתה
 של כימה : (לב) מורות. כל שאר מזלות : ועיש. כוכב גדול שבכימה והרבה כוכבים קנועים בו
 ונטל ב' כוכבים ממנה לפתוח ארובות המבול ונקבעים במזל טלה ועתיד הקב"ה להחזיר לה
 תנחומא : (לג) משטרו. שערות המזלות הממוגים להביא על הארץ קור ומום קין וחורף :
 חמרים

(לד) התרים לעב קולך
 לכוות עליו להתקשר
 בחכמת מים להיות שפעת
 מים מתכסף והיא קדירת
 הענים כמו או חשך לא
 תראה (לעיל כ"ג) זו שפעת
 מים על פיך ינסך מן
 השמים: (לה) ויאמרו לך
 במקום שגשגתו שם הו
 עשיו שליחותך שאין לריבין
 לחזור למקומן להשיב שלחו
 שהשניה בכל מקום:
 (לו) בעת ת. אלו הכליות:
 לשכוי. זה תרנגול. לשון
 חכמים ויש אומרים זה הלב
 שהוא שוכה ולופה ומחשב
 את הנולדות: (לז) יספר.
 ידבר וזהיר תפקידם:
 ונבלי. עשויין נגודות
 והנשאים בנוס' בו שם כמו
 נבל יין: (לח) נלקת
 עפר. ביום שיפקחי עפר:
 למוק. ליסוד עולם
 באמלעיתו: ורגנים ירבין.
 סביבותיו ללדדין. עד כי
 נתמלא ארכו ורחבו:
 (מ) יסוף. עומדים לפי פים:
 למו ארב. לארוב. בן דרך
 אורבים לשון ולכוף עלמן
 כדי שלא יכירו בהם:
 (מא) יתעו לבלי אכל.
 שאיבהם שונאם והקנ"ה
 מזמן להם יחושין הונכרתי
 מלוחתן ונכנסין לתוך פיה:

(לד) הַתְּרִים לְעֵב קוֹלְךָ
 וּשְׁפַעַת-מַיִם תִּכְסֶּף:
 (לה) הַתְּשִׁלַּח בְּרִקִּים וַיִּלְכוּ
 וַיֹּאמְרוּ לָךְ הֲנֵנּוּ:
 (לו) מִי-שָׁת בַּטְּהוֹת חֲכָמָה
 או מִי-נָחַן לְשֹׁכֵי בֵינָה:
 (לז) מִי-יִסְפֵּר שְׁחָקִים בְּחֲכָמָה
 וַנְּבָלֵי שָׁמַיִם מִי יִשְׁכִּיב:
 (לח) בְּצַקְתָּ עֶפֶר לְמוֹצֵק
 וַרְגָבִים יִדְבְּקוּ:
 (לט) הַתְּצוּד לְלִבֵּי אֶרֶץ
 וְחַיֵּת כְּפִירִים תִּמְלֵא:
 (מ) כִּי-יֵשְׁהוּ בַמְּעוֹנוֹת
 יֵשְׁבוּ בַסֶּכֶה לְמוֹ-אֶרֶב:
 (מא) מִי יִכִּין קַעֲרֵב צִידוֹ
 כִּי יִקְדּוּ אֶל-אֵל יִשׁוּעוֹ
 יִתְּעוּ לְבָלֵי-אֶכָּל:

לט

(א) הַיֹּדְעַת עַת לִדְת יַעֲלֵי-סַלַע
 חֲלָל אֵילוֹת תִּשְׁמֹר:
 (ב) תִּסְפֹּר יִרְחִים תִּמְלֵאנָה
 וַיִּדְעַת עַת לְדַהֲנָה:
 (ג) תִּכְרַענָה יִדְדֵיהֶן תִּפְלַחנָה
 חֲבִלֵיהֶם תִּשְׁלַחנָה:

לט (א) יעלי סלע.
 אשטנבו"ק יזונאה את
 וולדה ועולה לראש סלע
 גבוה כשכורעת לילד כדי
 שיסול לארץ וימות והקנ"ה
 מזמן לו נשר ומקבלו
 בכנפיו: חלל אילות תשמור.
 לשון חיל כיוולדה (ירמיה ו'
 ל"ד) האילה רחמה כר ואין
 הוולד יכול ללאת ונשעת
 לידתה אני מזמין לה דרקון
 ומכיש' ברחמה ונפתח ואם
 מקדים ומאשר רגע מיד
 מתה

א י ו ב ל ח ל ט

ב א ו ר פ

(לד) החרים לעב קולך, ענינו האם תוכל לזוות על הענן שיכסה אותך בהמון מים. (לו) בטוחות, לדעתו הם הענינים שנכחו ע"י הנסיון כי נחיות נאלה הן בטוחות למכמה להשען עליהן. לשכוי, שם שכוי יורה על ההשתכלות המביאה לידי ההשגה והוא משרש שכה שענינו כמו סכא בארמית. (לז) מי יספר, לדעת הראב"ע הוא נגזר מאנן ספיר וטעמו מי שם אותם בעין ספיר כענין כראי מולק. ישכוב, יוריד וכמוהו שכנת הטל (ויקרא ט"ז ט"ז) ועיין בפתרון המלות שם. (לח) בצקה עפר למוצק, נהתקשות העפר עד היותו חזק (כל"ג). ורגבים ידבקו, וגושי האדמה ידבקו זה בזה עד שלא יאשר רוח ציניה'. (לט) וחיות כפירים, כמו ופס כפירים וענינו מאו' ורלון הכפירי' להשניע נפסה. חמלא, תשלים. (מ) ישחו, ישפלו. (מא) ישועו, ילעקו.

- (לד) קאננט דוא דער וואלקע לויט געביהטען דאס וואסערפיללע דוך בעדעקקע?
- (לה) שיקסט דוא דיא בליטצע אויס דאמיט זיא געהן, אונד זאגען זיא צו דיר: היער זינד וויר שאָן?
- (לו) ווער גאָב ערפֿאהרונגען דער וויזיהייט, ווער טהיילטע דער בעטראַכטונג איינזיכט מיט?
- (לז) ווער פֿערבט דען עטהער וויזליך סאָפֿירבלוייאַ?
- ווער לעסט דיא היממעלסשלייכע זיך ענטלעערען?
- (לח) דאָס שטויב צור פֿעסטען מאַסע ווירד, אונד שאַללע זיך אַן שאַללע הענגט?
- (לט) עריאַגסט דער לעווין דוא דיא בייטע, בעפֿריעריגסט דוא דער יונגען לייען פֿרעסבעגער,
- (מ) ווען זיא זיך אין דען העהלען קויערן, ווען אים געביש זיא לויערנד זיטצען?
- (מא) ווער שאַפֿט דעם ראַכען זיינען רויב, ווען צו גאָטט זיינע יונגען שרייען,
- הין אונד הער איררענד אָהנע נאָהרונג?

ל ט

- (א) ווייסט דיא געבורטצייט דוא דער געמוזען? בעוואַכסט דוא דער הירשקיהע מוטטער וועהען?
- (ב) צעהלסט דוא דיא מאָנדע, ביו זיא אויסגעטראַגען? ווייסט דוא דיא צייט, ווען זיא געבעהרען?
- (ג) ווען זיא זיך קריממען, איהרע יונגען ווערפֿען? אונד איהרער שמערצען זיך ענטלאַדען?

עס

ר ש ״ י

ל ט (ג) תפלחנה, ל' זקוע כמו פולח וזקע (תהלים קמ"א ח') וענינו תשנר'שכן יאמר על חנלי לידה מ'שָׁבֵר (ישעי' ל"ג ג') ועל הרחם בשעת הלידה מ'שָׁבֵר (הושע י"ג י"ג) פטר רחם (שמות י"ג ב') ת"י פלחי ולדי. יחלמו

מתה ובין אותם רגעים איני מחליף ובין אויב לאויב נתחלף לי: (ג) תפלחנה. מתנקע רחם שלהם ומוליא הוולדות ופנלי לידה שלהם תשלחנה מעליהם בלדתן לרגע שאני מזמין להם: יחלמו

(ד) יחלמו. יחזקו: ולא שבו למו. משירבו קלת יגדלו בנר בזרעים ונדשאים ואינם לריבים לגידול חביה' ואמס: (ה) חפשי. שאין אדם יכול לגדל פרא ללמדו עבודת בהמות: ערוד. חמור הנר: מי פתח מוסרותיו שאין עליו עול אדם: (ח) יחור הרים מרעהו. הוא עלמו חר לו מקום מרעה: (ט) רים. כמו ראס: ענדך. לענדך: (י) נתלס ענמו. עבות חבל שקושרין (שוריי') לחלמי המחרישה: ישדך. יתקן השדו': (יא) התבטח בו. לאסוף תביחחך בשביל שכהו רב ויכול לסבול הרבה: ותעזב אליו יגיעך. לאסוף אל הבית: (יג) כנף רננים ועלסה. כן שס עוף גדול רננים ול' משנה קרוי בר יוכני: אברה. כל עוף קרויה אברה על שס שפורח בלו' או עוף שסמו חסידה ועוף שסמו נולה ראה מה מנהגה: (יד) תעזוב לארץ ביניה. והולכח ומתחממת למרחוק על עפר: (טו) ותשכח כי רגל תזורה. לבילחה ותבקעה: (טז) הקשיח. הקשה בניה מלכה כאלו אינם שלה: לריק יגיע. ואינה יכסה שחאבד':

נעת

ב א ו ר

(ד) יחלמו, יחזקו מענין ותחלימוני (ישעי' ל"ח ט"ז). ירבו בבר, יגדלו בחון בר ל' ארמי הוא. (ה) ומסרות ערוד, חבלי חמור הנר שהוא חפשי מעול שאין יד אדם שולטת בו. (ו) מלחה, ארץ גזרה ושמהם שלח חלמית. (ז) השאות, המיות וקולות. (ח) יחור, רגל ויחפוש

(ד) יחלמו בניהם ירבו בבר יצאו ולא שבו למו: (ה) מי שקה פרא חפשי ומסרות ערוד מי פתח: (ו) אשר שמתיו ערבה ביתו ומשכנותיו מכהה: (ז) ישחק להמון קריה תשואות נוגש לא ישמע: (ח) יחור הרים מרעהו ואחר כל ירוק ידרוש: (ט) היאבה רים עבדך אם ילין על אבוסך: (י) התקשר רים בתלם עבתו אם ישדך עמקים אחריך: (יא) התבטח בו כי רב כחו ותעזב אליו יגיעך: (יב) התאמין בו כי ישוב זרעך וגרנה יאסף: (יג) כנף רננים נעלסה אם אברה חסידה ונצה: (יד) כי תעזב לארץ ביציה ועל עפר החמם: (טו) ותשכח כי רגל תזורה וחית השדה תדושה: (טז) הקשיח בניה ללא לה לריק יגיעה בלי פחד:

ישיב קרי

(ד) עם געדייהען איהרע יונגען, ווערדען גראָס אים פֿרייען,
לויפֿען אויס, אונד קאַממען נייע צוריק צו איהנען.

(ה) ווער שיקט דאָ ווילד אין פֿרייהייט הין?
אונד דעם וואָלדעזעלס באַנדע, ווער האָט זיא געלאָזט?

(ו) דעם איך דיא ווילדניס צור בעהויוונג גאַב,
צור רוהעשטעטע נאַקטע וויסטע;

(ז) ער שפּאַטטעט דאָ דעם שטאַדטנעטיממעלס,
דעם טרייבערס טאָבען האָרט ער ניכט.

(ח) אויף בערגען שפּעהט ער זיינע וויידע אויס,
שפּירט איבעראַלל דעם גרינען נאָך.

(ט) ווירד דיר דער ביפֿעל דיענען וואָללען?
ווירד ער אַן דיינער קריפּע איבערנאַכטען?

(י) קאַננסט דוא אַם שטריקק' איהן פֿאַר דער פֿורכע
שפּאַנען?

אונד ווירד ער הינטער דיר דיא פֿעלדער ענגען?

(יא) קאַננסט דוא איהם בייא דעם איבערמאַסע זיינער
שטערקע טרוין?

אונד זאָ איהם דיינע אַרבייט איבערלאַססען?

(יב) קאַננסט דוא איהם טרויען, דאַס ער דיינע פֿרוכט היים
פֿיהרע?

אונד דיינע טענגע פֿיללען זאָלל?

(יג) איין זינגענדעם געפֿיעדער שווינגט זיך פֿרעהליך אויף;
איזט עם דעם שטאַרבעס קיעל אונד פֿיטטיג?

(יד) וויא ער דער ערדע זיינע אייער אַנפֿערטרויט,
אונד זיא אים זאָנר ערווערמען לעסט,

(טו) פֿערניסט, דאַס זיא איין פֿום צערטרעטען,
איין ווילדעס טהיער צערקוועטשען קאן.

(טז) איזט גרויזאַם געגען זיינע ברוטה, אַלס וואָרע זיא ניכט
זיין,

אומזאָנסט וואָר זיין בעמיהן, איזט אונבעקיממערט נון,
דען

ב א ו ר

ויחפּוש. (ט) רים, כמו ראָס ולד"ק הוא שור הכר. (י) ישׂרד, במי"ן מענין אדה וכפירש"י. (יג) כנף
דעננים געלסח, בעל כנף המזמיע קול רנה יגביה עופו בשמחה. אם אברה חסידה ונוצה, האס
כנף רעננים ההיא הוא כנף של חסידה ונולת'. (טז) חזוריה, תדרכ'ותרמסה והוא מגזרת ויזר את
הגיזה (רלכ"ג). (טז) הקשיח, תתאכזר וכמהו תקשיח לנו מיראתך (ישעי' ס"ג י"ז).

(יז) כִּי־הִשָּׁה אֱלֹהֵי חַכְמָה
וְלֹא־חָלַק לָהּ בְּבִינָה:
(יח) בָּעֵת בְּמָרוֹם תִּמְרִיא
תִּשְׁתַּחֲלַק לְסוּם וּלְרִכְבּוֹ:
(יט) הִתְתֵּן לְפָנֶיךָ גְבוּרָה
הִתְלַבֵּשׁ צִוְאָרוֹ רַעְמָה:
(כ) הִתְרַעֵשׂנוּ כְּאַרְבֵּה
הַיּוֹד נִחְרוּ אִימָה:
(כא) יִחְפְּרוּ בְּעַמֶּךָ וַיִּשְׁיֵשׂ בְּכַת
יֵצֵא לְקִרְאֹתֶיךָ נֶשֶׁק:
(כב) יִשְׁתַּחֲלַק לְפִתְחֹךָ וְלֹא יִתֵּן
וְלֹא יָשׁוּב מִפְּנֵי־חֶרֶב:
(כג) עָלְיוֹ תִרְנֶה אֲשֶׁפָּה
לְהֵב הַחַיִּית וְכִידוֹן:
(כד) בְּרַעַשׁ וּרְגֹז יִגְמַא־אֶרֶץ
וְלֹא יֵאֱמִין בִּי־קוֹל שׁוֹפָר:
(כה) בְּדִי שִׁפְרוּ וַיֹּאמֶר הָאֵת
וּמִרְחֹק יִרְיֵחַ מִלְחָמָה
רַעַם שָׁרִים וְתִרְוַעָה:
(כו) הַמְּבִינָתְךָ יֶאֱבֵר־נָץ
יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו לְתִימֹן:
(כז) אִם־עַל־פִּיךָ יִגְבִּיֵה נֶשֶׁר
וְכִי יִרְיֵם קִנּוֹ:
(כח) סִלַּע יִשְׁכֵּן וַיִּתְלַנּוּ
עַל־שָׁן־סִלַּע וּמִצֹּדָה:

(יח) בעת במרום תמריא. כל לשון המראה כאדם שזונה לבו ללאת מאירתו ומגידולו ומארכו לזוטט לו בארצות ולנסות לו מדות אחרות. וכן בן סורר ומורה (דברים כ"ח) ובל' גמרא אימראי בלתייה דרב זבדי. אימריא ונסק: (יט) רעמה. לשון רעם ובעתה כמו רעמו פנים: (כ) כארבה. מדלג ומקפץ כארב ומרעיש סביביו: נחרו. נשהו מנסח מנחיריו בקול אימה הוא: (כא) יחפרו בעמק. כמו ויחפרו לנו את הארץ (שם א') שדרך הפרשים אורכים בעמקים ובנחלים: וישש נח. והשם שמה ויולא: לקראת נשק. ואל ייתת ואל יירא: (כב) תרנה אשפ'. מלא' מליס ומקשקש' זו בזו ונשמע קולם: להב חנית. כל חנית של ברזל קרוי להב. כמו וילא גם הנלב אשר הלהב (שופטים ד'): (כד) יגמא ארץ. עושה גומות בגליו עיניו אשר יגמא כמו הגמיאנינא (בראשית כ"ד): ולא יאמין. מנוב שמחה שהיא מתאוה למלחמה: כי קול שופר. של מלחמה: (כה) בדי שופר. לשון די השיב לו. נהרבה שופר: יאמר האז. הוא ל' שאומרים (העובדים) כשהן שמחין כמו שאומרי' אהה מחמת לער: (כו) יאנר נץ. יגדל הן כנף ומלאך הוא דומה לדמות נץ ומעמיד קושי הרוח דרומי' בפרישו' כנפיו שלא תחריב את העול': (כז) אם על פיך יגביה נשר. השכינה שנאמר נשר יעיר קנו (דברים ל"ב) היה משלק המליא שלו שלא יזיקו לאהרן בנואו אל הקדש ביום הכפור ס: (כח) סלע ישכן ויתלונן. בעת היה אהרן במחשת הקערת כשנחה על אבן שמים:

משם

כנפיו קרי

(י) דען גאטט ענטצאגן איהם איינוויכט ,
אינד גאב איהם איבערלענונג ניכט ;

(יח) דאך שווינגט ער זיך נאך העהען אויף ,
פֿערלאַכעט ער דאז ראָס אונד זיינען רייטער . —

(יט) גאכטט דוא דעם ראָססע שטערקע ?
אונד שמיקטעסט דוא מיט קראַטבעווענונג זיינען האַלו ?

(כ) מאַכסט דוא עם שוויירען וויא דיא היישרעק ?
זיין שטאַלצעס וויעהערן — האַ וויא פֿורכטבאַר !

(כז) עם שאַרט אים טהאל , אינד פֿרייעט זיך דער קראַפֿט ,
ווען עם דעם וואַסענלאַנג ענטגענען ציעחט ;

(כח) עם לאַכט דער פֿורכט , אינד ציטטערט ניכט ,
אונד קעהרעט פֿאַר דעם שויערדט ניכט אום .

(כט) דער קעבֿער וויזט אָב איהם ,

דער לאַנגע אינד דעם שפּעערעם בליטץ .

(ל) מיט שנויבען אונד מיט צאָרן שטאַמפּעט ער דען באַ-
דען אויף ,

אונד בלייבט ניכט שטעהן כּוּיא דעם טראַמפּעטענשאַלל .

(לג) ווען דיא טראַמפּעטע טאָנט , דאָ וויכצט עם : „הוי !“
אונד וויטטערט פֿערנע שאַן דיא שלאַכט ,

דער פֿעלדעהררן דאָננערוואַרט אונד פֿעלדנעשרייא . —

(לד) בעשווינגט דער האַביכט זיך נאך דיינער וויזנונג ,
ווען זיינען פֿיטיג ער נאך זירען שפּאַנט ?

(לז) ערהעבט אויף דיין געבאָט דער אַדלער זיך ,
ווען ער זיין נעסט זאָ האַך ערבייט ?

(לח) אויף פֿעלזען וואַהנט אונד איבערנאַכטעט ער ,
אויף פֿעלזענשפיטץ אונד פֿעסטונגסצינגע .

פֿאַן

ראה את זה מלאתי ישר בעיני מה שאלת אלי מאת ידידי
הזנם מו"ה יוסף פלעש נ"י להדפיסו בתוך בקורי וז"ל :

המבינהך יאבר נץ ישרוש כנשיו לחימן , ראיתי לתרגם המקרא ע"פ הקדמה זו , דהנה
געוועניוס צערשיו יגזר מלת דרום מן דרר שפטרונו בלאון ערבי גועלען , טטרחהוען , דעזן
פֿאָן דער זאָנגע בעטיענען , אַזר ע"כ פֿאַת דרום מלוחלח , ולפ"ז יובן מאמר ר' יחזק ב"ב
כל הרולה לחכום ידריס , ר"ל ילדד תפלתו פֿאַת דרום שמעס מאירה ומנרקת החכמה כמו
שאמר חכמת אדם תאיר פניו , וכן תרגם יונתן והנלת את המנורה והנעלת ית מנרתא בֿסטור
דרומא מטול דתמן גנוי חכמתא דמתילין לנהורא , וא"כ תרגום הפסיק : קב , וועגען דיינער
פֿערנוכט (ר"ה דיר דיח פֿערנוכט חלולייגען) , טוויקט זיך דער האַביכט (דער עבען חיון סיוא
בחן דער וויזנהייט חיוט) געגען זיערען ? —

(יו) השעה , ענין שמה כמו
כי נשני אלהים (בראשית
מ"א נ"א) הש"ת העלים
ממנה חכמה. (יח) חמריא ,
תגנה ואין לו חכר (ראנ"ע) ,
והכשדי תרגם ע"ס א ,
וענינו תעוף והענין אחד .
(יט) רעמה , מענין רעם
וכמו שתרגמתי . (כ) (כ)
החרעישנו , התניא לו
הרעש והנענוע אשר הוא
רועש בארבה (רלכ"ג) . הוד
גחרו אימה , עולם עיטושו
היולת מנחיריו הוא אימה
לשומעיו (הנ"ל) . (כא) גישק .
כלי מלחמה . (כג) הרנה ,
לאון רון , גם אם האשפה
תשמיע קול חלילה ותנית
וכידון יתלהבו עליו ישחק
ולא יחם . (כד) גמא , כפרש"י
יעשה גומא בארץ . ולא
יאמין , לא מתמיד לעמוד
מענין מקום נאמן (ישעי'
כ"ג כ"ג) שתרגם יונתן אתר
קייס . (כה) בדי שופר ,
בשמעו די קול שופר .
יאמר האח , יקרא בגרון
קול שמחה , מלת האח תאמר
על השמחה . (כו) המבינהך ,
האם ע"פ בינתך יעוף הכן
שמה הונית לו הדך .

(כט) מַשֶּׁם חֶפֶר אָכַל
 לְמַרְהוֹק עֵינָיו וַיִּבִיטוּ:
 (ל) וַאֲפָרְהוּ יַעֲלֵעוּדָם
 וּבְאֲשֶׁר חֲלָלִים שֵׁם הוּא:

מ

(א) וַיַּעַן יְהוָה אֶת־אִיּוֹב וַיֹּאמֶר:
 (ב) הֲרַב עִם־שְׂדֵי יִסּוֹר
 מִזְכִּיחַ אֱלֹהִים יַעֲנֶנָּה:
 (ג) וַיַּעַן אִיּוֹב אֶת־יְהוָה וַיֹּאמֶר:
 (ד) הֲנִן קָלְתִּי מִה אֲשִׁיבָךְ
 יָדֵי שִׁמְתִּי לְמוֹ־פִי:
 (ה) אַחַת דִּבַּרְתִּי וְלֹא אֶעֱנֶה
 וְשִׁתִּים וְלֹא אוֹסִיף:
 (ו) וַיַּעַן־יְהוָה אֶת־אִיּוֹב מִנּוֹ סַעְרָה
 וַיֹּאמֶר:

(ז) אֲזַר־נָא כְּגִבֹר חֲלָצִיף
 אֲשַׁאֲלֶךָ וְהוֹדִיעֵנִי:
 (ח) הֲאֵף תִּפְרַם מִשְׁפָּטִי
 תִּרְשִׁיעֵנִי לְמַעַן תִּצְדֶּק:
 (ט) וְאִם־זָרוּעַ כְּאֵל לָךְ
 וּבְקוֹל כְּמַהוּ תִרְעַם:
 (י) עֲדַה־נָּא גֵאוֹן וּגְבִיחַ
 וְהוֹד וְהִדָּר תִּתְקַבֵּשׁ:
 (יא) הֲפִיץ עֲבָרוֹת אִפְּךָ
 וּרְאִיָּה כָל־גְּאוֹה וְהִשְׁפִּילָהוּ:

(כט) משם חפר אכל. מחפלל על זרכי כל השנה ואחר כל הכבוד הזה ראה במיתת שני אפרוחיו נדב ואניהוא שמתו להתקדש שמי בהם שנפלה אימתי על השאר: (ל) יעלעו. ואין אלא כפי מדת בלעו דם ומים ונראה כנולע הרבה באומר על על וכן כל'חבמי' בהשקאת סיטה מערערין אותה ומשקין אותה על כרחה. וכן זעקת שבר יעוערו (ישעיה ט"ו) לשון קריאת גרון דומה לכך ולפי הדרך דבר הנוביא: ובאשר חללי'שם הוא לאכול ורבותינו דימו כל ענין זה באהרן בפסיקתא דאחרי מות:

מענה ה'

מ (ב) הרב עם שדי יסור. העם שדי אדם ישתרר: מיביח אלוה יעננה. הנא להתוונת יענה דבריו: (מענה א' יוב):

(ה) אחת דברתי. כלומר מעט אמרתי ולא אוסיף עוד. ויש פותרים אחת דברתי. אשר אמרתי (לעיל ט') חס ורשע הוא מבלה לא אענה עוד. ושחיס שאמרתי (לעיל י"ג) אל תעש עמדי לא אוסיף:

מענה ה' מן הסערה:

(ח) האף תפר משפטי. האף תוכיח בדברך להפר משפטי ולהראות שהוא מעוקל: (י) עדה. לשון עדי ותכשיע: והדך

(כט) פֶּאֶן דָּאָרט ערשפעהט ער זיך דען רויב,
 אין ווייטע פֶּערנען לוייערן זיינע אויגען;
 (ל) אונד זיינע יונגען שלירפֶּען בלוט,
 אונד וואָ נור לייכען זינד, דָּאָרט איזט ער שאָן—

מ

(א) דער עוויגע בענאָן פֶּערנער צו איוב, אונד שפּראַך :
 (ב) איזט מיט דער אַללמאַכט שטרייטען זיטליכעס בע-
 נעהמען?
 דער טאָדלער גאָטטעס, ער אַנטוואָרטע דאָך !

(ג) דאָ בענאָן איוב צום עוויגען, אונד שפּראַך :
 (ד) אָ זיעה! איך בין בעשאַמט — וואָס זאָלל איך דיר ענט-
 בענגען?

איך לעגע מיינע האַנד אויף מיינען מונד.
 (ה) איינמאַל האַב' איך געשפּראַכֶּען — איך ענטגענגע נון
 ניכט וויעדער,
 איין צווייטעס מאל — איך וואָג' עס ניטמערמעהר. —

(ו) היערויף בענאָן דער עוויגע צו איוב אויס דעם אונגע-
 ווייטער, אונד שפּראַך :

(ז) אומגירמע דיינע לענדען וויא איין מאָן !
 איך ווילל דיך פֶּראַגען, דוא בעלעהרע מיך !
 (ח) וויללסט דוא מין אורטהייל איממער נאָך פֶּערניכטען?
 וויללסט מיך בעשולדיגען, דאָמיט דוא רעכט בעהעלטסט?
 (ט) האַסט איינען אָרם דוא וויא גאָטט ?

קאַננסט דוא וויא ער מיט דיינער שטיממע דאָנגערן?
 (י) זאָ שמיקקע דיך מיט שטאַלץ אונד האָהייט דאָך,
 אונד קליידע דיך מיט מאַיעסטעט אונד פּראַכט;
 (יא) גיעס דיינעס צאָרנעס פֶּלוטהען אויס,

בליקק' הין אויף אַללעס שטאַלצע, אונד דעמיטהגע עס.

יא

ב א ו ר

(כט) חסד, יחיד ויחפוש. (ל) יעלעו, יגמאו ויכלעו וכן חרגם הכשדי גמען ושראו לובע מן
 ושמולעו (עובדי' א' ט' ז') והראוי' לזעור וקדמה למ' ד הפעל לעי' הפעל להקל על המנטי' וכבר
 העיר המדקדק רבי אליה הנחור שלא יתכן ששראו על ע כי לא נמלא שרא שהפ' א והלמ' ד אויס רק
 בפעלים מעטי' הנגזרים מהשמות.

מ (ב) הרב עם שדי יסוד, הדך מוסר הוא שיריב אדם עם שדי (הראב"ע) וכמו שתרגמתי. מוכיח
 אלוה יעננה, איוב שוכיח השם למה לא יענה על זאת (הנ"ל). (ד) קלוהי, מגזרת קלון
 נזהר אני בעיני. (י) עדה, מל' כי תעדי עדי זכב (ירמי' ד' ל') ועניו קשט בלבוש יקר.
 (יא) השץ, מלאן יטונו מעינותיך חולה (משלי ה' ט"ז).

(יב) יהדך לשון דבו כמדוכה
 (בהרר ט"ו): (טו) בהמו'.
 מוכן לעתיד: (טו) כמו
 בשחיו. צילוי מעובים
 ונסתרים ולא נחקי לגמרי:
 בשירי. כמו שרדך (שיר ז):
 (יז) יחסן. כמו יחסו.
 מתקשה וכן בלשון חכמים
 יחסו כי איסתא קשה
 כעץ: פחדיו. כליו: ישרגו.
 גדילים כמו וישתרגו (איכה
 א') או שריגי מטה בלשון
 משה. והוא לשון גדיל:
 (יח) אפיקי. חזק: גרמיו.
 עלשיו: כמטיל. כמשאוי
 של בהל: (יט) ראשית
 דרכי אל. מכרשית נברא
 ראש לנהמות: העשו.
 הקנ"ס (בעלמו) ישטנו:
 (כ) כי בול הרים ישאו לו.
 ונספרת הלים כתיב בהמות
 בהרוי אלף אלף הרים
 נשאלו יבול ובכל יום רוע'
 את בולם: (כא) לאלים.
 כל אילנות: (כב) יסכהו
 לאלים לללו. אותו כל של
 סחר קיה ובנה מסינד
 ומסוכסך באילנו' (הרבה):
 (כג) הן יעשק נהר לא
 יחסו. פרח שמימיו פרים
 ורבי' והוא נהר גדול עושקו
 ונחל מן הבריות בשתותו:
 לא יחסו. ולא מתקשה
 בטנו על שחייתו כמו יחסו
 זנבו: יבטח כי יגיש ירדן.
 בטוח הוא למשוך כל הירדן
 לפיכו אילו היה שותה שם
 כמו גומי מנטן (שם כ"ב):
 בעיניו

באור

(יב) והדך, רמוס. תחתם,
 על מקומם. (יג) חבוש,
 קשור. בטמון, כמסחר ופסק.
 (טו) בהמות, מילוקת יש
 בין המחקרים נבאור שם
 בהמות י"ח שהיא הפיל
 ורובם הסכימו שהיא הסיה
 הנקראת

(יג) ראה כל-גאה הכניעהו
 והדך רשעים תחתם:
 (יג) טמנם בעפר יחד
 פניהם חבוש בטמון:
 (יד) וגם-אני אודך
 כי-תושיע דך ימינך:
 (טו) הנה-נא בהמות
 אשר-עשיתי עמך
 חציר כבקר יאכל:
 (טז) הנה-נא כחו במתניו
 ואונו בשרירי בטנו:
 (יז) יחפץ זנבו כמו-ארו
 גדי פחדו ישרגו:
 (יח) עצמיו אפיקי נחשה
 גרמיו כמטיל ברזל:
 (יט) הוא ראשית דרכי-אל
 העשו יגש חרבו:
 (כ) כי-בול הרים ישאו-לו
 וכר-תית השדה ישחקו-שם:
 (כא) תחת-צאלים ישכב
 בסתר קנה ובצה:
 (כב) יסכהו צאלים צללו
 יסכהו ערבי-נחר:
 (כג) הן יעשק נהר לא יחסו
 יבטחו כי-יגית ירדן אל-פיהו:

(יב) יא ביקקע הין אויף אללעם שמאלצע, בייג' עם נייערער, צערמאלט' אויף איהרער; שטעטטע דיא פֿעררוכטען,

(יג) פֿערזענק' ווי אללעזאמטט אין שטויב, פֿערבינד' איהר אנגעזיכט מיט דונקעלהייט;

(יד) דאן ווילל אויך איך דיק פרייזען, דען דיינע רעכטע מיסטע דיר יא ועלכער העלפֿען.

(טו) זיעה' דאך דאן נילפֿערד אן,

דאן נעכען דיר איך שוף,

גראז פֿריסט עם וויא איין רינד.

(טז) זיעה' דאך דיא קראַפֿט אין זיינען לענדען, אונד זיינע שטערקע אין דען טוסקעלן זיינעם בוי'ס.

(יז) עם ריכטעט זיינען שווייף וויא איינע צעדער אויף, אונד זיינער האַדען נערפֿען זינד פֿערפֿלאַכטען.

(יח) זיינע געביינע — שטאנגען פֿאן ערץ,

זיינע הויער — שטעבע פֿאן אייזען.

(יט) עם איזט פֿאַרציגליך אונטער גאָטטעס ווערקע, זיין שעפֿער נור רייכט איהם דאן טאָדעסשווערדט.

(כ) פֿירוואַהר! דיא כערנע טראַגען פֿוטטער איהם, דעם פֿעלרעם ווילד איזט פֿראָה דאָכייא.

(כא) עם רוהעט אינטער שאַטטיגעם געביש,

אים שוטץ דעם שילפֿעם אונד דעם זומפֿאָס;

(כב) איהם פֿליכט זיך שאַטטיגעם געביש צו זיינעם אָכראַך, דעם באַעס ווידען שליעסען זיך אום איהן.

(כג) זיעה'! עם שוועללט דער שטראַם — ער פֿירכטעט ניכט,

ער איזט געטראַסט, ווען אויך איין ירדן זיינעם שלונד,

ענטגעגען שטירמט.

מיט

הנקראת כל'זון גמטית
Pehemout והעחקתו
כל'א דער וואסערטטייער,
כי פ'א גמטית כמו ה"א
הדעת בעברית, ומלת
ההואתה פר ומלת
mout מ'יס, ומיה זו
ידועה נזס היפפאָ
פֿאָטפֿאָט (פֿאָטפֿערד,
נילפֿערד), וכל מה שגודע
לנו מטנע המיה ומעשיה
מסניס עם תכונה
המבוארת בפסוקי' האלה.
(טז) בשרירי בטנו, במיתרי
בטנו שהם חזקי הנוף מל'
שריר וקיס וכמו שפי'
הרמב"ן בשיריו' לני (דברי'
כ"ט י"ח). (יז) יחפין, יעמיד
ואין לו ריע (הראב"ע).
גידי שחדיו ישרגו, גידי
בליו יסתעמו וישתרגו
(דלכ"ג), אשך (ויקרא
כ"א ב') ת"א פחדין.
(יח) אשקינחושה, מוטות
חזקים כנחשת. כמטיל,
אין לחנו וטעמו כפי עינו
שנע ברזל. (יט) ראשית,
מבחר במעלתו. העשו,
העושה אותו, והוא הש"ת.
(כ) בול, כמו יכול. ישחקו
שם, עמו כי לא יראו ממנו
לפי שאינו טורף. (כא)
צאלים, שמים בעלי לל
הגדלים על פלגי מים.
(כג) הן ישוק, גם אם
יכריח הכהר מימיו לעלות
על כל גדומיו. לא יחשוו,
אינו נבהל לנוס וגם אם
מי הירדן ינהרו לקראת פיו
יהיה נטח ושחק.

(כד) בעיניו יקחנו המקום יקחנו נהביטו בו ונרעד מאימתו: במוקשים. כלי אומנות של ליידיס ששולים בהם דגים: (כה) תמשך לויחן וגומר. כאשר חמשנו בחנה ותשים אגמון באפו הידבר אליך תחנוני' כלומר לא תוכל (להתקרב אליו) בכלי מלודה: חשקיע לשונו. חשקיע חבל בלשונו להוליאו ממקומו: (כו) תשים. אם תשים אגמון באפו להוליאו מן היס. אגמון הוא כפיף כמו כיפה ואגמון (ישעי' ט') ועשוי של ברזל ללוד בו דגים: ונחוס. כלי של ליידי דגים: תקב. כמו תנקיב: (כז) הירבה אלך תחנונים. אם ירבה לך תחנונים ויבקש על נפשו שתניחבו: אם ידבר בפל מלה: רכות. דברים של תחנונים: (כח) היכרת ברית עמך. אם יכרית לעבדך שחקמו להיות לך עבד עילס: (כט) התשחק. אם תשחק ותטייל בו כאילו הוא נפו' קטן. ואם תשקרנו ללוארי (ס"א ללודך) נערוותך הקטנות שיטיילו בו כלפריס קטנים שנותנין לתינוקות לטייל ולפייסו: (ל) יכרו עליו חברים. אם יכרו ויחממו עליו חברים ומכשפים ללוד אותו להוליאו מן היס ע"י מכשפוי

(כד) בעיניו יקחנו
במוקשים ינקב-אף:
(כה) תמשך לויחן בהכה
ובחבל תשקיע לשונו:
(כו) התשים אגמון באפו
ובחוזח תקב להיו:
(כז) הירבה אליך תחנונים
אם ידבר אליך רכות:
(כח) היכרת ברית עמך
תקחנו לעבד עולם:
(כט) התשחק-בו בצפור
ותקשרנו לנערותיה:
(ל) יכרו עליו חברים
יחצוהו בין כנענים:
(לא) התמלא בשכות עורו
ובצלצל דגים ראשו:
(לב) שים עליו כפה
זכר מלחמה אל-תוסף:

הן

שיתלוהו ויחלקוהו בין חגרי' כענין שעושים ליידי היס שלדין דגים גדולים בחכמתם ונאים החגרים וקונים מהם: יכרו. לשון כרו שחם (ירמיה י"ח): חברים. לשון וחבר חבר: כנענים. חגרים: (לא) התמלא. אם חמלא חאוחך ותעשה סוכות מעורו: וכללל דגים ראשו. ואם תעשה מראשו כללל דגים. ככל לשון. כללל סוכת דגים ולסוכה העשויה מראשו קורא אותה כללל דגים לפי שעשויה ממנו: כללל אומברי'ן בלע"ז. לשון כל הוא והוא מתיבות כפולות כמו ירקוק אדמדם (ויקרא י"ד) פתלתל (דברים ל"ב) קעקע (ויקרא י"ט): (לב) שים עליו כפף. כתגבר לערוך לפניו שחשים עליו כפף להכותו: זכר מלחמה אל תוסף. ואל תוסף זכור גבורתך להלחם בו במלחמה: אל תוסף. מן יסף כמו ולא יסף עוד לדעתה (בראשית ל"ח) דקרי' ט"ש בלע"ז. אל תוסף סמ"ך נפתחת מפני סוף פסוק כמו אל תותר (בראשית מ"ט) ותותר (רות ב') וכן הרבה נמותו:

קן

(כד) מיט זיינען קוועללען שלירפעט ער איהן אויס,
פאללשטריקקע, דיא דורכבאָהרט ער מיט דער נאָזע!—

(כה) קאַננסט דוא רען קראָקאָדילל אַם אַבעל ציעהען?
אונד מיט דעם שטריקקע זיינע צונגע נייערדריקקען?

(כו) קאַננסט דוא אין זיינע נאָזע דיא האַרפּונע זענקען?
אונד זיינע באַקקע מיט דעם דינג דורכבאָרען?

(כז) ווירד ער מיט כּיטטען ריך בעשווערען,
אונד זאַנאַטע וואָרטע צו דיר שפרעכען?

(כח) ווירד ער איין כינדנים מיט־דיר שליעסען,
דאַם דוא אויף עוויג איהן צום שקלאַען מאַכעסט?

(כט) קאַננסט שערצען דוא מיט איהם וויא מיט דעם פּאָגעל?
אונד איהן פֿיר דיינע מעדכען צעהמען?

(ל) וויא? פֿיילשען אום איהן האַנדעלס־ריינדע?
ווירד אונטער קויפֿהעררן ער געטהיילט?

(לא) פֿיללסט דוא מיט שטאַעלן זיינע הויט?
אונד זיינען קאַפּף מיט פֿישערהאַקקען?

(לב) זאָ לעגע דיינע האַנד אַן איהן,
בעדענק דען קאַמפּף — דוא וואַנסט איהן ניממערמעהר!

יא

ב א ו ר

(כד) בעיניו, מלשון עין המים, והרלון בו על כד ההפלגה נאלו יקח צפיו הירדן עם מזבועיו. במקשים ינקב אף, שעורו מוקשים ינקב באף, ע"ד ותשקומו בדמעות שליט (תהלים פ' ו') שסדרו ותשקומו דמעות נשליט. (כה) לויהן, אמרו עליו המחקרים מבארי ספר הזה שהוא הקיה הנוראה מאד והשוכנת על שפת היאור (כז), והידועה בשם קרקקודיו. (ל) יכרו, ססר ה"א התימא וטעמו מל' וגם מים תכרו מאתם (דברים ב' ו') ענין קנין ומסחר וכן תנגס ופי' המנס או אבריית. חברים, הם הסוקרים המתחברים ביחד (רלב"ג) וכמוהם הם הכנענים. (לא) בשכוח, אשר שך וענינו קוליס כמו לשני' בעיניכם (במדבר ל"ג נ"ה). ובצלצל דגים, אין לו סכר והטעם כדמות קום בעלמות הדג בו יתפשו הדג שיקוב בו הראש (ראב"ע).

מא

- (א) הֵן תִּחַלְתֶּם וְלֹא תִכְזְבוּ
- הַגֵּם אֶל־מִרְאֵי יִטֵּל:
- (ב) לֹא־אֶכֶזֶר כִּי יַעֲוֹרְנוּ
- וּמִי הוּא קִפְנֵי יִתְיַצֵּב:
- (ג) מִי הֶקְדִּימְנִי וְאִשְׁלֵם
- תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם לִי־הוּא:
- (ד) לֹא־אֲחֲרִישׁ בְּדָוִד
- וְדַבֵּר גְּבוּרוֹת וְחֵן עֲרֹכּוּ:
- (ה) מִי־גָלָה פְּנֵי לְבוּשׁוֹ
- בְּכֶפֶס רִסְנוֹ מִי יָבֹוא:
- (ו) דִּלְתֵי פָנָיו מִי פִתַּח
- סְבִיבוֹת שָׁנָיו אִימָה:
- (ז) גְּאוּה אֶפִּיקֵי מַגְנִים
- סָגוּר חוֹתֶם צָר:
- (ח) אֶחָד בְּאֶחָד יִגְשׁוּ
- וְרוּחַ לֹא־יָבֵא בִּינֵיהֶם:
- (ט) אִישׁ־בְּאֶחֶיּוֹ יִדְבֹקוּ
- יִתְלַכְדוּ וְלֹא יִתְפָּרְדּוּ:
- (י) עֲטִישְׁתִּיו תִּהְיֶה אֹר
- וְעֵינָיו כְּעַפְעֵפֵי־שָׁחַר:
- (יא) מִפְּיוֹ לִפְיָדָיִם יִהְלְכוּ
- כִּידוּדֵי אִשׁ יִתְמַלְטוּ:
- (יב) מִנְחִירָיו יֵצֵא עֶשֶׂן
- כְּדוּד גַּפוֹתָם וְאֶגְמָן:

מא (א) הן תחלתו נכזב. הן אם מוחלתו נכזבה שלא יהא בו כח להלפס ולזוז מסקימו: הגם אל מראיו יטל אם גם אל מראית פניו יטל ויושלך אדם לעמוד לפניו להסתכל בו מפני אימתו: (ב) לא אכזר כי יעורנו. אין אכזר גבור וערץ אשר יעורנו משנתו ויעוררנו ממקומו להקימו: ומי הוא וגו'. אשר יתלב ויעמוד לפניו אשר אני עושה את כל אלה: (ג) מי הקדימני. ומי הוא אשר הקדים פני בהקבלתו לעבדני ולשמור מצותי ואשלם שכרו: תחת כל השמי' לי הוא. ובידי לסרוע לי שכרו ופעולתו ומעבדו: (ד) לא אחריש בדיו. לא אחריש על בניו של לדיק שהלך לפני בחמים ולבניו ישלמו שכר טוב אביהם וימלאו טובה בזכותו: ודבר גבורות וחן ערכו. ודבר גבורותיו אשר נתגבר לעשו' הטוב והישר ותחינת סדורו של לדיק אשלם לו שכרו גם לבניו אחריו: בדיו. ענפיו והם בניו כמו (יחזקאל י"ז) ותעש בדים ותשלח פארות: (ה) מי גלה פני לבושו. חזר על הראשונות לדבר על לוי'תן מי יוכל לגלות קצקצות שהן בכפל רסנו. בכפל שפתיו כשהן פתוחות מי הוא אשר יכנס שם: בכפל. הן השפתים שהן כפולות אחת למעלה ואחת למטה שאין בריה ראשה ליכנס שם מפני אימתו: (ו) דלתי פניו. הן השפתים כשהוא סוגר פיו מי יוכל לפותחן: סביבות שניו אימה. אשר מפני פחדו ואימתו אין בריה יכולת להסקיב לזיכיו:

כששו לו קרי (ו) גאווה אפיקי מגנים. גאווה גדולה יש לו כשזקק מגניו כן

ט א

- (א) יא זיהע! זאלך ערווארטונג ווירד צור טיישונג, זינקט מאן ניכט שאן פאר זיינעם אנבליק היין?
- (ב) וואהל קיינער איזט זא טאללקיהן איהן צו רייטצען, ווער וואגט'ס אלוף זיך געגען מיך צו שטעללען?
- (ג) ווער טריטט אויף געגען מיך דאס איך ערשטאטטע, געהערט דאך אללעס אונטערס היטמעל מיר! —
- (ד) נון ווילל איך זיינע איינצעלהייטען ניכט פערשווייגען, דער קרעפטע אייסערונג, זא וויא דעם גאנצען שאנע.
- (ה) ווער דעקטע זיינע אייסערע היללע אב?
- ווער נאהט זיך זיינעם דאפפעלטען געביס?
- (ו) דיא פפארטען זיינעם אנגעזיכטס — ווער אפפענעט זיא?
- דיא רייהען זיינער צעהנע — וועלך איין שרעקקען?
- (ז) דער ריקקען — פעסטגעוועלכטע שילדער, מיט ענגעם ויעגעל וואהלפערשלאססען,
- (ח) איינס אן דאז אנדערע דיכט געפיגט, דאס קיינע לופט דאצווישען דרינגט;
- (ט) זא הענגעט דיעס אן יענעם פעסט, זינד ענג פערשלונגען, אונצערטרענגליך.
- (י) זיין גיעזען שטראהלעט ליכט, אונד זיינע אויגען לייכטען וויא דעס פריהראטה'ס ווימפערן.
- (יא) אייס זיינעם ראכען שיעסען פאקקעלן, אונד איהם ענטשפריהען פייערפונקען.
- (יב) אויס זיינען ניסטערן קוואלמט דאמפף, וויא אויס ערהיטצטעם טאפף אונד קעססעל.

ט א (א) הן הוחלחו, תקוח חנוט לכיד זה הדג הגדול והנורא נכונה ושוא היא. הגם אל מראי יטל, הלח המראה לבד נמריד ומפחיד האדם עד שיושלך לארץ מגודל האים'. יטל, יושלך כמו בחיק יוטל את הגורל (משלי ט"ז ל"ג). (ב) לא אכור, אין אחד מבני אדם שהו' אכור לעלמו ויהין לעורר הלויתן. ומי הוא לפני יחיצב, הלח לפני לויתן אשר יכרחי לא יקום איש, א"כ מי אפוא אשר יתאמץ להתיכב לנגדי. (ג) מי הקדמני, מי הוא זה אשר יקום וימפון ממני שאיבי ואשל' לו מה שאלתי מאחו הלא תחת כל השמים לי הוא ואין אני לריך ממנו דבר, והבטוב הזה הוא מאמר מוסג' ואלאחריו נמשך אל הקודם להשלים ליוז החיה הנוראה בכל פרטותיה. (ד) נדיון, מלשן בד נבד (שמות ל' ל"ד) וכמו שתרגמתי. וחין ערכו. הרלון בו יופי סידורו אשר באיבריו וזכירתו (רלב"ג). (ה) פני לבושו, שריון קאקשיו. בכפל רשנו, נכפל שני העליונים והתחתונים זין

כי סס הוא המקו' שמימין הרסן כפי הנהמה להנהיג אותה ולפי שאין ביכולת האדם לשום רסן כפי לייחן, כינה שניו כסס רסן ע"ד החול, שהס מתגורסן לבני אדם לבלתי הקריב חליו. (ו) גאוח, כמו גנה. אפיקי מגנים, חזקי קאקשיו שהס כמגינים לו. (יא) כידודי איש, אין לו ריע וטעמו ניכולי אש. (יב) כדוד נפוח, כאשר ילא העשן מסיר רוח. ואגמון, הוא דוד גדול (רלב"ג).

חרוץ

ר ש י

הן קאקשים שעליו המגינין עליו כמגן: סגור חוחס. שריונו שהוא נר וסגור ועזוס שכל קאקשת וקאקשת דבוקה בו ואדוקה למכרתה שאין צריה יכולה להכותו בין הדבקים וזהו שנאמר אחד באחד יגשן שכולן מוגשות ומכופות זו לזו: (ט) יחלננו ולא יתפרדו. עדין כופל לשינוי שילכדות ונאחדות כל אחת ואחת במכרתה שלח חסיינה מתפרדות זו מזו: (י) עטישתי מהל אור. בכל עטישה ועטישה שהוא מתעטש יהל וחוצת אור: מהל. כמו בהלו נרו (לעיל כ"ט): ועיניו כעפעפי שחר. עיניו זורחות ומחירות כדמד מי חמה כמו לעת בקר שהשמש מתאדמת: (יא) מפיו. מלהנה היולאח ממנו: מפיו לפידיה יהלנו. לפידיה יולאים מפיו: כידודי אש. כמו לפידיה: יחמלטו. פתרונו לפי עיניו שוינ'ט אשקמוכ'ר בלע"ז: (יב) מנחמיו ילא עשן. כסיר נפוח על החש שמעלה עשן: ואגמון. פתרונו לפי עיניו לשון כלי מרש. הוא כמו דוד

נסיח

(יג) נִפְשׁוּ גַחְלִים תִּלְהֹט
 וְלֵהֵב מִפִּי יֵצֵא:
 (יד) בְּצוֹאָרוֹ יִלִּין עֵז
 וּרְפָנָיו תִּדְוִץ דְּאָבָה:
 (טו) מִפִּי בְשָׂרוֹ דְּבִקוּ
 יֵצוּק עָלָיו בְּרִימוֹט:
 (טז) רְבוּ יֵצוּק כְּמוֹ-אֶבֶן
 וַיֵּצוּק כְּפִלְחַ תַּחֲתִית:
 (יז) מִשְׁתּוֹ יִגְוֹרוּ אֱלֹים
 מִשְׁבָּרִים יִתְחַטְּאוּ:
 (יח) מִשְׁיִגְהוּ חָרֵב בְּלִי תְקוּם
 תְּנִית מִסַּע וְשָׂרִיָּה:
 (יט) יִחַשֵׁב לְחֶבֶן בְּרוּל
 לַעֲץ רִקְבֹון נְחוּשָׁה:
 (כ) לֹא-יִבְרִיחֵנוּ בֶן-קֶשֶׁת
 לְקֶשׁ נְהַפְכוּ-לוֹ אֲבְנֵי-קַלַּע:
 (כא) בְּקֶשׁ נְהַשְׁבוּ תוֹחַח
 וַיִּשְׁחַק לְרַעַשׁ כִּידוֹן:
 (כב) תַּחֲתוֹ חֲדוּדֵי חֲרָשׁ
 יִרְפֹּד חֲרוּץ עֲדֵי-טִיט:
 (כג) יִרְתִּיחַ כְּסִיר מְצוּלָה
 יִם יֵשִׁים כְּמַרְקָחָה:

נפוח בענין שנאמר (ירמיה
 א') סיר נפוח אני רואה:
 (יג) נפשו גחלים תלהט.
 גחלים בוערות ולוהטות
 ולהכות דולקות יולאות
 מכיון: (יד) בצוארו ילין עז.
 גבורה: ולפניו תדוץ דאבה.
 שאין דאבון ועלבון לפניו
 שאינו מתירא משום צריה:
 תדוץ. לשון דיכה ושמחה:
 (טו) מפלי בשרו דבקו.
 נדבקות ומכיפות זו בזו
 שהדגים הן נעשין חתיכות
 בבשרו ומדובקות זו בזו ובדג
 גדול כשהוא מנושל נראות
 חתיכות כשהן שוככות זו על
 זו וזו אלל זו וכן הולך סדר
 המל'תחלה דבר בקשקותיו
 של לוייתן ואחרי כן בחתיכת
 בשרו וחזק לנו: מפלי לשון
 בפילות חתיכות וי"ל כמו
 פלאי פלויי שנלשון גמרא
 ל' בקוע ביקועי חתיכותיו:
 דבקות. בי"ת קמולה בקמן
 קטן כמו ולשונם לחכס
 דבקה וכן הרבה באתנחתא
 וכוף פסוק: ילוק עליו. כל
 מפל ומפל ילוק זה על זה
 אשר לא ימוט ולא יתפרד
 זה מעל זה. ילוק. לשון
 מולך והוא לשון עשוי כמו
 ירוד מן ירד. ילוק מן ילך.
 ידוע מן ידע: (טז) לבו יליק
 כמו אבן. לבו בקרבו חזק
 ומיוסד כאבן הקבועה
 ונחונה ביסוד הבנין בחוזק:
 וילוק כפלת תחתית. כופל
 מלתו שמיוסד לבו וקבוע
 כפלת של ריחיים שנחון
 בתחתיתו של פלח רכב שפלת
 רכב שלמעלה הוא סובב
 ומתגלגל וטיחן ושלמטה
 אינו זו ממקומו כי קבוע
 הוא במקומו אשר לא ימוט

אחריו

הוא נקרא פלח שנאמר (שנטי"ט ע') ותשלך אשה אחת פלח רכב על ראש אבימלך ואת שלמטה קרוי
 פלח תחתית: (יז) משתו יגורו אלים. משתו מתיראים גבורים וחזקים בין דגים בין שאר
 צדיות: משברים יתחטאו. גלי הים שקרוין משברים הן חסרין לפניו שהוא שוכחן בכריחתו
 כאשר הוא פורח וכף בגלי הים. יתחטאו לשון חסרון כמו (מלכים א' א') והייתי אני ובני
 שלמה חטאים: (יח) משיגהו חרב בלי תקום. גבור המשיגהו להלחם נמרצ לא יתקיים חרבו כי
 הוא ישברנה: חנית מסע ושריה. וכן כל בלי מלחמה הללו שניד המשיג לא יתקיימו ולא יעמדו
 לפניו של לוייתן: מסע. י"ל שהוא ארז מנלי מלחמה כמו חרב וחנית ושריה. וי"ל מסע

- (יג) זיין הויך ענטצינדעט קאָהלען , אויס זיינעם מונדע ברייַט דיא פֿלאַממע אויס .
- (יד) אויף זיינעם האַלזע וואָהנט דיא שטערקע , פֿאָר איהם ענטשפּרינגט דיא אַנגסט .
- (טו) שטראַף ליגען זיינעם פֿליישעם וואַמפען אַן , וויא אַנגענאָססען אונפֿערריקבאַר .
- (טז) זיין הערץ איזט פֿעסט געשטאַלטעט וויא איין שטיין , יאַ זאָ פֿעסט געשטאַלטעט וויא דער אונטערע מוהלשטיין .
- (יז) ערהעבט ער זיך דאַן צאָגען העלדען , פֿאָר באַנגיקייט זינד זיא אויסער זיך .
- (יח) טריפֿפֿט איהן איין שווערדט — עס העלט ניכט אויס , זאָ לאַנצע שלידערער אונד קאָלבען ;
- (יט) דאַן אייווען דינקעט איהם וויא שטראַף , וויא מאַרשעם האַלץ דאַן ערץ .
- (כ) איהן ברינגעט ניכט צור פֿלוכט דער זאָהן דעם באַגענס , איהם וואַנדעלן זיך אין שטאַפּפעלן שלידערשטיינע אום .
- (כא) דעם שטראַףהאַלם גלייך ערשיינעט איהם דיא קיילע , ער לאַכעט אָב דעם שפּעערעם זויזען .
- (כב) זינד אונטער איהם אויך שפּיטצע קיעזעל , ער שטרעקט זיך אויף דיא שערפֿע וויא אויף שלאַם ,
- (כג) ער מאַכט דיא טיעפֿע וויא אייווען קעססעל זיערען , פֿערדיקט דאַן מעער וויא איינע זאַלבע .

דאָך

והשלכה ויתכן שמליכים בו אנוני קלע . שריה , מין ממיני הנשק ודעת רבים כמו שריון והוא רמוק בעיני (ראב"ע) . (כא) הוחח , אין לו חנר ופתרונו לפי ענינו . (כב) החחיו חרודי הרש , הרנון בו גם אם יש תחתיו אכנים קטנים חרודים נחרש הוא יליע וישכב עלי שונן כמו עלי טיט שהוא ענ ורך , חרוץ , הוא דבר חד בורת (רלב"ג) , ומלת עלי עומדת במקום שנים . (כג) ירחיח , יחמם המלולה כסיר כותח באש וישחית בתנועתו זנות המים ויערנם כמערכות

ר ש י

דוגמת אכן שלימה מסע וגומר (שם א' י"ז) . וזהו פתרונו חנית מסע שהוא גדול ואינו נוח לטלטל כל כך מפני שהוא גדול וחזק מאוד בענין שנאמר בגלית הפלשתי וחץ חניתו כמנור אורגים להבת חניתו שם מאות וגומר : ושריה . שריון : (יט) יחשב לתבן ברזל . כלי זיין אל ברזל חשובים לפניו כתבן וכלי זיין של נחשת הם לפניו כרקבות עץ : (כ) לא יבירימו בן קשת . לא יביריח מפני בעל קשת ומילים ואנוני בלסטראות הרי הן לפניו כקש : (כא) תיתח . הוא כלי זיין ופתרונו לפי ענינו : וישחק לרעש כידון . לרעש מהומת בעלי מלחמות נוטלי בידון הוא משחק ומטייל שאינו מתיירא מפניהם : (כב) תחתיו חרודי חרש . במקום חניתו יש זהרורי שמש כי ספירים שלו אשר תחתיו נבטנו מאירות ומזריחות כשמש : חרודי . כמו חרב חדה שהיא שנונה לחם ומלובנה ועל שם כך קורא לזהרורי חרודי : חרש . שמש כמו האומר לחרש לא יזרק וגו' (לעיל ט') בטרם תבא החרסה : ירפד חרוץ עלי טיט . מלה כפולה ירפד חרוץ מוסב על חרודי חרש . עלי טיט מוסב על תחתיתו במקום שהוא שם על החול זה טיט ריפודו מזריח כזהב חרוץ בענין שנאמר רפידתו זהב (שיר ג') . חרוץ . מין זהב בעניין שנאמר מחרוץ תבואתה (משלי ג') טוב פריה מחרוץ ומפו (שם ח') : ירפד . לשון מלע ומשכב כמו רפידתו זהב (שיר ג') : (כג) ירחיח כסיר מלולה . כסיר קטן נכוח שמעלה מהרה רחיות מכובות ורלופות כן הוא מרחיח את המלולה שהיא גדולה ועמוקה : יס יסיס במרקחה . במרקחת ריקוח

(יד) חרוץ , השנעים זקנים העתיקוהו כאלו בחיבת רון בני"ש, והפעל דוץ בלשון סורסי (כמו טפז בחליף האותיות וכמוהו טוש בעברי למעלה ט' כ"ו) יורה על הרקוד והוא נרדף עם הקפילה ועם המרוץ וכמו שחרגמתי . (טו) משלי בשרו , הם חלקי הנשר השמנים והם נופלים וחלויים בשאר בעלי חיים ונלוייתן הם דבקים בולא יזועו מגופו . (יז) משחוי, חסר אל"ף כאשר יתנשא בים ויגף יפחדו ממנו הגבורי (ראב"ע) . משברים , הכי"ת רפויה וענינו משברי לב . יחחטאו , יחסרו דעת כי פעל חטא יורה ע"ז כמאמרם אין אדם חוטא אלא שוכנס בו רוח שטות וזהו חסרון הדעת . (יח) בלי הקום , המרוב לא תקום כי תשכור מלפניו . בסע , שם כלי זיין ונקרא כן ע"ש שנעתק ממקומו ע"ז זריקה

א י ו ב מ א מ ב

ב א ו ר צ ד

- (נד) דאך הינטער איהם ווירד העלל דיא באהן, עם שיינט דיא פלוטה וויא גרויעס זילבערהאאר.
- (נה) ניכט איזט אויף ערדען זיין בעצווינגער, ער איזט ערשאַפֿען דאָס ער ניכטס צו פֿירכטען האָט.
- (נו) אויף אַללעס האָהע בליקט ער ניעדער, ער איזט דער קעניג אַללער שטאַלצען טהירע.

מ ב

- (א) איוב ערוועדערטע דעם עוויגען אינד שפראך:
- (ב) איך ווייס עם וואָהל דאָס דוא אַללמעכטיג ביזט, דאָס קיין געדאַנקע דיר ענטגעהט.
- (ג) ווער דיינעם ראַטהשלוס זיך ענטציעהען ווילל — איזט איינזיכטסלאָס, דאַרום בעקאַנט' איך: „איך בעגרייפֿ' עם ניכט, „עם איזט מיר צו ערהאַבען אָ דאָס איך'ס ניכט פֿאַססען קאַן.
- (ד) „אַ הערע מיך! איך ווילל מיך אייסערן, „איך ווילל דיך פֿראַגען — דוא בעלעהרע מיך!
- (ה) נור אָהרענקונדע האָב' איך זאָנסט פֿאַן דיר פֿערנאַממען, יעצט האָט מיין אויגע גייסטיג דיך געזעהן —
- (ו) דאַרום פֿערווערפֿע איך, אונד איך בערייע וואָס איך אירדישעם געדאַכט. נאַכדעם

המקח' שהיא ענה ועבור'.
 (כד) לשיבה, מחוקק הליבין
 והזכות כי נכסיעתו נמשך
 אתו הדפס והטיט והמים
 אשר ינהרו אחריו ישארו
 זכים וטהורים. (כה) משלו,
 המושל בו. העשו, כחרגום
 ארמי דעבדיה. לבלי הח,
 שלא יהיו לו חמת ומורא.
 (כו) אח כל גבוה יראה,
 כאילו הוא שפל ונמוך. בני
 שחקן, בני גאווה כמו למעל'
 כ"ח ח' וכן בדברי חז"ל (שנת
 ס"ג ב') אנשי ירושלים אנשי
 שחן היו.

מב (א) ידעתי, לפי
 הקרי כפשוטו ולפי
 הכתיב אתה בעלתיך יש לך
 הדעת שיכלתיך בלתי קן
 וגבול. ולא יבצר, ולח
 נמנע ממך מסמכות בני
 אדם. (ג) מי זה מעלים
 וגו', שעורו מי מעלים עלה
 זה בלי דעת, כלומר המושב
 להתעלם ולהסתיר את
 עלמו מגזרת ה' אשר יעץ
 ואשר גזר עליו זה איש בער
 ולא ידע כי עלת ה' היא
 תקום, ה' לבאות יען ומי
 יסר? לכן הגדתי, צטרם
 נסה עליו רוח ה' התודה
 שלא יבין תכלית האדם
 בהיות הענין הנופל
 הזה מופלא ממנו. ואנכי אדבר, כאשר עם לבני ואשאלך
 העמוקות אשר נעלמו ממני.
 לשמע אוון וגו', מלפנים שמעתי שמעך ואין להוניה למשמע און כי הקבלה מפי איש אינה
 לחם כ"כ לבור את כל, זה אומר בכה וזה אומר בכה ודעות מדעות שונות חלפו ועברו בעיני
 זה היקר מכל העינים, אולם עתה השגתי אני בעלמי ע"י ההתכוונות נפלאות דרכיך, וכל
 יקר ראתה עיני, לכן אמאם את אשר שמעתי מדעי ואשר חשבתי מלפנים, ואתחרט על כל דעות
 נפסדות האלה, וזהו טעם ונחמתי על עפרי ואפרי וכמו שחגמתי.

ובשני

ר ש י

ונעלמות ממני אשר איני יודע: (ח) לשמע און שמעתיך. כמה וכמה פעמים שמעתי שמעך.
 ועתה עיני ראתה את שניתיך ע"כ אשר זכיתי לחוות שניתיך מואם אני כפי ואתה מתחמם
 סילו הייתי שוכן נקבר לשון לעפר ואפר אשר לוקחתי מאס:

ובשני

(ז) ובשני רעך. בלדד
השומי וזופר הנעמתי: כי
לא דברחם. שהרי לא
דברחם אלי טענה נכונה
בעבדי איוב שהרי הוא לא
פגע בי כי אם על אשר אמר
(לעיל ט') חס ורשע הוא
מכל' ועל ידי השטן המקטרג
את העולם שנאמר (סס)
אם שוט ימית פתאום וגו'.
ואם הוסיף לדבר מפני
קושי יסורין אשר כבדו
וחזקו עליו דיבר אבל אתם
פשעתם על אשר הרשעתם
אותו לומר (לעיל ד') הלא
יראוך כסלתך והתחזקתם
אותו בחזקת רשע ולנסוף
הייתם מאתקים ומנולחים
לפניו והיה לכם לנחמו
כאשר עשה אליהו ולא די
לאיוב בדרתו ויסוריו כי גם
הוספת' על חטאתכם פגע
להקניטו: (ח) והעלייתם
עולה בעדכם. למען תחרלו
ותחסייכו לפני ובלבד אשר
עבדי איוב יתפלל עליכם
אשר אסלח לחטאתיכם
ולפשעיכם לא אזכור עוד:
כי אם פניו אשא. שהרי
פניו אשא לקבל תפלתו הרי
אם כמו אשר וכן עד אם
בלו לשמות (בראשית כ"ד)
אם כיסר יושע עליו (שמות
כ"א) וכן הרבה: כי לא.
שהרי לא: (ט) וישא ה'
את פני איוב. וישא כמו
נשאתי פניך גם לדבר הזה
(בראש' י"ט) שקיבל תפלתו
והסביר לו פנים: (י) שב
את שנות איוב בהתפללו.
שב נזכר לומר בענין זה
והרי הוא כאלו נחוב והשיב
את שנות איוב בהתפללו
בעד רעהו. בזכות שהתפלל
על כל ריע וריע שלו:
למשנה. על אחד שנים
ולא דקדק המקרא במלתו:
(יא) לפניו. כל אשר היו
אובניו

(ז) ויהי אחר דבר יהוה אתה דברים
האלה אל-איוב ויאמר יהוה אל-
אליפז התימני חרה אפי בך ובשני
רעיד כי לא דברתם אלי נכונה
בעבדי איוב: (ח) ועתה קהו-לכם
שבעה-פרים ושבעה אילים ולכו
אל-עבדי איוב והעליתם עולה
בעדכם ואיוב עבדי יתפלל עליכם
כי אם פניו אשא רבלתי עשות
עמכם נבלה כי לא דברתם אלי
נכונה בעבדי איוב: (ט) וילכו אליפז
התימני ובלדד השוחי צפר הנעמתי
ויעשו כאשר דבר אליהם יהוה וישא
יהוה את-פני איוב: (י) ויהוה שב
את-שבית איוב בהתפללו בעד
רעהו ויסף יהוה את-כל אשר
לאיוב למשנה: (יא) ויבאו אליו כר-
אחיו וכר-אחיתיו וכר-ידעיו לפניו
ויאכלו עמו לחם בביתו ויגדו לו
וינחמו אתו על כל הרעה אשר-
הביא יהוה עליו ויהנו-לו איש
קשיטה אחת ואיש גזם זהב אחד:
(יב) ויהיה ברך את-אחריית איוב
מראשיתו ויהיו-לו ארבעה עשר
אסף צאן וששת אלפים גמלים
ואסף צמד בקר ואסף אתונות:

(ז) נאָדעם דער עוויגע דיעועם אַללעס צו איוב געשפּראַך:
 כַּען האַטטע; דאָ זאָגטע דער עוויגע צו אליפּו דען הימניטען:
 מיין צאָרן איזט ענטבראַנגט איבער דײך אונד דיינע ביידען
 פֿריינדע, דען איהר שפּראַכט מיר ניכט זאָ אַנגעמעסען
 וויא מיין קנעכט איוב. (ח) דאַרום נעהמעט נון זיעכען
 שטיערע אונד זיעכען ווידער, געהעט דאָן צו מיינעם
 קנעכטע איוב אונד ברינגט זיא אַלס בראַנדאָפּפּער פֿיר
 אייך דאַר; מיין קנעכט איוב אַבער בעטע פֿיר אייך, יאָ
 נור איהן ווילל איך בעריקזיכטיגען, אייך דיא טהאַרהייט
 ניכט צו ענטגעלטען, דען איהר האַבט מיר ניכט זאָ אַנ-
 געמעסען געשפּראַכען וויא מיין קנעכט איוב. (ט) דאָ גיט
 גען אליפּו דער הימניטע, בלדד דער שוויטי אונד צופּר
 דער נעמטיטע אונד טהאַטען וויא דער עוויגע צו איהנען
 געזאָגט; אונד דער עוויגע בעריקזיכטיגטע דיא פֿערווענט-
 דונג איוב'ס. (י) צוגלייך ערועצטע גאָטט דען פֿערלוסט
 איוב'ס, וועהרענד ער פֿיר זיינע פֿריינדע באַט, אונד דער
 עוויגע גאָב זאָגאַר אַללעס וואָס איוב פֿריהער בעזאָס צווייא:
 פֿאַך וויערער. (יא) נון קאָמען צו איהם אַללע זיינע ברי-
 דער, אַללע זיינע שוועסטערן אונד אַללע זיינע עהעמאַלי-
 גען בעקאַנטע, אַסען מיט איהם אין זיינעם הויזע, בעצייג-
 טען איהם איהר ביילייד, טרעסטעטען איהן איבער אַלל
 דאָ אונגליק דאָ. דער עוויגע איבער איהן געבראַכט האַט-
 טע, אונד יעדער שענקטע איהם איינע דענקמינצע (קשיטה)
 אונד איינען גאָלדענען נאַזעגרינג. (יב) אונד דער עוויגע
 זעגנטע איוב'ס פֿאָלגעצייט מעהר נאָך אַלס זיין בעגינגען,
 דען ער בעזאָס נון פֿיערצעהן טויענד שאַפֿע, זעכס טוי-
 זענד קאָמעלע, טויענד יאָך רינדער אונד טויענד עזעלינג-
 נען

ר ש י

איהנו ומכירו צטרם הגיעו אליו הייסורים: וינדו לו. לשון קונפליינ"טא בלעז: קשיטה.
 מעה: איש. כל אחד ואחד: (יב) מראשיתו. יותר מראשית עושרו:

ב א ו ר

(ז) ובשני רעיך, ולא באליהו בן צרכאל כי גם אפו חרה בשלשת רעים האלה על אשר
 לא מלאו מענה לענות את איוב כמבואר למעלה (ל"ב ב'). בכונה, כהוגן כאשר יאות לדבר
 על הש"ית. כעבדי איוב, אשר הרשעתם אותו ואמרתם כי עונותיו גרמו לו כל הרעה הזאת שהבאתי
 עליו ואתם הסיבותם לחשוב עלי תועה שהולאתי משפט מעוקל אחר ששפט נמעשיו ולא מלא חמס
 בכפו, ולא בן עשה אליהווא שלא הכחיש לדקת איוב והוכיחו כי רק לבעבור נסות אותו הקרה ה' אליו
 את כל הקורות ופגעים האלה: (ח) ולכו אל עבדי איוב, לרכות אותו אחר שהרשיעוהו וכן עשו,
 ואיוב מחל להם והתפלל בעדם והש"ית נעתר להם. (י) למשנה, מי שנים. (יא) לשנים, שעזבוהו
 כלר לו וכמו שאמר אחי בנדרו כמו נחל וגו'. קשיטה, כנר הרחבתי לבאר סלה זו במערבני לשון ערך
 מרגל ע"ש, ויחכן שהוא מטבע של מחבת עשוי לתלות למבטיט או לזכרון בלואר או על בנד העל ון
 כנהוג בארצות המזרח, והיה טעם קשיטה מענין קו אט ונתנו לו כל אחד ואחד מטבע
 לזכרון וכמו שחגמתי.

(יג) וַיְהִי־לּוֹ שִׁבְעָנָה בָּנִים וְשְׁלוֹשׁ
 בָּנוֹת: (יד) וַיִּקְרָא שֵׁם־הָאֶחָת יְמִימָה
 וְשֵׁם הַשֵּׁנִית קְצִיעָה וְשֵׁם הַשְּׁלִישִׁית
 קָרֵן הַסּוּד: (טו) וְלֹא נִמְצָא נָשִׁים
 יְפוֹת כַּבָּנוֹת אִיּוֹב בְּכָל־הָאָרֶץ וַיִּתֵּן
 לָהֶם אֲבִיהֶם נַחֲלָה בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם:
 (טז) וַיְהִי אִיּוֹב אַחֲרֵי־זֹאת מְאֹד
 וְאַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּרְאֵהוּ אֶת־בָּנָיו
 וְאֶת־בְּנֵי בָנָיו אַרְבַּעַת דְּרוֹת:
 (יז) וַיִּמָּת אִיּוֹב זָקֵן וְשִׁבְעַת יָמִים:

ויראה קרי.

ר ש י

(יג) שבענוס. הם פעמים שבע שתי שבעיות. כמו (ויקרא ל"ב) שבעים שהם שתי שבעות: (יד) ויקרא
 שם האחת ימימה. על שם יופיתן נקראו שמותיהן. ימימה - חמה ומלוכנה ביום: (טו) קליעה. ריחה
 נודף ערב ושבושם בקליעה של בשם: קרן הסוד. על שם הקרן שנותנין בו כחול ובורית שנאמר
 וחקרעי בסוד עיניך (ירמיה ד'): (טז) ולא נמצא נשים יפות ככנות איוב וגומר. ולא נמצא מעשה
 של נשים יפות כמעשי יופי של כנות איוב. ומקרא זה דוגמת ויהי אנשים אשר היו טמאים
 (במדבר כ') וכן הרבה: ויתן להם אביהם נחלה בתוך אחיהם. מתוך (חשיבתן סא"ה) ויוסיין
 נתן להם נחלה עם האחים: (יז) ושבע ימים. מן שבע יאמר שבע בדביקות:

נעו. (יג) אייך בעקאם ער זיעבעןזעהנע אונד דרייא מעל־
 טער. (יד) מאָנאָנטע דיא איינע ימימה (טאָהעלזע), דיא
 אנדערע קציעה (קאָמיה) אונד דיא דריטטע קרן הפוך
 (טוינקר־זען). (טו) אונד עם ווארדען אים גאַנצען לאַנדע
 קיינע שאַנערע פֿרויען געפֿונדען אַלס דיא טעכטער איוב'ס,
 אונד איהר פֿאַטער נאָב איהנען איינע בעזיטצונג אונטער
 איהרען ברידערן. (טז) איוב לעכטע נאָך דיעזעם עראייגניס
 נאָך הונדערט אונד פֿיערציג יאָהר, אונד ווירדעט זיך אַן
 דעם אַנבליקקע זיינער זעהנע אונד ענקעל פֿיער געשלעכטער
 הינדורף. (יז) דאָן שטאַרב איוב אַלט אונד לעבענסזאַטט.

ב א ו ר

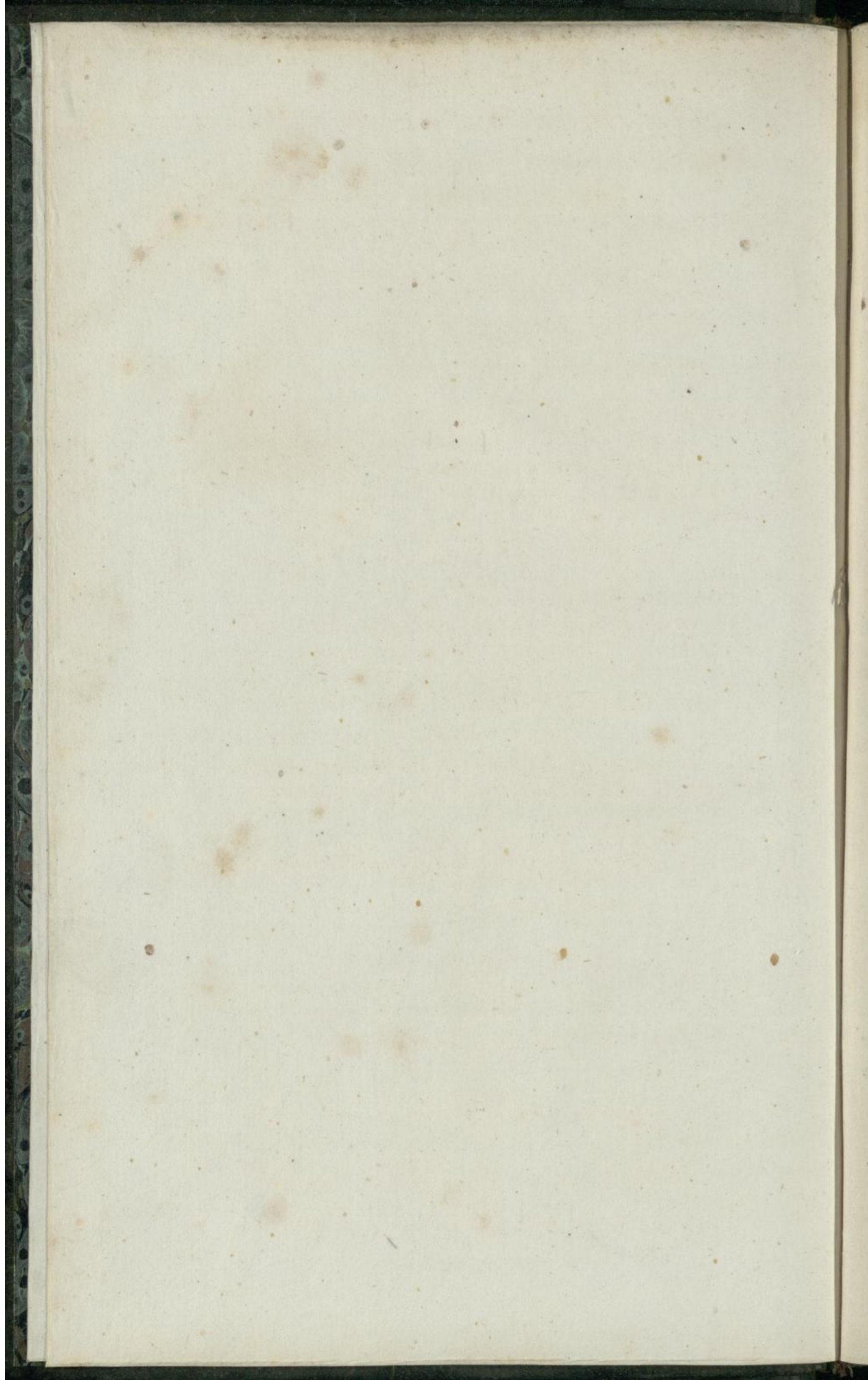
(ג) שבענה, בנו"ן נוספת. (יד) ימימה וגו', ג' שמות הללו יורו על יופיתן כפירש"י ל"ל וכמבואר בפסוק שלאחריו ולא נמלא נשים יפות וגו'.

העתקה ובאור למלות לועזיות הנמצאות בפ"י רש"י ז"ל.

ה כג אבני השדה, מין אדם הן וכו' גרו"ש בלע"ז; garous (ווירט, וואַרדענטען),
 ולדעתי ל"ל בפירש"י, מין אדם הן ומי יתם בי ער והוא שנקרא גרו"ש בלע"ז
 וזית השדה הוא מית השדה ממש" ויש בריה הנבראת בדמיון בני אדם אשר קראו
 לה בשם loup garou (וועהרוואָן, חין חין חין וואָן פֿערוואַנדעלטער הענט)
 וזה לא היה ולא נברא ולא עליהם כוון כותב הספר.
 ו יו נצמחו, רערי"ט בלע"ז; retiré או retrait (חיינגעטרוהפֿעט) עיין מרפא
 לשון זמנים נ"ג א' ד"ה חומר.
 ח יא ביצה, מריש"ק בלע"ז; marais (זוואַפֿן) עיין מרפא לשון סנהדרין ה' ב' ד"ה
 מי בלע"ס.
 ט לג מוכיח, דריטני"ר בלע"ז; הנוכח discerner (חונטערטיידען) discerneur
 (חונטערטיידער, בעאורטהייזער) עיין רש"י שעי"ט ג' וס"ו ט"ז, ועיין העתקה
 ובאור מלות לועזיות לתרי עשר מיכה ד' ג' על מה שפירש"י שם משפט זה לשון
 תוכחה הוא דיזרמנ"ט ע"ש (ועיין שמות ב"ח ט"ו).
 טו יג ראה וכו' בדנ"ץ; עיין בבאורי שם.
 כו בסדר, בלשון ארמי סדנא וכו' ובלשון יוני אשתו"ק; כבר העירותי במרפא לשון ברכות
 כ"ח ב' ד"ה באסדא שזהו ט"ס וכל"ל בלשון אשכנז שטו"ק כמו שליוע ב"ע"ו ט"ו
 ד"ה סדן ע"ש.
 חתחקה, אתה עלמך מתחקה וכו' ונמו מחיק הארץ (יחזקאל מ"ג י"ד) וכו' אפיק"ל
 בלע"ז; כמו בן פירש"י דברים י"ג ז' אשת חיקך, האוכנת בחיקך ומדובקה
 בך אפיק"ל בלע"ז, ושם העירותי בהמעמר לידדי החכם המדקדק מו"ה וואלף
 מאיר שהיא מלה נוצת ודומה לה בלתי"ט applicato (חאָגעהעפֿטעט, חאָגעה
 טאָפֿטען) וכל"ל afficher (חאָהעפֿטען, חאָפֿיגטען) ע"ש.

העתקה ובאור למלות לועזיות הנמצאות בפי רש"י ז"ל

טו	כו	פימה, מגזרת והיתה הפלירה פיס (ש"א י"ג כ"א) זו היא לימ"א בלע"ז; lime (פֵּיילֵע).
יה	ה	שביב, אשטי"ל בלע"ז; étincelle (פֵּזֶקֶע).
—	ה	ועל שבכה, כל שנכה עשויה כמו רשת קויפ"א שנראשי הנאים; coeiffe (הויבע), עיין מרפא לשון שנת נ"ז ב' ד"ה שנכה.
כ	כה	וברק, פלונדר"ש בלע"ז; splendeur (גֶּלְטֶקֶן) עיין מרפא לשון ברכות נ"ט א' ד"ה ברכא. והוסיף רש"י לפרש כמו למען היות לה ברכ מרובה (יחזקאל כ"א ט"ו) פורביא"ה בלע"ז; כ"ל וכמו שהוא ביחזקאל שם כי הבלע"ז מתרגם מלת מרובה ולא מלת ברכ, והוא fourbie (פֶּזֶלֶרֶט, גֶּפֹּטֶלֶט).
כא	יב	עוגב, אינו אלא לשון שחוק וכו' אשניימנ"ט; ébannoiment (ערגעטלונג).
—	כא	כי מה וגו', כימה הוא חושש שקלירי"ר בלע"ז; פעל נושן se chaloir (זיך בע- קיחוערן) ואינו נוהג עתה כ"א במאמר: il ne m'en chaut (חיך קיחוערע חיך ניכטט דמרוץ) כמו שתמלא ככל ספרי מלין ללשון לרפת.
—	לב	רגבי, בלש"ט בלע"ז; plestes (פֶּלֶטֶס), וכבר העירותי במרפא לשון שנת פ"א א' ד"ה א ב ל ל א ה פ א י ס שכן ענין הבלע"ז ולא כמו שתרגם מעתיק אחד בה- לחטט; ולשמע און הוגד לי שמעתיק אחר חשב שהבלע"ז יורה על גומות ומפירות שבארץ, וגור אומר שפירש"י עולה בסגנון אחד עם פ"ה הרלב"ג שרגבים הם בקעי המישור, וזה לא יתכן, שרש"י לועזי סנהדרין ס"ד א' פ"ה בלש"ט א בלע"ז, ופ"ה במכות ח' א' מלת פ"ה א רגב גוש עפר בליש"א (כ"ל בליש"ט א עיין במרפא לשון שם), וגם לא יזכר ולא יפקד בספרי מלין חדשים וגם ישנים מלת בלש"ט ש הוא חפירה, ועיין מרפא לשון חגיגה י"ט א' ד"ה גמ מירות.
כב	יד	חוג, עיגול וכו' קומפ"ש בלע"ז; compas (צירקעז) וכן להלן כ"ו י'.
כד	ו	ילקשו, אשפריימנ"ט בלע"ז; האל"ף כמו המ"ם אך למותר וזהו sevrant (זיט לעזען חב) הפעל sevrer (חבלעזען) נוסף על הלמקים.
—	ח	ירטבו, מוייס"ט א בלע"ז; moite (פֵּיילֵט).
כו	י	חוק חג, קומפ"ש בלע"ז; כמו למעלה כ"ב ד'.
ל	ג	אמש שואה ומשואה, ברואי"ה בלע"ז; וזהו תרגום של שואה כמו שלועזתהלים ל"ה ח' וכן תרגם קיטור שם קמ"ח ח' brume או brune (ריכטער כעבעז).
—	ד	מלוח, שם עשב הוא וכו' מלור"ש בלע"ז; כבר הונחתי במרפא לשון עירובין כ"ח א' ד"ה פ ע פ ע ין שהבלע"ז מזכש ואין זה העשב שקורין malva (עיין מרפא לשון פרק א' דכלאים משנה ח' ד"ה חל מית) כמו שחשבו המעתיקים, כ"א העשב הנקרא בל' יוני קקולי (קלעטטענוואוולעז) כמבואר במערכי לשון ערך קקולי בהערה.
—	ז	חרול, אורטי"אש בלע"ז; orties (נעסעלן).
—	יו	ביקר, פורי"ר בלע"ז; forer (בֶּזֶהרֶטן, חוזההעזען) עיין מרפא לשון שנת ק"ל א' ד"ה יקרר, והעתקה ובאור למלות לועזיות משלי ל' י"ז.
לב	כה	רטשש, אשקוש"א בלע"ז; בלחי"ט scosso (גֶּעִטִּטֶעֶנט, גֶּעִרִּטֶעֶנט), עיין מרפא לשון חולין נ"א ב' ד"ה ונסין.
לו	ח	בחבלי, קורד"ש בלע"ז; cordes (טטריקקע).
מ	לא	ובצלצל, לללל אומברי"ן בלע"ז; ombrage (טֶמֶטֶטען).
—	לב	אל הוסף, מן יסף וכו' דקרייט"רש בלע"ז; decreteras (דוּ ווירטט בעטזיעטען).
מא	י	יחמלטו, פתרונו לפי ענינו שוי"ט אשקמולי"ר; sont escampé; (זינד ענטפֶּהרען).
מב	יא	ויגדו לו, לשון קונפליי"נט בלע"ז; complainte (דעז בעוויינען, בעקלֶּהרען), עיין מרפא לשון בתובות ס' א' ד"ה גונס.

23. října 1925

K 4590.

